

atölele
biztos
ledbet
halott
hoz életet ad
mindig csatla
nem leszün

AGRIA

mindig csatla
nem leszün

CSNO
veridde

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TŐZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.
Előfizethető: info@brody.iif.hu
Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.
Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.
3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különbéféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

E lapszám megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

www.nka.hu

Tartalomjegyzék

<i>Péntek Imre</i>	
A szalmaszál – Nagy Gáspár emlékére	11
ARTériák	
<i>Baka Györgyi</i>	
Rákóczi szíve	12
A mélység ölelése	13
Árnyékába szó az éj	13
<i>Koncsek József</i>	
A búsuló juhász	14
A búsuló 2	14
A búsuló 3	14
<i>Finta Éva</i>	
Mantra 2.	15
Varjak	15
<i>Bobory Zoltán</i>	
P. Maklári Éva verseit olvasom – a Vajda János-díj mellé, a 75. jegyében	16
Lábnymok a parti homokban – Kubik Annának Fehérvárról	17
Kárpátaljai magyar rapszódia – Dupka Györgynek	18
<i>Csáky Anna</i>	
Nyárutó	19
Zokogó esők	19
Sír az angyal...	20
A vad mező dalnoka – Tisztelet Ady Endrének	20
<i>Serfőző Simon</i>	
Ide kellene	21
Hová lesznek?	21
<i>Anga Mária</i>	
Akkora vihar volt...	22
<i>Antal Attila</i>	
A nihil kísértése	23
Őszi harmat után	23
Sorok egy online panaszkönyvből	23
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
Ott lakom	24
Jézus igája	25
Megbékélés	25
Nyár végi zsoltár	25
Novemberi imádság	26
A kökényszemű ősz	26
<i>Fecske Csaba</i>	
Keresés	27
Csak egyszer	27
Idegen íz	27
Faluszél	27

Szabadkéz	
Szakolczay Lajos	
Öröknár. In memoriam Nagy Gáspár	
<i>Felolvasó-színház a Magyar Írószövetség Klubjában</i>	28
ARTériák	
Lajtos Nóra	
Ki betűzi ki... – Nagy Gáspár emlékezete	30
hajtások (<i>behajtás; kihajtás; lehajtás; felhajtás; meghajtás; elhajtás</i>)	30
Bozók Ferenc	
Búvár	31
Ostya	31
Szegénylegény	
vagyok én	31
Szeretvers	31
Kovács Daniela	
Szóhagyaték	32
Az utca és a föld fiának	33
Fényszomj kínoz	34
Záró akkordok	34
Fazekas József	
A sokaság sivataga (<i>homok és oázis</i>) (1–5.)	35
Föl-le világomban	36
Tedd le terhedet	36
Szívemet takarják	36
Non plusz ultra	37
Nagy Zita	
Hat történet	38
M. Fehérvári Judit	
A Nem tudok többé ciklusából	40
A csütörtök	41
Nagy Imre	
A hetedik nap	42
Van	42
Epidemia	42
Sem idő, sem tér	43
Mindenen túl	43
Úgy volna jó	43
Stancák	44
Mégis megyünk	44
hircum	44
ArtMűhely	
Gál Sándor	
A lassulás mibenléte	45
Fellinger Károly	
Kiskomárom, Nagykomárom	67
Kiszámoló	67

Kamocsa	67
Csicsó	67
Gelléren	68
Bogyaréten	68
Tány	68
Komáromfüssön füstöltem	69
Kolozsnéma	69
Bogya	69
Bajcs	70
Bátorkeszi	70
Búcs	70
Ekel	70
Csallóközarányos	71
Dunamocs	71
Dunaradvány	72
Hetmény	72
Cigánykerék	72
Agria Exkluzív	
„Ebben a lármás korban a kapaszkodó mégiscsak a kultúra meg a hiteles személyiség.”	
Udvarhelyi András születésnapjára beszélgetése Kaiser Lászlóval	73
ARTériák	
Aknay Tibor	
Egy cserép ciklámen	89
Ördögsekér	89
Csillag vagyunk	89
Rögös az út	90
Zsoltárom te lettél	90
Kicsi gesztusok kellene	91
Gyerekidő	91
Reményt csihol	91
Séta a Margit hídon	92
Valahol	93
Szegődnék társadul	93
Pataki István	
káprázat	94
biztonságban	94
engedtem a kísértésnek	94
tükröm	94
helyhatározós	95
mint kijelzőn	95
sántán	95
sorfordító	95
avató beszéd Pataki István álló alakos szobránál	96
Műhely	
Bertha Zoltán	
„A magyar föld zenéje” – A móríci íróalkat sajátos vonásairól	97

ARTériák	
<hr/>	
Rainer Maria Rilke	
Ősz – 5 lap a <i>Képek könyvéből</i> Németh István Péter fordításában	
Kányádi Sándor áldott emlékének ajánlva (<i>Iniciálé; Elalvás előtti szavak; Őszi nap; Őszi nap - második változat; Ősz; Zárszó</i>)	101
Műhely	
<hr/>	
Sebők Melinda	
Kisportrék a második világháború utáni magyar irodalomból V. <i>Erkölcsei eszmények – nemzeti sorsproblémák Csoóri Sándor; Utassy József és Nagy Gáspár költészetében</i>	104
ARTériák	
<hr/>	
Suhai Pál	
Menekültek	111
Testamentum	111
Egy műfordítás-töredékre – <i>Várady Szabolcsnak</i>	112
Pődör György	
Holtanyanyelvem	113
Deepfake	113
Csendélet	113
Hadnagy József	
Faültetés, télen	114
Átültetett fa	114
Történelemfilozófia	115
Fagyöngy	115
Műhely	
<hr/>	
Csontos Márta	
Ellenpólusok Reményik Sándor versbeszédében	116
ARTériák	
<hr/>	
Demeter József	
Zeneiglen (<i>Dr. Árendás Péternek és Szilágyi Boglárkának – a csíkszeredai együtt zenélésiünk emlékére</i>)	120
Tömboxigén	121
Könyvjelző (<i>J. J. Rousseau és Vörösmarty Mihály emlékének</i>)	123
Veres Tamás	
Eger járatain (<i>kisregény</i>)	
<i>Első fejezet: Kriszke, Rózsi néni, Márta és Puskás Ferenc</i>	124
Bíró József	
Rainer Maria Rilke... – , hogy	136
George Orwell... – , hogy	136
Joan Miró... – ,hogy	137
Ernst Jandl... – , hogy	137
Eugene Ionesco ... – , hogy	138
Paul Claudel ... – , hogy	138
Egon Schiele ... – , hogy	139

Marlene Dietrich ... – , hogy	139
Fernando Pessoa ... – , hogy	140
James Brown ... – , hogy	140
Ezra Pound... – , hogy	141
Joseph Beuys ... – , hogy	141
Gyimesi László	
Segedelem – J. A.-nak	142
Nézel utánam	142
Záródal	142
Az elveszett városok	143
Olasz Valéria	
...A huszadik...	144
Árva ember	144
Én az vagyok...	145
Ha jönnél	145
Kégl Ildikó	
A 7-es kórterem	146
Vitéz Ferenc	
Tudathasadás (<i>Bertha Zoltán festménye után</i>)	164
Töredék a Múzsához (<i>Turcsányi Béla festménye előtt</i>)	164
Átalakulóban (<i>Nuridsány Éva festményéhez</i>)	164
Félelem	165
Színek a palettán	
<hr/>	
Szakolczay Lajos	
SZÖG-ART '19 – A Széphárom Közösségi Tér kiállítása	166
ARTériák	
<hr/>	
Debreczeny György	
ilyenkor minden más (<i>kollázs Tandori Dezső A meghívás fennáll című művéből</i>)	169
ügyesen átsiklani (<i>kollázs Tandori Dezső Feltételes megálló című kötetéből</i>)	170
Szabadkéz	
<hr/>	
Lukáts János	
Mit szólsz, Miskolc...	171
ARTériák	
<hr/>	
Szíki Károly	
Medáliák egy földváron – 2. rész	177
Bakacsi Ernő	
Árpád álma	182
Káliz Sajtos József	
A Sárrétét járva	189
Útközben	189
A szomjazó	190
Fohásztöredék	190
Naptári feljegyzések	190

Szabadkéz	
<hr/>	
<i>Madarász Imre</i>	
Tengeri színjáték	
<i>Kétszáz éve született Herman Melville, a Moby Dick írója</i>	191
ARTériák	
<hr/>	
<i>Farkas Gábor</i>	
Reggelt remél	193
Elvégeztetett	193
<i>Saitos Lajos</i>	
Idegen a kisvárosban – Győri Lászlónak	194
Pannonér – Matyikó Sebestyén József emlékének	194
Sárgaföldes	194
Grafitba zárva – Áron Nagy Lajos emlékének	194
<i>Török Nándor</i>	
Hétszer... (J. A. parafrázis)	195
A csend dicsérete	196
Balatonfüredi anizs, avagy a költő fája	197
Kegyelet és emlékezet	
<hr/>	
<i>Sipos Erzsébet</i>	
Hadigyámolt lettem	198
ARTériák	
<hr/>	
<i>Sipos Erzsébet</i>	
Hadifogoly apám emlékére	200
<i>Bencze Mihály</i>	
A megváltás bennünk van – Olofsson Placid (Rákosszentmihály, 1916. december 23. – Budapest, 2017. január 15.) atya emlékére	201
Ablakomon forró párád	203
Műhely	
<hr/>	
<i>Lisztóczy László</i>	
„Légy már legenda” – Megnyitó beszéd a Dsida Jenő emlékére rendezett egri irodalmi szabadegyetemen	204
<i>Ködöböz Gábor</i>	
A Psalmus Hungaricus mint Szózat-variáció	211
ARTériák	
<hr/>	
<i>Szűk Balázs</i>	
Ötvenhat sor '56-ról (Legszebb szó; Hidegül; Hab; Megint...; Isten fintora; Lom; Valaki vár; Furcsa testamentum; Síró csillag; Magánytalan vacogok; Leosztás; Szövetkeztem; Fölkentek; A végén a bánat)	214
<i>Dudás Sándor</i>	
Majd tavasz lesz...	216
Ingerek	216
A nagy csendről	217

<i>Boros Edit</i>	
Kérdőjelek	218
Meditáció	218
<i>Bánfai Johanna</i>	
Variáció egy régi dalra	219
<i>Csák Gyöngyi</i>	
Borzongások	220
Erejét fitogtatja	220
Fura felhőjátékok	220
Egyre csak	220
Szabadkéz	
<hr/>	
<i>H. Barbócz Ildikó</i>	
Őszi napok az Isztrián	221
ARTériák	
<hr/>	
<i>Csatáné Bartha Irénke</i>	
Úton	228
Hallgassuk együtt	229
Hargitai ismerős hangok	229
Sírató	230
Szabadkéz	
<hr/>	
<i>Sz. Tóth Gyula</i>	
Fogkeringő.	
<i>Tűnődések fogorvosi székben tanításról, irodalomkritikáról, technológiákról</i>	231
ARTériák	
<hr/>	
<i>Nagygyörgy Erzsébet</i>	
Mire megjön a tél	235
Fény csorog	235
Mármoros éjjelen	235
<i>Bozó Zsuzsanna</i>	
Pillanat	236
Élet	236
Emlék	236
Döntés	237
Szerelem volt ...	237
<i>Gáspár Aladár</i>	
harmónia	238
Macskaálom	239
Thália szekeren	
<hr/>	
<i>Jámbor Ildikó</i>	
Magyar rapszódia-táncfantázia Egerben	
<i>A zeneszerző génius emlékére</i>	240

ARTériák	
<i>Gósi Vali</i>	
Felemel	242
töredékek a nyárban	242
Csönd-remegéssel	243
<i>Kanyár Erika</i>	
Napok romjai (<i>Glossza a Nobel-díjas Isiguro regényéhez</i>)	244
Időtörz	244
Laudatio	
<i>Serfőző Simon</i>	
Eger jegyese	245
<i>Fecske Csaba</i>	
Ködöböcz 60. (<i>Egy túlkoros kamasznak szeretettel</i>)	246
Könyvjelző	
<i>Bertha Zoltán</i>	
Ködöböcz Gábor: Költők, versek, erőterek	247
<i>Hegeđús Imre János</i>	
Kaiser László: Vándorok, véredek, angyalok. <i>Válogatott és új versek</i>	252
<i>Máriás József</i>	
Karádi Zsolt: Az Erdélyi Helikon vonzásában. <i>Áprily, Reményik, Dsida</i>	255
<i>Madarász Imre</i>	
Tilman Lahme: A Mannok. <i>Családregegy</i>	263
ARTériák	
<i>Rusvay Balázs</i>	
Villon diák balladái – Villon-inspirációk és más versek – részletek – (<i>A Miasszonyunk-ballada; Ballada az örök életről</i>)	265
<i>Rác Laura</i>	
be my moon so i can be the night	267
babérkoszorú	267
zuhanás, repülés	268
lélek	268
teremtés	268
Könyvjelző	
<i>Horváth Mónika</i>	
Reformátorok nyomában. Fejezetek a magyarországi reformáció századából (<i>Szerkesztette: Balogh Judit – Dienes Dénes – Szabadi István</i>)	269
<i>Pozsgai Györgyi</i>	
Ahmed Amran: Az utolsó ebéd; A lélek gőze	272
<i>Zsirai László</i>	
Véssey Ede: Lilla-dalok	280
<i>Ványai Fehér József</i>	
Bak Rita: Csillaganya	282
ARTériák	
<i>Mihályi Molnár László</i>	
Kérdés	288

Péntek Imre

A szalmaszál

Nagy Gáspár emlékére

Ragyog az ég kupolás sátra,
egy verset küldeni odaátra,
ahol az utak a semmibe futnak,
s nem leszel többé üldözött vad.

Égi megbízatásod is lejár,
s az ítélkezón nincsen talár,
nem sírnak bilincset kezedre,
ott leszel valahol lebegve.

Amit Rimbaud súgott, megérted,
egy halálnyi lett súlyos vérted,
fájt az árulás, ha roppan a gerinc,
s a becsületnek nyoma sincs.

De szóvá teszed még, elmenőben,
hogy a szobád mily levegőtlen,
a szabadságban fuldokoltál,
körötted égett annyi oltár...

Az ezredváltó sűrű évek
hamuja belepett téged,
pedig hordoztad fénylő arcod,
s amit vívtál, a legvégső harcot.

S keressük azt a szalmaszál,
ami egykor kezvedbe szállt,
a jászolból, mert Isten akarta,
hogy elérj az utolsó partra.

Baka Györgyi

Rákóczi szíve

„Ami legdrágább, azt az ember a szívébe rejt.”
Kamalduli szerzetesek

A fiatal Rákóczi fejedelem 1703. július 14-én találkozik a rá várakozó felkelőkkel: leendő hadi népének fő része visszazsegezett kaszával, bottal, baltával, dárdával felfegyverzett beregi, ugocsai, szatmári nincstelen parasztokból állott, akik égő lelkesedéssel, föltétlen bizakodással várták, mint megmentőjüket.

Rákóczi szíve megrendült:
„Még visszafordulhattam volna,
de bátorított és erősített a szándék,
hogy megérdemljem a nép
bizalmát és szeretetét.”

Napkeltekor Grosbois-ban,
a némaságot fogadott kamalduli
szerzetesek kolostorának kertjében
sétál Rákóczi múlhatatlan csönddel
a szívében. A szabadság már
elveszett, gyászkönnyek hullanak
a fákról, fájón suttog a szél...

A hallgatás erejét régtől, családi
hagyományából ismeri, ez a Zrínyiek
öröksége benne, édesanyjáé és
nagyapjáé Zrínyi Péteré, akik hosszú
időt töltöttek néma fogadalomban,
az erőszaknak való ellenállás jeleként.

Most ő is szíve időtlen csöndjébe
merül tisztulásért, a szabadságharc
és népe méltóságának megőrzéséért,
a történeteket Isten kegyelmébe ajánlva.

A nép sosem tudta elfeledni, hitte -
s hiszi tán még, hogy Rákóczi
nem halhatott meg, minden éjjel
fölkel a sírjából és fehér lovának
ezüst patkóival, szívének
dobbanásaival
a szabadság csillagait szikrázza az égre.

A mélység ölelése

A Te hangod hallgatni olyan,
mint mikor az édes érintésű
könnyed tavaszi szél borzolja fel
az alvó homokszemeket, s azok
könnyed mámorban lebegve
emelkednek az áramló légből,
majd visszahullnak egy új rendezésű
egységben a vágyott földre.

A Te érintésed bőrömmön olyan,
mint mikor az áradás magával
ragadja a tenger hullámain, s a
vízcseppek fájón-édesen szétperregnek
az ismeretlen léten túli lét felé,
majd megadóan, gyöngéd
erőtlenséggel hullnak a vonzó
mélység ölelésébe vissza, nyakam
és vállam puha hajlatába.

Árnyékába szó az éj

Elhalkul a napfény dala már,
ráncosodnak a bokrok, a rétek,
kókadnak a fürtösgyöngyikék.
Lassan árnyékába szó az éj,
pedig jó lenne virágok illatában
lélegezni még.

Villámokat csattogtat az őszi szél,
a fák levelei, mint könnyek, hullanak.
Elmúlt már az én kitaruló nyaram is,
csönd harmata lepi be útjaimat,
sűrű homályba rejtezik a vágyott jövő
fény-lüktetése.

Aranyi Sándor: Holtágban 30×40 cm akril, vászon (2018)

Konczek József

A búsuló juhász*Hófehérbohóc eltűnődik
a kis pirosalsó tűnődéseiben*

Volt egyszer egy öreg pásztor,
megvan még a pakliban,
odamondta jónéhányszor,
hogyan itt az van, ami van.

... Van, kik rőzsén melengenek,
jaj, mennyi Tél, mennyi kártya!
Hát, Kuoni? Mi lesz veled?
Gyöngé csőröd vajh, mi bántja?

Ha nem álltam másnak bakot,
őr voltam. Még ideállat
régimunkám. Szép állatok,
ne nézzetek fakabátnak.

Reggel nincsen telihold.
Légy mászkál egy fakanálon.
Szökő idő... ennyi volt?
Hangzott egy-két szánombánom.

De mi van az én számlámon?
Tartozik vagy követeli?
Hangzik néhány szánombánom,
mit a birka lelegel.

Hej, szép Rőzsák, jó Angyalok,
- mikor alsó, mikor ász -,
s voltam én is. S most mi vagyok?
„februNYári Mikulás”...

A búsuló 2

Naná, ez nem tarot kártya.
A kis fickó víg rokon.
Bakancs koppan a hátába.
Nyakban mégsem hordhatom.

Ő a kezdő? Ő a végső?
Gondolja, hogy egyre megy?
Hm, hm... hisz... talán a végszó
csak a magyar huszonegy.

Hely, idő. És a cselekmény?
A cselekvés kétsége?
Én bizony ki nem nevetném.
Elvégre és alvégre.

Volnék februNYári makk ász?
Volt, hogy én is kártyáztam.
Bökött a szemembe toklász
s fájlaltam e játszmaiban.

Ámde vannak még szabályok,
van bunda, van eledel.
Porlik a szó, mint a vályog.
S elszelel vagy kitelel.

S volt egyszer egy öreg pásztor,
nem hagyhatom annyiban,
s nem bánom, ha szavad rám szól,
ha megmondom, ami van.

A búsuló 3

/Vannak persze világtájak,
tudom, hiszen értem én.
Nekem talán jobban fájnak,
kinek sorsa költemény. /

Finta Éva

Mantra 2.

elnyomni fejleszteni
elnyomni fejleszteni
elnyomni fejleszteni

a lélek tornája ez
a test tornája ez
a szív tornája ez
az elme tornája ez

elnyomni fejleszteni
elnyomni fejleszteni
elnyomni fejleszteni

Varjak

tollasak,
feketék, károgók,
felszállnak távoli rétek,
vetések suhognak szárnyukon,
csőrükben krárog az
ének. elnémult föl-
deket lepnek el, túlél-
nek mérgeket, vegyszert,
kipusztult énekesmadarak
lakhelye általuk megtelt.
mondják, hogy hírhozó mada-
rak, jóslatuk elnémult átok. de
párjuk mellett kitartanak a varjú-
féle családok. rabolnak, szétszed-
nek, éberek, fészket is fosztogatnak.
elfoglalják más lakhelyét, eszközben
sem válogatnak. micsoda fekete társa-
ság! tele a mező, a város. mindenütt ott
vannak, fészküket hiába szedik szét mások.
krárognak, kárognak élesen, beköltözik
a tájat. csak az ornitológu- sok s az
egykor volt sztánai lakos
Kós Károly emelt nekik
há- zat.
kárognak fölöttünk irgalmatlanul
mentőit a gyásznak.

Bobory Zoltán

P. Maklári Éva verseit olvasom –

a Vajda János-díj mellé, a 75. jegyében

Költőtárs!

Tudom, most tiltakozol.

Mint mindig, zavartan

a dicsérő szavak ellen.

Maradj ilyennek!

Bízd magad azokra,

akik, ha könnyezve vagy

könnyítő mosollyal leteszik esténként

a könyvedet ágyuk mellé,

csodák és titkok jelennek meg

álmaikban s világosság.

Amit ha megköszönnek neked,

higgy a fénynek szemükben...

Most, hogy olvasom verseidet,

összehívnám egy hatalmas, világos,

zsongó terembe az összesét,

szavaidból szomjasan merítő diákjaidnak,

akiknek elméjét, lelkét igazgattad,

nyesegetted és simogattad...

Felolvasnék verseidből.

Elmondanám, hogy te tudod, ki az,

aki ismer igaz választ a kérdésekre,

tudod, mit kíván a lélek és

miféle hangot, színeket szeret az ember.

Te tudod, ha elmennek az apák,

akkor a nomád sátorban összegyűlteknek

ki lenne az, aki elkezdené az imádságot,

az éneket, és kiszínezné a sátor falát.

Csak annyit mondanék végül,

hogy nézzenek a szemedbe, hallgassák

a hangod, ha tisztaságot akarnak, ha a
mélységet keresik a lélekben,
a reménytelenségben a hitet, szeretetet.

Megerősödne bennük, micsoda
kincset szórtál elébük,
a legtöbbet, legnemesebbet, amit
kaphatnak: magadat, tudásod, lelked.
Kinyitnám aztán a terem ajtaját,
s ők kitódulnának a fényre,
a tiszta levegőre és felnéznének az égre...

Lábnymok a parti homokban

Kubik Annának Fehérvárról

Az elcsendesedett hullámok után, a parti
fövényen nem látszanak lábnymaink.

Nincsenek nádtorzsák, kisodort ágak sem,
a tómeder békessége húzódik ki a fűzfáig;

alóla nézem a túlpárt vörös drapériáját,
s a felettem szétrebbenő szürke felhőket.

Az ágak között elhagyott, csepegő fészek
úgy várja a tavaszi fiókák melegét, ahogy

kiüresedetten, márványos kezünkbe temetett
arccal várjuk, hogy a fövény kagylói között

újra lábnymok vezessenek le a vízig,
két sor egymás mellett haladó lábnym.

Kárpátaljai magyar rapszódia

Dupka Györgynek

Először
itt tartotta őket a remény:
nem tarthat soká ez a szörnyűség

Aztán
a hit a Jóisten talán így
próbálja ki őket – hisznek-e benne
hiszik-e hogy nem felejtí őket
nem hagyja el ezt a maroknyi népet?

Majd
a hűség az ősök földjéhez
bőrükben őrzött szülőföld szaga-illata
a jajveszékelt földbe süppedő fejfák
a töpörödő sírhantok- mint púpos hátú öregek –
éppúgy körbefogottan a temetőkben
az Istent szólító sóhajokkal

A megmaradt
virtus az elszánás a szálfá egyenesség
a sunyító-lapuló csihatag-emberek között
szívükig felérő gazban véresen

Örök
büszkeségük csak a földnek s Istennek
meghajoló ércgerincük
lábuk nyomába sem érő rájuk öklendezők
mégis - Istentől parancsolt szeretete

Végső
menedékük a megmaradás gyökere-lombja
rendíthetetlen bevehetetlen várak
könyörgésüket imáikat hordozó
áldott magyar nyelv

Itt
tartotta őket S teremti újra lelkük szent hitét
Istenük

Csáky Anna
Nyárutó

Oly hűsek a fények így estefelé,
rátelepednek a ház falára,
elidőznek kicsit, míg leszáll az éj,
s takarodót fúj az őszibogár.
Árnyakat lenget a platán a szélben,
s hódol a napnak búcsúja láttán,
levelek absztrakt ábráit vetíti
a lemenő tűzgömb az ablakszemekbe,
s a halovány-zöld fal föl-földereng,
míg eltökélt testét letapogatja
a horizont peremén éppen átbukó
esti fénynyaláb rezzenéstelen.
A platán szigorú teste megfeszül,
lombjában a zöld már illanó remény,
odalent pedig a vénülő szél nyüzszít,
zörögve görget haldokló avart...
Így készül minden: szerelem, a szépség
a közelgő sűrű kárhozatra.

Alant az utcán kis maszatos angyalarc:
az időtől besárgult, holtra vert nyár.

Zokogó esők

Arcomon ősz-esők, mágikus dobok,
elomló furcsa bánat,
a csend láncain zokog
gyémánt-húrja e jajgatásnak,
s zúg reggelig,
feszülve fölöttem hídban.
Lábamhoz hajol egy parti fűz,
rí, dereka cikkan,
kerülgeti a szél, és égis űz
egy megriadt varjat az ágról.
Az almafa elejti ruháját,
arcán szemérme pírja lángol,
s a hatalmas csend zugán át,
hullámot föl sosem ver,
kemény férfivá érik a november.

Sír az angyal...

Sír az angyal fekete kertben,
bánattól sújtva, porba vereten,
a hold-ezüst hús glóriája
és csillagszem tekint le rája.

Sír az angyal, zokog utánad,
bénítja, fojtja nehéz bánat,
alul harmattól fénylő füvek,
a szájalom gyújtja könnyüket.

Hová vezet a csillag útja,
mely elragadott messze, *túlra*,
félelem nélkül érsz-e partot,
ha bezárul az égi csarnok?

Mivé lettél, védtelen holttest?
Virágot rád csak irgalom fest,
százszor jegeltek, tűzbe dobtak...
(Ő szegény, szegény, szegény holtak!)

Sír az angyal, reszket egyedül,
csattogó éjben fut, menekül,
sír az angyal...Mondd, hol keressen
ronggyá szakadt őrződ, a *lelkem!*

A vad mező dalnoka

Tisztelet Ady Endrének

Lángszívű, ábrándos ifjú volt.
Gyönyöre bornak, nőnek, vágynak
s délibáb, napfény, mély titkú hold-
mágia növelt neki szárnyat.

Körötte elvadult rét, mező
nem termett mást: kórót, harasztot,
de ő dalolt, s napra éhező
szíromcsodákat, fényt fakasztott.

Ezer álomtól zaklatottan,
a szépség mámorában égett,
ám kígyók csúsztak elő, s nyomban
a szírmokra szórták a mérget.

Más tájakon zengve énekét,
koronát ékül kapott volna,
de a halott mezőn nézve szét,
elhallgatott: minek dalolna?

*(A Hortobágy poétája és a Magyar
Ugaron című versek ihletésében)*

Serfőző Simon

Ide kellene

El ne kószáljon,
kipányváztam közelembe a tüzet,
csak amerre én akarom,
legelészhessen.

A Bükköt, Mátrát
együvé tereltem,
tanuljanak rendet,
az Alföldet ne taposnák össze.

Ami messze volt,
még messzebbre küldtem,
ne egyhelyben gubbasszon,
hanem ahol kell – intézkedjen.

Ide kellene integetni
mind az élhetőbb időket,
főntebb küldeni a Napot,
magasabbra az eget.

Hová lesznek?

Mennyi vágy pernyül el,
mennyi szerelem,
amelyik mind virágot nyitna,
a fákon leveleket!

Mennyi suta egymáshoz közeledés hal ki,
mennyi melengető érzés,
amikor fölragyoghatnánk tiszta örömeinkben,
izzana bennünk a szív!

Ölelések a lánykarokból hová lesznek,
a fiúkéből hová?
Mivé korcsosulnak?
Dédelgetőn kiket óvnak, ha nem egymást?

Miféle kedvencekre pazarlódnak,
kisérgetésére pórázon vezetett utcáknak,
miféle vigasztalóira majdani öregségünknek?
Nem azokra kellene szánni magunkat,
akik vérünkéből születhetnének?

Akik arcunkat hordoznák,
mint Napot az ég?
Lennénk örökkévalóak,
ne hordana szét bennünket az idő,
feledésbe a szél?

Anga Mária

Akkora vihar volt...

Akkora volt a vihar,
felfakadt a földből a nagy szilvafa gyökere,
még magát sem kímélte a szél,
égig érő erejével szaggatta
az óceányi felhőket,
végül, befulladt a vízbe ő maga is.

A barlangok tátott szája tele lett
vízzel, sárral, hordalékkal,
csontváztestüket a hegyek
apró darabokban látták maguk előtt,
a legmagasabb fák is elárvultan
hajladoztak, levélfiókáik odavesztek.

Akkora vihar volt,
menekülni nem lehetett.
Föld, Ég összeborulva,
de nem ölelkezve,
inkább egymást öklelve,
villámok rándultak vállukon,
mint hatalmas idegszálak.

Fekete kendőt borított
arcára a Nap, mint gyász idején,
ne lássa a világ végét!

A virágba borult földek:
őseink arcai, hová lettek?
Melyik emelkedőn hajlott
el gerincünk egyenessége? –
az ügyeskedések lidércei
mikor lepték el a világot
éltető álmainkat?

Micsoda vihar!
A barlangok tátott szája
tele van vízzel, sárral, hordalékkal! -
nem kiálthatják az igazságot.

Csontváztestüket a hegyek
apró darabokban látják maguk előtt!
A legmagasabb fákat is elhagyják
ártatlan levélfiókáik.

Antal Attila

A nihil kísértése

Öreg szekrények mélyén várakozik a csönd
leskel ormótlan kövek alól
elmosódott képek szüette keretéből figyel

ijesztheted kiáltozással füttyel
űzheted csikorgó fémzenével
hadállásait nem adja fel

s egyszer megindul feléd és héjaztathatsz
hűvös bölcsességeket fennen
s mormolhatsz forró imákat titokban

véredbe hatol kitölti csontjaid
majd – néma szünetjel: szétszóródsz
a porrá hulló galaxisokban

Őszi harmat után

Idegen erdőben
borzongok nélküled
varjúhad lobog fenn
párán és ködön át
piros csizmám nyomán
csak a hiány neszez
csak a nyálkás magány
megfolyó pára ver
vacogtat nélküled
véremig csontomig
hideg kővé veszejt
fekete tűz lobog
hűlő szememen át
idegen erdőben
kőbálványt: moha lep
őszi harmat után

Sorok egy online panaszkönyvből

Éjszaka se hagynak békét nekem
a lényegtelen részletek szakértői
a reklámpróféták
és rezonőrei a viszonylagosságnak
tanyát vernek bordáim görbületén
befészkelik magukat szívem kamráiba
idegeim ágbogai közé
és egymással versengve rekesztik el
látomásba torkolló tűnődéseimet
hogy álomban se vethessek pillantást
az Egészre

Sebestény-Jáger Orsolya

Ott lakom

Ott lakom, hol a fény szötte égen szabadon
Isten madárkáit röpteti a szél.
Itt körbeölelnek a rigó-élte ágak, s a lombok boltívein át
olykor a bánat, de legbelül mégis egy csöndes derű él.

Ott lakom, hol ujjaddal felhőket rajzoltál az égre,
félénk fehéreket, s olykor rongyos szélű, szürke,
subáját rázó, vérmes viharfellegeket.

Ott lakom, hol a küszöbön macskamódra átbukik az alkony,
puhán, mint lomha vállakon elcsituló álom,
s boldogság, ha esténként a kopott kövezetre karcolt
rajzokban lábad nyomát úgy vélem – megtalálom.

S ha a bokrok alatti padon nézem az álmodó kék eget,
magam elé suttogva ejtem, halkán, mint imát:
Röptesd madárkáidat – még sokáig röptesd, Uram,
ott, ahol én lakom, a szél szötte egeken át.

Bíró Ildikó alkotása

Jézus igája

(Mt 11,27-30)

Gyűrött évek fáradt vándora
tapogatózol, mint aki körbejár.
Földig lepergő, elcsorgó idő
bő kosarába gyűjti be a nyár.

Csöndbéli időd, midőn felednéd,
hogyszer e földön véget ér,
számadás lesz a küldetésből,
és porrá lészel, amelyből vétettél.

S míg meghajlott hátadat
igába fogta, gúzsba kötözte a vád,
egy másik igát ad: gyönyörűségest,
Ki földig hajol le Hozzád.

Nyár végi zsolttár

Lelkem megpihen,
mintha száguldó vizek fölött egy sziklán
lábam lóbálnám az áttetsző semmiben.

Lehunyt szemekkel is látok:
Te illeszted egybe az elemekre hullott
vízcsepp-világot.

és minden így lesz a helyén:
belesimulhatok végtelen kezvedbe,
a világ legvégső peremén.

Megbékélés

Mindennap úgy tekints a múltra,
mintha indulnál sebes lábakkal,
szökellve mégis egy messzi útra,
hol szőlőtők szántják s pásztázzák szíved,
mert áldott diófák ölelte kertek illatát
emlékül magaddal csak így viszed.

Mindennap úgy tekints a múltra,
hogyszer ki kimérte időnk hegy-völgyeit,
mint aranyló homokból mérjük
gyermek kezekkel égig érő várunk,
jól tudja: hol lépünk tövisre, s a mélyből
Őhozzá vissza hogy találunk.

Mindennap úgy tekints a múltra,
mint völgyben folyóra, mely áradna tovább,
hogyszer fák öleljék medrét, s hullámaid
hús szél borzolja, s kócolja össze,
hogyszer végül egy csöndes révbe jutva
fáradt hajónk fényben megfüröszse.

Novemberi imádság

Uram szelídíts meg bennem,
ki tékozlón haragját szórja,
pedig karjával ölelhetne át,
mint messzi vetések fölött a vihart,
ha kergeti a felhők megtépett, sötétkéék raját.

Taníts sírni is, mint esőcseppek
hullnak, néma víztükörbe
boglyas fák árnyéka alatt,
és tanítsd szeretnem, mit adsz az úton
és meggyűlölnöm azt, amit tennem nem szabad.

A kökényszemű ősz

Mint szőlősgazda,
ha lassan kaptat fel a hegyre,
megélt időnk immár a vállára vette,
betér hozzánk csöndes, révedezőn,
s az emlék búzakaralász lesz egy végtelen mezőn.

A mag peregve hull.
Az élet megy tovább.
Kenyér legyen falatnyi csak,
mit magához venne majd a szád,
s a lényeg – mind ajándék.

S még tűnődve visszanezel a végső kanyarból,
s búcsúzol, búcsúd legyen áldott.
Magad mögött hagyod az ismerős világot,
ám szívedben még hosszan elidőz
a kökényszemű ősz.

Fecske Csaba

Keresés

magát keresi bennem valaki
szédelegve mint kába beteg a fogódzót
a kórház folyosóján aki ugyanoda jut
nagy erőfeszítéssel mintha el sem
indult volna nincs arca neve ott
maradt valahol egy felelőtlen nyárban
szél kócolta fák alatt engedelmes fűben
vakítóan kék ég alatt túldimenzionált
részletek rejtik hogy mindenáron
megőrizték a valódi történetet amelynek
(fő)szereplője volt vagy ez egy önmagába zárt
feltörhetetlen történet ígéret maradt
ahogy felém gurította mosolyát nem számolva
vagy talán nagyon is a következményekkel

Csak egyszer

kora őszi gondtalan léptek
a Szinva-hídon át
mikor még szerettelek
bár ehhez a hídnak pataknak
semmi köze nem ezért és
nem is ennek ellenére
mégis ha föl villan előttem a kép
a nyár és az ősz találkozása
a Szinva fölött dübögve
mesélni kezd a híd pedig
már kifogytál belőlem nincs rád
örömöm hiába mennénk át
azon a hídon mert csak egyszer
egyetlen egyszer lehet ugyanúgy

Idegen íz

dagadt képű hold
vigyázza az éjszakát
szél hozza nekem lihegve
az erdő jó szagát

a dombra hasaló tisztáson
őszinte nyári fű –
megállás nélkül dolgozik a tücsök
e piciny aranyköszörű

elcsapott angyalok sutyorognak
a hársfalombban –
riadt érzés a szívben
idegen íz a fájdalomban

Faluszél

semmire se jó záporok
szaladnak át a réten
mint szappan ázik el a nap
az ég szennyves vizében

sötét vízcseppek peregnek
a megtépzott fákról
mintha csak találta volna
rozsdás hangját – madár szól

fújtatva meg-megpihene
tengerszagot hoz a szél
kőd van a világ véget ér
itt a falu szélénél

Szakolczay Lajos

Öröknyár. In memoriam Nagy Gáspár

Felolvasó-színház a Magyar Írószövetség Klubjában

Nagy Gáspár (1949–2007), a kortárs magyar irodalom jelese hetven évvel ezelőtt született. Barátunk, a költők *legbátrabbika* eme évfordulós ünnepét eddig is számtalan esemény – válogatott verseskötet kiadása, konferencia, gyalogtúra, labdarúgó „Gazsi-kupa” stb. – tette vonzóvá. Szerencsére, nem csupán a szakma hajtott főt az igazságában rendíthetetlen, 1956 magyar októberét forradalomként értékelő író előtt, hanem a barátok, hajdani iskolatársak, mi több, az olvasók ezre is.

Az író, aki kirúgásáig fontos szerepet töltött be, a vidéki írócsoportokat fogta egybe, a Magyar Írószövetségben ki ünnepelhette volna méltóbban, mint hajdani munkahelye. Nem szokványos módon, hanem megrendítő felolvasó-színházi előadással. (Szentmártoni János emlékezése és Vasy Géza életpályasummája vezette be a műsort.) Valódi dráma került így a pódiumra, amelyet a kitűnő irodalomtörténész, a friss Nagy Gáspár-díjas Ekler Andrea állított össze. A kétszemélyes előadást is, amelynek Lázár Balázs és Tallián Mariann volt a szereplője, ő rendezte. Ragyogóan.

Hiába lebegett a színészek kezében a forgatókönyv megannyi lapja, amelyet az illető rész befejeztével a padlóra hullajtottak, valódi színházat láttunk. Elsőben köszönhető volt ez annak, hogy csaknem kívülről mondták a szöveget, s nem utolsósorban olyan színházi eszközöket (helyszínváltás, öltözékcseré, mozgásgesztusok, térkitöltő próba) alkalmaztak, amelyek révén a kis, alig berendezett pódium valósággal izzani kezdett.

Díszletnek elég volt, életrajzi hitelességként, egy asztal – rajta pár könyv, köztük a Biblia – egy állófogas, rajta férfi és női rendőregyenruha-zakó, egy vörös lepellel letakart irodai asztal, rajta mechanikus írógép (amellyel a *szerv*, támaszkodván a besúgói jelentésekre, rögzítette a „bűnlajstromot”). A szűk, alig berendezett tér mégis – mert drámát visszhangzott – hatalmasra tágult.

Ekler Andrea jól vette észre, hogy az ezerfelé bogozható életműből a legfontosabbat, a hősi helytállást kell színpadra emelni. Hiszen a Nagy Gáspár-i életmű fókuszában a hazugok, a „hóhérok és a vérbírák”, a dicsőséges magyar forradalmat *hazai buzgalomból* eltiporni igyekvők – középpontban Kádár Jánossal, a Nagy Imrének is akasztófát állító rémmel – elleni protestálás áll. Az igaz Ige igaz hirdetése.

Bőséges írott anyag állt rendelkezésére. Az alapversek és gyűjtő szövegek, önéletrajzi vallomások (*Öröknyár: elmúltam 9 éves; A Fiú naplójából, Szabadítót mondani, Rendezői példány, Megadtad Uram, Nádból való vers, Válasz a kérdezőnek* stb.) mellett ott volt a III/III-as besúgók megannyi jelentése és az őket fogadó belügyi szervek

értékelése is (1984, 1985). Az *Új Forrás*-botrány (*Öröknyár...*) és a *Tiszatáj*-botrány (*A Fiú naplójából, Két nyárfa a hódoltságban*, vagy az „egy mondatban” emlegetése miatt a folyóiratból kivett *Kodály és Illyés ünnepére*), az Írószövetségből való nemtelen eltávolítása ugyancsak híressé – hírhedtté – tette a mondanivalójából egy fikarcnyit sem engedő költőt.

Ekler kitűnő dramaturgiai szeme, elegáns válogatókedve és nagyvonalú színészmozgatása meghozta a kívánt eredményt: szenzációs előadást láttunk. A játék két pillére: Lázár Balázs és Tallián Mariann. Hihetetlen, hogy egymásból kiindulva, egymást folytatva, hadakozva és a másikat elengedve, a nézőt is bevonva a nem mindennapi drámába (ilyen volt Lázár „nádvgó naszáddal” való fenyegetése) minő magasságokba tudták emelni a Nagy Gáspár-históriát. Hangtartományuk (ordító, sutogó, kíméletlen, játszadozó beszédük) mellett gesztusértékű helyváltoztatásukat mindenképp ki kell emelni.

Félelmetesen lazák voltak (asztalra föltett lábak) és fenyegetően riasztó kíméletlenek (a bűnlajstromot diktáló belügyis főnök hatalma az írógépen kopogó ugyancsak belügyis hölgy felett). Nem volt szó, amely köré ne varázsoltak volna hangulati atmoszférát.

Az *Öröknyár. In memoriam Nagy Gáspár* című felolvasó-színházi előadásban rengeteg munka van. Minél több helyen, a fővárosban, vidéken és határainkon kívül is, közkinccsé kellene tenni eme példázatos életművet.

Lajtos Nóra

Ki betűzi ki...*Nagy Gáspár emlékezete*

Ki betűzi ki nekünk a múltat,
a bérbaltavári jászolodat?

Ki betűzi ki nekünk a hiányodat,
az ima-térdeplő zámolyodat?

Ki betűzi ki nekünk a harangszókat,
a szívben zúgó-elhaló morajokat?

Ki betűzi ki nekünk a félelmünket,
a *sírsovány* ajkakká szikkadt rémületet?

Ki betűzi ki nekünk a hitet,
oltó késsel a bordák közé ki metsz?

Ki betűzi ki nekünk a könnyeket,
a *fény vesztőhelyébe* sorjázó éjeket?

Ki betűzi ki nekünk az anyaföldet,
az idő göröngyeiben csírázó kegyet?

Ki betűzi ki nekünk *sárfeliratodat*,
a szent humuszba lépő talpnyomodat?

Ki betűzi ki nekünk ötvenhatodat,
csillaghulló forradalmi mámorunkat?

Ki betűzi ki nekünk a szerelmedet,
a gyónásra sorban álló testvéreidet?

S ki betűzi ki nekünk végre a neved?

(hallom Istent, amint súgja,
Odaát is mennyire szeret...)

hajtások**behajtás**

utak pora fojt
táblányira a halál
zsákfalu-magány

kihajtás

buggyan a tavasz
rügyfakadó barkaág
várja az imát

lehajtás

fejét lehajtó
tulipánszirmok kertje
szépül reggelre

felhajtás

nadrág szára lóg
bele az éjszakába
felfércelt sorsok

meghajtás

villogó kütyü
garázskapu-meghajtás
szabad utat ad

elhajtás

test a testben nász
a méhben nyugvó magzat
vérző venyige

Bozók Ferenc

Búvár

Én vagyok a sötét búvár,
kit a mélyben sötét bú vár.
Mégis úszom, félénk cápa
mélysötét örök honába.
Mert ha fénybe vágysz repülni
sötétbe is kell merülni.
Mielőtt megváltott volna,
„szálla alá a poklokra”.

Ostya

A tágas ürrel egy vagyok
hisz benne létezem
Jézus is, parány ostyába
gyömöszölt végtelen.

**Szegénylegény
vagyok én**

Szegénylegény vagyok én,
BKV-val járok én,
iPhone-om nincsen,
szétszakadt a wifim s ingem,
nem megy át a linkem.

Szeretvers

Úgy szeretném megölelni
mind, ki egykor szeretett,
mikor sírtam velem sírt és
ha nevettem, nevetett.

De szeretném megölelni
mind, ki jóra oktatott,
ki vigasztalt, aki szólt pár
bátorító mondatot.

Úgy szeretnék megölelni
minden pletykás háрпиát,
aki nyelvét köszörülve
kígyót-békát rám kiált.

De szeretném megölelni
minden ellenségemet
aki tettel, gonosz szóval
sietteti végemet.

Kovács Daniela

Szóhagyaték

Még meg kellene írni azt a verset,
mely szolgálásra kárhóztatva szétég,
mely öröktől fogva lelkemben erjed
megfojtva békém tiszta szívverését.

De csak vonaglik, sanyargat és gyötör,
majd rám- rám üvölt: „még ne, még ne akard!”,
s akár a szerelmes szívet a gyönyör,
lázadó tüzével átdöf, mint a kard.

Tűröm hát, hagyom, hogy véreimből igyon,
harapjon, marjon, rágjon, mint a féreg,
s mint tenger, mely nem tudja merre ringjon,
árasszon el, mint árapály a stéget.

És ha megérett, törjön ki, mint vulkán,
mely vérmesen békés égboltot bököd,
majd mint Istentől szökő szent fényhullám,
itasson jól át minden lélekrögöt.

Még meg kellene írni azt a verset,
amely rút fekélyként rögvest kifakad,
kivárom azt az áve-szavú percet,
mert meghalnom is csak azután szabad.

Az utca és a föld fiának

A távolban ma angyalsereg danáz,
hol mennyei hárfák zengése zokog,
lány ütemére ring a zsenge kalász,
lopott morzsáin a szívem feldobog.

Két dobogás közt, csöndben Téged kajtat,
akár egy együgyű, oktalan balog,
bár szóra bírnám hűvös, síri ajkad,
Te visszajáró, Te, magasztos Halott.

Ha ma élnél, itt, hol új eszmék forrnak,
látnád, akad szív, melyben jóság tanyáz,
nem éreznéd már keservét a sorsnak,
s nem inná el végleg nedveid a láz.

Nem tengődnél kifosztva, elhagyatva,
mint itt e versben, amelyben hangtalan
senyved egy mondat, ahol megtagadta
a hű állítmányt az áruló alany.

Óvnálak. Úgy lennék eléd szórt remény,
hogy messze elúznék minden bántalmat,
ma végre csügghetnél meséid tején,
s a nagy mindenséggel mérhetnéd magad.

Látod? Eggyé válok a kábulattal,
s míg szemem sarkán egy könnycsepp kiragyog,
rám sziporkázzák fényük ámulattal
a szép homlokodon kigyúlt csillagok.

Fényszomj kínoz

Kőfalak húzódnak köröttünk égig,
jaj, ez a sötét sok szemet lehuny.
Hol van a fény? Melyik ablakba kéklik?
Egy mécsvilág sem reszket most sehun.

Van súlya még a bilincses ökölnak,
ketté is törhet gyöngé derekam,
de versért szántom föl a csöndrögöket,
mert annak fénye, annak lelke van.

Kajtatok egy rést, keresek egy portát,
itt feltáratlan marad a titok,
valakik sírul szánták ezt a fogdát,
ha nem szököm el, rajtam is kifog.

Rőzséket gyújtok, új tűzzel a számban,
hátat fordítva rozsdás rácsoknak,
mások tűzénél mindörökkön fáztam,
fölszítom hát a saját lángomat.

Záró akkordok

Holnap majd újra kínigába hajtom
a nyakas hűséget esküvő fejem,
de ma még... ma még hallatom a hangom,
és szövétnekül gyújtom föl a szemem.

Majd lángot lopok a Nap paraszából,
mely ligetünk pucér fái közé bútt.
(Úgy szállt alá az égbolt magasából,
hogy tűzre tett vasként pattogott az út.)

Magammal hoztam szférák zenéjéből
ezernyi dallamot, ezernyi mesét,
titkokat félig-nyílt ajkak széléről,
hogy feltépjem velük szívetek hegét.

Csókokat hoztam, vágyak harsogását,
és azok visszhangzó danáját, ha van,
a dombbá örölt hegyek arcvonását,
szépségét annak, amire nincs szavam.

S mint hullámos nagy tengerben az Élet,
fényben merülök előttetek nyakig,
bár ragadnék most lelketekben végleg,
akár az iszapba süppedő ladik.

Fazekas József

A sokaság sivataga

(homok és oázis)

1
A sokaság sivatagának
része vagyok,
koptat az idő,
föl-le fut velem,
esőre vágyom,
összetartson,
így teljes az életem.

2
Baktatát a balga,
rakva hajója
messzi világok kincseivel,
akinek sikerült
s a félelem meg nem ült,
lelkét vakítja el a siker.
A szép óra veszendő,
nincs biztos, bő jövő,
lesz-e majd támasza
szerencsédnek?
S ha megfúj a félelem,
megint csak por leszel,
hol talál rád a zöld remény.

3
Imádva gyűlt nagyváros!
Minden csábít,
a fény, a mocsok,
zajokban fürdik a nyüzsgés,
olykor meg nyög.
Arctalan, rohanó porszemeket
présel a mindig rövidma,

szagok, illatok gátja
oldja föl az ösztönöket,
mire átérsz egy lámpánál
a túloldalra, már nem is te vagy.
Bűnök és erények kit érdekel,
a lényeg ugyanaz.

4
Majd megszelídülsz,
mint a végsőkig hajsolt vad,
kezessé válik benned
az elcsatangolt értelem,
hozzáfogsz
s teszed, ami fölemel,
hogy ne sodorhasson el
a hazudság,
a könnyöklő ügyesség,
érdek-hőbörgők
sokasága.

5
Irgalmas oázis!
Kőfal-menedék,
éltető víz bölcsője
pálmafák álca-mélyén,
hallom némaságotat.
Csak az élet él túl mindent.

Föl-le világomban

Amid csak volt
mindent ideadtál,
nem fog baj rajtam
sem rút világ,
megőrzött két szemed,
karjaid, a szíved,
föl-le világomban
magad vagy az élet.

Tedd le terhedet

Gyűlölet, harag, gyanakvás,
vélt s valós régi bánatok
rád súlyosulva kikezdek életed:
tedd le terhedet.

Egy hely akad e zajos Földön
s te zarándok vagy, még odaérsz,
elég, ha csak a lelkedet viszed:
tedd le terhedet.

Elindulni mindig nehéz,
cipelned kell végig a súlyt,
ólomszürke, haragos zajt, csöndet:
tedd le terhedet.

Ott nézz föl Rá, vár a húsvét,
elfordul lelkedről is a nagy kő,
derengni kezd a kibőjtölt kezdet:
letted terhedet.

Szívemet takarják

Csak a rosszabbnál rosszabb hírek,
ettől sajog bennem az élet,
mondjanak bármit az okosok,
el már semmitől sem kábulok.
A fent messze s itt mindig lent,
a mérleg össze-vissza leng,
nem az elemmel van a hiba,
az az iránytű nem lesz ócska.
Riherongy, csaló, pihe az ígéret,
máz alatt porladnak a nincsek.
Átlátok rajtad kicsaholt érdem.
Estére megkönnyül a lelkem,
s dallá szelídülnek mind a hírek,
szívemet takarják féltő, hú kezek.

Szabó Tamás: *Mozdulat*
100×120 vászon, vegyes technika

Non plusz ultra

A fák lombjain átsejlik az este,
ruhát vált az ég, színeset:
lila-kék, vörös és könnyű-fehéret
s kezemre hűl sóhajnyi permet.
A poros zajban oly bonyolult minden,
itt a rohanás kormos karja sem szorít,
úgy tűnik elő minden, ahogyan lényege:
a rút rút, a szép szép.

S hallok a pányvázó csöndet,
amint magukból kibeszélnék mindent,
a jót, a gyarlót,
amibe lassan belehalunk mind,
szép sorban, kivétel nélkül,
hitzegők és álmodók.

Ők kibeszélik, megtehetik,
úgy sem érti őket más,
csak az,
akit a mesék ringattak vénné,
a három próbát kiálló bátrak,
sárkányölő királyfi jelöltek,
a pironkodni tudó végtelen anyák.
Ők értik és tudják,
nem tévednek a fák,
a felhők, a fények,
a nappalok, az alkonyok,
a könnyű és a súlyos évek
s kérdezem, mert nem hiszem,
lássak is bármit fönn és lenn,
te nagyobb vagy, mint az Isten,
te, gyarló ember.

Miért hitegetsz?
Miért? Miért?

Nagy Zita

Hat történet

különös ma
nem a téli nap
forrósága volt
sem a tűzszín
metrólámpa lángja
az erdbergi felüljáró
– rezgő üvegén –
visszaverődött város-
kép-telen kihaltsága

csupán pillanatnyi volt!

ahogy átkeltél
– az utcán –
pedig nem is
te voltál lehet-
tél? összeborulva én
sem én, fantomképű
múltból vacogássá
– váltam –
démonaim vad
ágyasává, maradni
sosem, csak távolodni
tudtam, kergetve
világot van-e vége
vagy legalább kerete?

faragnak ránk ős-modern
félelmeket: egy életet
két halál vált
– meg-
maradni nekünk mi-
fog-laljuk időnk
legalább mint sün a hús
esőcseppeket
döfhetjük tüskéinkre

– könnyeinket –
hátrahagyva a
Dunán hínáros hullámok
virrasztanak velem át
mégis összes olajzöld
éjjelem adnám
egyetlen steril nappalért

világosban
– ha makulátlan volna –
a valóság világosbarna
szmokingban
zaj-színszmozgként
tompítja érzékeink
plakátokkal pátyolgat:
egyedül soha ne érezd magad
tele az élet

szabad hely, nem tudni
a reggeli villamoson
vagy a temetőben kevesebb
sorban áll az ember
és harcban, kiváltképp béke-
időben-
volt és lesz itt minden
majd kiderül
közönnyel vagy vérrel
írnak tovább históriát

előre gyártott instant
– sorsunk –
ha átvettük
hol tiltakozhatunk?
hiszen ki nem fizettük
azt most törlesztjük

engedni egyszerűbb-e?
konok kölyök a káprázat:
főképp az önkép
fitness wellness
superfood, ha minden-mentes
szolárium manikűr
semmit nem ér míg
online posztolt photosopolt
hamis hibátlanágra
hányan nem klikkeltek
kínlódik a lét
kacag a vég:
örökké úgysem élünk

atomkatasztrófára sincs szükségünk
se földmozgásra, tűz- és vízárra,
apályra
– ahogy eddig –
a pusztítás feltalálja magát
– így vagy úgy –
teli társ orosz rulett:
minden
vagy épp
semmi esély
csak aspektus az egész
kiáltásaink végül
összeöltik
az öreg csöndekkel

a néma tébolyban
nekem mégis
hallanom kell
a kézfogásokat
mindet
a sétákat a schönbrunni fák közt
a csókokat a padovai árkádok alatt
az öleléseket mindenhol
leginkább a mosolyokat
a mosolyokat örökké
míg a fedetlen válladról őrzött
apró fügemagnyi fények a végső
eszméletig el nem kísérnek

M. Fehérvári Judit

A Nem tudok többé ciklusából

Nem tudok többé fényt fűjni a csillagokba,
és zajt csiszolni a csöndből,
pedig annyira közel voltak hozzám...
És szó szerint fordítottam a csigák útjait.
Tükröket mutattam az éjjeli némaságnak
és kirántottam a rétek szőnyeget,
hogy újra elföldelhessem bántó szavaim,
melyeket a felhők kovászából gyúrtam,
hogy megkelvén ismét ragyogást süssenek
a haldokló Földre, és gyermekkorom kaleidoszkópját
tekerjék az akácok lombjaira, és méhek
zümmögjenek jól lakottan a felhők alatt.

Legjobban szülőházam árnyéka hiányzik,
s a létra alatti hűsölés.

Kifeküdni a Napra, az volna jó, s
színeket adni a vasgolyóknak,
utakat faragni, és feltölteni őket
Reménnyel, hogy mégis célba érnek,
de ők is halottak, akár az a régi,
kiszáradt, mocsarassá növekedett
ősi tó.

A csütörtök

El kellett volna veszítenem e napot,
hogy élve maradj...

Meg kellett volna tartanom
az összes többi, mert rád hasonlítottak.

Nem lett volna szabad elveszítenem a szerdát,
mert így közöttünk a valóság és a semmi mezején,
ahol a képzelet is szélként nyargal,
felejtésből ácsolok hidakat,
elfeledett nyelvekből olvasok rád vajákos ígéket.

Jégbe fagyott holt levél arcod mégis messziről világít,
s szobámban már a tenger morajlik.
A hely, ahol ültél, egybehömpölyög festményeid színeivel,
minden kitágul, hogy ismét képekké legyen.

Ilyen szigetekről álmodtál, s érezted, tudnál röpködni,
halálfejeket szögeztél gyöngé testedbe, s egészen
a Napig hagyta szárnyalni tested nedveit,
s már nem tudta fölitatni az agyadban
egyre tomboló fortissimo jajokat...

És későn döbrentél arra, hogy, ha lelked
sirállyá lesz is, tested azért itt marad,
melyet az agyhártyagyulladásod miatt
érintenünk sem volt szabad.

Nagy Imre

A hetedik nap

Először
a megszállottak,
majd
a bolondok,
és
a látók;
azután
egy nemzetség,
majd
sok nép,
- aztán
egy kevés;
és azután
már csak az
üvöltő csönd;
és minden
úgy marad;
ez
a hetedik nap.

Van

Van
a szó,
s van
a csend;

S minden
túl,
van
a kegyelem,

amit
mindenki
érez,

de
nem tud
senki sem.

Epidemia*

Végtelenbe mart
tériszony,
csönd és
sikoltás;

Istenem!

* *Járvány, ragályos betegség***Sem idő, sem tér**

Benned és bennem
még
az idő is
elcsúszott,
akár a jó,
és akár
a rossz,-
tudásunk tudása
többé
lényegtelen.

Úgy volna jó

Félelem nélkül,
mint az ázott földek,
csak nézni az eget,
és lenni,
csak lenni,
ahogy az Isten
megteremtett;
várni,
pihenni csendben,
mígnem feljő a Nap;
igen,
úgy volna jó,
egészen, tisztán,
igazán.

Mindenen túl

Én
csak egy
tér-idő elem
vagyok.

Nem alkalmas,
és
nem alkalmatlan
semmire.

A „vagy”-ság
felülírhatatlan
lényege
egyetlen célra
koncentrál:
a „nem vagy”-ságra.

Ebben a képletben
a „veled”,
vagy
„nélküled”
viszonylag
lényegtelen reláció.

Innentől
már csak
az egyedül lehetséges,
reális való -
ami mindenben túlmutat-
lényeges:

a Nem-lét,
amelyben
Isten is
létezik.

**mottó: Simone Weil: „A világ létezik,
rossz, irreális és abszurd. Isten nem
létezik, reális és jó.”*

Stancák*

Egy tút
sem lehetett
leejteni; -
a teremtés
zakatolt.

Az erőszaknak
és a hazugságnak
rengeteg
ismeretlen arca van; -
az igazság arctalan.

Régen
egy síkon
láttam mindent; -
ma több síkon
semmit.

Ez a hiány
semmit sem ad,
csak örökre
és végérvényesen
elvesz; -
a rettegés felső foka
nem a tudás hiánya,
hanem,
e hiány
tudása,
ami
mindennél inkább
örökre megítél,
és megsebez.

Kinn korcs idő
ténfereg; -
itt nem lesznek
már ünnepek.

Mégis megyünk

Mégis megyünk,
mind a botlásig,
a koppanásig;
pedig a kőfal
egyértelmű:
rideg, tömör;
és érdektelen,
akár a kéz,
mely végül
behajtja
a könyvet.

hircum

egy vézna bak
áll a sziklán
időtlen nézi
a tájat

néma csend
alvó világ
utolsó álmát issza
az elomló
ősz főveny

nem szól
csak néz

s a levegőtlen légben
lassan-
hirtelen megindul a táj

azután
már csak a zuhanás.

**Stanca: anyaminta. Mélyített mása valamely betűformának, vagy lemeznek.*

Gál Sándor

A lassulás mibenléte

Ahogy most véglegesítettem a „*Kettétört pillanatok*” zárórészét is, valami ismeretlen, megfoghatatlan – megfogalmazhatatlan – üresség nehezedett rám.

Hogy most hogyan, hová és merre?

Kint valódi tél van, havas sötétség, de nem tudok vele mit kezdeni. Régen nem voltam ilyen félelmetes helyzetben! Igazából nem is kellene vele törődnöm, mert holnap vagy holnapután csak előbbre jutok magammal, hiszen van egy-két konkrét feladat, csak ebben a pillanatban nem érzek erőt – mondjam így? – az újra kezdéshez.

Majd holnap vagy holnapután.

Kimegyek az udvarra meghallgatni a csendet.

Január 23-a van, talán... Nem tudom biztosan, de majd utána nézek. A mai nap lényege, hogy Molnár Imre hívott: közeledik a Magyar Széppróza Napja, ideje lenne hozzájárítani a komáromi program megtervezéséhez, s hogy el tudnék-e menni az idei rendezvényre. Ha nem, írhatnék az idei rendezvényre egy köszöntőt vagy alapvetést. Az utóbbit megígértem, s ma el is küldtem. Imre gyorsan válaszolt is, miszerint a leírtak szellemében igyekszik megszerkeszteni a programot, amit írással címéül *A közös feladat*nak neveztem.

Ide másolom:

A közös feladat

(A Magyar Széppróza Napja 2019)

Amikor nyolcvanévesen arról gondolkodtam, hogy mire van esélye a magamfajta öregembernek, arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy ha élek: írok, s ha írok – élek.

És nincs harmadik lehetőség.

Az azóta eltelt időben azonban derengeni kezdett előttem, hogy mégis van egyféle „harmadik” lehetőség is. Hiszen az egész történelmünk – irodalomtörténetünk is! – bizonyíték arra, hogy az író – és az olvasó! – ember számára létezik ez a „titokzatos harmadik lehetőség...”

És ez nem az élet és az írás kölcsönhatásában valósul meg, hanem azt követően: az olvasásban.

Mégpedig a folyamatos, mindenkori továbbadás lehetőségében.

És ez ezer évek óta adott, az agyagtáblák üzenetétől a most leírt mondat továbbadható-nyitható távolságában...

A Magyar Széppróza Napjának megtartására lényegében azt a *harmadik lehetőséget* gondoltam ünneppé emelni e tágas Kárpát-medencében.

Mert én a magyar nemzetet, a magyar irodalmat csak egy egészséges tudom elképzelni.

Fábry Zoltán figyelmeztet arra, hogy az írás – szolgálat!

Ebből következik, hogy az irodalom az egy nyelvhez tartozó közösségek természetes és ösztönös megnyilatkozása. Egymás keresése, segítése, fölemelése. Minden ilyen szándék, ha értelmes célokat tűz ki maga elé, és megvalósítani is képes azokat – közösségerősítő lehetőség.

Azt hiszem, hogy a Magyar Széppróza Napja alkalmassá vált e föladat beteljesítésére. Alkalmas lehet irodalmunk újraegyesítésére, a Trianonban leszorított érrendszerek fellazításában – röviden: a magyar irodalom békéjének megteremtésére. Ha nem tudunk egymást segítve élni és dolgozni, legalább kíséreljük meg az egymás mellett megélhető belső békét.

Többször elmondtam és leírtam: a nemzet legfőbb attribútuma az anyanyelv. Minden a nyelvben, a nyelv által történik meg velünk, bennünk és általunk. Ezért azt hiszem, erre a kicsiségre alapozhatnánk nemzeti és irodalmi stratégiánk elkövetkező esztendeit. Ha a magyar nemzet egységét meg akarjuk őrizni, akkor sokfelé szakadt anyanyelvünket kellene újraegyesíteni.

A többi gond mellett ma ez a közös föladat!

„És ez nem is kevés!”

Odakint sűrűn havazik – a sötétség megtelt a téli éjszaka különös zenéjével... Hallgatom a muzsikáló Mindenséget.

A tetten érhető csodát!

Amióta véglegesítettem a *Kettétört pillanatokat*, mintha lebénult volna az értelmem. Lehet, hogy a Magyar Széppróza Napja hirtelen jött műsorának megfogalmazása, annak fontossága vitte el az estéli időt, de elkészültem vele... Ám az is lehet, hogy csak a lustaság „téli rám-telepedése” jelent meg az alkonyat eljöttével?! Az azonban tény, hogy a februári programot kidolgoztam, és elküldtem Molnár Imrének, aki percekben belül jelezte, hogy egyetért vele, sőt, hogy jónak találja és vállalja, csak most már apróra kell váltani, hogy megint együtt örülhessen a két Komárom.

Az idei-oda utazást nem merem vállalni, hiszen bemenni Kassára – az is kockázatos vállalkozás már számomra.

... Közben valami „elakadt” Pozsonyban, mert M. I. – jelentkezett ugyan –, de ezen kívül nem jutottunk semmire... Azóta is várom a hívását.

Hát majd kiderül, ha kiderül, ahogy Görömbei Andor szokta volt mondani.

Ami túl ezen fontos: megszerkesztettem *Az elrendelés szerint* címen egy helyes versciklust. Azt hiszem, az utóbbi időben írt „legizmosabb” teljesítményem.

Aminek, ugye, illik örülni. És ami arra bizonyíték, hogy még képes vagyok az ilyen szellemi erőfeszítésre.

Holnap már február lesz.

Délelőtt, nagy meglepetésemre, Dobos Laci özvegye, Éva hívott telefonon, hogy válogatja Laci hagyatékát, s megtalálta azt a levelemet – írásomat –, amelyet Lacinak 70-dik születésnapjára írtam, s hogy emlékszem-e rá, mivelhogy nagyon szép és elég hosszú, hétoldalas köszöntő.

Rövidre fogva: Laci jövőre lenne 90 éves, s hogy az alkalomra, ha jól értettem, emlékkönyv készül, s abba ezt a „hosszú és gyönyörű” köszöntőt is besorolná. Még abban is megegyeztünk, hogy az írást lemásolja, s elküldi – mert bizony én hirtelenjében nem emlékeztem erre a levélre. Az a fontos, hogy megmaradt. (Azóta kiderült, hogy az „Egybegyűjtött...” ötödik kötetébe besoroltam másik két köszöntővel együtt.)

Azokban az években sok mindent igyekeztünk Lacival közösen kisebbségi gondjainkból fel- és megoldani – a MAVASZ, a Csemadok, az Anyanyelvi Konferencia, az Együttélés megalakítása, a Fábry-hagyaték megóvása... Hogy csak néhányat említsek a sok közül... Különben Laci gyakran felhívott, hogy közösen gondolkodjunk egy-egy lehetséges megoldásról.

A *szövetség* című kötetemben ezek közül a ma már történelmi értékű dokumentumok közül többet megörökítettem – így ma is használható valahány.

Különben Lacit is éveken át biztattam, hogy írja le kisebbségi, kisebbségpolitikai vállalásainak történetét, a hozzájuk illeszthető dokumentumokkal együtt. Meg a miniszterségének az idejéből származókat is.

Erre egyszer azt válaszolta, hogy „miniszterségem alatt összegyűlt minden dokumentumot hazavittem, miután távoznom kellett.” Biztosan van közöttük – ha máig megmaradtak – néhány följegyzés a Thália Színház megalapításáról is, esetleg a *Harminchármas memorandumáról* stb. (Különben ez utóbbiról már publikáltam egy jegyzetet a *Nincs harmadik lehetőség* című kötetemben.) Azonban nem ártana az ügynek, ha Laci hagyatékából is előkerülne néhány hasonló dokumentum... Esetleg a MAVASZ-időzóna önálló fejezet is lehetne...

Szóval várom Éva küldeményét az egykori születésnapjához együtt.

Egyéb: Zsille Gábornak a *Pilleszárnyak* kefényomatát igazoltam vissza, ha igaz, az ide *Szép versek* című antológiában lát napvilágot.

Mamával együtt betegek vagyunk – visszajött az influenza.

Az *Előretolt helyőrség*a tervek szerint március 15-én jelenik meg. Ezt Tóth Lacitól tudom, aki Évusunkkal tárgyalt, hogy vállalna szerepet a lapban... Első „mun-

kája” egy interjú Tózsérrel. Különben Laci tőlem is verset meg „bármilyen” prózát kért. Mert van miből, hát majd meglátjuk, miként alakul a lap, küldök az *Omega kísérletből* néhány folytatásra valót...

A *Kettétört pillanatok* lezárását követően a lehetséges folytatás új, összefogó címén gondolkodtam, s odajutottam magamban, hogy az általános szellemi és fizikai ténye, értelme és megfogalmazása a *lassulásban* fejeződik ki a legmarkánsabban.

Egy olyan metaforában, amely elvontságában is realitás – vagy fordítva: realitás voltában is tapinthatatlan...

Megpróbálom mindezt a tegnapi gyorsjegyzetben leírtakkal igazolni.

Tehát: a belső megfigyelések, ahogy kivetülnek, mondhatnám „realizálódnak”, s lesznek új elemekké – az estéli vetkőzésben, a ruhadarabok egymásra rendezése, hogy reggel ne kelljen álomszuszékként azokat „kiforgatni”, hogy megtaláljam pl. a pulóver elejét s a hátulját...

És hogy ebből – mostanra, ahogy írom – *rend- és rendszer* legyen, vagyis mindennapi estéli-reggeli, gyakorlati munka, mozgássor.

A *rendteremtés* bármiben!

Például a teleírt papírhalmok kuszalékából az átlátható és értelmezhető részletei annak, ami belőle elkészült – irodalommal lett!

Amiben aztán már el lehet igazodni bárkinek.

Nem sietve, ahogy a maguk idejében megtörténtek, hanem bölcsebb és jobban kiteljesedő, kiteljesíthető *lassulás* csendjében.

A két óriási diófánk mellett, közel a kerítéshez szőlőlugas vénséges-vén, hám-ló fekete tenyészete él. Fehér otelló, mézédés, mindent elbíró ősfajta. Gondozni se kell, de – szerintem – a világ legfinomabb, ahogy én elneveztem: „buzitai nemesterkője” készül belőle...

Szóval ez a parlagi szőlőfajta igénytelen, de igénytelen mivoltában többet ér mindenféle permetet igénylő nemes rokonánál.

Vigyázok is rá, ki ne vesszen a fajtája!

Az idén, ha minden jól megy, Sándorunk birtokára kitelepíték belőle legalább tíz tövet.

Mindezt pedig azért írtam ide, mert évek óta a tavaszi munkák kezdetét a fehér otelló metszése jelenti, jelentette. Mert a *metszést igényli!* A fűrtök kiteljesedéséhez, éréséhez – cukrosodásához – sok-sok napfény kell. Hát a tavalyi vesszőket ki kell ritkítani.

Nos, ezt a kevéske munkát végeztem el tegnap délután, szűrt napsütésben, a diófák csupasz koronái alatt.

Volt még néhány hófolt is az árnyékosabb helyeken, de akkor is: ez már a tavasz ígéretét jelezte. Nekem – legalábbis!

Hatvanéves lett az *Irodalmi Szemle*. Pozsonyban ünnepeltek... Én pedig bő két évvel ezelőtt – vagy régebben már? – lerendeltem... A hatvanas évek elejétől voltam a lap előfizetője. Lerendeltem akkor, amikor elveszítette azt, amiért megszületett: az itteni magyarság létezésének dokumentálását. Nagy tragédiának élem meg ezt a veszteséget, hiszen a mai napig megjelent könyveim nagyobbik része ebben a folyóiratban látott napvilágot először az évtizedek során...

Ott láttam a tévé képernyőjén néhány tehetségesnek vélt fiatal, akiknek fogalmuk sincs arról a veszteségről, amelyet nemzetiségi irodalmunkban – meglehet akarattukon kívül – végbevitték és visznek az utóbbi években.

A szellemi tragédiák visszafordíthatatlanok, mert az anyanyelvet pusztítják el.

A Kárpát-medence magyarságából pár nemzedék múltával csak a *medence* marad!!!

Nem olvasok eleget. Nem tudok olvasni.

Hétfő este van és sötétség. Felhőtlen az ég, de én nem látom a csillagokat. Elvesztett a csoda.

És már nem is fáj.

Erről hallgatni az elmúlás előtt...(?)

Néha megállni még és *elsimítani* az égtájakat... Itt lent s odafent is.

Hogy ne legyen alkalom az eltévedésre többé.

Arra gondoltam, hogy az eddig írt naplóimat s egyéb napi jegyzeteimet sorra veszem egy olyan leltár elkészítése végett, amely egy kisebbségi magántörténelem bő ötven esztendejét jelenti – minden tekintetben.

Szubjektív és objektív eseményeivel együttolvasva.

Az első kötet Hiller István minisztersége idején az *Édes Anyanyelvünk* pályázaton az Örökhangyók kategóriájában pályadíjban részesült 2004-ben. (A másik díjazott író Faludy György volt).

Azóta naplójegyzeteim további köteteimben láttak napvilágot: *Barna Füzet, Feljegyzések elmenőben* stb.) Most egy régebbi feljegyzés következik, amelyet lehet, hogy a maga idejében már beírtam valamelyik időszakaszba, de lehet, hogy nincs így, hát most pótolom ezt az esetleges mulasztást.

Tehát: A NATO és az EU nem más, mint két fedőszervezet, amely az USA világhatalmi ambícióit szolgálja, amelynek következtében rövidesen felszámolják az európai kultúrát. Az USA-által kiváltott és irányított (Soros) új népvándorlási tragédia egy-két nemzedéken belül lehetővé teszi Európa „amerikanizálását”, fölszá-

molja a nemzeteket, egybekeresztezi az emberi fajokat, s megszűnik a nemzetek sajátja – a minden értéket egybekapcsoló anyanyelv!

A nemzeti tudat semlegesítődik, vele a nemzeti történelem s az összetartozás tudása és értéke is...

Európa önmagába hal!

Ennél már csak a klímaváltozás félelmetesebb. Hogy elfogy a levegő és a víz...

Mégiscsak megvalósul az MSZNP második eseménysorozata is. Ezt Vilma húgomtól tudom, aki a Kossuth Rádió éjszakai adásában hallotta a programot.

A lényeg az, hogy létrejött a folytonosság. Nyilván Budapesten és Komáromban is megtörténik valami, ami ugyanazt jelenti majd.

Egy délelőtti „kudarcélmény”: két részletet bemásoltam a számítógépbe, s a helyett, hogy azt elmentettem volna, kitöröltem közel egyoldalnyi szöveget... Ha holnap nem lesz valami bajom, hát újrakezdem, és jobban vigyázok már az elvégzett munkára, hogy megmaradjon.

Mivelhog amit leírtam, megőrizni való események sora volt. Lett...

Legyen az első, hogy a föladatot elvégeztem, így folytathatóvá vált a „lassulás” folyamatának a megőrkítése. Aminek az első fázisa a rendteremtés, hogy eligazodjam abban, ami már véglegessé vált, vagy amit azzá kéne változtatni...

Vagyis az írások három fő „pakkját” rendbe raktam, kisebb-nagyobb javításokkal. Így az *Omega kísérlet*, a *Belső univerzum* és a *Kettőtört pillanatok* akár mehetnek is a nyomdába – ha volna kiadó, s lenne rá anyagi fedezet.

De mindkettő hiányzik.

Három – régebbi – jegyzetet találtam, amelyeket annak idején elfelejtettem ide másolni. Most hát pótolom ezt a feltételezett mulasztást. Tehát kövessék most egymást e napsütötte délutánban:

1. A *mindenség* úgy örökkévaló, hogy állandóan *változik!*
2. Ha a magam mögött hagyott évtizedeket nézem, olykor az állít meg, hogy ugyan mások – kortársak, szakemberek és kívülállók – mindazt, amit elvégeztem irodalomban, közéletben, hogyan ítélik meg.
3. Harmadjára pedig, lett-legyen bárhog is, mégiscsak *ugyanaz* és mégis *különböző* minden este és minden virradat...

És ez sohase lesz másként.

Az ember *tudja* ezt, de lényegét aligha keresi.

Mert lehet, hogy jobb nem tudni – és meglehet, a tudottnak nincs is jelentősége számunkra.

Mindeközben arra gondoltam, hogy a változás árnyalatai csak a költészet magaslatain érvényesülnek...

Ha érvényesülnek...

Tudom, hogy a *csend a végtelen* része, vagy inkább *érzem* ezt. Persze, lehet, hogy olyan fikció, amely aligha bizonyítható. Azonban *egy versben lévő csend* már megsokszorozódik a költészet teljességének áramlatai között...

A mai délután ezt hozta magával – és nemcsak a felismerést, hanem a valóságot is!

Tandori Dezső is eltávozott... Harmincnolcas volt. Soha nem találkoztam Vele, csak írásaival, legtöbbször a *Forrásban*. Verseket, vers-grafikákat, olykor szélsőségekbe forduló „modern kompozíciókat” publikált. De ezek soha nem riasztottak... Az a tény pedig, hogy nagy bohém volt, a madarak barátja, eleséggel látta el a Budapest parkjaiban élő énekesmadarakat, becsülendő emberségéről győzött meg.

Hanem – bár legalább száz könyve jelent meg – én fő művének Robert Musil *A tulajdonságok nélküli ember* című hatalmas munkájának magyarra fordítását tartom.

Múlhatatlanul nagy és szép emberi vállalkozásának érzem Tandorinak ezt a munkáját, amelyet Musil a két háború közötti béke húsz esztendejében írt meg. Hogy Tandorinak mennyi idejébe és mennyi munkájába került a lefordítása, azt nem is sejtem...

Én – emlékeim szerint – a *Törless iskolaévei* című Musil-regényt olvastam elsőként, amelynek magyar rokona, ugye, az *Iskola a határon*...

Azonban az a lényeg, hogy *A tulajdonságok nélküli ember* 1977-ben oda került az akkori könyvtárban Joyce *Ulyssese* és Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regénye mellé... Aztán A. Camus-val, Bulgakovval folytatódott a sor, meg Kafkának *A kastélyával*...

Szóval Musil *A tulajdonságok nélküli ember*ének magyar „társszerzője”, Tandori Dezső eltávozott az élők sorából. Én pedig távoztával irodalmunknak ezt a kiváló munkását – a költőt, a műfordítót gyászolom...

Tapasztalom, hogy az utóbbi időben – jó, az elmúlt tíz évben – megjelentek olyan „irodalmi alkotások”, amelyeknek – alakjukon kívül – szinte semmi közük sem volt a literatúrához. Hogy miért, azt most felesleges részleteznem... Mert hiábavaló volna ezer érvet felhozni velük szemben, akkor se változna semmi.

Az a szomorú tény, hogy – már elnézést a hasonlatért – egy megszáradt tehénlepényt is díszes könyvborítóba lehet pakolni. A belbecs ma már nem esztétikai kérdés, nem történet, nem gondolat, miegyéb érték a megjelentetéshez. Nem! Ma

kizárólag pénz kérdése az egész, hogy Himalája-nagyságú giccs-csúcsokat „irodalomként” dobjanak a könyvpiacra.

Ilyeténképpen lassan több író lesz, mint olvasó.

Nagyon egyszerű: tudatosítanom kell a *tényt*, hogy a nap bármelyik pillanatában meghalhatok. Nem lehet nem felismerni azt, hogy szinte naponta látom, halom kortársaim elmúlását – hát nem tehetek úgy, mintha nekem más idő-út jutott volna!

... Még egy használható végrendeletet se írtam, pedig arra szükség lehet – szükség lenne. Majd.

Nagyon kellemetlen előérzeteim vannak, holott fölszállt a köd, és ragyogóan süt a februári napocska.

Délután Molnár Imre hívott, hogy Komáromban a II. Magyar Széppróza Napja másodjára is szépre sikerült, s hogy az én *A közös feladatról* szóló, hosszabb távú javaslatom felolvasásával kezdődött, amely akár néhány évtizednyi időre is alapul szolgálhat a folytatáshoz. (Igaz, Imre még azt is hozzátette, hogy nagy sikere volt a megnyitónak).

Abban is egyetértettünk a folytatást illetően, hogy az „elfelejtett irodalmunkat”, az Első Csehszlovák Köztársaságig érően kell a középpontba emelni. A „részeket” esetleg később hozzákapcsolhatjuk... Ilyen – mostani – távolságból már rálátni a valódi értékekre, s azok tudatba emelésére – s ezt éppen most találtam ki – egy könyvsorozat megjelentetése szépségében és értékében... Azt hiszem 30-40 kötetbe bele is férne!... Azzal együtt, amit mi adtunk hozzá az egyetemes magyar nemzeti irodalomhoz azóta.

Reggel óta bajban vagyok. Erős fájdalmaim vannak meg – feltételezem – vércukorszint-süllyedés... Így autóztam – szembefényben – Encsig s vissza, szédelegve... Írni se tudok rendesen, befelé omlik minden bennem, s elmenni a kapuig meg vissza, több mint bizonytalan vállalkozás... Pedig dolgoznom kéne, írni, amíg összefüggő gondolatok követik egymást a „belső univerzumban.”

Ilyenkor mindig azt érzem, hogy csak holnap reggelig kell kibírni, aztán talán jobbra fordul bennem és körülöttem ez a nagyon romló mai világ...

Okát nem tudom, de olykor úgy érzem, hogy egyre többet foglalkozom – fölöslegesen – magammal.

Igen!

A múlt elfogyott, a jövő pedig elkerül. Ma délelőtt is ez történt!

Arra még homályosan emlékszem, hogy szédülni kezdtem, de még volt annyi erőm, hogy leüljek az asztal melletti székre... Aztán rövid sötétség következett, s érzem, hogy Éva fölsegít a székről, s lassan bevezet a hálószobába, lefektet az ágyba... Félig öntudatlanul igyekeztem segíteni neki vagy magamnak... Legalábbis úgy rémlett...

A tarkómon pedig erős fájdalmat éreztem. (Itt, azt hiszem, a *valóság* egy része kimaradt, s arról ma nem tudok számot adni – eltűnt.)

Azonban e zárójeles mondat után már képes voltam (lettem) összehangolni mozdulataimat, de az egész úgy tűnt fel előttem, mintha távolabbról nézném önmagamot, *azt a valakit, aki elindult valami ismeretlen felé...*

Most már sötét este van. A fájdalmaim megszűntek, és vacsoráztam is. Majd később folytatom...

Már reggel: **A halál fenséges úr!**

Megköveteli az alázatot.

Délelőtt „nagyakarításba” kezdtem. Az utóbbi bő három kötet kusza halmazait próbáltam rendezni. Az *Omega kísérlet*, a *Belső univerzum* és a *Kettétört pillanatok* így lényegében nyomdakész állapotban kerültek. Mindhárom ott van a számítógépben. Ha lenne rá időm, és a szemem is győzné, ezt a három pakkot végig kellene még olvasnom, és kijavítani a még bennük lévő hibákat. Ez azonban eléggé bizonytalannak tűnik, hiszen ebben a pillanatban az írás is gondot jelent.

De talán megpróbálom, mert – hátha!

Mostanra elült a tegnap este óta süvöltő, jeges északi szélvihar. Az előbb voltam kint megnézni a csillagokat. Minden fontosabb közülük a helyén volt – s ebben az az igazán jó, hogy még valahánynak a fénye elér hozzám. Holott a mai napom a tegnapi rossznak az elviselhetőbb folytatása volt. Ahogy egy kicsit összeszedtem magamat, a Frontérával felkocogtunk megnézni, hogy tegnap a mester urak mit végeztek-szereltek össze Sándorunk házában. (Csak mellékesen: Satya az imént hívott a pozsonyi röpterről, nemsokára indulnak, ha jól tudom, Marakesbe...)

... Szóval a konyha fontosabb részei a helyükre kerültek, a „kisebb fürdőszoba” is elkészült – szóval a haladás ígéretesnek mutatkozik, s valóban megtörténhet, amit Satya mondott, hogy május ötödikén lesz a kollaudáció.

Belefogtam egy versbe is, de nem mentem sokra magammal – elakasztott a tegnap óta tartó „gond.” De a verstörödéket ide másolom, hogy megmaradjon, hátha lesz folytatása és befejezése is.

Tehát a töredék:

a nappalok egyre súlyosabbak
s hiába próbálom elhíttetni
magammal, hogy a *messzeség*
terhünket végleg feloldja majd
s a hanyatló napsugarak kihunyva
végleg magukkal viszik.

Az a súlyos fáradtságérzet – Vilmától tudom –, amely napok óta nyomaszt, a kétszer elszendvedett influenza következménye. Ez így egy kicsit megnyugtat, mert sokkal rosszabbakra gondoltam. Ennek ellenére a bizonytalanságérzet továbbra is megmaradt bennem. Írás közben elakadok, s a közérzetem elég pocskék. Valami olyan állapotban lehetek, mint egy üres borosüveg, amelyik véletlenül a konyha csempéjén szerterobbant...

Szándékomban volt – mert kezembe akadt a könyve – Carlyle-lal kapcsolatosan pár mondatot ide írni, de holnapra halasztom, mert alig tudom újraolvasni magam után, amit most leírok...

(Március – hamvazószerda. Sándorunk ma Marokkóba repült, Marakesből hívtott, hogy rendben megérkezett. Képeket is küldött. Szombaton érkezik haza.)

Hiábavaló volt az elszánás, egy jó mondatot sem sikerült egybeillesztenem, pedig Carlyle igazán megérdemelte volna, hiszen eljutottam odáig, hogy a lexikonban kikerestem a róla szóló szócikket, és hogy a keresztnevét végre – mert *A francia forradalom története* című kötetéből kifelejtették – így ma megismerhettem!

Szóval ezt a skót zsenit – aki azt mondta magáról, hogy „Folytatása és második kötete vagyok az apámnak” – *Thomas*ra keresztelték, s a „pályája során is megmaradt... zseniális rebellis skót parasztnak!”

Mindezt pedig amolyan „felvezetőnek” azért írtam le, mert legalább harminc-negyven éve, hosszabb-rövidebb megszakításokkal előveszem fő művét, *A francia forradalom történetét* – vagyis azóta, hogy feleségem édesapja – Szászi papa – közművesként nem csak épített, de „bontott” is, így valami épület romjai között talált rá a könyvre, s hazavitte. Aztán tőlük valami véletlen folytán hozzánk került Kassán a 12-ik emeletre...

A könyvek sorsa már csak ilyen!

Fogalmam se volt a hetvenes évek derekán arról, hogy ki is ez a fránya Carlyle, de ahogy Pogány József előszavába beleolvastam, csakhamar rájöttem, hogy egy remek és különleges könyv birtokosa lettem.

A csodához nyilván az is nagyban hozzájárult, hogy a könyv fordítója, Baráth Ferenc csodálatos „nyelvi munkát” végzett!

Öröm volt – ma is öröm! – olvasni Carlyle-t – magyarul!!!

A kötet a Révay Világkönyvtár sorozatában jelent meg 1913-ban.

Folytatólagosan azt is illik iderögzíteni, hogy Carlyle 1795-ben született – s ahogy Pogány József írja: „A tizenkilencedik század első negyede formálta meg Carlyle koponyáját. (...)”

„Azt is elmondhatta volna – jegyzi meg Pogány József –, hogy folytatása és utolsó kötete skót parasztnak hosszú generációinak. Nagyszerű ormokra vezető pályá-

ján is mindig megmaradt karaktere legbelsejében zseniális rebellis skót parasztnak.”

(A folytatás elakadt – tegnap délelőtt rosszul lettem, és egy mentőautó bevitt a sacai kórházba... Mintha valami véget ért volna.

A részleteknek nincs különösebb jelentőségük. Ott kellett volna maradnom a kórházban, de azt az „abszurd” lehetőséget elutasítottam.

A főorvos még megkérdezte, hogy mennyi idő vagyok, s amikor megmondtam, hogy 82, nem hitte el. Aztán Éva értem jött, s baj nélkül hazaértünk. Azóta folyamatosan mérjük a vérnyomásomat – akár egy tó vize: hullámozó. Hát ajánlatos a mértéktartás. Vettünk koffeinmentes kávét, ami iható... A bor csak kicsi adagolásban. Aztán lassan kell felállnom meg leülni is...

Ha sikerül, itt folytatom Carlyle-ről való gondolataimat.)

...Azóta március lett, ami pedig megörökíteni való belőle, azt, sajnos, nem tudom pontosan megfogalmazni.

Csupa bizonytalanság minden órámban.

És elfogynak a megnevezhető dolgok és események. Itt tartok 2019. március 2-án.

Most már délután van, alkalmas és kellemes idő visszatérni a „zseniális parasztnak”, Carlyle mester páratlan történelmi „eposzához” – amúgy a gyógyulás reményességében, „kimondván kimondhatatlan dolgokat.” De ugyanakkor tőle tudom azt is, hogy „van bizonyos hallgatás, amely jobb, mint bármely beszéd (51. o.). S azt is Tőle tudom, s élek régóta e tudással, hogy „az ember csak egy véletlenség a földön” (248. o.), aki, más oldalról „szimbóluma az időbe zárt végtelenségnek” (42. o.).

Én pedig alig pár hónappal ezelőtt, a *Kettétört pillanatokban* egy egész fejezet-sort írtam az *időtlenség dialektikájáról*, a nincs-időről, amilyen a mostani, a mai nap is például!

Döbbenetes aktualitásuk! Mintha most íródtak volna le Carlyle mondatai: „idő folytán – mondja – egyetlen alkotmány sem ér sokkal többet, mint az a rongy papír, amelyre írva van.”

(Az Ő idejében a papíros még rongyból készült!)

És van „világtolongság” és „tengertükör”, meg „ringyókrácia” és vannak „ringyókraták”... Elég bekapcsolni a tévékészüléket, s mást se hallok, mint „zajt ütő, üres bolondságokat.”

S végül a mai naphoz: „Ne tégy semmit, csak izgass, vitatkozzál, s a dolgok maguktól elpusztulnak” (257. o.).

És odakint a tavaszi alkonyat ezt az egészet lassan betakarja...

Döbbenetes pillanat és felismerés: megtanultam – szándéktalanul, ösztönösen? – sötétben is pontosan – vagy inkább „szabadon” mozogni a szobák között! Tu-

dom a villanykapcsolók pontos helyét, a teáskannát is – pedig néha már napvilágnál is elbotlok az udvaron vagy a szoba szőnyegében...

Elég nehéz az ilyen „új tudást” elrendezni és feldolgozni magamban.

Mert hát miért, mi okból keletkeztek – igazi mélységükre van-e elfogadható válasz?!

Igazából ez a „kitérő” akasztott el, hogy még Carlyle-ról néhány dicsérő szót mondjak, de – szinte a róla írtakat megerősítendő – teljesen véletlenül a Radó Antal által magyarra fordított Firdusziból (Feridún és fiai), amelyről már korábban – pár évvel ezelőtt – írtam néhány sort, került újra eléem – olvasnivalóként. A történelem több mint háromezer évvel ezelőtti távolságait varázsolva eléem... A gyönyörű, aranyfésűs kötet a „perzsák hősmondait szötte össze egy csodás szépségű hatalmas eposzba”, de amit Radó Antal fordítóként hozzáadott, a versek végén összecsengő rímek csodálatos kavalkádja, az besugározza a történelmet, s ád időtlenséget – örökös jelent a fordítónak és a fordításnak. Ezt igazolja az is, hogy a Kisfaludy-Társaság kiadásában megjelent kötetben minden fontos adat megtalálható – csupán a kiadás éve hiányzik!

Még február első felében, a II. MSZN-nak előkészítése idején megígértem Molnár Imrének, hogy elküldöm számára Évánk kötetét, *A két világháború közötti csehszlovákiai magyar regényt*, amely általam mindmostanáig megismert legteljesebb összefoglalása ennek a korszaknak. Azonban betegségem megakadályozott abban, hogy a könyvet postára adjam.

Amikor aztán már újra ide tudtam ülni az „estéli” íróasztalhoz, a Széppróza Napjának holnapjával kapcsolatban írtam le az alábbiakat:

Ebből a kötetből – írtam akkor – hosszabb távon is lehetne gondolkodni.

Az „elfelejtett irodalmunkat” – van ilyen!!! – lehetne központi témává emelni, természetesen a többi, határon túlival kiegészítve. Csak példának: Neubauer Pál *A hiányzó fejezet* című regénye 1936-ban egy európai regénypályázaton első díjat nyert. Egyébként a prágai *Magyar Hírlap* szerkesztője volt, Adyt, Petőfit fordította németre, s első fordítója volt Franz Kafkának, s jelentette meg írásait a PMH-ban. Mindezen túl kiváló hegedűművész volt, több európai fővárosban is koncertezett.

1944-ben Budapestre menekült, később Takáts Gyula – ezt Gyula bácsitól tudom – rejtegette a Balatonnál... A háborút követően gyalog elindult Budapestre, útközben megbetegedett és meghalt. A Balaton-Fonyódi Várhegy keleti lejtőjén temették el...

Arra gondoltam, hogy bőven megérdemelne egy emléktáblát – az Írószövetség, a SZMÍT, a helyiekkel összefogva ezt megoldhatónak tartom...

A továbbiakban az „elfelejtett irodalmunk” legjavának kiadására egy kiadót kellene létrehozni, szerkesztőséggel együtt vélném megvalósíthatónak. Az MSZN-ja mellé a határon túli értékeink besorolásával... Majd!

Volna miből és miért válogatni!

Már derengett, amikor kimentem megnézni, hogy folytathatom-e a lugas tegnap megkezdett metszését. Aztán készítettem egy kancsó forró teát, felöltöztem, és úgy hat óra tájban hozzáálltam megmetszeni a tegnapról megmaradt részt. S mire a szomszédék ezüstfenyője mögött felébredt a napocska, be is fejeztem a metszést.

A létrán állás azonban igen megviselt... De nem sokkal később, már idebent, annak örülhettem, hogy előkerül a verandai íróasztal egyik fiókjából az elveszettnek hitt Camus-kötet, a *Pestis* és a *Bukás*.

Gyorsan ide is hoztam a „hideg” szobába a Firdusziból és Carlyle kötete mellé, hogy ha összeszedem magamat, akkor a *Bukással* egy kicsit elszórakozzak majd – meg Camus-val is!

Mert a mára jósolt eső nem érkezett meg, elültettem egy ágyás borsót. Ami öröm, még akkor is, ha néhány napja már, hogy Camus kisregényéről, a *Bukásról* és vele kapcsolatban egyéb eseményekről szándékoztam írni... De a borsóültetés és a kert egyenletesre gereblyézése elfogyasztotta mostanra a belső erőforrásaimat – vagyis hullafáradtan körmölöm ide, hogy mi volt a szándékom... Hogy például Camus halálát nem autóbaleset okozta – ezt egy Párizsban élő cseh író nemrégiben nyilvánosságra hozott naplója egyértelművé teszi... Amikor a Molotov–Ribbentrop-szerződést aláírták, a francia kommunista pártból sokan kiléptek, így A. Camus is, s ezt a szovjetek nem nézhették tétlenül... Később ide még visszatérek – holnap vagy holnapután... A Winnipeg teherhajó megér néhány eligazító mondatot... Előljáróban, ízelítőnek a *Bukásból*: „Elárulok egy nagy titkot. Ne várja meg, kedvesem, az utolsó ítéletet. Mert mindennap ítélek” (403. o.).

Ahhoz, hogy folytatni tudjam az írást, fel kellett töltenem a Parkeremet, amely jó nehezekű töltőtoll. Másodjára tegnap késő este megérkezett Satya, s hozott mindenféle ajándékot Afrikából, Marakesből meg az Atlasz-fennsíkrol... Szóval egy igazi, eredeti tevebőrből készült házipapuccsal lepott meg, s hozott csodaillatú fűszereket a marakesi piacról...

Aztán még délelőtt kifuvaroztuk a rózsafák nyeseidékét, és elültettünk pár gyümölcsfacsemetét, Vilma húgom küldeményét.

Most pedig már Satya barátaival együtt kint van a Csereháton, a rózsási vadászházban – vagy valamelyik magaslesen –, mert lehet, hát szeretnének holmi elköborolt, felelőtlen vaddisznót terítékre hozni. S persze, mert holnap Sándor napja lévén, megünnepelni azt is – ahogy illik.

Rövidre fogva: az események sodra ilyen, és bizony így estére már eléggé elfára-

dok, hogy a toll nehezét kétszeresen érzem – egyrészt a valós súlyát, másrészt a felelősségét, hogy amit írok, ér-e annyit, mint „az a rongy papír” (Carlyle), amire estéli vagy akár többnapos rögtönzéseim kerülnek.

Megkaptam az *Agria* aktuális számát, benne a *Kettétört pillanatok* harmadik – *Szüret* – című részével.

Ahogy a tavaszi kertben nekiláttam az idej munkákhoz, a hatvanas évek egy pillanata megállított: az történetesen, hogy apám egyik nővére, Zsófi néném ilyen tavaszidőben eljött valamit segíteni, és szó szót követvén, ahogy ott ültem az asztal mellett, s valamit írtam, csakúgy mellékesen odavetette, hogy „az is munka, hogy ülsz az asztal mellett és írsz?!”

Akkor már a *Szabad Földműves* című hetilap rovatvezetője voltam – szóval Zsófi néném fél mondata – pontosabban kérdése – igencsak elakasztott... Hogy valóban: amit én akkor s azóta is „munkának” tekintettem, távolabbról szemlélve munka-e?

Azóta is elég gyakran eszembe jutott Zsófi néném kételkedő-bizonyoságot kereső kérdése.

Hogy a *kinti munka* több, mint a *benti*?!?

Továbbá: mi a fontosabb vagy az értékeesebb?

Ha itt így, mint ma is borsót és dughagymát ültettem – vagy esetleg – néhány mondatot írtam odabent az *elmúlás ellen*...!?

Mi a különbség a kettő között? Melyik az *érték*?

A holnapra kinyíló élet? Vagy: az időtlenség azt megőrző pillanata az előbbinek?

Nem tudom folytatni – belülről vagyok fáradt...

A. Camus írta le, ha jól emlékszem a *Bukásban*, hogy „*Nem az a bűn, ha mást a halálnak adunk, hanem az, ha mi nem halunk meg!*”

(Az idézetet holnap pontosítom, mert valamikor régen megjelöltem a kötetben.)

Tegnap szándékaimat elakasztotta a délutáni vércukorszint hirtelen zuhanása (2,7 mmol/l), s még most sem vagyok valami fényesen...

Azonban a korábban leírt „kinti munka” mai értéke: a sárgarépa és a petrezselyem apró magvai a földbe kerültek, már csak egy kiadós márciusi zápor kell, hogy ki is keljenek. És hónaposretket is ültettem, meg két cserépbe karalábé- és zellermagvakat – palántának.

Még ezt: a Camus-idézetet megtaláltam, s annak örültem, hogy amit tegnap emlékezetből írtam le, megegyezik az eredetivel.

Egy betűt se kellett javítanom a leírtakon!

Az előbb vettem észre: hazaérkezett az egyik gólyánk! Minden tavasszal így történik: első a tojó, s rá néhány napra a párja... Aztán nekifognak felújítani a fészket.

A diófák alatt pedig fehér és kék ibolyaözön! Eddig még ilyen ibolyagazdagságot nem láttam...

Szinte lépni se merek ezen a csodás virágszőnyegen!

Az előbb pedig, ahogy a csupasz lugas alá kiültem kávézni, egy hollóárny suhant át felettem, s pár pillanattal később szerelmes-rekedt hangja a hazatérés pillanatát jelezte... Az utca túloldalán egy terebélyes nyírfa ágai között van az otthonuk. Tavaly is ott költöztek, s nevelték fel utódaikat.

Már-már hihetetlen ez a gazdagság, amely körül fog, s ami megtörténik, az ami történelemmé változik – ha *leírom!!!*

De mivé lesz mindaz, ami kimarad? Mekkora a veszteség?

A Mindenség vagy egy kósza felhőárny?!

Arra gondoltam, hogy mindazt, amit legutóbb leírtam, verssé lehetne változtatni, nem olyanná, mint az *Elemi ódák* Pablo Nerudától, hanem olyanná, amelyben valóban elérhető a „mindenség” egy „felhőárny” mögött. Vagy ami olyan jóízű lenne, mint az a pár korty vörösbor, amelyet a délutáni napsugárözönben elfogyasztottam...

Meg ha időnként fájdalmaim vannak, amelynek az okát inkább csak sejttem, mintsem tudom. És hogy az *egészség* súlya van – ismeretlen nehezéke, amely elfáraszt.

Mondhatnám: ez maga a *lassulás, az öregedésszindróma!*

Átfogalmazható-e ez az egész folyamat költészetté? Csábító a lehetőség. Megpróbálom. Hátha sikerül...

Ugyan milyen lehet az „egyetemes közöny”, amelyről Carlyle ír, vagy a „szellemi bankrott”, netán az „elszalasztott remény”?!

Vagy amit manapság tapasztalok, és *minden irányból: „a győzedelmes fejetlenség?”*

Mindezt azért idéztem fel magamban, mert a tegnap leírtak költészetté való „átfogalmazása” teljes kudarccal végződött.

Szóval engem is utolért a „szellemi bankrott” egyik változata. Amire esetleg egyféle magyarázat lehet – a szellemi leépülés jelen szakasza, ám lehetséges az is, hogy a valódi oka egészen más – ami megnevezhetetlen, a „végtelen feledés” verem-mélyeinek fölfedhetetlen titka.

Amit jobb, ha nem háborgat az ember ilyen mai, márciusi estidőben... Hát abba is hagyom e hiábavalósággal szembeni küzdelmet.

Ezek a tegnap leírt gondolatok a mai napomat is visszavetették a múlt század negyvenes éveire, szűkebben az „élő háború” látványainak az újraélésére... Két fel-

húzott tetőcserép nyílásából láttam a menekülő német katonákat, Persei sógorék háza előtt egy vöröskeresztes német, sebesültekkel teli terepjáró „ledöglött”, a sofőr és egy tisztféle kiugrott a vezetőfülkéből, és csatlakozott a gyalog menekülőkhöz...

... Aztán egy ágyúgolyó iszonyú robbanása szétrepítette a házunk tetejét, a légnyomás a kéményhez lökött, egy kicsit megsüketültem, az orromból vér szivárgott, aztán egy pillanatra a gránát ütötte nyíláson keresztül azt láttam, hogy apám kedvenc galambjait a légnyomás felröppentette a magasba, tolluk kigyulladt, és az égő galambok alázuhanak a magasból.

Aztán a németeket üldöző szovjet katonák körbefogták a lánctalpas járművet, a hátsó ajtón kihömpörgették a sebesült katonákat, s valahányat kivégezték.

Ezt követően továbbrohantak az Iskola utca irányába...

Aztán néhány harckocsi – ma tudom T-34-es tank – átdübörgött a Sikándrián – ez volt a mi utcánk neve – aztán csend lett. Apám pedig, aki szanitécként Felső-Szinevérnél megesesült, de a csuklója feletti sebek már behegedtek, összeszedte a félig megégett galambokat, Szabó szüle pedig megfejté *Citrom* nevű tehenünket, s én azon az estén friss tejet vacsoráztam egy szelet „puszta kenyérral”...

Reggelre Persei sógorék háza előtt a halottakat eltüntették, de a terepjáró még néhány napig ott állt magányosan a történelem titokzatos tanújaként...

Néhány nappal később, amikor az előbbieket újra felidéztem magamban, ezt a kérdést írtam le valamiféle okulásul: *Egyetlen mű megalkotásához hány megírt művet kell megismernie az egy embernek?*

És hány megéltet?!

A „lassuláshoz”: Gyakori tünődéseim egyike: úgy érzem, s elég gyakran, hogy van, ami az életemből – részben – kimaradt(?).

Ezek egyike a zene. Úgy általában...

Sok mindenhez közelítettem, s bár apám jól hegedült, vagy tíz évig „bandájuk” is volt, anyám pedig olykor-olykor citerázott, de nekem valahogy „nem jutott időm” igazából közelebb jutni, mondjuk így: a komolyabb zenei tudáshoz.

Ez nem azt jelenti, hogy nem szeretem a zenét! Ellenkezőleg: gyakran és szívesen hallgatom a klasszikus muzsikát, a régit, és mondjuk így: a huszadik századit is. És az is tény, hogy elég sok népdalt is ismerek, szerettem azokat énekelni, ám amióta hiányzik a gyomrom, nem tudok se énekelni, se füttyülni, mert az egykori gyomrom helyén „kicsi vákuum” maradt a műtét után, és ez gátat szab mindenemű „intonációs” kísérletnek.

Ilyen „abszurd” összefüggések jelzik az ok és az okozat közötti távolságokat.

Azt is ide illik írni, hogy valamelyest megtanultam hegedülni, apámék néha még a „bandába” is bevettek, de igazából soha „nem voltam elég jó.” Apám hegedűje ma is megvan, őrzöm, de felhangolásához ma már „rossz a hallásom.”

Azonban azt hiszem, hogy az irodalom, a próza és a líra gyakorlata és elmélete, a saját poétikám, mégis csak közelít – vagy segít – a zene megértésében...

Legalábbis hinni vélem!

Ám, ha tévedek, ma már az se jelent tragédiát.

Most nagy kimaradások, „szellemi hézagok” keletkeznek, mert hozzáláttunk a ház teljes felújításához, amely minden tekintetben leköt, és bizony alaposan el is fáraszt. Vagyis csak a megőrzendőket írom ide.

Az első ma érkezett: „Értesítés a *Szaval a sulí*-pályázat eredményéről a szerző számára.” Amelyből megtudtam: „A *Versmaraton* részeként pályázatot hirdettünk iskolák részére, hogy *Az év versei* kötetből kiválasztott egy verset csoportosan mondjanak el. (...) Örömmel tájékoztatlak, hogy a versenyen a Gádor Általános Iskola színjátszó csoportjának tagjai a *Te Itt sok a csend már* című versed előadásával második helyezést értek el. (...) Öszintén gratulálok ehhez a sikerhez!

Üdvözlettel: Nemes Attila marketingvezető, Magyar Napló Kiadó Kft.” Az értesítésre az alábbi választ küldtem:

„Kedves Attila! Kedves barátaim!

Nagyon köszönöm a *Versmaratoni* meglepetést, örülök neki, de annak még inkább, hogy a *Szaval a sulí*t kitaláltátok!

Azt hiszem, sok száz diákot vittetek a költészet közelébe. Legyen folytatása!

Nektek pedig mellékelem a *Hazátlan romok* című versemet, mostani gondja-imról.

Szeretném, ha megtudhatnám a Gádor iskola címét – küldenék a csapatnak egy-két könyvet olvasásra.

Az együtt gondolkodás hitével üdvözöllek valahányatokat: G. S.

Tapasztalom: az ember elhasználódik, s a betűket se tudja helyesen megformálni – hát hogy írjak így egy „hatóságilag elfogadható testamentumot?!”

Főleg magyarul, a mai Szlovákiában?

„Igen keveset olvasok mostanában” – olvasom a cetlire leírt tény, ami, persze „viszonylagos”, mert hogy e tekintetben mi a „kevés”, és mi a „sok”, esetleg a „szükséges”, az abszolúte bizonytalan...

Azt hiszem, hogy a még megírnivaló – *amit érdemes megírni* – sokaságára gondolok, akkor ez az oka olvasói restanciámnak.

Azért néha egy-egy könyv odacsábít magához, s olyan meglepetéseket tartogat, amelyeket a múlt század hetvenes éveiben olvastam, hogy ezek aktualitása döbbenetesen mai!!!

Itt van például T. S. Eliot írása Goethéről (*Írók – írókról* című kötet), aki ak-

kor, ezt írja-mondja: „És ha eljön az az idő, amikor ennek a kifejezésnek: »európai irodalom« nem lesz többé értelme, akkor minden európai érték, akkor minden európai nemzet és nyelv irodalma vele együtt fog elhervadni és elpusztulni” (388. o.). És ma, 2019. április havában ez az elioti jóslat hétköznapi valóságként görgeti az afrikai menekültáradatot a tehetetlen, megbénult Európai Unió társadalmán, amelyből valóban eltűnhet – s nem csak az európai irodalom –, hanem az európai nemzeti kultúra és a nyelvek sokasága.

Elnyeli az egész az Iszlám feneketlen bendője.

Nagyon hideg, északi szél, amit a csontjaim nem szeretnek. Ezzel szemben a ház felújítása jó ütemben halad, a fiúk készségesek, dolgozók.

Ezzel szemben én pedig egyre nehezebben szánom rá magamat az írásra... Valamikor az év kezdetén írtam le, hogy megpróbálok irodalom nélkül élni.

S most nem az *akarát*, hanem a *kényszerűség* jelenti az igazi akadályt... Az emlékezet s az emlékek?

Hogy egyszer ott álltam az óceán partján, s a homokból felvettem három simára csiszolt, fekete, sötétlő lávakövet, fehér kagylóerezetű lenyomatokkal, s hazahoztam abból a rengeteg távolságból, hogy legyen *alap* a szellemei otthon továbbépítéséhez...

Megvannak ma is – amolyan jelképnek –, magam biztatására, hogy még van mit s miből építenem...

De lehet, hogy ez az egész csupán önccsalás(?)...

Az előbb Budapestről Sándor hívott, nemsokára megérkezik, s holnap néhány holmit már felfuvarozunk az épülő házába e látható és megélhető valóság jeleként és emlékebe-rögzített teljességként.

Igaz, délután eldöntöttem azt is, hogy a *Lassulás mibenlétének* első részét lezárom. A második része pedig a Magyar Széppróza Napja létrehozásának dokumentumait és történetét írom ide, hogy megmaradjon a maga valóságában.

Napi tapasztalataim egyike, hogy nincs értelme semmi hosszabb távú tervezésnek, mert bizonytalan elérni mondjuk a mostani délutánból a következő délutánba.

Vagyis a perc adta lehetőség ki- és felhasználása az, amelyre vállalkozni tudok – esetleg egy versrészlet vagy rövid jegyzet, netán fontos tény ideírása...

Ennyi!!!

Később, délután vagy este még megkíséreltem a „hanyatlás” lezárásának egyéb, mostani jeleit is.

Vagy a borsó virágait – a meggyfa és a szilvafa menyasszony-fehérségét, ígérését – majd kiderül, mire jutok magammal...

Lassan befejezik a ház külső tatarozását, felújítását. Alig ismerek rá, pedig a falak színe is ugyanaz, ami volt, csupán a tavaszi frissesség adja a „változást”.

Természetesen örülök neki, csupán az zavar, hogy hajnal óta mindenféle fájdalomaim vannak, amelyeket ide írni sem érdemes...

Ami mégis „eredménynek” mondható, hogy összeszerkesztettem egy „abszurd” képzőművészeti állványvázat a Vilma húgomtól kapott „futóparadicsom” számára...

Tegnapról: egy korábbi kísérlet, amit még rendbe kell tenni, hogy a mai olvasó számára is „megszólaljon...”

Pokoli megélni: egyre rosszabbul látok!

Annak ellenére, hogy a házunk igazi, tavaszi színekbe öltözött pár nap alatt – a felújítás érdemi, belső, sokkal nehezebb része még előttünk áll, nemkülönben a húsvéti ünnepek...

Mindez együtt azt jelenti, hogy aligha jut időm érdemi munkára.

Délután fent voltunk Satya házában, az udvar nagyobbik hányadát szépen lekaszálták, azonban az épület körül minden tele van épülettörmelékkel, de a benti látvány is eléggé elkeserítő – szerintem legalább két hónap kell még ahhoz, hogy be lehessen költözni... Holott az ígélet szerint május elején a kollaudációnak már meg kellett volna történnie...

Röviden: a gondok csak lassan fogynak – ha fogynak egyáltalán...

Ezzel szemben a ház felújítása a vártnál kedvezőbben halad. Annyi a baj, hogy olykor délutánra a kútból kifogy a víz... Remélem azonban, hogy holnap reggelre ismét összegyűlik annyi, amely a folytatáshoz szükséges.

Bő két-három napja foglalkoztat, hogy össze kellene foglalnom a „Cseh Maginot-vonalban” eltöltött hónapokat, az elmúlt század hatvanas éveinek az elejéről, főleg a karib-tengeri válság eseményeit, idejét...

Azonban rémlik: valamit korábban már leírtam az akkori eseményekről...

Szóval arról az abszurditásról, hogy ebben az erődítményrendszerben, amelynek a terveit a franciáktól kapták kölcsön a csehek, minden megvolt ahhoz, hogy a bennük lévő katonák *elveszítsék a háborút!*

A második világháború francia „Grand arméja” példája erre a legékezebb bizonyíték.

Hitler zseniálisan buta ember volt, de ahhoz volt elég esze, hogy a franciák erődítményrendszerét megkerülje.

A Maginot-vonalban megdohosodott, pocakos hadfiak, vezéreikkel együtt úgy vélték, a németek egy első világháborús szuronyrohammal nekiszaladnak a vasbeton erődöknek, s ők simán lekaszálják az egész Wehrmachtot...

Csakhogy a francia hadseregnek fogalma sem volt arról, hogy a németek páncélosai mire képesek. Megkerülték a bevehetetlennek tartott vonalat, s 1,6 millió francia katona és tiszt esett néhány nap alatt harc nélkül a németek fogságába, adta meg magát gyáván...

De Gaulle tankjai pedig annyit se értek, mint egy üres szardíniásdoboz. Hitler a cseh protektorátust is egy déli hadművelettel fektette két vállra, előbb

bevonult Bécsbe, aztán nemsokára Prágába ért, s a csehszlovák hadsereget is szélnek eresztették. Egy része „szlovák” hadsereggé vedlett Tiszó plébános úr vezényletével... Helyes kis szatelit-fasiszta köztársaságá...

Apám pedig a „visszacsatolást” követően prágai lovas tűzéből a magyar hadsereg szanitéce lett..

Erről már korábban leírtam néhány mondatot.

Pár jelentéktelen esztendő telt el, én pedig 1961-ben, a karibi válság idején több mint két hónapot töltöttem a nyugatnémet határon három T-34-es parancsnokaként, élesre töltött lövegekkel, kijelölt löszektorokkal együtt – várva a tűzparancsot...

Szóval – bár írtam erről már néhány mondatot korábban is, de egy tágasabb összefoglalót is ideje volna leírnom, hogy a „hétköznapi háborút” miként éltem, éltük meg a „Cseh Maginot-vonal” falai között vagy azok környékén.

Most pedig, mert fáradt vagyok, megyek aludni.

Az ég tiszta, s ragyogóan világít a telihold – a fáknak már van *árnyékuk*, ami az éjszaka egyik megörökítendő csodája.

Akár vers is *lehetne* belőle!

Napok óta a ház tatarozása. Van idő a gondolkodásra, de a *gondolatok* folyamatosan megsemmisítik önmagukat.

Annak a szónak, hogy *fáradtság*, se jelentősége, se értelme nincs ezekben a napokban. Időnként, éjszaka, ha a kertben vagyok, magam előtt látom a *mindenség szertehullását*. Itt-ott eltűnik egy-egy galaxis, egy-egy csillag zuhanásának íve lobban el... S közben mintha magam is velük zuhannék...

Döbbenetes éjszakai élmények – a megváltoztathatatlanról a megváltoztatatlanságban.

Emberen túli, megfogalmazhatatlan teljesség.

Ha lenne erőm verssé rögzíteni ezt az elérhetetlen magasságot és mélységet... De az is lehet, hogy nemsokára lezárul minden(?)

Vagy már túl vagyok azon?! Alkonyodik. Kívül s idebent is.

Szemorvosnál – a bal szemem... Szóval az orvos azt állítja, hogy tiszta mind a kettő. Csakhogy én nem ezt érzem.

Délután uborkát ültettem, ami fontos. Úgy tűnik, a paradicsompalánták is megmaradnak meg a másodültetésű saláta is.

A verses dossziét is megtaláltam... Holnap reggel jönnek a munkások, a mai hiányt pótolni.

Nem tűnik különösnek, hogy általában a velem egykorúak ha leülnek egy fotelba, pár perc múlva félrebillen a fejük, és már alszanak is...

Az ilyen pillanatokot megélve valami ismeretlen irigység támad bennem – hogy én több mint tíz esztendeje egyetlen éjszakát sem aludtam végig! A hétköznapi valóság az, hogy már a „jobb” éjszakát jelenti, ha másfél tablettával „sikerül” átjutni az estéből a virradatba.

Az általános esemény: úgy este 9 óra után lenyelek fél altatót, ezt követően általában éjfél körül felébredek, a Hypnogen másik fele, majd éjfél után úgy három óra tájban a harmadik „fél” tablettát elvisz a virradatig...

Rák utáni időmnek hozzávetőlegesen ez a napi – pontosabban éjszakai – átlaga! Álmaim nincsenek! Emlékeim azonban nem fogynak, hanem egyre csak sokasodnak.

És van mindenféle, mindenfajta... Gyakran gyermekkoromból a háború egy-egy apró részlete vagy megrázó pillanata, olykor valami elérhetetlen és megfogalmazhatatlan „jelenés” e fenséges magányban.

Van, ami látható, s van, ami láthatatlan, ám végül is megélhető bizonyosság!

És mindezt le kellene írni, mert ha nem írom le, olyan, mintha soha meg se történt volna...

Mintha én magam se történtem volna meg soha! Hiszen az egészről nincs semmi bizonyítható.

Talán csak álmodtam magamat...

S *most* a **végtelen** ennyi : ----- (?)

A növények szabadsága.

Tegnap palántákat vásároltunk, ma pedig a közel száz palántát elültettem, s megöntöztem – ezt követően pedig megeredt az eső, s még most is cseperészget... Az elültetett palánták pedig elfoglalták az *új teret* és a lehetőséget a *szabadságra*.

Valami olyan történt meg velük, mint a rabszolgákkal vagy a jobbágyokkal felszabadulásukat követően!!!

A szabad emberi és a szabad növényi lét párhuzama, lényege, szépsége és szabadsága!

Ezt kibontani, ha lesz rá idő... Ha lesz rá időm.

A ház tatarozása mindent darabokra aprít. A „szükség” és az „alkalom” vagy a lehetőség dönt a nappalokról és az éjszakákról.

Az a helyzet, hogy – fizikailag – „elfelejtettem” írni.

Meg még a Parkert is elnyelte az épületben zajló belső hurcolkodás abszurditása. Meg az az elképesztő májusi kinti „keret” – esőkkel, vad szélviharokkal, amikkel szemben minden védtelen...

Nagyon rosszul látok, hát itt abba is hagyom a másolást.

Ma – május 9. – hallottam első alkalommal egy amerikai dokumentumfilmben azt, hogy „az USA elveszítette a vietnami háborút.”

Különben a ház tatarozása folyamatosan akadályoz minden fizikai és szellemi munkában.

Kivéve a kertészkedést. Öröm látni a kertet, ahogy élettel telik meg.

Kapálás közben támadt az a gondolatom, hogy ezek az eleven palántasorok akár egy verseskötet ciklusai – csupa rejtelem, rezzenet, szépség, szín és igen: ZENE!!!

Több mint tíz napja semmi sincs a helyén – az egész ház „rendbetétele” ettől káros, ami tele van felfedeznivalóval...

Most azonban egy szovjet filmet néztem – a teheráni találkozó idejéből, ami arra döbentett rá, hogy Sztálin megnyerte a háborút, de elvesztette a békét... Szóval ezt ki kellene bontanom egyszer... Írtam már erről korábban is pár mondatot Napóleonnal és Hitlerrel kapcsolatosan, miszerint vannak zseniálisan buta emberek, mint az előbb említett vezérek – és bizonyos értelemben Őfelsége miniszterelnöke is közéjük tartozott, ám a „háborút megnyerni” és a békét elveszíteni –, nos, ahhoz *különös zsenialitás kellett.*

Bár – ki tudja?!

Így, holtfáradtan, azért írtam ezt a kusza vasárnap délutáni jegyzetet, hogy erről a későbbiekben – ha marad rá időm – még ezt-azt elmondjak...

Amikor az ember már nem hasznos, hanem haszontalan – akkor már a „szerves egészből” elvész valami fontos egység, mégpedig nyomtalanul és visszavonhatóan.

Ijesztő egy májusi délelőttön erről gondolkodni, mégis van benne valami megnyugtató elem, ami ugyan eléggé labilis, de *még létező bizonyosság arra nézvést, hogy még vannak használható perceim* – ámbár meglehet, hogy csak én és csak most érzem így!

Aminek ugye a következményei beláthatatlanok! És egyszeriek!

Fellinger Károly

Kiskomárom, Nagykomárom

Kiskomárom,
Nagykomárom,
lakosait
mind komálom,
ez a legszebb
hely a földön,
hős Klapka György
védte bölcsöm.

Kiskomárom,
Nagykomárom,
szúnyogcsapót
árul Áron,
kezében fa-
kardot forgat,
leszúrja a
kerek holdat.

Kiszámoló

Komáromszentpéter,
nem mondtam elégszer,
te vagy bizony a lelkemnek
a legnagyobb ékszer.

Dzsinzsa patak hallgat,
átugrom, ha hagynak,
szentpéteri szőlőhegyen
téged is elkaplak.

Kamocsa

Mocsaras a
Kamocsa,
ne lépj ide,
csak oda.
Tücsöklegény
hegedül,
rossz így neki
egyedül.

Kamocsai
Vág-parton
leselkedik
az alkony.
Napszemüveg
az orrán,
felébredt ma
jó korán.

Csicsó

Keresztmajor, Kécs meg Csicsó,
vékony héjú ott a dió,
csicsókasalátát nyersen
rendel a hold minden kedden.

Szépül tőle, keble dagad
ízlik neki a jó falat,
csicseriborsót is venne,
járjanak a szelek erre.

A Holtágban magát nézi,
nincs egyedül, tudja, érzi
ide jár a lápi póccal
csillagokról cseverészni.

Gelléren

Gelléren a gavallérok
ingjén zseb sincs, nemhogy gallér,
így van, hogyha erszényükben
nincsen elég aranytallér.

Gelléren a nap is kacag,
naplopó az ember arra,
drága pénzen eladták őt,
megvette egy magamfajta.

Bogyaréten

Bogyaréten, Bogyaréten,
ördög szalad falfehéren,
jajveszékkel, kabát kéne,
Belzebúbnak rögvest vége.

A pokolban zord az élet,
hideg szelek fütörésznek,
nincsen füstje, nincsen lángja,
kialudt a péterkályha.

Bogyaréten az ég dörmög,
csipkebogyót szed az ördög,
seggviszkető tea készül,
tüzet gyújt majd, ha felépül.

Tany

Megsúgom én,
de csak halkán,
parányi kis
falucska Tany.

Lóra pattanj,
lóra pattanj,
erdeiben
sok a vadkan.

Édesszájú
népek lakják,
emlegetik
cukorgyárát.

Len és kender
nagyra tette,
tündér fonott
gyapjút erre.

A jónép a
hosszú estén
holdúrnak köt
sálat hetykén.

Komáromfüssön füstöltem

Jó a kolbász, mondom bölcsen,
Komáromfüssön füstöltem,
kerítés lesz majd belőle,
Almásmajor tüsszög tőle.

Hogyha tüsszög,
ott az erdő,
lapulevél
a zsebkendő.

Kardhordozó Füssnek népe,
futotta is ellenségre,
török dúlta, mocsár védte,
nem vette félvállról mégse.

Ronka-pusztá,
Erecs-pusztá,
bajból hite,
mi kihúzta.

Kolozsnéma

Egész Ronkán az a téma,
miért néma Kolozsnéma.
Néma lányról fűzfa mesél,
hallgatja a sok-sok levél.

Állatokkal szót értett ő,
óvta, védte a Teremtő,
aranyat mosott a lelkem,
így élt csendben, szeretetben.

Szétosztotta minden kincsét
jó királyfi vette hírét,
táltos hátán messze szálltak,
hú szívükből zene árad.

Bogya

Bogyán a fény
kavarog,
nem ismernek
haragot.

Nemesbogya,
Várbogya,
megérett az
áfonya.

Zsemlékesi
csatorna,
átugorja
a bolha.

Attól köhög,
köhécsel,
semmit vele
nem ér el.

Bajcs

Becses nevem Ajtony,
Lórajcsúr van Bajcson,
habár jön az alkony,
én biz el nem alszom.

Piroskával járok,
a farkasdi úton,
jóban vagyunk, mondom,
pendülünk egy húron.

Elletőre megyek,
harangláb-igézni,
félreverem, aztán
nagyt fognak nézni.

Molyhos tölgy meg platán
vár rám majd Haraszton,
kardomat hol erre,
hol arra, akasztom.

Bátorkeszi

Álmos Fényes-patak bőrét
csiklandozza a szél,
Bátorkeszin, ahogy mondják,
elsül a kapanyél.

Dús a repce, nő a dohány,
bor folyik a csapból,
mind becsiccsent, aki ide
egyszer elbarangol.

Itt a nyúl is bátor, erős,
nem lesz soha gyáva,
Miklósháza, Antalháza
szaladhat utána.

Búcs

Búcsúfiát vettem Búcsón,
kisunokám ne búsuljon,
borzas kofám a pult mögött
sündisznóval fészülködött.

Bulcsú vezér szállt meg erre,
büszke volt a hős seregre,
lovasszobrán most is kémelek,
több száz évig bírja ébren.

A szüreti ünnepeken
fogy a nedű meg az étel,
jó bornak nem mondok ellent,
Gál Sándor kékfrankost rendelt.

Ekel

Ekel falu,
nincsen párja,
itt született
Csokonai
szép Lillája.

Festői a
tája, láttam.
Kép függ róla
a Teremtő
otthonában.

Aki vizét
megszomjazza,
nem lesz annak
soha többé
szeplős arca.

Csallóközarányos

Főlarányos, Nagylél,
Bükpuszta,
népe aranyat mos,
nem lusta.

Madara a túzok,
mely ritka,
holtágát a sulyom
borítja.

Rucaöröm, nyílfű,
füzike,
a víz szélét káka
növi be.

Fekete a harkály,
a gólya,
búbos bankák szállnak
hajómra.

Ontopai puszta
zeng újra,
Lehel vezér kürtjét
megfújja.

Dunamocs

Dunamocs, ó, Dunamocs,
arrafele minden mocsár,
ától zéig
zavaros.

Vizimalma csak kilenc,
nem tudja, hogy hova vigye
gabonáját
a Ferenc.

Ördögös-vögy, Mocsolya,
békakirály nagy fejről
leesik a
korona.

Jakabalma, vadkörte,
légy a párom, még a nyáron,
kis Juliska,
örökre.

Dunaradvány

Dunaradvány
meg Zsitvató,
úgy jó a nád,
hogyha megnő,
arra büszkék
a vén tölgyek,
hogy alattuk
békét kötnek.

Dunaradvány,
Balogpuszta,
nótájuk a
tücsök húzta,
kádár, lovász
becses helye,
a kulacsuk
borral tele.

Hetmény

Hét kis ördög
rohan éppen,
bújócskázna
ma Hetményen.

Hímez a lány
ott, ha vénül,
toledó meg
azsúr készül.

Hét kis ördög,
szeleburdi,
hogyha jönnek,
el kell futni.

Óbégat a
gazda, végem,
kárt tesznek a
veteményben.

Cigánykerék

Kis Vágfüzes,
kis Vágfüzes,
ha jót akarsz,
házad elé
hársfát ültess.

Botlófüzet
inkább, párom,
rajkónk abból,
hogyha felnő,
teknőt vájjon.

„Ebben a lármás korban a kapaszkodó mégiscsak a kultúra
meg a hiteles személyiség”

Udvarhelyi András születésnapjára Kaiser Lászlóval

Mindannyian vándorok vagyunk. Csak vándorlásaink mennyiségében különbözünk egymástól. Volt, aki bejárta a fél világot, mint például Faludy György és hazájukból elüldözött társai, s úgy találtak rájuk a kalandok. És voltak, vannak, akik a legnagyobb kalandot élik meg szűkebb pátriánkban, akik Magyarországon maradnak, és ebben a szűkebb térben, itthon vándorolnak. Ha pedig valamiért nem érzik jól magukat, akkor önmaguk belső útjain vándorolnak, oda menekülnek, ahová nem tud az állam utánuk nyúlni, csak azt engedik be, akit, amit akarnak. Ez a belső útjainkon való vándorlás, önmagunk belső tereinek felfedezése, az önvizsgálat, az időnkénti belső életünk restaurálása, karbantartása sokszor fontosabb, mint a külső. Igaza van az orosz–angol színdarabírónak, Peter Ustinovnak, akit jó okkal idéz Faludy a *Jegyzetek a kor margójára* című kitűnő könyvében, hiszen egész életében tanult, vagyis olvasott. „Arra vagyunk ítélve, hogy szellemünk börtönében töltsük el életünket. Bútorozzuk be tehát, tegyük lakályossá szellemünket, amennyire csak lehet.” Minden valamire való értelmiségi ezt teszi, és így tesz Kaiser László költő, író, kiadóvezető, egykori dramaturg, szinkronlektor is. Életének 66 éve állandó „lakberendezéssel telt”, igyekezett rendet tenni, lakályossá és folyamatosan korszerűsíteni magában és maga körül... Többek között ezért van huszonvalahány kötete, néhány díja és sok barátja. Erről a külső és belső küzdelemről beszélgettünk Kaiser Lászlóval.

– **Thomas Mann a *József és testvérei* című könyvében Jákob és József filozofikus, azaz az élet lényeges dolgairól való elmélkedését Szép beszélgetésnek nevezi. Így tettünk mi egy hangulatos újlipótvárosi sörözőben, az EPA-ban, mert a Szép beszélgetés legjobb, legadekvátabb színhelye, ahol egy kis alkohollal segíthetjük agyunk kerekeinek forgását.**

– No, akkor igyunk okosan – emeli fel söröskorsóját Kaiser László barátom.
– **Vannak búskomor pillanataid, amikor úgy érzed, inni kell?**
– Persze, időnként. De nem biztos, hogy búskomor vagyok, amikor erről verset írok, viszont mint költőnek meg kell írnom a búskomorságot. József Attila nem akart embert ölni, csak Horger Antal úr gondolta, mert nem értette. Más a költészet, és más a valóság. Nem szabad a költőnek feltétlenül hinni, a versnek kell

hinni. Amikor Ady azt írta: „*S lelkem alatt / Egy nagy mocsár: a fürtelem.*” Ez igaz? Nem hiszem, legfeljebb ez is olykor, de meg kellett így írni. Iszonyú bonyolult egy versnek a szövege. Én éppen ezért írom: „*most pengeagy vagy fejed szétbomol.*” Vagy egyben maradsz, vagy szerteséjjel esel. Előbbiben segíthet a vers – akár írás, akár olvasás.

– **Azon már talán túl vagyunk, hogy a költő vátesz, akire fel kell nézni. De időnként, a zsenik esetében még mindig van ilyen érzésünk. Most, hogy itt ülünk és elnézlek, úgy nézel ki, ne haragudj meg, mint egy ember. Gondolom, te költőnek tartod magad, költő voltod miatt különleges embernek érzed magad?**

– Igen, költő-író vagyok is vagyok meg sok minden más, semmi különlegesség. De nekem nem az a fontos, ki mekkora költő és író, s nem az fontos, hogy az ún. irodalmi ranglétrán hol helyezkedem el, hanem az, ahogy Osvát Ernő írta: van a költő és van az irodalom. Vélhetően irodalmon belül vagyok, de nem szeretem, ha máshoz mérnek. Nekem az a fontos, hogy a saját tehetségemet igyekszem minél jobban kihozni magamból. Tehát a saját lehetőségeimhez mérem magam.

– **Az a költő, akinek valami belső készítése van, hogy versben mondja el örömét, bánatát, véleményét a világról?**

– Így is meghatározhatod, de megírtam ars poeticámat egyik kötetem végén, amiért néhány költő valószínűleg megharagszik rám: szerintem minden ember bizonyos fokig költő. Mert az életben alapvető dolog az érzés, a gondolat és a ritmus. Emberi létünk immanens része a költészet és a költői látás, csak az a kérdés, kiből lesz jó költő, vagyis nivós költői formába képes önteni valóságát. Kiből lesz Ady, Kosztolányi, az a kérdés, mennyire és milyen módon rakja össze a szavakat. Nem az a költészet, ha szavakat, mondatokat egymás alá tördelek. Több kell, hogy a saját valóságomból művészi valóság legyen.

– **Miért írsz verset?**

– Ha valakit valamilyen bánat vagy fájdalom ér, kibeszéli magából. A költő kiírja magából. Kosztolányi azt írta, hogy a költő akkor arat, ha termését elveri a jég. Ez nagymértékben igaz, de nem minden esetben, hiszen egy szerelmes versnél nem jégverés, hanem beteljesülés van. Azt szokták mondani, ha valami fáj, és ezt leírom, tulajdonképpen ezzel kiírom a fájdalmat magamból. Nálam nem egészen ez történik. Nálam, ha leírom, bennem marad jórészt. Nem igazán oldódik a bánat, de ha nem írnám meg, még rosszabb lenne.

– **Azt mondja Ferdinandy György, hogy az írás öngyógyítás.**

– Lehet, de az én esetemben nem maradéktalanul. Ezt úgy fogalmaztam meg, hogy írni nem jó, de nem írni még rosszabb. Az írás, te is tudod, nem élvezkedés, inkább szenvedés. Jön egy kezdő, és azt mondja, ma reggel írtam három verset, de jó volt, s már tudom, nem is érdemes ezzel az alakkal foglalkozni.

– **Rossinitől megkérdezték: Mondja, mester, már régen nem írt operát. Mi**

az oka? Mire a mester azt felelte: El kell mennem a boltba kottapapírt venni, ki kell találnom a zenét, le kell írnom, el kell vinnem valamelyik operába, és vitáznom kell az igazgatóval, a rendezővel, a színészekkel, izgulnom a bemutatót, tetszik-e a közönségnek. Ez olyan fárasztó, inkább főzők.

– Rossininek igaza van, de az az érzésem, ezt egy kiábrándult ember mondta. Én nem tartok ott, remélem, nem is fogok. Az ember mindig a legjobbat akarja kihozni magából, és sajnos, nem biztos, hogy sikerül. Klasszikus anekdota. Sztálin magához hívatta a kor neves filmrendezőit és megkérdezte: Egy évben hány film készül? Mire mondták, 240-260. – És ebből hány a remekmű? – Öt. – Miért nem csak azokat csinálják? Ebből is látszik, hogy tökhülye volt a művészethez.

– **De azért kiadta az utasítást: Írók, írjatok remekműveket!**

– Mint említettem, minden szerző a legjobbat akarja, de nem biztos, hogy sikerül. Ennek ezer összetevője van.

– **Élt Csepelen egy sakkmester, Hajtun József, aki azt mondta, én egy hangyába oltott tücsök vagyok. Azt mesélte: – Én azért írtam sokat, mert azt hittem, a mennyiség minőségigé válik, végül csak megszületik a remekművem. – És megszületett? – kérdeztem gonoszul. – Nem. De jól éreztem magam írás közben, és a honorárium sem jött rosszul... Hogy szüleik egy-egy versed? Van valami recepted?**

– Egy-két vagy több verssor kezd motoszkálni a fejemben. Kiszámíthatatlan, hogy milyen tevékenység közben, a piacon vagy otthon olvasás, netán krumlipucolás közben... Általában az a tapasztalatom, és más is mondja, hogy rögtön le kell írni, hátha lesz belőle valami.

– **Te is úgy vagy, mint Devecseri, hogy mikor Homéroszt fordított, hexameterben kért húst a hentestől?**

– Nem. Ott még nem tartok. Én a verssor megszületése után, nagyon lassan írok, „farigcsálom” a verset.

– **Mondjuk, én közepes olvasó vagyok, és azt kérdezem tőled: Költő úr, hogyan kell az ön verseit olvasni? Verskötetet olvasni nem könnyű.**

– Nem is tudom, mit válaszoljak erre. Talán azt tanácsolom, hogy a belső hangra figyeljen, azokkal a versekkel kezdjen el komolyabban foglalkozni, vagyis azokat olvassa el figyelmesen többször, amelyek érzelmileg hatással vannak rá, amelyek megérintik, megütik a lelkét. A hatás a legfontosabb. Utána azt a kérdést tegye fel: miért hat rám ennyire? Milyen személyes emlékem kötődik a vershez? És aztán nézze meg a költői eszközöket.

– **Nemrégiben a kitűnő népművelő, dráma- és verspedagógussal, a 90 éves Debreczeni Tiborral „Szép beszélgettem”. Kérdeztem tőle, olvas-e verseket. Azt válaszolta: olvasok, de sokszor már a harmadik sornál abbahagyom. Te olvasol verseket?**

– Persze. Eleve is, rendszeresen, de mint kiadó is: több tucat költő verskötetét adtam ki, több ezer verset olvastam. Így kialakult bennem egy hatodik érzék, legalábbis remélem, milyen a jó vers... No, ígyunk!

– *Igyunk okosan, ha nem is racionálisan.*

– **Kedves barátom! Itt e jó hangulatú, régi időket idéző Visegrádi utcai sörözőben, az EPA-ban egy szokványtalan módit találtam ki, mégpedig azt, hogy magát a költőt, téged kérlek meg, 66. születésnapod és a *Vándorok, véredek, angyalok* című köteted megjelenése ürügyén, te mesélj verseid születéséről, értelmezéséről, habár tudván-tudom, nagy baj, ha a költeményt magyarázni kell, szóljon az önmagáért. Én átháríthatom rád a felelősséget, te pedig nem mondhatod nekem, miként Arany: „gondolta a fene...” – s persze mind e közben szót ejthetünk életről, irodalomról meg a hazáról, a testvérharcról, az ostoba, gyűlölködést szító kultúrharcról. Kedves barátom, tudom, nehéz helyzetbe hoztalak. Ezért elnézést kérek, ha akarod, még a sörödet is fizetem. Miért adtad kötetednek a *Vándorok, véredek, angyalok* címet?**

– Mindhárom szó, fogalom szerepelt már előző köteteimben. Mindannyian vándorok vagyunk. Nem? És nemcsak a külvilágban, de bennünk is vannak véredek és angyalok, a jó és gonosz bennünk van. Szokták mondani, hogy az emberben van egy káini és egy mózesi természet. Káin a romboló, Mózes az építő, a törvény, a rend embere. Én az észszerű, érzelmeket, szenvedélyeket sem nélkülöző rend híve vagyok.

– **Nos, beszéljessünk verseskötetéről és annak kapcsán életről. Lehet, hogy belemagyarázás, de a címlapon, mintha rácsok közül néznél ki. Te vagy a rácsok között vagy én, aki nézlek? Közhely, az életben vannak külső és belső rácsok, és ezek között igyekszünk jól-rosszul mozogni. A tehetségesebbek ki tudják tölteni a teret, a kevésbé tehetségesek elfogadják a szűk mozgásteret. Van egy belső magunk szabta határ, amit elfogadunk. Ezek a határok hogyan határozták meg sorsodat?**

– Kettősség van bennem. De nagyon merem remélni, hogy nem jellembeli kettősség.

– **Ugye ez a kettősség nem kóros nálad?**

– Nem hinném. Nem hiszek, vagy alig az asztrológiában. De! Én az Ikek házában születtem, s erre állítólag jellemző a kettősség, és egyszerre lelkesednek és aztán elszomorodnak, vidámak és szomorúak. Az Ikekben van hajlam ugyanakkor iszonyatos információéhségre. Gyűjtik az információt, ez szükségletük, és emiatt hajlamuk van a felületességre s kevésbé az elmélyült munkára. Bennem ezek keverednek. Ennek a kettősségnek gyökerei a gyermekkoromban is keresendő. Én régi középosztálybéli családból származom. Édesapám gimnáziumi tanár volt. Ötvenéves volt, amikor én születtem. Tehát kései gyerekek vagyok. És fontos

kérdés, hogy szüleim elváltak, és én nem édesapámmal éltem. Apám régi vágású, egri születésű polgár volt, foglalkozását tekintve középiskolai tanár, volt is közöttünk ellentét. Furcsának hat, de én az édesapámat magáztam. Fel sem merült, hogy tegeződjünk. Ő a saját nővérevel is magázódott. Tehát klasszikus leninista értelemben reakciós családból származtam. Édesanyám otthon dolgozott, illetve később adminisztrációs munkakörben. Nem volt kérdés, természetes volt, hogy 56 forradalom, s tudtuk, hogy Kádár nem jó bácsi. Ugyanakkor nekem mégis meg kellett felelnem a külső elvárásoknak, a Kádár-korszaknak. Kettős tudatú voltam, volt egy otthoni és volt egy kinti.

– **„ügyeskedhet, nem fog a macska / egyszerre, kint s bent egeret” – írta József Attila.**

– 1971-ben érettségiztem. És úgy kellett iskoláimat elvégeznem és pályámat irányítani, hogy nem voltam a Kádár-korszak híve, nem voltam párttag. Viszont nem akadályoztak, olvastam sokat, nem gátoltak a tanulásban. Én a Kádár-korszaknak bizonyos fokig köszönettel tartozom, miközben tudom, hogy bűnben születtem, s láttam, látom súlyos hibáit.

– **Nocsak. Nem divat manapság elismerni a Kádár-rendszer előnyeit. De elsősorban magadnak köszönheted, hogy értelmiségi lettél. Mennyiben korlátozott téged a puha diktatúra?**

– Nem korlátozott. Néha lakatot kellett tennem a számra bizonyos kérdésekben.

– **Thomas Mann egyik kitűnő elbeszélése a *Törvény*. Mózes és a kőtábla elfogadásának, elfogadtatásának története. Mi a véleményed az immár évtizedek óta folyó marakodásról, testvérharcról?**

– *A Magyarok* című versemben írtam.

*Fogyunk, romlunk, mégis megvagyunk,
győztes, vesztes – ez is mi vagyunk,
pusztít, éltet átkunk, áldásunk,
jövőt gyilkol testvérdúlásunk.*

Azt hiszem, ehhez nem kell sok magyarázat. Persze, azért mindig reménykedem:

*Hiszünk vagy nem, Isten megsegít,
talán úgy, hogy éppen nem segít,
talán hitünk így is megmarad,
talán lesz még – nekünk virradat!*

Szomorúan látom, hogy barátságok, kapcsolatok mennek tönkre a pártoskodás miatt. Ennek egyik oka, hogy az egész világ és benne a magyar hon is bizonyos fokig bunkósodik, lumpenizálódik, ahogy mondani szoktam.

– **Azért te is tehetsz valamit ez ellen? Gondolom, ismered Cromwell mondatát: „Bízzál Istenben, és tartsd szárazon a puskaport.” Mit tehetsz azok ellen, akik állandóan a széthúzást erősítik, folyamatosan gyűlölködnek?**

– Nagyon nehéz ezek ellen tenni, mert rombolni könnyebb, mint építeni. Sajnos, az elbunkósodás, eldurvulás világtendencia. Azt hiszem, bizonyos viselkedési evidenciákat be kell tartani.

– **Nálunk már a modortalanság, az udvariatlanság, az ostoba durvaság a kocsmából eljutott a parlamentbe is.**

– Az ember igyekszik tenni ellene valamit. Bizonyos értelemben középre áll. Igyekszem mérsékelt maradni. Amennyire alkatilag képes vagyok erre.

– **De a fanatikus pártos gondolkodásúak gyanúsnak tartják a középre állót. Poppnernél olvastam, hogy a keleti és a nyugati gondolkodás között az a különbség, hogy a nyugati ember a vagy-vagy-ot hangsúlyozza, a keleti pedig az és-t. A nyugati szerint, azt mondom, én vagy Kaiser László. Ami eleve a konfliktust hordozza. A keleti módi szerint viszont azt mondom: én és Kaiser László. Ez toleránsabb magatartást feltételez, ha nem is fogadom el, de nem zárom ki a világból.**

– Én is azt szoktam mondani: nem az a lényeg, ki mondja, kicsoda valaki, ha látok valakiben értéket, akkor igyekszem tolerálni, elismerni. Ez nem megalkuvás, ezért vannak széles skálán – a jobboldaltól a balig – barátaim, ismerőseim, mert elsősorban az értékeiket fogadom el, még akkor is, ha másképpen gondolkodnak a világról. A hazát nemcsak egyféleképpen lehet szeretni. A kiadót is úgy irányítom, ahogy Illyés Gyula megfogalmazta: a „haza a magasban” értékeinek megfelelően. Lehet, hogy politikai butaságot mondasz, de jól s jókat írsz, és ez a lényeg.

– **Gondolod, ha az ember türelmes, toleráns, nyitott, akkor a gyanakvó, pártos ember is megszelídíthető? Persze tudni kell, hogy sokkal több a közös bennünk, mint az elválasztó.**

– Én az emberekben inkább azt keresem, ami összeköt. Benned is, különben nem ülnék itt kvaterkázva. De van egy pont, amikor a türelemnek vége. Mint keresztény, nem szeretem a számító, sunyi megalkuvókat és a gyűlölködőket. Hadd idézzek két sort új kötetemből:

*bárki rombol otthont, hazát,
nem lehet neki irgalom.*

– **Azt írta valahol a kitűnő, humoráról híres Hrabal, hogy nem tudunk korrunk köpönyegéből kibújni.**

– Abszolúte igaz. A Kádár-korszak meghatározta indulásomat. Kétségkívül sokat segített, másrészt tisztában voltam mégis a Kádár-éra természetrajzával. És fel sem merült, hogy párttag legyek, nem fogadtam el az egypártrendszert, és tudtam, hogy a rendszer bűnben fogant. Az külön kérdés, hogy a kádári konszolidáció bizonyos engedményeket tett. Másrészt, elsősorban az otthon hallottak határozták meg gondolkodásomat. Ez az otthon jelentette a szellemi háttérrel, hogy fontosnak tartottam az állandó olvasást, önképzésemet és a továbbtanulást. Ezzel együtt bizonyos szellemi szükséglet, kíváncsiság mindig hajtott. Három diplomát mégiscsak megszereztem. És úgy érzem, hogy megalkuvás nélkül, mert nem emlékszem, hogy életemben protekciót vettem volna igénybe. Magatartásomat az jellemezte, hogy távol tartottam magam a Kádár-korszak ideológiájától és gyakorlatától, de nem voltam ellenálló, nyíltan nem tiltakoztam, hiszen együtt kellett élnem a rendszerrel. Mint a többség, „ahogy lehet” – alapon.

– **Sokan megfélemlenek arról, hogy a Kádár-rendszer hagyott valami, nem is kevés mozgásteret az egyénnek, ha nyíltan nem kérdőjelezte meg a rendszer lényegét, a diktatúrát. Nem volt olyan jó, ahogy a rendszer politikusai hangoztatták, de nem volt olyan rossz, ahogy azt mostanság divat mondani.**

– Én elméletileg sokkal rosszabbnak tartom a Kádár-rendszert, mint ami ebből rám csapódott. Mert én a Kádár-rendszerben csináltam – klasszikus értelemben – bizonyos fokig karriert.

– **Mint, ahogy én is. Tehát te is megtalálhattad azt a helyet, hivatást, ahol jól érezted magad.**

– Pontosítsunk. Annyiban azért korlátozott, hogy elvittek katonának, ami életemnek legfelelősebb, megalázó időszaka volt. A felvidéki író, Fábry Zoltán írta, a katonaság lényege az embervadítás. Én pedig már akkor tudtam, hogy az élet lényege az emberszelídítés, az persze nem könnyű... Viszont minden korlátozással együtt, azzal, hogy be kellett fogynom a számat, nem beszélhettünk az oroszok ellen, nem volt szabad nyíltan megkérdőjelezni a párt vezető szerepét, 56-ról tilos volt azt mondani, hogy forradalom. Ha betartottuk ezt a ránk kényszerített szabályt, élhettünk. Végül is bizonyos mértékben töretlen volt a pályám. Az, hogy először nem vettek fel az egyetemre, az még érthető is, mert Ratkó-gyerek voltam. Óriási volt a túljelentkezés. És aztán elvégeztem a tanárképző főiskolát Szegeden, aztán az egyetemet is kiegészítő szakon, és könyvtárosként is dolgoztam. És önmagam számára is a legnagyobb meglepetésként, felvettek 1979-ben a nappali tagozatra a Színház- és Filmművészeti Főiskolára. Nehogy félreértsd, a Színművészetre bejutni nagyon nehéz volt.

– **Tudom. Én már az első szűrőn kiestem.**

– Aztán elkerültem a Veszprémi Petőfi Színházba. A fanatikus kommunista megyei első titkár, Papp János birodalmába, aki aztán a számonkéréstől való félel-

mében a rendszerváltoztatás idején öngyilkos lett. A színházban nem volt politikai konfliktusom. Szerencsém volt. Aztán Pestre költöztem, bekerültem a szinkronba, az egykori Pannónia Filmstúdióba, ez pedig a többi kulturális ágazathoz képest inkább a béke szigete volt. Annyiban volt politika, hogy például a német filmekben nem lehetett benne hagyni a Németország szót, hiszen féltek az egyesítéstől. A közeg azonban nem volt átpolitizált.

– **Lehet, hogy okoskodó kérdésnek hat. Tudom, hogy állandóan alakul tudatunk, de mégis van személyiségünknek egy kemény magja, amely viszonylag állandó. Mikorra teszed, hogy az egyéniséged kialakult, hogy már felnőttek érezted magad?**

– Én későn érő vagyok. Harmincéves koromig nappali tagozatra jártam, de dolgoztam a tanulás mellett egy könyvtárban. A húszas éveimben tanultam, éltem, szórakoztam, független voltam. Más a húszas éveinek vége felé már nem tanulásal tölti az idejét, dolgozik, családot alapít, esetleg karriert csinál. A harmincas éveimben pedig elkezdtem írni, de elég keveset, rendszertelenül és mellette magánéletet éltem: házasodtam és váltam. Amikor meghalt édesanyám, örököltem egy lakást, és annak az árából el tudtam vergődni a diploma megszerzéséig.

– **A Sors elvette édesanyádat, de Fortuna asszony segített. Az ember nem tudhatja, hogy egy tragédia később milyen előnyöket adhat.**

– És a negyvenes éveimben jött el a betakarítás. A rendszerváltoztatással együtt, de ez nem a politikai változások miatt történt. Elkezdtem gyakrabban írni, komolyabban foglalkozni a magyar kultúrával, és ne vedd nagyképszerűségnek, mint kiadóvezető és oktató kultúracsínáló lettem. Megnősültem újra, és onnan kezdve mondhatom, hogy beértem. Negyvenes éveim elején, 43 éves koromban, 1996-ban jelent meg első kötetem, és mostanra felfutott 24 kötetre. Együtt zajlott a „beérésem” és a körülmények szerencsés alakulása, és a rendszerváltoztatás is hozzásegített anyagi és szellemi függetlenedésemhez, hiszen a Kádár-rendszerben nem hiszem, hogy kiadót vezethettem volna. Most már azt és úgy írhattam, írhatok, ahogyan gondolkodtam, gondolkodom. A Kádár-korszakban nagyon keveset publikáltam. Kötettervvel nem is jelentkeztem sehol. Szórványosan verseket publikáltam meg interjúkat, tanulmányokat.

– **Te, úgy látom, élni tudtál a szabadságoddal, hiszen „beérése” egybe esett a rendszerváltoztatással. Rád hogyan hatott?**

– Eufórikusan. A ’80-as évek végén nem tartoztam semmiféle ellenzékhez, de rendszeresen jártam ide tüntetni, oda tüntetni, mint sok értelmiségi. Kimondottnan örültem, és nagyon sokat vártam a rendszerváltoztatástól. Mint oly sokan, akkor én is egyrészt életszínvonal-emelkedést, másrészt életminőség-változást.

– **Nem jutott eszedbe Marx, akinek kapitalizmusbírálatát meglehetősen pontos.**

– De eszembe jutott, hiszen én is tanultam marxizmust. Marx azt írta, hogy a tőke nem szentimentális. Ez igaz. De volt egy óriási eufória, amit nem lehetett kikerülni. Volt egy igazságtétel. Nagy Imre temetésén magam is ott voltam. De én úgy fogalmaztam meg magamnak, és most is állítom, hogy ha felemásan sikeredett is a rendszerváltoztatás, mégis csak valami minőségi változás következett. Mert az egypártrendszer tényleg megszűnt, és létrejött egy olyan-amilyen piacgazdaság. Mindez óriási dolog volt, lényegi változás. Kádár és rendszere is a helyére került. Ki lehetett mondani, hogy bűnben fogant a szocialista rendszer. Volt bennem egy nagy eufória, de érték csaldódások is, amit már érzéltem a szinkronban. Mert bár a béke szigete volt, de a ’90-es évek legelejére kiderült, hogy az egykori barátok, kollégák, művészek, szakemberek konfliktusba kerültek egymással, hogy megszerezzék a munkát.

– **Sok volt az eszkimó, kevés a fóka... Folytatódott, erősödött a tülekedés, csak másképpen.**

– És azt is megmondom, nagyon őszintén, másként nem is érdemes, hogy én nagyon bíztam a rendszerváltoztatásban jó pár éven keresztül.

– **Meddig reménykedtél?**

– Nem tudom pontosan megmondani. Talán ’94 után csalódtam. Azt is elárulom neked, ha már politikáról esett szó, én életemben egy pártnak voltam tagja, az MDF-nek. Nagy híve vagyok mindmáig Antall Józsefnek, szellemiségének, magatartásának. Habár nyilván láttam politikájának hibáit is. Én akkor csalódtam, amikor a Csurka-féle szemlélet felerősödött, és nem örültem Horn Gyulának viszatérésének.

– **Térjünk vissza Kaiser Lászlóhoz. 1996-tól jelentek meg könyveid, és ez a versesköteted, amely tekinthető összefoglalásnak, gondolati fejlődésednek. 1975 és 2018 között írt költeményeidet tartalmazza. Egy olyan korszakban kezdted írni, amikor még többen olvastak verset. Mikor kezdted verset írni és miért? Miért pont versben akartad elmondani vélekedéseidet a világról?**

– Értelmiségi családból származom, a könyv és az olvasás természetes része volt mindennapjaimnak. A versszeretet gyermekkorom óta kíséri. Ebben főleg édesanyám volt a „ludas”, aki szintén értelmiségi családból jött. Irodalmilag művelt, olvasott volt, jóllehet „csak” négy polgárit végzett. Ő az „oka” irodalmi érdeklődésemnek. Zárójelben jegyzem meg, hogy édesapám nővére, aki kimenekült Amerikába 56-ban, ő is sok verset írt, amelyek az emigráns lapokban jelentek meg.

– **Szóval a költői pályád...**

– Van olyan emlékem tízéves koromból, hogy verset olvasok, írok. Arra is emlékszem, amikor a VIII. kerületi Széchenyi Gimnáziumba jártam – egyébként Babits Mihály is ott tanított 1918-ig, akkor rúgták ki egy háborúellenes verse miatt –, ott a középiskolában, a falújságon megjelent egy versem meg az iskolai újság-

ban is. És amikor Szegedre kerültem, a tanárképzőbe, ott is írtam verseket. Nem tudom, miért, de írtam. Úgy éreztem, muszáj.

– **Ez valami belső kényszer?**

– Igen. Verseket olvastam, írtam, mindig megvettem az évente megjelenő *Szép versek* antológiát. Volt jó sok olvasott barátom, akikkel irodalomról, versekről beszélgettünk. Akkor még beszédtem volt az irodalom. Nos, a húszas éveimben gyakran írtam verset, aztán úgy alakult, hogy 1979-ben, talán nem véletlen, hogy a Vigiliában jelentek meg verseim Boross László néven – Rónay László hozta le azokat –, néhány évig így publikáltam. Anyám családi nevét vettem fel.

– **A Vigilia nagyon színvonalas lap volt.**

– Aztán visszavettem később a Kaiser nevet. Tehát a '70-es évek végétől országos lapokban is – bár szórványosan – megjelentek verseim. És aztán nem volt megállás, folyamatosan írtam, ha nem is sokat. És most a válogatott verseimre térve, külön ciklusban foglaltam össze *Üdvözlét a vándornak* címmel az 1975 és 1996 között írt verseimet. Ennyiben kordokumentum is. Több verset is tehettem volna ebbe a ciklusba, de úgy éreztem, ennyi elég, kifejezi, miként gondolkodtam a világról akkoriban. Aztán 1996-ban kijött első kötetem.

– **A versek mellett írtál novellákat, tanulmányokat, esszéket, recenziókat, operalibrettót, életinterjút. A 24 kötetből csak hét a verseskötet.**

– Közben az irodalom más területein is jártam, irodalmi folyóiratot is szerkesztettem, például a *PoLiSzt* és emellett mint kiadó, több száz könyv körül bábáskodtam. Előszavakat is írtam bőven.

– **Vegyük sorra köteted ciklusait, és meséld el, mit akart mondani a költő. Egy magától értetődő mondatot írsz: Az embernek fia vagyok én – a kötet beköszöntő költeményében. Miért?**

– A kötet mottó-verse, az *Üdvözlét a vándornak*, az első ciklusba is bekerülhetett volna, hiszen 1996 előtt született.

*Embernek fia vagyok én
arcomon annyi minden látszik,
eljutottam csapásokon
ama tölcséres hurrikánig.*

*Visszautak poklaiból
szájamat szigorúan zárom,
birtokom immár önmagam,
súgom ezt – és nem kiabálok.*

Vagyis hosszú utat tettem meg, míg talán eljutottam önmagamig, hazatalál-

tam, miközben természetesen szeretnék fiatal maradni. És ehhez még jön a *Fohász* című versem, amelyet szintén ebben az időszakban írtam. Amely pont arra a kettősségre utal, amiről beszélgettünk. Verseimben nagyon sok oximoron van, ambivalencia, kettősség.

– **Csak az olvasók kedvéért, hadd idézzem Alföldy Jenő *Irodalmi fogalomtár*-ból az *Oximoron* szócikk egy részletét. „Stilisztikai-retorikai gondolatalkzat, mely egymásnak ellentmondó, egymást kizáró, illetve össze nem egyeztethető fogalmakat vagy dolgokat kapcsol össze. Rokona a paradoxon, az antinómia, illetve – műfajilag – a gnóma.” Az oximoronnak gyakori használata feltételezi a világ ironikus szemléletét, a humorérzékét, hogy a dolgok magukban viselik önnön ellentétüket, ahogy Goethe fogalmaz: a világ poláris. Az irónia, a humor nem mindenkinek sajátja. Nem véletlen, hogy a hatalomnak nincs humora. Lehet a humorérzékét, az ironikus szemléletet örökölni, hogy „ragadt rád”?**

– Talán az otthoni környezetben „ragadt rám”, szüleimnek volt humorérzékük. Nem lehet a világot mindig szomorúnak látni. A bú és az öröm együtt élnek körtünk, bennünk. És a sok olvasás, gondolkodás meg maga az élet is sugallja, hogy a dolgok magukban hordozzák önmaguk ellentétét. Erre lehet példa a ciklus utolsó verse, a *Fohász* is. Beszéljen a vers:

*A tombolás után
csönd nyugalmától
ments meg, Uram!
Hogy magam baját
tovább ne osszam,
segíts meg engem, Uram!
Hogy selejtes sejtjeim békéjét
ne rontásban leljem, Uram!
Hogy fuldokló dühöm
hurokká másnak ne tágítsam,
segíts meg engem, Uram!
A tombolás utáni
csönd nyugalmától
ments meg engem, Uram.*

Csupa ellentétre épül ez a versem is: tombolás és csönd, nyugalom, béke és rontás, düh, bosszú és megbocsátás.

– **Ha már itt tartunk, valóban olyan ez a vers, mint egy ima. Nemrégiben a Lehel téri Szent Margit-templomban melletted ültem, és hallgattam az irodalommal gazdagított misét, és utána a műsorban te is olvastál fel verseket.**

Nem véletlen ez, hitvallásnak is tekinthető, hogy a Vigiliában jelentek meg verseid. Milyen viszonyban vagy Istennel, a hittel, a vallással?

– Én nem vitázom, legfeljebb néha Istennel, mint Ady, „csak” hiszem, hogy jót akar. Nem vagyok templomjáró. Illetve nagyon ritkán.

– **A második ciklus: Összes ajtómat kitérom, 1996 és 2004 között írt verseidet tartalmazza.**

– A ciklus címadó versével indítok, nem véletlen. Nyitott vagyok, megnyitom magam az emberek előtt. De az oximoron itt is megjelenik: hiába tárom ki összes ajtómat, de próbálok vigyázni arra, hogy magamat, integritásomat, függetlenségemet megőrizzem. Ne zabáljanak föl. Ez a torlasz, nevezzük személyiségvédelemnek. Ezt három dolog ütheti át, a gyermekek, az angyalok és a buldózerek. Az előző kettő valóság és metafora (persze nagy valóságom, hogy 1996-ban született Helga lányom), persze a buldózerek is. Ilyenek a gátlástalanok, a törtető, a karriéristák. A világ negatív lenyomatai. Nem szeretem a hangoskodókat, az állandóan gyűlölködőket, a konfliktuskeresőket, az ellenségkeresőket, harcban állókat, akik azt hiszik, az élet csak harc. Nem igaz. Az életben sokkal több a békében töltött idő, mint a háborúval, csak az utóbbinak jobb a propagandája.

– **A következő ciklus: Álom a csönd. Két kedves, különös hangulatú, doromboló szó. A 2004 és 2009 között született verseket tartalmazza. Eléggé lármás időszakot élünk. Azt is mondhatnám, hogy a hangoskodók korát, akik azt hiszik, csak nekik van igazuk, ha üvöltenek, kiabálnak, gyűlölködnek. Arany János Régi nóta című verse jutott eszembe ciklusod olvasva:**

*Mennyi seprő a pezsgésben
S mily kevés bor!... Volt elég,
Kit honszerelme vonzott
Megragadni minden koncot,
Nehogy más elkapja még.*

*Mennyi szájhős, mennyi lárma,
S egyre süllyed a naszád,
Nem elég csak emlegetni,
Tudni is kell jól szeretni:
Tudni bölcsen a hazát.*

*Vagy nekünk már így is, úgy is,
Minden módon veszni kell?
Külső erőszak elsodorjon?
Vagy itt-benn rohadni el?*

– **Mennyire aktuális Arany kérdése ma?**

– Sajnos, nagyon is aktuális, fülsértő és emberséget sértő ez a lárma.

– **A lárma nem csitul Ady óta. Kedvenc költőd, akit most megint kezdtek támadni a tompa lelkűek – ő azt írta A Tisza-parton című versében, ez is aktuális:**

*Gémeskút, malomalja, fokos,
Sivatag, lárma, durva kezek,
Vad csók, bambák, álom-bakók,
A Tisza-parton mit keresek?*

– **Te mit keresel?**

– Ebben a békétlen világban a csöndet, a nyugalmat, a békét, a megértést, a szelídséget, az ilyen jóízű értelmes csevegéseket. Erről írom:

*Elcsöndesültem, Istenem,
vereség ez vagy győzelem,
bűnhődés talán vagy kegyelem?*

*Csőnd rakott fészket mindenen,
hallom a hangját szüntelen,
és nem tudom, mit mond, Istenem.*

Az *Álmom a csönd* című versciklusban a *Bűnre kiáltó* versemben igyekeztem megfogalmazni ezt. Eleve szeretek röviden írni. Ez egy rövid vers, amiért Quasi-modo-oklevelet kaptam Balatonfüreden a költőversenyen.

*Lám e korban mérge a dalnak is, így marad árván
dalnok is népe is, így marad bátor a gyáva, a félénk,
így marad jóra kevésnek, a gyatra barátja, a gyarló.
Álmom a csönd, az a béke előtti, a bűnre kiáltó.*

Ki kell mondani: a bűnre kiáltó. Ez a vers kicsit a csalódás kifejezése is.

– **Popper Péter úgy tartotta, hogy a fontosabb dolgok az ember életében csöndben születnek, készülődnek. Csönd kell az íráshoz, csönd kell az olvasáshoz, gondolkodáshoz, a szerelemhez, szeretethez. Ezt a csöndet meg tudod teremteni?**

– Igen, de csak ritkán. Nekünk volt egy színiiskolánk. Ott tanított Gera Zoltán. Nem volt akárki, ugyebár, a Nemzet Színésze. A lexikonban fel kellett tüntetni,

mi a hobbija. Hármat írt be: az egyik a fényképezés, a másik nyelvtanulás – nyelvtelenség volt –, a harmadik a csönd. A csönd valóban nagyon-nagyon fontos. Én ezt csak félig-meddig tudom megteremteni, egyrészt alkatilag is eléggé nyugtalan, mozgékony ember vagyok, másrészt van egy kenyérkereső foglalkozásom, amely megköveteli a mozgást, a kommunikációt, az anticsöndet, hogy így mondjam. Nekem az a megoldás maradt, hogy kissé elvonulva a világtól, inkább reggel, a reggeli csöndben, a napi teendőket félretéve vagy este írok. Nekem mániám, hogy a dolgokat blokkosítom. Tehát nem keverni dolgokat, egyszerre csak egy dologgal foglalkozni. Ezt sokszor nehéz megvalósítani. A lényeg, hogy a munkám, a stúdióvezetés, a könyvkiadás, a szerkesztés kifelé irányuló, diffúz, míg az írás koncentrált tevékenység.

– **Úgy látom, a következő ciklus – a Galambok és véredek – valamelyest erősíti a kötet címét. Ezek a versek 2009 és 2012 között születtek. Ez is lármás korszaka volt a világnak és a magyar történelemnek. Hogyan tükröződik ez a költeményekben?**

– A *Jó ez így*, a ciklus nyitóversében levonom a konzekvenciákat a világra vonatkozóan.

– **Jó ez így?! Vagyis ez a lehető világok legjobbika?**

– Nem így gondoltam. De végül is ki kell békülni, különbékét kell kötni, ahogy Szabó Lőrinc is tette, a világgal. Elfogadom magam. Velem vannak társaim, galambok és véredek. Weöres Sándor is ezt vallja, ha valami rossz van benned, ne túlságosan harcolj ellene, mert az visszaüt.

– **A Tao te Kingben, Az Erény Könyvében az olvasható: „Aki túlságosan megfeszíti íját, az jobban teszi, ha idejében abbahagyja.” Te, ahogy eddig ismerlek, nem vagy az erőlködős fajta.**

– Ezekben a ciklusversekben feltűnnek olyan emberek, akik és műveik hatással voltak rám. Többek között Kazinczy, Ady, Szabó Lőrinc, Nagy Gáspár és Szervác József, akit nagyon nagyra tartottam. Baranyi Ferenc, akivel töretlen a barátság, a szeretet, még ha van, amit másképp látunk, talán példa lehetne a szétrobbanó barátságok idején... Ebben a lármás korban a kapaszkodó mégiscsak a kultúra meg a hiteles személyiség, mert más nemigen marad.

– **Ebben a ciklusban szerepel a Vadmagyarok, tartsunk össze! és a Posztmoderne, tartsunk össze! Gondolom, nem véletlen, hogy ebbe a ciklusba szerkesztetted. Nem vették magukra, nem haragudtak meg érte néhányan? Ezek ironikus versek. Egymást erősítik. Te, gondolom, nem a vadmagyarok, a magyarkodók közé tartozol, és a posztmoderneket is a helyükön kezeled?**

– Én szelíd európai magyar vagyok. De magyarságom természetes, nem mond el len az európaiságnak. A kettő nem ellentéte egymásnak. Számomra Babits, Illyés, Németh László, Ady európai magyar költők, nyitottak a világra, az európai és magyar

értékek megfogalmazói. A vadmagyarokkal az a gondom, hogy túlságosan zárnak, nem nyitnak a másik oldal felé, Németh László találó szavaival: vigyázni kell a hazai kátyúban cuppogással... Ami pedig a posztmodernet illeti, ott is nagy a zártság, néha a hókuszpókusz, de ott is a minőség a lényeg, mint ahogy minden irodalmi irányzatban, hogy jó vagy sem. Nekem az irodalmi életben elég széles skálán vannak barátaim, a gyarlóságot megértem, a teljesítmény érdekel. Nem szeretem a nagy dumásokat.

– **A következő talányos című ciklus címe: *Elfáradt összes angyalunk. Ezek a versek 2012 és 2016 között születtek. Írtam róluk. Pesszimistának éreztem. Ma már talán árnyaltabban fogalmaznék. Elfáradtál, elfáradtak angyalaid?***

– Elfáradtam, de mégsem. Felmerül a filozófiai kérdés, az őrangyal elfáradhat-e, hiszen az őrangyal nem fáradhat el. Ha elfárad, valami nem stimmel. Van ebben valami rezignáció, de másrészt visszatértem a kultúrához. Ady és Márai gyakran szerepelnek ebben a ciklusban. Márai azt vallotta, végső haza, az anyanyelv és a kultúra. Továbbviszem a gondolatot a *Végleg* című versben, hadd idézzem magam.

*Forrásvíz és titkok titka,
ami volt az nem jön vissza.*

*Mégis itt van bennem:
múltak élnek szép bilincsből.*

*Béklyós szavak, láncos képek,
velük lettem szabad végleg.*

– A szabad embernek mindig van dolga a világban. A béklyós szavak az én szavaim. Meg is kötnek, de fel is szabadítanak. Láncos képek, amelyek bennem vannak, általuk lettem az, aki vagyok. A kötöttségek, a béklyók és a láncok vállalásával lehetek igazán szabad.

– **Végül, ennek a kötetnek az utolsó ciklusa: *A homogén vándor – Új versek 2016–2018. Miért homogén a vándor?***

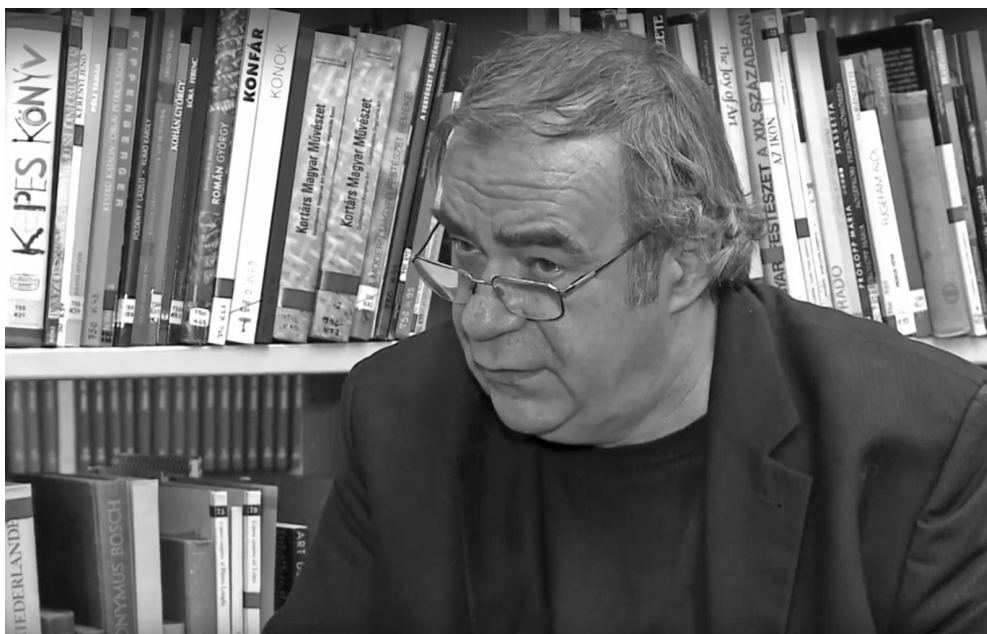
– Ebbe a ciklusba kevesebb verset tettem. Betettem egyet, amiért Kassák Lajos-díjat kaptam, jelíges versenyen. A másiknak beszédes címe: *Kilépni vagy bent maradni?* Ez nagyon sok mindenre érvényes, akár az életre, a közösségre... És a kötet utolsó verse: Születésnap.

*Most vagy föl vagy elhagyod magad,
most pincemély vagy valami koccanat,
most remélsz vagy leszel búskomor,
most pengeagy vagy fejed szétbomol,*

*most egyben vagy lehet szerteséjjel,
éjjelben a nappal, nappallal az éjjel,
lehet minden és lehet a nagy semmi,
ellökni szokat vagy kezét kézbe venni.*

Lehet Istennel és Isten nélkül lenni.

Választhatsz, vagy elhagyod magad, vagy teszed a dolgodat. Vagy felmész a mennybe, vagy lépegetés, netán zuhanás lefelé. A depressziótól a reménykedésig. Választhatsz a pince mélye vagy szolid koccanat között. A magyar értelmiség előtt, régi vicc és felemás igazság, két út van: az egyik az alkoholizmus, a másik járhatatlan. De reménykedem, van harmadik út is: egy kis, mérsékelt feszültség-oldó borozgatás, sörözgetés, csevegés. És munka és tartás... És kapcsolatok ápolása, akivel érdemes... Mindenből további munka is lehet, hadd dicsekedjem, hogy régi barátom, a rendező Tényi István *A fekete emberek* című novellámból filmet készített mostanában. Vagy Dinnyés József daltulajdonos barátom 24 versemet zenésítette meg nemrégiben, CD is készült *Szólt egy hang* címmel. És az élet? Az is kell! Nagyon és mégis arányosan. Azt tanácsolom most is, amit az *Intelem hazánk fiaihoz* kétsorosomban: „*Okosan igyál, / ha nem is racionálisan.*”

Aknay Tibor Egy cserép ciklámen

Egy cserép ciklámen.
Első bálós lányok.
Sötétlő szirmukat
félve nyitják, és
ahogy átdereng
rajtuk a reggeli fény,
szinte látni,
bőrük alatt
hogyan reszket
új és új haladéékért
a törékeny élet.

Ördögszekér

Folyton forgó pormotolla,
elszabadult sátánlova,
gazdátlanul maradt hintó,
félfa nélkül lengő ajtó,
pusztai szél árva lánya,
kit hálának tüske ágyba,
nap felkapja, ölbe veszi,
hét határig kíséreteti.
Valahogyan majd hazaér,
fut veled az ördögszekér.

Csillag vagyunk

Anyám keze csillagbölcső,
csontos ujja aranyvessző,
összefonja, abban ringat,
míg elalszom, eldúdoglat.

Anyám haja aransátor,
bújnék alá, nem egy,- százszor.
árnyékában úgy pihennék,
mintha én is szála volnék.

Anyám szeme, mint jó pásztor,
földre terelt égi nyájból,
édes tejével itatott,
maga húsán jóllakatott.

Anyám szava erős váram,
úgy őriz meg hét halálon,
mintha most is bennem szólna,
és csak reám volna gondja.

Anyám arca úgy ragyog rám,
mint a legszebbik szivárvány,
vihár után, alkony-csendben,
csillag vagyunk, s fénye ketten.

Rögös az út

Éveimet koptatom
az életút kaptatón,
sors macskakőn lépdelek,
iszákomban kételyek,
hogy már ott, az elején,
hazudott-e a remény,
vagy én voltam, ki a célt
másnak látva, mást remélt?
Valós-e vagy délibáb
melyet rejt a sors-izsák,
és fontosabb lesz az út,
mint kinyitni hét kaput,
és látni, hogy ott, belül.
csak az ördög hegedül.
Rögös az út, vad a tánc,
nosza, vándor, mit kívánsz?
Út mentéről kincseket,
összeszedtél, mit lehet,
azután, ha nincs tovább,
hátrahagyod lét-ruhád,
és marad, mit örökööl
megőriztél, legbelül.

Zsoltárom te lettél

Széltől is óvatlan,
hajnalom, egyetlen,
én fáradt magamat
nézem a szemedben.

Te vagy a támaszom,
nagy hozsannás csendben,
távoli partokig
te kísérsz el engem.

Zsoltárom te lettél,
menedék lét-igém,
tétova vágyamban,
gyermek-tiszta remény.

Lélekbilincseink
kötnék és lehullnak,
miért tartozunk hát
akármilyen múltnak?

Szállásod, ha bennem,
készítsd az enyémet,
hadd legyünk mi ketten
egymásban egészek.

Kicsi gesztusok kellenek

Kicsi gesztusok,
csöndes félszavak
kellenek,
azok nem tépnek
alig gyógyult
sebet,
egymást hordozni
lélektenyéren
és látni
a másik szemében,
hogy milyenek vagyunk.
Kicsi gesztusok kellenek,
nem a visszavágás
hevülete, az
öngerjesztő sérelmek
poklában égve
csak sínylődik a
lélek.

Kicsi gesztusok kellenek,
hogy tudj emlékezni,
amire kell,
és feledni is,
ha élni akarsz.

Gyerekidő

Hajnali szél cirógatja,
reggeli szél dédelgeti,
a déli nap magas hegynek
árnyékába leülteti.

Ebéd után hívja kedve,
csatangolni völgybe, hegyre,
felhőt kerget, boglyát bolygat,
nincs híjával versnek, dalnak.

Vizet áraszt suhanc bátyja,
öregje az erdőt rázza,
de ha véget ér a napja,
csöndes alkony elringatja.

Reményt csihol

Fut a csillag, fut az égre,
fut az idő nyárból télbe,
sorsa elől fut az élet,
reményt csihol most a lélek.

Hamis hitek megrabolnak,
igaza vész most a szónak,
és bennünk él temetetlen
szép halottunk, a szerelem.

Séta a Margit hídon

Mentem a Margit hídon át
Budáról Pestre,
velem ballagott az alkony,
és ott túl, a pesti parton
már várt az este.
Nem siettem, hagytam,
hogy megigézzem a látvány,
mely úgy hullt rám,
csendre szomjazóra,
mint ért kalászból pergő
búzaszemek.
Sirályok szálltak a víz felett,
a hídon ezerrel
hasított az élet,
és lent, a hullámos mélyben
mintha azt mondta volna
valaki, tiéd most minden,
hazaviheted, ha akarod:
az alkonyt, a felhőtakarót,
a Dunát is, hallal, hajóval,
és szemközt, a partról
a menyasszonyruhás
karcsú estét.

A lomha vízben
ezer nap mosta arcát,
és egy letört faágon
sodródtak emlékeim.
Olyan volt minden,
mintha csak miattam
állt volna össze így,
megismételhetetlen mutatvánnyá
a különös színház,
melyben – ki tudja -
főhős voltam-e vagy statiszta,
és miért tapsolnak vissza,
és kié az érdem?
Mentem a hídon, és tudtam,
mindezt valaki vigyázza,
de ki ő, miféle mester,
és milyen ecsettel viszi fel álmát
a két part közt feszülő
látóhatárra?
De én, miért vagyok része a képnek?
Miért érzem mégis, hogy varázslat,
ha egy pillanatra csak,
de magam vagyok az élet?

Valahol

Valahol egy
kicsiny gyermek
felhős réten
napot kerget,
ha megkapja,
eléd hozza,
égi jelnek
homlokodra.

Valahol egy
kicsiny gyermek
remény-nyáját
ha terelget,
ott angyalok
énekelnek,
s alig érzed
már a terhed.

Ágon gyöngyöz
Lenn a téren, lent az utcán
táncot járnak, szaporáznak.
Milliárdnyi porló vízcsepp
szúrja oda a legényest,
arasz-magasba csapódik
az elfojtott csakazértis.
Bánat dobol nedves kövön,
ágon gyöngyöz sűrű eső,
lassul a dal, foszló fátyol,
kitáncolunk a világból.

Szegődnek társadul

Lépésed gyöngyvirág,
elringat holdvilág,
harmat az italod,
szívedben angyalok.

Szegődnek társadul,
ha hajnal könnye hull,
kísérném utadat,
lennék mag hó alatt.

Hallgatnék szavadra,
hallgatnál szavamra,
egészen odáig,
világ fogyásáig.

Pataki István káprázat

ha olyan gyönyörű verset
tudnék írni
mint szemeid villói
dombjaid verőfénye
bimbóid szirmos remegése
völgyed réses tündöklése
selymesed sejtelme kelleme rejtelve

óh, ha ilyen verset írhatnék
élnék szavaid kenyerén
simogatásod vizén
hej, nagy költő lehetnék biz'én

biztonságban

biztonságos helyen élek
nincs földrengés, szökőár
árvízveszély, földcsuszamlás
nem fenyeget
bozóttűz, tornádó
és egyéb természeti csapás
villám is ritkán csapkod
és már nem vadásznak rám szekusok
nem hullnak fejemre tetők
és nem hurcolnak el túszejtők
kísértetek sincsenek
se hazajáró lelkek
és semmi sem természetellenes
az meg épp természetemhez való
ha olykor
egy sunámi elsodor

engedtem a kísértésnek

engedtem a kísértésnek
elhitte a sátán
hegyeidről megmutatta
a gyönyörű látványt
„Nem élhetsz te a pusztában!
Böjtölsz aszott sáskán?”
s világító két tornyodból
levettem magam
völgyeidben elterülve
többször lezuhantam
de te mindig emelgettél
éngem is magaddal
mintha a sáskahad vonulna
zizegve alattad
puszta helyett örökétig
lettél édenkertem
kísértésben a főgonoszt
negyvenszer átvertem

tükröm

hasadon hasad a hajnal
csillámlik ragyog a napban
lennebb a völgy is tündököl
átleng szóródó fényzön
bőröd a tükröm elvakít
összetört fényed örökig
nézlek én mégis minden nap
összetörten összeraklak

helyhatározós

aszfalt felett
sofőr mögött
város felől
zötykölődött
a széparcú
előrenéz
mellette még
üres a szék
oldalra is
ki-kipillant
amint meglát
szeme villan
a munkába
útján halad
jobb volna a
költő alatt
nem a buszon
szenderegve
rajta ringnők
döcögötte
elringatna
fölemelne

mint kijelzőn

azokba néztem azokba
ahogy jelezték
„töltés folyamatban”
azokba néztem hogy ne mondhasd
hogy ne nézz rám nyelvet öltve
„ne húzd ki
nincs feltöltve”
csak várj
és epedj
míg kijelzem a homályt
(nálad stíluseszköz is lehet)

sántán

sánta kutya leszek
nem érhetek utol
hej, a sánta költő
utánatok lohol

utánatok vágat
nem maradhat veszteg
iramodásától
az inatok reszket

veszett kutya nyomban
egyszer sem lépkedek
nem zavar éngem hogy
kutyába sem vesztek

elkapok hazugot
árulót és csalót
megütöm bokáját
meg is ropogtatom

megszaggatom mindet
golyóját elkapom
hogy e senki népség
ne szaporodhasson

sorfordító

az én sorsom mindig
akkor fordult jóra
mikor ráfordultam
menyétderekúmrá
s e mennyei kúra
mindig javamra vált
ha menyétderekúm
fordulgatott énrám

avató beszéd Pataki István álló alakos szobránál

az Úr hangja:
Köszönöm, hogy a földön is gondoltok rája,
Miután ütött végaurája.

ó lásd utókor
hogy magasodik most bronzból
időtlenül az időben
mintha mindennek fölé nőne
gondrácokba öltözve
mintha égre simulna bőre
kissé hajlottan is délceg
ahogy Istent nézi
és olykor rátok réved
eres kezeivel mintha simogatna
pedig ütésre volna oka
bronztestéből is melegség árad
szeretni akart szeretni
s ebbe is belefáradt
nézzétek lábát
értetek mennyit rohant
bandukolt botorkált kóborolt
megannyi sebbel
de bátran járt
kóbor eb volt a félelem
most levizeli bokáját
no de vigasztalódj
középen jelzi
merre az út
oda akasszátok a koszorút
míg a kegyelet mindenkit áthat
ne tapossátok körötte a bimbóniákat

(A beszéd elhangzása után két menyétderekű lerántja a selyembárányprémből készült leplet. Ha netán középen fennakadna, a nőszövetség közbelép.)

Az Úr hangja:
Ki előtte fejét hajtja,
hozzám vezet minden útja.

Bertha Zoltán

„A magyar föld zenéje”

A mórliczi íróalkat sajátos vonásairól

Vannak írók, akik a művészet örök sorsélményétől feszülten a létezés megfogható, tapasztalati mezőitől a spirituális titkok térségei felé szárnyalnak, valóságfölötti, természetén túli valóságok és rejtett törvények áramától megragadottan pillantva bele a mindenség örvényeibe, akik a közvetlenül látott köré inkább ellenvilágot, az átlényegült máslet kínjával és gyönyörével teljes szellemszférát boltoznak föl, s akikben a teremtés láza absztrakciókat dob magasra, és látomássá duzzadnak a megalkotott képzetek. És vannak írók, akik pedig – szintén a művészet örökké tartó ihlettségétől vezérelten – a gyakorlatilag átélt érzéki egzisztencia széles hömpölygésébe ereszkedve az elemi élet robajló áradását tudják kifejezni, a millió színben feltündöklő, összetornyosuló, aláhanyatló, leroskadó, újráfolytatódó életküzdelem robusztus nagyságát és végtelen pompáját képesek gyöttrő és lenyűgöző, fájdalmasan rádöbbenő ábrázolásokba foglalni.

Ilyenfajta génusz lakozott Mórlicz Zsigmondban is. Ami lényeges egy népsors mélyéről, egy tájegységnyi, országnyi, nemzetnyi közösség lelki alkatának gyökeres sajátosságaiból, egy társadalmi szituáció emberi keserveinek, tragédiáinak, torzulsainak és kínzó törekvéseinek televényéből fölszivároghat és megnyilvánulhat, az az ő hatalmas életművébe mind be is került. Téma, stílus, hangvétel, gondolkodásmód átható erejének varázslatosságával, egyszerűségnek, természetességnek, realizmusnak tetsző vagy mutatkozó elementáris sugárzásával, szemléleti létközelségével egy ősi, nyers és igaz öneszmélés, valami alapvető felismerésekben kiütköző érvényesség lehetősége és valósága teremtődik meg a mórliczi irodalom monumentális tartományában. Meglátás és elbeszélés, kifejezés-, előadásbeli tempó és hangulat együttesen keltett benyomása, élménye szerint ez a fundamentális meghatározottság pedig nem más, mint a gazdagon és hamisítatlanul, kötést, mértéket és teljességet biztosítva felfakadó magyar önazonosság. Ha például Nyirő József vagy Tamási Áron joggal tekinthető a székely etnikai identitás jelentős, illetve kiemelkedő nagy írójának, úgy Mórlicz Zsigmond is értékelhető a magyar identitás jellegzetes és klasszikus huszadik századi prózaköltőjeként. Műveiben a magyarság szociális, történelmi, erkölcsi, vitális-ösztöni rétegei és körei oly terebélyesen és dúsan árnyalódnak, hogy belőlük igazán „a magyar föld zenéje hangzik ki” (Farkas Gyula).

Tiszacsécse, Debrecen, Sárospatak, Kisújszállás – tájak és szellemi körök, szatmári falvak és ősi református kollégiumok, amelyek útját járja diákkorában Mórlicz Zsigmond, a modern magyar prózaírás fejedelme. Vidékek, ahol a vaskos gyökerek a

messze múltba nyúlnak, ahol sorsot és életreményt lélegeznek még a végtelen alföldi síkok, a Tisza menti fák vagy a Bodrog-parti hegyek is. Ahol örök ízű az azonosság-örzés és a szabadságvágy összesűrűsödő levegője, az ősmagyar vezéri neveket viselő Ung, Ondava, Laborc, Latorca, Tapoly összeszakadásából eredő folyó pedig – Patakon – az iskolán, a szellemi fellelőváron – „az osztályokon és a cétusokon és a nagy könyvtáron” – keresztül torkollik a lelkekbe, s ahol a kollégium múzeumában ma is ott olvashatók az öreg táblára felírva a móríci mondatok: „kutya nehéz” volt ez az iskola, mert itt a tanárok azt akarták, hogy a diák tudjon. De nemcsak a Rákócziak fészkebe áramlik be a „konok hűség” és a szabad honfoglaló akarat erkölcsi bátorsága – akárha az „egyesített ősmagyar szellemet” hordozó Bodrogon érkezne –, hanem mindenüvé, ahol a megmaradás a folytonos újjáéledésben kell, hogy teljesedjék. Például a szatmári, tiszaháti – kurucos, szabadságharcos – vidék (az induló Móríciot köszöntő Adyval szólva) „magyar föld, az első foglalóké, magyar, tehát véres, szomorú, fáradt, sivár, de harcos, de szép, de elpusztíthatatlan”. És Debrecen is „a tiszta magyar faj szülőhelye volt már az ősidőkben s ez a jellege megmaradt máig”; „erényei, hibái magyarok a legmélyebb gyökérükig” – vallja mélyeséges hagyomány- és értéktudattal a felnőtt író, aki a tanulással támadt egykori bajai ellenére is úgy tud emlékezni diákvárosaira, hogy: „minden ház, minden bolt, minden név, minden por és minden kollégiumi vaskalap megrezzenti a szívem”. Hogy aztán akit ennyire megigézett a magyar létezés, a magyar kultúra élje-följe tornyosuló eleven birodalma, a magyar lélek egész hatalmas építménye: maga is részesévé, alakítójává, teremtőjévé váljék e kincses örökségnek. („Emberben valóságos Tisza volt, olyan nagy és igazán magyar folyó” – Tamási Áron szavaival.) Mert most már az ő gondolat- és lélekrezdülései is beléivódtak az évezredes-évszázados falakba, tanyák és falusi utcák, templomok és iskolák, várak és udvarházak, kis- és nagyvárosok sugárzó kötőanyagába – nehéz rögök és szálló egék valóságuniverzumába. Mert a változatos tanulóévek, a teológiai, a jogi, a bölcsészeti tanulmányok, az újságíróskodás, a néprajzi gyűjtések, az országjáró gyaloglóutak – és a roppant európai műveltség – alapjára felboltozódó – irdatlan intenzitású és kiterjedésű – írásművek (riportok, útirajzok, esszék, értekezések, kritikák, szociográfiák, publicisztikák s a szorosabban szépirodalmi elbeszélések, tárcák, karcolatok, mesék, novellák, regények, drámák, önéletírások, krónikás jegyzetek, naplószerű vallomások s még versek, zsoltárfordítások, sőt gyermekversek) kolosszális összessége: az újabb magyar nemzeti önismeret legnagyobb és leggazdagabb tárházának építőjévé avatja Móríci Zsigmondot. A legszélesebb társadalmi övezetek és a legsúlyosabb történelmi folyamatok kritikus felderítőjévé, megismertetőjévé: egy nemzet – az északkelet-alföldi tájaktól immár az egész Kárpát-medencére szétgyűrűző horizontba fogott nemzeti közösség – vitalitásának, önazonosságának és önmegújító élethivatásának lenyűgöző látású és láttató erejű tanítómesterévé.

S mindez a káprázatos nyelvi gazdagság, a felborzolt primordiális nyelvi mélyré-

tegek művészi katarziséval, felkavaró esztézisével bontakozik ki. Szereplők, figurák, karakterek változatos rengetegének beszédmódját a stílusára annyira jellemző át-képzéletes, különféle nézőpontokat sűrítő-vibráló előadásmóddal is érzékeltetve, kottázva mintegy a népi tudatvilág, az ősparaszti lélek belső és külső hangjait – a lüktető érzelmi hullámverések ritmusát és dallamát dobogtatva a szókapcsolatok és mondatszerkezetek hajlataiban. Nem véletlen Kosztolányi Dezső ámulata, amikor az „utánozhatatlanul-keleti tagolású” nyelv „barbár” hangzataiból, a szavak „ázsiai tempójából” a magyar psziché kísértetiesen archaikus, „messze-messze muzsikáját” hallja ki. Tanúsítva, hogy „természet és művészet” egységének ilyen csodája s a nyelvi géniusz nemcsak a hasonló, hanem a másfajta világszemléletűek bámulatát is kiválthatja, ha azok is igazán a nyelv mesterei. Például Márai Sándor is úgy nyilatkozik, hogy Móríci „megszállott erővel, a pusztai ember farkas-szemével” látta a magyarság egészét, a magyarság lényegét – jellegét és értelmét. És Kosztolányi – más vonatkozásban, Móra Ferencről írván – egyenesen leszögezi, hogy „a magyar próza gyökerében és mivoltában népies, s más nem is lehet”, mert nincsen „tudós” stílusunk, s „minél elvontabb, minél finomabb, légiesebb árnyalatokat keresünk, annál inkább vissza kell nyúlnunk a nép-nyelvbe”.

Hasonlatosan az Ady-jelenség és az Ady-líra nyújtotta azonosságmodell integer egyetemességéhez a móríci mű szintén valódi, eredendő közösségi vétetésével és érdekelttségével, életes teltségével, sorsos magyarságfelfogásával válhatott a mai napig egyfajta organikus és univerzális, az érdes, anyagszerű és kendőzetlen realitásra épülő népi világlátás irányító állócsillagává. S e benső létazonosság keresetlen, meghasonlás és elidegenedés nélküli tisztaságával, a konfliktusok és nyomorúságok özönét is feldolgozni, megemészteni kész energiájával, a mindent lejegyezni és megörökíteni vágyó elszántság példájával. Az, ami itt képet és alakot ölt, s ahogyan: a leírás, a megjelenítés, a történetmondás, a szilárdan konkrét korábrázolás, a beleéléses beszédforma mesteri tökélyétől eleven alakrajz révén – mindez egyszerre ígéző minta és tanulság a kortársi (vagy későbbi) nemzedékek és szellemóriások számára is. Németh László: „Mórícznak csodálatos adománya (...): hatalmas formaérzéke. Móríci Zsigmond a formátlanság formaművésze. Nála első pillantásra nyelv, anyag, szerkezet minden amorf, de ebben a brutális alaktalanságban van valami egész, erős, széttörhetetlen, több mint a legtokéletesebben kristályosító művészkedés”; „Alakok, szólások, esetek határtalan bőséget gyűjtötte össze”; „A régi oroszok nevezték Oroszországot Anyácskának. Magyarország mintha az ő művein át vált volna a mi anyácskánk. Benne kellett tájainak, múltjának, mélységének, szorongásainak és szegénysége bajának úgy összekapcsolódnia, hogy így szólíthassuk.” Illyés Gyula: „Móríci Zsigmond a jelen nap-számosa lett, szerényen, fogadkozás nélkül, szívósan, csak a munkát nézve; mint a nép, amelyet ábrázolt (...) Írói természete és észjárása egyszerűségében is éppolyan titokzatos és érthetetlen a műirodalomnak, akár a paraszt észjárása és természete (...)

Mondatai a szellem akarására úgy dőlnek, frissen sercegve és engedelmes bókolással, mint kasza nyomán a rendek, telve barna, ragyogó étellel.” Kós Károly: „Az Erdély-széli magyar ott Pesten írta meg Erdélyt úgy, ahogy Kemény Zsigmond óta senki, és magyarul, ahogy magyarul nem írtak Mikes Kelemen óta. Ő tudta, talán csak ő, hogy a betegnek orvosság kell, az éhezőknek és szomjúhozónak étel és ital kell, a hitében tántorgónak biztatás kell. És ezt cselekedte írásban Móricz (...) Nagyobb jót akkor és rég ideje nem cselekedett magyar író.” Tárgy, alkotó és alkotás bővérű eggyéolvadása, kiegyensúlyozott epikai méltósága mögött Kodolányi János különös, szenvedélytől fűtött révületet érzékel: „Sámánszerű ember volt (...) kora hajnalon bezárkózva szobájába, vadul verte az írógépet, s közben hangosan beszélt, kiáltozott, kacagott és sírt. Úgy is képzeltem őt, mint aki bikává válva bikával viaskodik. Vagy lánggá válva, lánggal. Neki nem kellett bolondgombát ennie, hogy révületbe essék (...) az ő révülete, ihlete nem volt szándékosan földidézett állapot, hanem megszállottság, teher, csapás, sors, elháríthatatlan roham.” Benne a magyar nép „rendíthetetlen tárgyilagossága”, „félelmet nem ismerő realitásérzéke”, „következetessége”, „minden embert egyforma higgadtsággal szemlélő demokráciája”, az erőszak előtt „lélekben meg nem hajló öntudatossága”, a hazugságok közepette is a „természeteshez való feltétlen ragaszkodása”, a „magyar paraszti ősréteg” nyilatkozik meg. – A látszólagos írói eszköztelenség azonban színek, helyzetek, ízek rengetegét fedi fel minden közeget otthonossá kerekítve, minden érzelmet érzékletessé testesítve, a „sárányos” indulatot, a „fáklyás” profétizmus hevületét, a „légy jó mindhalálig” üzenetébe zárt morális megrendülést és hitet, a „pillangós” idill béklyókat legyőző fensőbbbségét, az „árvácskás” szenvedés zsoldárosan is lázító poézisét, az „úri muris”, tehetetlen önsorsrontást, a „rokonok” közé pusztuló, vergődő gyengeséget, a „boldog ember” szelíd esendőségét, a betyáros, Rózsa Sándor-os igazság szilajságát, a „hét krajcár” könnyes-tragikus líráját, a „barbár” pogányság balladáját, a „tündérbertben” kibontakozó jelképét a (Németh László-i tipológia szerinti) parádés, illetve józan, építő magyarnak – s a felsorolhatatlan többi. A keleti reformátusság, az alföldi paraszti népélet sajátos vonásaitól a kisértelmiségi, a középosztályi, a dzsentri, az arisztokrata mentalitás fajtáin keresztül különféle vidékek, társadalmi csoportok, történelmi karakterek jellemző jegyeiig, a férfi és a nő közötti kíméletlen tusakodás ezernyi lélektani változatáig. S a vitalizmus ódon tömbjébe, időtálló törzsébe befészkelődő modern nyugtalanságok sugallatáig.

A móríci örökséget minden új nemzedéknek elhatározó vállalása részévé kellene avatnia. Ha értelmetlenné korcsul, ha kiesik az aktív emlékezetből: veszedelmesen felgyorsulhat egy társadalom talajvesztése, úttévesztése; egy megtartó hagyományaitól, értékeitől megfosztott, eszményeitől eltávolodott, vad káoszba tántorodó nemzet önmagától idegenedik el. A szellemi lealacsonyodással szemben nekünk erkölcsi támaszunk, erőforrásunk Móricz, e magatartás és artisztikum minősége, s eszmélte-tő kötődés az ő alkotásaiban fölmorajló és megteljesedő magyar élet.

Rainer Maria Rilke

ŐSZ

5 lap a Képek könyvéből Németh István Péter fordításában
Kányádi Sándor áldott emlékének ajánlva

1

Iniciálé

Szépséged tékozzol, ahogy
csak tudod, számolatlan.
Míg néma vagy, ő szól: vagyok.
És máris visszaáradott
ezerszín árnyalatban.

2

Elalvás előtti szavak

Jó volna ringatni dajkamód
valakit, ülni ágya szélénél.
S éppen Te hallgatnád e dúdolót,
s én volnék, ki álmodba elkisér.
Jó volna tudnom egymagam, bár óv a ház,
azért még odakinn fagyott.
Figyelném, ahogyan lélegzel itt. Ám éjszakáz
velünk a Minden is. Az erdő amott.
Sok órainga ide-odaleng,
s az ember az Idő telkére lát.
Az utcán lent kósza idegent
néz mint ijeszt kóbor kuttyát.
Nyomában csönd lesz. Csak őrző szememnek
pilláit hagyom rád hullani:
szelíden marasztallak, majd eleresztlek,
ha a sötétben moccan valami.

Őszi nap

Úgy legyen, Uram. Nagy nyár volt nagyon.
Lapjára nyújtsd napóra-pálcád árnyát,
s engedd a rónán a szelet szabadon.

Beérjenek a gyümölcsök, küldözz
sugaras napokat, két déliest még,
hogyan teljék már be a végső édesség
egészen: hajsza a terhes fürdőhöz.

Kinek nincs háza most, nem fog bele.
Ki most maga van, aligha lesz barát,
virraszt, olvas, levelet fogalmaz át,
s zörren a lecsupált fák levele
míg nyugtalan járja az allék sorát.

+

**Őszi nap
(második változat)**

Nagy nyár volt, Uram, vess véget neki.
Napóránk is alig mutasson időt,
Míg rétre a felhőt szeled kergeti.

Gyümölcsökben ikrásodjon a méz,
Hát ossz ki rájuk pár délszaki napot,
Hadd lássa majd aranyát, hogy ragyog,
Ki pohárka édesült borába néz.

Nem épít már, kit most nem óv házfedél.
Ki magányos, az marad ítéletig.
Virraszt, olvas, megcímzi leveleit,
S a kettős fasorból ha nyugtalan kiér,
A hullt lombok nyomát végig belepik.

**4
Ősz**

Hullnak s hullnak a lombok, akárha
mennyei messzi fák csupaszodnának,
tagadva hullásukat hasztalanul.

És teljes súlyával éjszakába hull
a Föld is, csillagok mellől magányba,

Mi is hullunk csak. Bárhova néznél:
lecsüng kezem, s kész minden itt hullani.

Ám végtelen szelíden van Valaki,
kinek nem hullhatsz tovább tenyerénél.

Megjegyzés: Kányádi Sándor bilingvis Rilke-kötetete a *Kriterion* könyvkiadónál látott napvilágot 1990-ben. A reveláció erejével hatott egyrészt, hogy Nemes Nagy Ágnes, Tandori Dezső, no meg sok más hiteles Rilke-fordítónk után, mennyei költői és műfordítói lehetőséget tartogat még számunkra a német és a francia nyelvű oeuvre.

1990 nyaratól sorra kaptam kézhez kitűnő Rilke-magyarításokat. Alig győztem a gyűjtést többek közt Farkasfaly Dénes, Kerék Imre, Réfi János, Imre Flóra és Suhai Pál versátültetéseiből. Erdélyi Z. János Rilke novelláit, Báthori Csaba pedig a költő leveleit adta a magyar olvasóközönség kezébe. Túlzás-e, ha Kányádi Sándor 10 őszi Rilke-versfordításáról és -átköltéséről én egyfajta Rilke-reneszánszról is beszélek. (Ám legalább annyira kányádis mint rilkés, magyar nyelvezete pedig Arany János-ian őszikés. A könyv a 10 költemény német eredetijét, Kányádi Sándor magyar változatait és Plugor Sándor rajzait tartalmazza, s bizonyítja, hogy a művészi minőségnek ekkor is elég, hogy maradandót hozzon létre.)

1990 óta az emlegetett költők és műfordítóktól bátorítva Kányádi Sándor Rilke-füzérének a felét magam is megpróbáltam lefordítani. Remélem, a másik 5 őszi költeményhez szintén adatik majd pár eljövendő esztendő, hogy méltón kifejezhessem Kányádi Sándor költészetéhez való ragaszkodásomat, miközben a kortársak továbbra is fordítják Rilket. Adassék meg majd a *Herbsttag* 100. szép változata is. Ha ugyan már meg nem született...

Sebők Melinda

Kisportrék a második világháború utáni magyar irodalomból V.

Erkölcsei eszmények – nemzeti sorsproblémák Csoóri Sándor, Utassy József és Nagy Gáspár költészetében

Csoóri Sándor (1930–2016) Zámolyon született református parasztcsaládban. A Pápai Református Kollégiumban, majd az ELTE Orosz Intézetében tanult, de tanulmányait, betegsége miatt, félbehagyta. Az 1950-es évek elején az *Irodalmi Újság* munkatársa, az *Új Hang* versrovatszerkesztője. Az 1956-os forradalom leverése után egy ideig nem talált munkát, majd a Budapesti Műszaki Egyetem újságjának szerkesztői munkatársa. Első versei 1953-ban jelentek meg, nagy feltűnést keltve a Rákosi-korszakot bíráló hangvételükkel. Első köteteiben (*Felröppen a madár*, 1954; *Ördögpile*, 1957) még leginkább Petőfi realista közéletiségét követte. Az 1950-es évek történelmi szorításában Petőfi nemzettudata, népies hagyománya volt számára a példa. Csupán a Petőfi-eszmény követése azonban lehetetlenné vált a romlott szellemi-politikai légkörben, így fokozatosan más elődök, kortársak költői magatartása is beszüremkedett költői világába. Első mesterei tehát Petőfi és a kortárs Illyés voltak, később megismerkedett a francia szürrealizmus áramlataival: Apollinaire, Éluard műveivel, de Juhász Ferenc és Nagy László költői forradalma is hatott költői világára. Szemléletének tágaságát jelzi, hogy a népköltésztől J. P. Éluard-ig több ösztönzést hasznosított.

Második kötetének híres verse az *Anyám fekete rózsá*, melyben az édesanya mindennapjainak felmutatása nem pillanatkép, hanem sorsjelkép. Azt a megváltoztathatatlan, térben és időben zárt világot ábrázolja, amelyből nincs mód kitörni. A *fekete rózsá*-sors metaforikusan fejezi ki az emberi létezés megváltoztathatatlan tragikumát: „*Anyám csönd-sivatagján/el kell pusztulnia.*”// *Anyám fekete rózsá/nem tud kiszínesedni./ Egy éjjel földre roskad,/ megtört lesz majd, kicsi — / Bejön egy madár érte/s csőrében elviszi.*”

Második születésem (1967) című kötetét öt nagy témakör összetett motívumhálózata szövi át: szerelem-összetartozás, halál-elmúlás, művészet-sors, nemzet-identitás, nemzedéki összetartozás. A hetvenes évekre (*Párbeszéd sötétben* – 1973; *A látogató emlékei* – 1977) alakult ki költészetének jellegzetes karaktere, melynek legfőbb ismérvei: a képekből áradó metafizikai sugárzás, a váratlan és meglepő asszociációk sora, a mindenkor személyes hangvétel mint hitelesítő jegy és a közösségi elkötelezettség. A művészsors, a művészet mint a megváltódás lehetősége gyakori témája verseinek. Sorra idézi meg azokat az elődeit, akiket megbéklyóztak a hazai körülmények. *Ber-*

zsenyi elégiája azt a drámát mutatja be, amikor a magány nemcsak alkat, hanem kényszer dolga is. Nem a költemény elégia, hanem a kirajzolódó Berzsenyi-sorsképlet elégiikus. A niklai magány nemcsak a költőé, hanem a hetvenes évek jelenének rajza. A félbemaradottság és bál-ország költői képei művészsors és az ország jellemrajzának egymásra rétegződő merész látomásai: „*Nehéz sár, nehéz lovak, nehéz isten – ez maradt rám / hosszúra nyúló félhalál, pajta-csönd, pók az ágyon,/ pedig a kolerás tyúkok ólja mellől porszemem égig én emeltem,/ hadakat, verset, tuskót én zúgattam a kopár szemhatáron.*”

Az ország sorsa Csoórinak kezdettől fogva személyes ügye. Az *Idegszálaival a szél* (1966) világszemlélet és hazaszeretet verse az „itt élned, halnod kell” parancsával. Csoóri *Szózata* azonban megfordítja Vörösmarty versének gondolatmenetét: itt kell meghalnod, s ebből következik, hogy itt kell élned is! A halál nem fenséges zárás, és az élet sem örömmel, hanem a megsebesült test és lélek kínját juttatja kifejezésre. A gyógyulás is csak rendkívüli küzdelem árán lehetséges. A verszárlat csak kiélezi az ellentétpárokat: sebesülés – gyógyulás; sár – ágy; neves – vicsorog; ölelni – ölni. A nemzeti történelmet is értelmező versben a harmónia és diszharmónia ambivalens kettőssége a haza múltját – jelenét – jövőjét is magában foglalja. A verset a sorsfelismerés formálja, egész pontosan: a hűség. Megvallása annak az elrendeltetésnek, hogy a nemzethez való kötődés, a hazaszeretet mindennél fontosabb. Láthatatlan erő kapcsol össze itt embert és hazát: „*Itt kékül meg a kezed/s cintányér-arcod itt csattan a földhöz.// Nincs másik idő, mely befogadna,/ másik ország, mely nevet adna:/ ideköt/ idegszálaival a szél,/ pamutszálaival a köd/ s a végső türelem is ideötöz.*” „*S ha már sebesülésed ideköt, / ideköt gyógyulásod is*” – olvashatjuk az utolsó versszakban, és ez nagyon pontosan kifejezi, hogy egyéni sérelmeink s megdicsőülésünk – akár a közösségiek – nem a nagyvilágban nyernek végső megoldást, hanem a saját hazánkban.

Csoóri költészete a tisztaság, a szabad cselekvés iránti nosztalgiával szól a társadalmi elfojtottság ellen. A *Hó emléke* című versben a havazás látványa váltja ki az életösszegző eszmélkedést, mely az élet szélsőséges élményeinek, a tisztaságnak és a szennynak, a pusztuláson túlmutató erkölcsi értékeknek és a tapasztalható romlásnak a szembesítése. A küzdő ember erkölcsi tisztaság iránti vágya fogalmazódik meg. Csoóri olykor éles politikai-társadalmi vonatkozású képekkel teremt meg verseinek különös hangulatát. A *Hó emléke* létfilozófiai hangoltsága a tűnődő személyiség életközelségének, a Kádár-rendszer pontos megnevezésével („fennköltlen züllő ország”) igazolja a költő cselekvő magatartását. A hó visszatérő motívuma számos más versének is (*Hóhullásban, Titkokat súg a hó, Harmadik nap esni kezdett a hó*). A havazásnak sokszor egzisztenciális súlya, összetett konnotációs jelentése van a költészetében. A téli hópohely a boldog szerelem, a történelmi múltban elkövetett bűnök, a felejthetetlen emlékek vagy az életet végigkísérő tiszta eszményi magatartás metaforikus jelentésárnyalataként is felsejlik lírájában.

A nemzeti önismeret zavaraival küszködő magyarság fölrázásában, öntudatra ébresztésében igen nagy szerepe van Csoóri esszéinek is, melyekben a Németh László-i utat folytatta. Az önvallomás hitelességével bizonyítja, hogy a félig kimondott igazságoktól és az elhallgatásoktól megromlik a lélek. *Szántottam gyöpöt* című esszéje a népköltészet szürrealisztikus erejét, összetett látásmódját mutatja. Az *Utazás félálomban* a személyes élmény hitelességével szól, miközben a magyarság szétszóródásával a szellemi összetartozás erősítését állítja szembe. Esszéiben a bartóki modell alapján egy új egyetemesség-eszmét körvonalaz, mely arra hivatott, hogy organizátora legyen Közép-Kelet-Európa szellemi életének. Ennek a modellnek összetett és plasztikus bemutatása önéletrajzi esszénovellája, a *Tenger és diólevél*. Csoóri Sándor (1988-tól a *Hitel* főszerkesztője, 1991-től a Magyarok Világszövetségének az elnöke) a magyar esszéstípus legjobb művelője: a legkülönbözőbb témákat vizsgálja szubjektív nézőpontból, világos, érzékletes költői nyelven a szakszerűség igényével. Esszéiben következetesen vállalja az értékeket, nagyívűen tágítja világképét. „Életműve egy új, korszerű egyetemesség-eszme modellérvényű megvalósításává vált. Ez az új egyetemesség-eszme az ő műveiben magyar gyökéretű és magyar érdekű. [...] Egyéni és nemzeti, nemzeti és egyetemes mintaszerű egyensúlya valósul meg szemléletében. [...] munkássága a létbeli otthonosság megteremtésének nagy kísérlete”¹

Utassy József (1941–2010) az 1969-es *Elérhetetlen föld* antológia, vagyis a Kilencek költőcsoport (Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Mezey Katalin, Oláh János, Péntek Imre, Rózsa Endre) legeredetibb nyelvi tehetségű és legsodróbb lendületű poétája. A Petőfi-féle „márciusi gyermek” reményittassága, a József Attila-i „remény ága renget” tudatának késő modern poétikai ihlete érződik versein, mígnem az elvontabb mindenségköltészetben vagy a szikárabb haiku-formákban találja meg egyedi hangját, hogy a „hetvenes évektől a modern közérzeti, önismereti, közösségi sorsbeszéd és sorslíra egyik legszuverénebb és legszuggesztívebb egyéniségévé emelkedjék.”² A Nagy László- és Juhász Ferenc-féle látomásos-szimbolikus költészethez kötődött elsősorban: e költészet típusok eredményeit azonban ötvözni tudta a tárgyias líra szemléletével, így saját Utassy-világot tudott teremteni. Eleinte az árvaságtudat, a Don-kanyar áldozataként a fronton elveszített édesapa, az özvegyen maradt édesanya emléke, a háború, a tragikus társadalmi helyzet és a gyermekkor élményvilága adja verseinek témáját. (*Senki földjén, Jégvirág, 1955*). A gyász és az árvaságérzet sajgó fájdalma meghatározó egész költészetében. Édesapja emléke, hiánya számos versnek témája (*Gyászdoboz, Mint, Papa*). Egyik legmeghatóbb az *Ahogy telnek* című vers

¹ Görömbei András, *Tenger és diólevél*. = Uő. *A szavak értelme*, Püski Kiadó, Budapest, 1996.

² Bertha Zoltán, „Embernek magyart, magyarnak emberit!” – Utassy József költészete = Uő. *Sorsmetszetek*, Kortárs Kiadó, Budapest, 2012, 98.

megrázó dialógusa: „*Tudod-e, hogy túléltelek már / tíz évvel, Te Minszki Halott?! / Őszök piros lombja pereg rám: / sétáló sírköved vagyok.*”

A *Tüzem, lobogóm!* 1969-es kötet leghíresebb verse a *Zúg Március*. Utassy a forradalmár-költő szerepre úgy kérdez rá, hogy nem csupán Petőfi forradalmi egyéniségét próbálja felidézni, „felrázni”, hanem tudatosan rá is játszik Petőfi ars poeticájára, mikor a jog asztalát vagy a szabadságot emlegeti a Rákosi- és a Kádár-rendszer diktatórikus berendezésű államában. A történelmi kor elfojtott indulatait, a nemzet közérzetét fejezi ki a lázadó hangvétellű költemény: „*Zúg Március, záporos fény ver,/ suhog a zászlós tűz a vérben.// ... a jognak asztalánál lopnak,/ népek nevében! S te halott vagy? // Holnap a szellem napvilágát/ roppantják ránk a hétszer gyávák.// Talpra, Petőfi! Sirodat rázom:/ szólj még egyszer a Szabadságról!*” A tűz, a fény, a láng, a lobogás, a március nem csupán a forradalom metaforái, hanem a kötet egészének is meghatározó motívumai mint az ifjúság, a tavasz, a szerelem állandó jelképei.

Utassy második kötete, a *Csillagok árvája* (1977) már 1972-ben készen volt, de csak öt évvel később jelenhetett meg. A korai versek március- és ifjúságképét nem a nyár váltja fel, hanem az ősz elmúlást hozó sejtelve (*Őszvilág-ciklus*). A kötet őszképzetű a történelmi félműltra utal, az írás keresztjére feszülve olyan himnikus áradású művek születnek, mint a *Magyarország!*, a *Tengerlátó* vagy a *Pohárköszöntő*. A történelem szorításában is a hagyományhoz, a népi kultúrához, a megtartó szülőhazához való ragaszkodását, hűségét fejezi ki a *Magyarország!* című világképsűrítő költemény: „*Világ Világa,/ Szerelem Kápolna-virága / nekem/ Édes Egyetlenem / Hazám,/ Te Drága!*”. Az Ómagyar Mária-siralommal is párbeszédet folytató remekmű, alakzatokkal, szóképekkel átszínezett fohász a hazaszeretetről, a hovatarozásról. Emberség és magyarság szintézisének nagyszerű kifejtése a *Pohárköszöntő*, mely fohász egyetlen mondatért: („*egy árva mondatot a Sorsnak*”): „*egy árva mondatot ragyogj csak:/ EMBERNEK MAGYART / MAGYARNAK EMBERIT!*” A történelmi traumákat átélte nemzet az „embernek lenni” erkölcsi parancsával kaphat hitet a tragédiák túléléséhez. A percnyi lét, a határolt végtelenség tragikus és fenséges, ám megismételhetetlen varázslatára való ráeszmélés a *Tengerlátó*: „*Láttam a Tengert: nem hallgathatok!// Mert rőt rongyait a partra kiadta / és felöltöztetett az Isten,/ felöltöztetett/ a Napba*”. „A *Tengerlátó* elsősorban a személyiséglet, a *Magyarország!* a magyarságlet, a *Pohárköszöntő* az emberiséglet költeménye.”³ A tenger és a csillag is visszatérő motívum költészetében, de alapvetően a személyiség – magyarság – emberiség költői világának, szemléletének hármas tartópillére.

A *Pokolból jövet* (1981) a halállal való számvetés kötete. A súlyos betegség, a fizikai elmúlás tudomásul vétele számos versének alaptémája: „*Esteledik a Zéró/ kilométerköve:/ sötétedem én is*” (*Kálvária-ének*). A kötet lírai darabjai a költő létállapotának

³ Vasy Géza, *Utassy József költészete*. = Uő. *A Kilencek*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2002, 257.

hiteles dokumentumai. Az 1980-as évektől megfigyelhető verseiben az Istennel perlekedő hangvétel, amely később is meghatározó lesz költészetében (*Egy süket és vak Isten panaszfalára*). Az árvaságérzet fájdalma, a betegség poklai után a fiatalon elhunyt gyermekének tragédiáját önmarcangoló őszinteséggel szólaltatja meg a *Földi szivárvány*-ciklus verseiben: „Buzdítanak a csillagok:/ ha már ilyen árván hagytak / rengesd fiad emléket úgy / miként bölcsőjét ringattad!” (*Utad végén*).

Összegyűjtött verseinek sora, a *Júdás idő* (1984) témájában és hangoltságában is rokonítható a *Ragadozó Föld* (1987) kötet: a történelmi idő behatároltságán és az emberi lét mulandóságán tündő alkotásaival. A *Ragadozó föld* epigrammaszerű tömör líraiságának nyelvi játékaiban elődei nyomán is utal szavainak fogyatkozására, mint például a *Prognózisban*: „Laptölte. / Pilinszky versfogyatkozása. / Kötetem / saját bőrombe kötettem”. Születésnapjára ars poeticájában megfogalmazza költészetének célját, feladatát: „mutassam föl a szépet, a jót, / s mondjam ki bátran / az igazságot.” (1941. III. 23.). Ez a vallomás egybecseng a *Szavam* című vers költői hitvallásával is: „Szavam csillagfegyelmű ének. / Engem a szabadság igazgat.”

Utassy nagyszerű poétikai bravúrjait hagyományelvű és modern leleményesség jellemzi. A pár soros redukált mesterművektől a *Kálvária-ének* nagy ívű kompozícióig számos versformában és strófaszerkezetben szólaltatta meg a személyes és a közösségi sors traumáit. Formagazdagságát bizonyítja, hogy az antik időmértékes disztichon éppúgy sajátja, mint a háromsoros japán haiku: „Kicsi az ember. / De bánatában vele / zokog a tenger.” Épp a formai sokszínűség, a verstani változatosság, a nyelvi bravúr, az igazság kimondása teszi az Utassy-lírákat mindig időszerűvé.

Nagy Gáspár (1949–2007) a magyar sorsköltészet szent hagyományát követi: a Pilinszky-, Nagy László-, Csoóri-, Utassy-féle költészet méltó folytatója. A fiatal írónemzedék legkiválóbb alkotója, „kristályos elme, szójátékos, modern, avantgárd jellegű lírai villódzásokkal teli költemények alkotója, egy bátor, rebellis hangütésű poéta, felkavaró szellemi cselekedetek véghezvivője.”⁴ A népi költői hagyományok szürrealisztikus áthangolására tett kísérletet. 1976-tól a Móra Könyvkiadó szerkesztője; 1981-től 1985-ig a Magyar Írószövetség titkára; 1988-tól a *Hitel* irodalmi folyóirat szerkesztője. Világzsemléleteinek alakulásában fontos szerepe volt 1968-nak. A Prágai Tavasz letörése jegyezte el a történelemmel. A politikai rendőrség is ekkor írta róla az első jelentéseket: 1969 és 1989 között megfigyelés alatt tartották, a titkosszolgálat felbontotta leveleit, lehallgatta telefonjait, minden lépését ellenőrizték.

Koronatűz (1975) és *Halántékdob* (1978) köteteiben nosztalgikus érzéssel számol be ifjúságának emlékeiről. Több költeményét, köztük *A Fű naplójából* (1981) és az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* (1983) című verseket az 1989-es politikai rendszerváltás

⁴ Bertha Zoltán, *Emlékezéstöredékek – Nagy Gáspárról*. Uő. *Sorsmetszetek*, i. m. 104.

szellemi előkészítőjeként tartják számon. Az 1958-as emlékeket felelevenítő *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című versében Nagy Imre (kezdőbetűiből: NI) jelöletlen sírjára utal: „a sír NIncs sehol // egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!” A vers megjelenítése miatt (*Új Forrás* 1984/5-ös szám) 1985 márciusában távoznia kellett az Írószövetségből. Az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* játékos nyelvi ötleteivel nyíltan szót emel Nagy Imre tisztességes eltemetéséért és gyilkosainak néven nevezéséért. Nagy Gáspár halálos játékaiból, a főnévi igenév infinitivusaiból építkező vers: temetNI – nem feledNI – nevezNI – egyértelműen kifejezi a történelmi kor bűneit. A költemény utal a múlt bűneinek felejtetlenségére, a nemzet erkölcsi-etikai felelősségének jelentőségére. Nagy Imre sírját kereső-követelő vers „modern kalligrammatikus írásképe is elválaszthatatlan az alapeszmétől. A sorok lebegtetése éppen azt az abszurd hiányt jeleníti meg, amely ellen erkölcsi evidenciaként szól az egész vers s felhívással az utóirat.”⁵ *A Fű naplójából* című verse miatt 1986 júniusában a *Tiszatáj* szerkesztőségét leváltották. Ebben a költeményben tiltakozott a forradalom elárulása ellen, s felmondta az értelmiség és a hatalom 1956 után kötött kompromisszumát. „... és a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdasfa: ezüstnyár rezeg / susog a homály követeinek útján s kitünteti őket / lehulló ezüst-tallérokkal érdemeik szerint illőn... / ...és ha jön a nyüszítve támadó gyávaság / a rémület hókusz-pókusza? - akkor eljönnek ablakod / alá a szegényes alkuvások vénei-iffjai mint mindenre / elszánt hittérítők s beárad a dögszag”. A tudatosan töredékesen, hiányosan szerkesztett költemény metaforikus utalásai az 1956-os forradalom tragikus eseményeit, következményeit idézik. Az 1986-os vers szándékosan kezdődik a 30 évvel azelőtti történelmi események felidézésével. A júdasfa-motívum egyrészt az árulásra, az igazság elárulására, másrészt az akasztófára, a bűnösök megbüntetésére utal, azokra a „júdasokra”, akik elárulták a forradalom ügyét, melynek rémület és félelem lett a következménye. A júdasfa csillagos estben susog, a maszkabál is éjszakai képzetet kelt: az éj varázslatos és félelmetes egyszerre. A versben az estnek két következetes kísérője van: az ezüst és a homály. S mindegyikhez kétféle jelentés társul. „Sőt az ezüstnyár kifejezés már önmagában is kétjelentésű, mert nem csupán egy fafajtát jelöl (júdasfa: ezüstnyár), nem csupán a júdasfát magyarítja, hanem elhelyezi az időben is, hiszen 1958 nyara volt az az ezüst nyár, amikor a júdasok miatt kivégezték Nagy Imrét és társait, az ezüst-tallérok akkor hullottak a homály követei elé. Ezek az ezüst-tallérok az ezüstnyár-júdasfáról aláhulló levelek, s mint ilyenek szépek ..., ugyanakkor júdaspénzek is, amelyekhez vér tapad.”⁶

Nagy Gáspár személyes feladatának érezte a diktatúra elleni küzdelmet. Nyíltan

⁵ Görömbei András, *Nagy Gáspár újabb versei*. = Uő. *A szavak értelme*, Püski Kiadó, Budapest, 1996. 238.

⁶ Vasy Géza, *Júdasfa és maszkabál* = Uő. *Tárgyiasság és látomás. Verseik, portrék, motívumok napjaink költészetéből*, Krónika Nova Kiadó, Budapest, 2000, 154.

szót emelt a történelem tényeinek meghamisítása ellen. Költészetének kezdetektől fogva fontos motívuma lett „ötvenhat”, „október” és „hatvannyolc”. A magyarországi rendszerváltozás folyamatának érzékeny ösztönzője és kritikus megítélője volt. Műveinek eszményi modellje: „a hazugság, az áruulás, a maszatolás, a szervilizmus, a korlátozás, a jogtiprás és öncsonkítás könyörtelen elutasítása, egyszersmind a léttelenség igénylése, az életértékek és életszentségek határozott védelme.”⁷ Egyéni szóösszetételei, gazdag jelentésű intertextuális játéka, szállóigévé vált tömör ítéletei egyszerre tanúsítják erkölcsi igényességét és szemléleti nyitottságát. Versbeszéde a posztmodern több elemét is kamatoztatja a költői ítélkezésben. Költészetében megszorodnak az elődöket, kortársakat megszólító versek, a lírai nekrológok. Számos kortársával folytatott dialógust vagy idézte fel művészi nagyságukat lírai darabjaiban (*Jékely Zoltán tengerébe, János P., Sz. D koporsójára*). Költészetének van egyfajta belső, szakrális magja is, amelyik a mély keresztény hit őszinte megvallása. Ez a hit ösztönzi és bátorítja arra, hogy néven nevezze a társadalmi és erkölcsi bajokat.

Nagy Gáspár költészetében az 1990-es évektől erősödnek fel azok a létfilozófiai töprengések, ahol a gyász és az elmúlás fájdalmát csak a hit képes feloldani. Szakrális tisztaságú költői világában szólítja meg egyik legkiválóbb elődjét, Pilinszkyt: „Ő volt a híd / az átmenetnél / fénylő folyó / a szürkületben / két part között / a hit” (*János P.*). Etikai-esztétikai értékeket felmutató *A mélység fölött* című létfilozófiai alkotásában a túlvilági csendben való engesztelődést még a remény és a kétely ambivalens kettőssége hatja át: „reményed csak / hogy aztán csönd lesz / átmentél oda hol jó/ de nyugalmadat nem őriz meg / és nem jön álomhoz hasonló”. Majd az ezredforduló után eljut a templomi csönd imádságáig („*Ima az, ami/ templomi csöndben, / a lehunytt szemek mögöttiben/ megtörténik*”), a megváltás hitének misztériumáig, a halál csendes tisztaságának (*Égi lábjegyzet*) kegyelmi állapotig: „*csöndben belátod: /Isten hatalmas verse / a teremtett Világ.*” (*Isten költeménye*)

Művészetében egyre erősebb hangsúlyt kapott a lét szakrális tartománya. Költészetének belső rendjében a végső igazságtevés transzcendens bizonyosságként jelenik meg. A Vasy Gézával készített interjúban vallomást tesz példaképeiről, nemzedékéhez való kötődéséről, hűségéről: „*Én nem látványosan ugyan, de hangsúlyosan kötődni szeretnék ehhez a világhoz. Az előttem járó nemzedékeknél, akikre én figyeltem, értem itt egyrészt Nagy László, Juhász Ferenc, Kormos István, Csoóri Sándor, Simon István, Takács Imre nemzedékét, aztán a hatvanas évek közepén induló Heteket – Ágh Istvánt, Bella Istvánt, Buda Ferencet, Ratkó Józsefet – majd később a Kilencek nemzedékét - például Kiss Benedeket, Utassy Józsefet, Győri Lászlót - mindannyiuktól a hűséget tanultam. Azt, hogy a gyökerekhez kötődni kell.*”

⁷ Ködöböcz Gábor, „...nem szabad feledni”, Nagy Gáspár költészetének '56-os vonulata = Uő. Szépen magyarul, szépen emberül, Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2014., 18.

Suhai Pál

Menekültek

Holt-eleven ma az ember,
napról napra szegényebb.
Gyilkolnák, ha nem ölnék
s képeleg és vakarózik –
holdfényt szó takarónak.

Útján járni, vigyázni
ennyi marad csak, a részvét,
s múlik ez is, mint minden,
mindegy, hogy kicsi vagy nagy:
végül semmi se szent már.

Mészárszék a világ most,
Ázsia, Afrika rossz hely
és Európa is álmos:
nem felel, észre se vesz már,
s minden nap nehezebb lesz.

Legjobb lenne kifutni,
elmenekülni belőle,
ám hova, mondd, hova mennél? –
hogyha magadra tekintesz,
már itt az: menekült vagy.

Testamentum

Sehol világ, csak belül.
(*Rainer Maria Rilke*)

Már réges-régen nem leszek
s még mindig itt leszek veled.
Rád lehelem a versemet.

Vigyázzon, óvjon: adja rád,
míg járom múltad és szobád,
a kedvedet, kedvenc ruhád.

Ha elhagyom majd őrhelyem
és rád ront csöndje hirtelen,
ő akkor is veled legyen.

Még akkor is, ha elhagyom,
őt akkor is csak rád hagyom:
elárvult testamentumom.

Örökrészed és feladat,
amelyet pusztá léte ad:
ápolni s benne magadat.

Te vagy, ki tovább adhatod,
te, aki magad is kapod,
magad vagy a stafétatob.

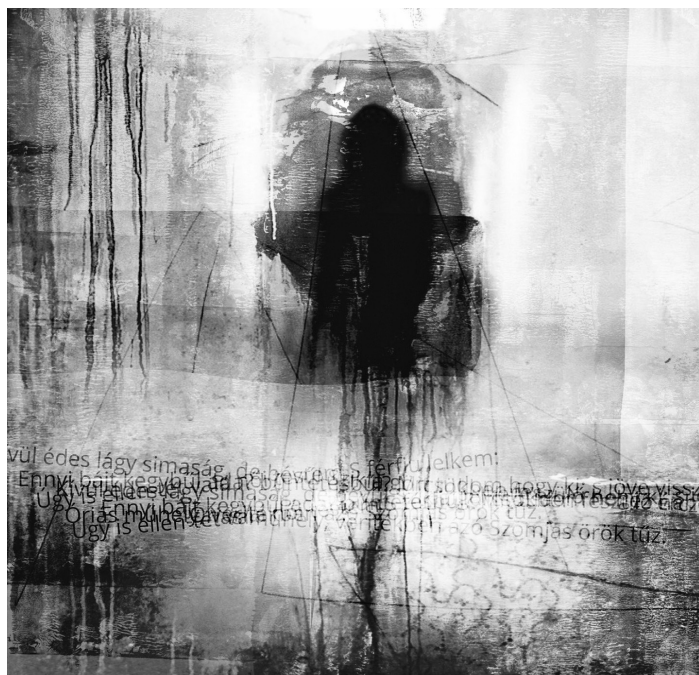
Én nem leszek, de lesz idő,
hogy rád nevet a tűnt idő
és feltűnik az eltűnő.

Ha nem leszek is, lesz „világ”,
ha lesz, hogy ő lehelje rád,
a vers, vázádban pár virág.

Egy műfordítás-töredékre

Várady Szabolcsnak

Nem tudhatom, hogy merre visz utad,
de azt remélem, jókor, jóra jutsz
s hogy levelem időben célba ér
s e vers rejtélyét meg is fejtheted –
a műfordítás álarca mögül
kikandikáló úr vonásait,
ki titkolja nevét s e hallgatás
okát, non publicandi, írja rá
a fragmentumra, rejti hátterét,
de nem a néma szív tanácsait,
„a Tiszta Jóhoz leggyorsabb utat”,
amelyen hogyha botladozva jár,
csupán a *boldog vak* nyomába lép
s most ismeretlen minket is vezet.

Bíró Ildikó alkotása

Pődör György

Holtanyanyelvem

Nem lehet véletlen, de örököltem,
ezért anyámmal soha nem pöröltem.
Vagyok. Nem gyáván, nem is nagy merészen,
s ő felhők közt vigyázza minden félszem.

Onnan int, ha nyelvem nem pörög bölcsen,
vagy a szívemet bárkinek kiöntsem.
Cserébe neki mindig elmesélem,
meg nem gyónt bűnöm, semmi kis erényem.

Tán visszasúgja: - Senki nem hibátlan!
Látom! Felém úszik ősz haja bolyha,
s hitem mint egykor ingem, begombolja.

Anyám szép nyelvén mondom a világnak,
többet ér, mint bármekkora, nagy vagyon,
ha mást nem, örökül én is ezt hagyom.

Deepfake

Hiába a füled meg a szemed,
nyakadon már a hamis valóság:
bitangul megpocsékolt te mered
rád, s égsz, mint a kerti mályvarózsák.

A ma mély apátiában szenved,
képernyővilág a trollok kora.
Manipulált az emlék is benned,
az a tegnap van, mi nem volt soha-

Ott kezdődik a holnapnak vége,
ahol elfelejt a történelem.
Nem tudod már, hol az isten széke,
meg hogy mi is történt veled!

Csendélet

Távolság mélyed a kékbe.
Fázik a madárijesztő.
A fény a semmibe tér le -
mint remény, az örök vesztő.

Valahol tört ág hull térdre -
A nincs végtelennek tetsző,
ahol a van már kimérve,
s lesz fogyó időnkbe metsző.

A múlt fészek vagy kalitka -
Miért ez a kirepülés,
ha már tücsöknek sincs titka?

A csend csak hallgat a dobban.
Az esély gyöngyház nyelvű kés -
Alámerül. Meg sem csobban.

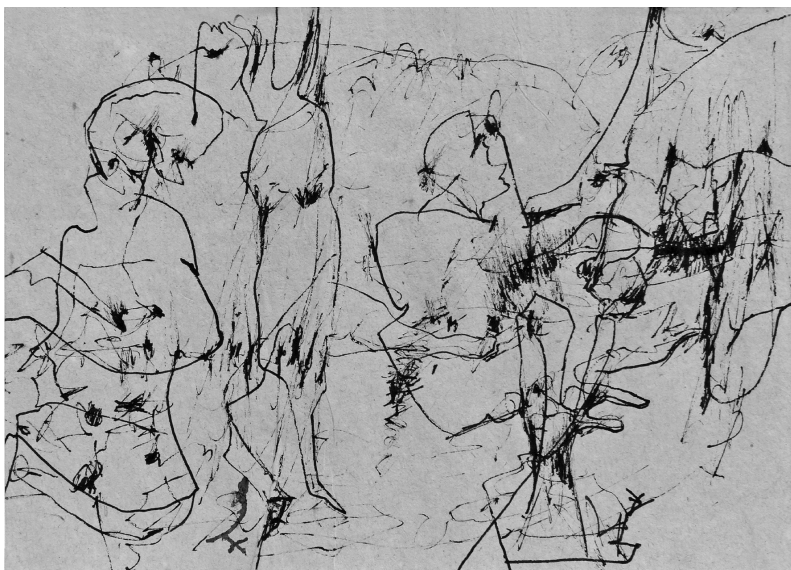
Hadnagy József

Faültetés, télen

Képtelen helyzetet teremt
a sürgető idő. Nincs tekintettel
az időjárásra: fagyban, hóhullásban
egyenes sorban menetelő
magas lombú fákat
kell ültetnem...
törzsük nem sérülhet,
nem görbülhet,
el sem törhet
derékroppantó hóviharakban,
s a gyökérnek
valahogy
vízhez kell jutnia,
valahová
el kell bújnia
a tél jégkarmai elől,
közel az élet meleg áramaihoz...

Átültetett fa

Kell egy gödör, amiben a gyökér
életfogytiglan berendezkedik,
kell a föld, anyaföld,
amit a fa nyomban fölismer,
mint anyja mosolyát a gyermek,
kell legalább három égtájnak
feszülő horgony
a hullámzó felszín alatt,
el ne sodortasson a fa
viharak tengerén,
s kellene a karók,
legalább három,
mélyen földbe maró
támasz az állhatatlan törzsnek,
míg a lomb szárnyat bont
s apraja-nagyja
fölemelkedik a magasba...

Lóránt János Demeter: Halványodó emlék 21×29 cm, tus, papír

Fagyöngy

Az eszmék tölgyfák, lassan növekednek,
gyökérük mélyen a földbe hatol,
grániton, vason át is vízre lelnek
szívós hajszaereik valahol.

Fenti és lenti vizek között élnek,
táplálja őket az ég és a föld,
kor nem árt nekik, annál többet érnek...
a tél csontos törzsén lombjuk fagyöngy,

nem hull le, amíg új nő a helyébe,
és ha lehull(t), a földből visszatér,
mint tartalékerő a harc hevébe,
ahogy patakba, folyóba az ér.

Hej, réges-régi, már elavult eszmék,
ég s föld között még mindig oszlopok,
távcsövek, s bárha tisztán látni gyengék,
friss levegőért náluk kopogok...

Történelemfilozófia

Munkás darazsak
zúgnak zezugos
határainon, amikor,
mint várost a lámpák,
virágok világítják
sötét lombom.
Törölhetetlen történelmet
írnak, de ők mit sem
tudnak róla,
mindegyik saját külön
hurkait rója,
egyik sem gondol
az időt fogságba
ejtő papiruszokra...

Csontos Márta

Ellenpólusok Reményik Sándor versbeszédében

A vándormotívumok hálójában az ellenpólusok alkalmazása a traumafeldolgozás fontos eszköze Reményik költészetében, hiszen az élet alaptörvénye az ellenpólusok állandó, kölcsönös egymásra hatása. Reményik attitűdjében ez a magatartás a külső és a belső szabadság kettősségében jelenik meg. A külső kényszer, az adott társadalmi-politikai helyzetben kialakult hatalmi pozíció miatt azt jelentette számára, hogy az egyén nem teheti szabadon, amit akar, a belső szabadság azonban mint felelős önrendelkezés van jelen, a transzcendentális reflexió elvezet bennünket az énhez, az ész eredendő szintéziséhez, a morális elkötelezettség a priori megnyilvánulásához.¹

Valójában a személy és a magára vállalt szerep között antagonisztikusnak látszó ellentétek között keresi az egyensúlyt, azonban ez a törekvése mindvégig utópia marad. Az öntraumatizáció során „az ember megszokja a szenvedést, még ha tiltakozik is ellene. Egyesek sajátos depressziós hangulatba esnek[...], mintha nem tudnák nélkülözni a szenvedést, vagy mintha eltűnne belőlük a cselekvő erő, melyet a szenvedés hívott elő belőlük”.²

Bináris párok sokasága található a reményiki versszövetben a trianoni eseményeket követően született alkotásokban: elsősorban a fény és a sötét ellenpólusában, ami analóg a fent és a lent ellentéppárral, valamint a vár és a rom, a mennyország és a pokol, a tűz és a víz egymást feltételező oppozícióiban.

A feszültségteremtés és feloldódás, az elbukás és a felemelkedés dichotómiája meghatározza Reményik egész versvilágát.

Azt akarom, hogy a lelkembe láss,
Mélyen, egészen, úgy, mint soha még,[...]

Ó, mert én minden percben elbukom,
És minden percben fölemelkedem.
Azt akarom, hogy a lelkembe láss,
És lásd, hogy az a fölemelkedés
Sokszor keserűbb, mint az elbukás.³

Az ellenpólusokra építkező verstechnika lebilincselően expresszív a *Korszerűtlen*

¹ Vö. Kant, Immanuel, *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése, A gyakorlati ész kritikája, Az erkölcsök metafizikája*. Fordította: Berényi Gábor, Bp., Gondolat Kiadó, 1991, 530–534.

² Tournier, Paul, *Személy és szerep*, Bp., Harmat Kiadó, 1988, 44.

³ Reményik Sándor, *Vallomás és eljáróbeszéd = A Műhelyből = R. S., Összes versei*, i. m., I, 189.

len versek elégikus hangvételi darabjaiban, melyek egyértelműen és visszavonhatatlanul a „költészet és a nemzet szakrális dokumentumai”.⁴

A *korszerűtlen* versek összegző-visszatekintő, értéktartó és értékvesztő, 10 részből álló versfüzére magatartás és életstratégia felvonultatása, tapasztalatokból és élményekből kikristályosodott életbölcesség, melyben a költő a keresztény szellemiség égisze alatt a magyar és a román nép közötti megbékélést, az együttműködés megvalósítását sürgette.

Önmagához, a világhoz és Erdélyhez fűződő kapcsolatának megéneklése vonul végig a sorokon, melyeket egy egész nemzet közérzete hat át. E sorokat olvasva Kosztolányi Reményiket az *'utolsó walesi énekesként'* jellemzi, aki valóban, népe egész sorsát megéneкли ebben a végső számvetésben, melyet minden részletében átítat a transzilván ideológia, hiszen az 'erdélyi gondolatban' látta megvalósulni a hagyomány és a korszerűség kettőssében megteremthető életminőséget.

Az *Üres kardhüvely szól* a versfüzér előfutáraként azt a lemondó szomorúságot sűríti, mely önmaga átadásának és elvesztésének reprezentációja. A kard önértékének, versei hatalmának jelképeként jelentkezik, a hüvely egyrészt a test gyengesége, másrészt a cselekvőképtelenség kelléke. A kard magaslatok felé visz minden embert és magyart, ő azonban hátramarad a 'beteg test törvényei szerint'.

Mert íme megüresíttetem megint –
Hogy ne legyek egyéb,
Mint hüvely, melyből kiröppent a kard –[...]

Körülhordoztassék a kard,
S része legyen,

Parányi része minden diadalban,
Mely égfelé visz embert és magyart.⁵

A *Korszerűtlen* versek első része még tele van önváddal, kiszolgáltatott személyként készít számadást lírai monológ formájában. Már nincs itt az a pozitív értékhozzárendelés, amelyet egy 1919-ben írt versben a világosság „tűszúrásnyi lángjával” és a „Végtelen remény” képzetével foglalt szavakba.⁶

A *Korszerűtlen* versek második részében a háború „milliófejű szörnyetege” építette meg az új rendet, ahol a Spártát idéző új világban minden érték „Odakerül a

⁴ Pomogáts Béla, *Korszerű versek*, Helikon, 2012 /1, 10.

⁵ Reményik Sándor, *Üres kardhüvely szól = R. S., Összes versei*, i. m. II, 406–408.

⁶ Uo. *A tárnában = Egészen*, i. m., 334.

szikla tetejére / S letaszítják a szikla tetejéről”. A külső és a belső erők ellenpólusai között vergődve folyamatosan önmagáról is alkot ítéletet, elmarasztalja magát narrátori pozíciója miatt, megkérdőjelezi önnön helyének létjogosultságát.

Nincs helyem itt
Ki hallgatja
Egy korszerűtlen és beteg,
Hanyatló költő végső rímeit?
Aki se munkás, se nem katona.[...]

S csupán az árva rímmel
Néha még ma is
Furcsa, bolondos varázslatot mível.⁷

A külső és a belső erők együttállásával fokozza a bizonytalanságot, a kilátástalanságot, miközben tiltakozását is kifejezi egy emberségesebb jövőt megteremteni képtelensége miatt. A lírai én vádbeszéde, Erdély sorsának dilemmájával szinte Ady hangját idézi. „Mert Istent is hadúrrá tette / Az örült emberi képzelet”, s a nemzetek közötti véres játékban már nem lehet emberként megmaradni az embertelenségben. Reményik a „háborús évek újbarbársága, a humániumtól idegen korszellem ellenében vallotta magát korszerűtlennek, korából kimaradónak. [...] soraiban „nem a pózzá merevedett honfibu vagy nemzeti elfogultság szólal meg. [...] a világ értékvesztése, maga az embertelenség fáj neki”⁸. A „veszteség” listázása rövid szóismétlésekkel fokozza a kettősségre épített egyéni és kollektív szenvedéstörténet motívumait. A lírai ének szüksége van önigazolásra is. „Látták, hogy gyöngé és gyáva vagyok én, / De gyávaságból s gyöngeségből / Csodára erő lesz és költemény. [...] Én is, én is hősi halott vagyok.... Másképp nem bírtam volna ki / Az évtizedes tehetetlenséget”⁹.

A beszélő a harmadik részben ismét gyermekkorát idézi, édesanya szavait, melyek szintén ellenpólusokra építve teremtenek feszültséget (jó hazafi, rossz katona, nagy bűn, kis erény). A büntudat az utolsó sorban mégis feloldódik, hiszen költészete a maga számára nemcsak önkifejezés, hanem feladat és szerep, versei az adott helyzetben a bátorítás, a túlélés eszközei egy új életstratégia megteremtéséhez: „engem külön szolgálatra hívott be / Az, aki poétának alkotott”¹⁰.

Ellenpólusok sokasága fokozza a feszültséget az *Egymás mellett soha?* részben is. A lendületes, mozgalmas sorokban Petőfi „föltámadott tengere” jelenik meg a

⁷ Uo. 411.

⁸ Gróth Gáspár, *Reményik Sándor 110 éve*, Magyar Szemle, 20. évf., 9–10.

⁹ Reményik Sándor, *Összes versei*, i. m., II, 414.

¹⁰ Uo. 416.

fölül-alul hatalmi harcban, amit még tovább erősít az elnyomó-elnyomott, ölni-halni antagonisztikus ellentéte.

A Mi a magyar? a transzilván ideológiából megformált magatartásforma megerősítése, költői szabadságba integrált identitástudata. „Mert Magyarok lesznek Magyarország nélkül, / Mert az országnál mélyebb a magyarság, / Mert test az ország és lélek a nép.[...] Országokat lehet szétdarabolni. / Nem lehet legyilkolni lelkeket!”¹¹

A kilencedik rész idilli életképpel indít. Már visszavonultak a nagy indulatok, Isten házában fel lehet emelkedni a mélypontról, a templom a megmaradás jelképeként nyugalmat áraszt, így az ellenpólusok itt nem feszültségfokozók, inkább a kínokból kikristályosodó enyhülés, a megmaradás megerősítőiként vannak jelen. Reményik Isten-élménye közelíti a *Magunkba le* befejező sorainak mélypszichológiájához. Személyiség és szerep vizsgálatában valósul meg egy sajátos magatartásforma.”[...] a lírai ének a megszólított közösséghez való viszonya sajátos önmeghatározást tesz lehetővé: egyrészt fennáll közöttük egyfajta ellentét, amit egyrészt a népből kiemelkedő, istenek szavát és akaratát hirdető vátesz retorikailag kimunkált, egyszerre zord, kíméletlen és ünnepélyes tónusú beszédben nyilvánul meg, másrészt monológjában tetten érhető a közösséggel való együttérzés és összetartozás megteremtésének gesztusa is”¹².

A kollektív traumatapasztalat és a személyes fájdalom együttérző ragaszkodásá magasodik az utolsó részben. Vörösmarty „itt élned halnod kell” elkötelezett figyelmeztetését halljuk ki a sorok közül. El kell fogadnia az elkerülhetetlen szenvedést, a megnyugvás titka pedig a belső csend, melyből egyenes út vezet a békéhez.

Valami furcsa összehangolódás,
Valami ritka rend –
Széthúzó erők erős egyensúlya,
Mély, belső bizonyosság idebent –
Bizonyosság, hogy élni jó,
Szenvedni elkerülhetetlen.¹³

A megőrzött értékekhez pedig hozzá kell adni azt a többletet, amit összmagyarnak nevezünk, mert a különbözőségek összessége is hozzájárul a magyarság arcélinek kialakításához, nemcsak a hasonlóságok.¹⁴

¹¹ Uo. 418.

¹² Baranyi Norbert, „Én csak széthulló önmagamtól félek”, *Személyiség és szerep Reményik Sándor költői önértelmezésében = „Szirt a habok közt” – Tanulmányok Imre László 70. születésnapjára*, Szerk. Görömbei András, Unikornis Kiadó, 2014, 457.

¹³ *Korszerűtlen versek*, i. m. II, 420.

¹⁴ Vö. LÁNG Gusztáv, *Tiltakozó szomorúság, Esszék, tanulmányok*, Szombathely, Savaria University Press, 2015, 258.

Demeter József

Zeneiglen

*Dr. Árendás Péternek és
Szilágyi Boglárkának –
a csíkszeredai együtt
zenélésünk emlékére.*

Romlik a dal zenehallása?... Halló-halló!...
Hallgasd a zenét! Az egyetemes zene édes-
Anyanyelvét. Sajátos értelmét. A zene
Lélegzetét. A klasszikus zene égi ígését.
Emeld lelki füledhez a művész mágikus
Ujjait és! Várj türelmesen. Be-
Hunyt szemű színek szólama _____
Száll, pilinkél föl-alá – szírom-szerte – föl-alá...
Mennyeien. Pitymallik. Felszentülő
Nap a zene. Az ég akkor se felhős, hogyha
Felhős. A föld is kitisztul – szél-
Csendesedik a nap. Az ország. A világ...
Szmog aranylik, bűz illatlik, s hallga! Mert
Az idő: zene. A hit zenéje. Lélek Univerzum, és!
Csak a zene számít... A zenék zenitjén.
Holtomiglan, holtodiglan – túli. Művészeti
Időszámításunkban. A Múza andalító
Üveghangfény muzsikája
Térjen vissza, s legyen mindig – zeneiglen
Veled! Tények, álmok, fogalmak
Eredői összhangzatra kelnek. Zene
Nélkül bánat színű lenne minden.
Égig érő orgonák egyetemes csöndjét
Hangolják a Hegyen – tetején a vér
Vulkánját... Magyardellőn –
Égi mélyből – népdal dereng. Füledet
A tavasz zsoldáros szívére tapasztva
Tapasztalod – fénykéklő sugarak ujj-
Begyén – hangjegy-buborékok.....
„Minden ember egyszeri, másokkal
össze nem téveszthető hangszer.”
„Megnyílt a végtelen.”

Zene most a legszebb nő.
Legszebb nő a zene.
Zene nélkül csillag se lenne.
Zene nélkül hold se lenne.
Zene nélkül nap se lenne.
Zene nélkül minden halálszínű lenne...
Érezd hát, érezd a – népzene! A népzene szív-
Gyökerét, hajszálgöyökér rendszerét. A táncrend
Friss lélegzetét. Kórusok Kodály fényét...A világ-
Zene... előttiség ősi lélekzetét, a szeretet foto-
Szintézisét, és! Mennyei Oratórium örökkön-
Örökké Veled – Uram, mindig Veled _____

Utó-

mottó:

*A művészet szent dolog, nincs művész
hit nélkül. Isten megkerülhetetlen.”
(Jókai Anna)*

Tömboxigén*

– bomlik a felezőidő –

„Üdvözlégy, sötét.”

Adam Zagajewski

*A régi festmény helyére egy szelet tájat akasztottam.
Napszentület után. A tavasz jöttére. Ébredéseimből
Felriadva. Sürgősen. Még sötét előtt _____*

*

Túlvilági tonnás vasajtók vas zaja, vas szaga árad.
Visszatérő álmaimban Auschwitz-rengésű teher-
Vonatok közlekednek. Rém-
Képes tájon. Tömblevegő szerelésben tiszta oxigén
Szállítását vállalja egyre több cég. Hova. Tovább.

* „a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. 2017. évi alkotópályázatán vers kategóriá-
ban különdíjban részesült.”

Lepecsételt vagonokban. Vajon hány jégkockából-
Tömbből állna az óceán. A sztratoszféra. Az
Üzletekben már csak fagyasztott tengeri hal kapható.
Az agyonkínzott Föld bűneinkért Jézuskodott.
Tüdőből húz. Hörög. Levegőkockát, tablettát ki
Ír föl receptre – neki. Kórház szagú ipari táj.
Aszfaltozzák a szántókat. A legelőket. Ötcsillagos
Oxigén-
Gyárak épülnek. Már csak a fotoszintézis kell
Kimenjen divatból. Irtják az erdőket, de! Röpülni
Tanulnak a fák, mondják az ímélek. Szárnyakká
Fejlődnek az ágak. Félszárnyú szavak vergődése
Kísért. Kénesező, informatika fényű, vaksi sár-
Golyóbisunk mamutfá-mély gyökerekbe kapaszkodna.
Vak látnokok már a jelent jövő-dő-lik...Ózon-likacsos
Idő van. Tótágast áll az élet. Rákos. Az oxigén-
Kockákat ingyen kéne osztogatni, írják, harsogják a
Tudósok. Tablettakenyér még nincs, de dolgoznak
Rajta. A Földön percenként hal éhen egy-egy gyermek.
(Elit „bölcshiben” az aranyos úgy válogat az ételben-
Italban, mint napos csibe a kendermagban.) Víz-és
Oxigén-hiányban hányan? Latolgatva statisztikázik
A világ. A mi mindennapi anyaországunkat azért
Add meg nekünk, Uram, hogy testünk boldogság
Hormont is termeljen, mint örökzöld fenyő a tű-
Leveleket és a csencsót, mely legszebb székely
Szavunk egyike: csecsemő fenyőtoboz friss ő-
Zöldellősége. Babba Mária lelkeletű, szent havasi
Messzeségben. Meddig-távol a szennyező szürkeségtől.
Gyászt zengetvén?... Egyelőre... Visszatérő
Ébredéseimet – rémhosszú tehervonatok keresztezik.
A sínek valahol a végtelenben találkoznak. Kivilágított
Szerelvény az éjszaka. Mindegyre lekésem. Eltűnt
A sarkcsillag. Száműzött dűlők csomópont állomásain
Vészesen csikorgó vasajtók, acélkerekek velőtrázó
Fémes zaja. Traverzes rések réseiből tartósított
Oxigén szíváro. Visszatérő rémálmaimat digitális
Fuarlevél kíséri. Leplobált vagonokban gyógyító
Levegőméreg van, sziszegik az ideiglenesen felépülő, és
Ez nem hangosbmondó pletyka. Ó, nem,

Hanem _____
A tisztás sárga falán, a kihalt szeletnyi zöld helyén
Virtuális festmény. Mű-
Hó hull. Pitymallik. A nap. Az élet. A remény. Újra.
Kitől merre lehet _____

Utó-

Mottó:

„Viszlát, nappali fény.”

(A. Z.)

Könyvjelző

J. J. Rousseau és Vörösmarty
Mihály emlékének

Hogy a könyvek által mennyit –
Ez a világ...Voltunk a Holdon /is/,
Fényli földre tükrösen – Armstrong
Emberiség-láb-
Nyomat. Arc-
Másmat? Kék szemedbe,
Fénységem, a hullámzó Maros –
Égig trükkösen, lézerül, és!
Már egy Tesla személygép-
Kocsi is vöröslük a Mars felé.
Galaxis autópályán. Nem zűr, hogy!
Az úr ürebb kutatásához – magyar
Agy is oda-oda agyal. Kérdések
Kérdése, hagyományos könyvek
Nélkül, vérbő robotok idusán,
Turista úrhajósan – Einsteinesen,
Hawkingosan – hova tovább, és!
Tovább... Emlékezz emlékezetem.

Elemi iskolás – Bolyai századbeli –
 Golyós számológépet nézem
 És a számítógépet. Egy-
 Más mellett okos telefon-
 Fotózom le őket, korgó agyú, hír-
 Éhesebb, világhálós fél-
 Analfabétaként, Kedvesem,
 A szárnyas hústól immár meg-
 Csömörölvén – holott, szárnyaló
 Éveimben a műszaki idő úgy
 Repül, hogy! Röpi – a madár, mint
 A régi fényképész bácsinál. Most?
 Digitálisabb facebook titokként is –
 Már másod-
 Percenként hal éhen – népvándorló,
 Migráns/k/odó Földünkön –
 Egy-egy gyermek, hogy!
 Az e-könyvek könyvei által, mennyit,
 De mennyit – a száguldó e-világ?
 Éhen haló gyermekek túlvilági úr
 Tekintetében... Istenlesen –
 Gyászolva – az éhhalált zengedezve
 Mennyesítvén?... Már –
 „Ki tudja, merre, merre...”

Veres Tamás
Eger járatain

(Kisregény)

Első fejezet

Kriszke, Rózsi néni, Márta és Puskás Ferenc

A tizennégyes busz komótosan kanyarodott a Berva lakótelep elé a Kőbánya bejáró megálló felől. Volánjánál negyven év körüli, pirospozsgás, kissé pocakos, enyhén kopaszodó férfi ült. Messziről felismerte a buszmegállóban álldogáló idős asszonyt, akinek kezében fekete műbőr táska fityegett. A táska annyira divatjamúlt volt, hogy talán az öreg néninél is vénebb lehetett.

A buszvezető tudta, hogy a nénihez órát lehet igazítani. Mindig pénteken száll fel a buszra, délután hét óra hét perckor. Ilyenkor indul meglátogatni az unokákat, akik a Kővágó téren laknak. Minden második hétvégén ott is marad velük. Ő vigyáz rájuk, amíg a szülők elmennek színházba vagy moziba. Olyankor ő alszik a gyerekekkel. Apró termetű néni, haját fehérre festette az idő. Ráncai a gondolatra, hogy találkozhat újra az unokáival, teljesen kisimultak.

A sofőr rámosolyog. Nem szépek a fogai. Sárgák, és alul középen hiányzik egy. Se ideje, se pénze nem volt soha megcsináltatni a fogsorát. Egész nap Eger utcáit rója hű társával a jelenleg tizennégyes járatszámot viselő busszal. Nincs közben ideje holmi fogorvosokhoz járkálni! Volt emberi társa is. Az ellenkező nemből. Katerina, a gyönyörű kárpátaljai lány, aki barátnőjével, Natáliával jött Egerbe dolgozni a Robert Bosch itteni gyárába. Évekig voltak együtt, utána egy ostoba vita miatt szakítottak.

Ulrik, az egyetlen barátja, akin keresztül megismerkedtek, a mai napig nem érti, hogy mehet szét egy kapcsolat csak azért, mert az egyikük az egyik műsort szerette volna nézni a tévében, a másik pedig a másikat. Egy távirányító feletti vita okozta a kapcsolatuk vesztét. Ma már ő is nevet rajta az egyik szemével. A másikkal Katerinát siratja. Ezt a mindig mosolygó, fekete hajú, vékony, cserfes lányt, akivel nem volt muszáj beszélgetnie, mert neki be nem állt a szája. De jó volt hallgatni, amikor beszélt! Csillogó hófehér fogai voltak, nem olyan sárgák, mint az övéi. Nyaka megfeszült, amikor magyarázott. A sofőr nem a mellét, nem a fenekét, nem a szemét nézte meg először egy nőnek, hanem a nyakát. Nem tudta ő se megmondani, miért ez a testrész a kedvence.

A néni letelepedett a busz legelső ülésére. Rajta kívül még hatan utaztak a buszon. Amint a néni leült, egy kék kabátot és kék vászonnadrágot viselő termetesebb negyven év körüli asszonyság elindult felé. A néni a sofőr felé fordult.

- Szervusz Kriszke!
- Csókolom, Rózsi néni!

A buszvezetőnek, aki a keresztségben nem a Kriszke, hanem a Krisztián nevet kapta, mindig felállt a hátán a szőr, ha Krisznek vagy néha Kriszkének szólították. Rózsi néninek elnézte. Sőt! Tőle kifejezetten jól is esett. Mosolyogva állt ki a buszszal a megállóból, és indult el a következő megálló felé.

- Látom, ma sem felejtettél el borotválkozni!
- Rózsi néni mindig felemlgeti, pedig idáig csak egyszer felejtettem el! Miért ne húznám le a szőrt az arcomról? Ki akarna olyan buszra felszállni, amelyiket egy szőrmók hippit vezet? Hogy vannak az unokák?
- Tegnap beszéltem velük telefonon! Nagyon várják, hogy menjek! Mindig viszek valamit a táskámban! Én is imádtam ezt a táskát! Nekem is mindig hozott benne valamit a nagymamám! Nemzedékek óta olyan ez a táská a családunknak, mint Fortuna bőségszaruja! Mindig akad benne valamilyen csodálatos ajándék!
- Most mit rejt ez a bőségszaru?
- Három banánt és három almát. Semmi édesség!
- Semmi édesség! – ismételte Krisztián ugyanolyan határozottan a mondatot, mint Rózsi néni.
- Tudod, Kriszke, hogy Danika miatt nem lehet!

Krisztián természetesen tudott Danika cukorbetegségéről. Évek óta beszélget ezen a buszon ezzel a hölgyel. Tisztában volt vele, hogy Rózsi néni azért nem visz Danika testvéreinek se édességet, mert nem akarja látni a harmadik unokája arcát, miközben a Magdika és Zsófi olyan finomságokat esznek, amilyeneket ő talán soha életében nem kóstolhat meg.

A természetes asszonyosság közben odaért Rózsi néni mögé. A saját karjára tekintett. A könyökhajlatában a vénáknál tele volt véraláfutással. Ezeket a kék kabát jótékonyan eltakarta. Ha volt valaki ezen a buszon, aki tudta, hogy mi a diabétesz, az ő volt. Akaratlanul is meghallotta Rózsi néni utolsó mondatát. Csendesen leült az idős hölgy mögötti ülésre.

- Az én gyerekkoromban még azt se nagyon tudtuk, mi az, hogy csokoládé! Egy darab szalonnát úgy majszoltunk, mint a mai gyerekek a gumicukrot! Alig akadt közöttünk allergiás. Mindig kint voltunk az utcán vagy a réten, és ott játszottunk. Nem voltunk begubózva a négy fal közé!
- Azért akadnak ma is olyan gyerekek, akik inkább a sporttal foglalkoznak és nem a négy fal között ülnek a monitor előtt!
- Remélem, egyre több lesz nálunk is a Bervában! Tegnap lakógyűlés volt! Itt volt az alpolgármester és egy nő valamilyen városépítő cégtől! Fel fognak újítani egy csomó mindent!

Krisztián önkéntelenül is a busz mellett elsuhanó tájat kezdte el nézni. A Berva

lakótelep vagy ahogyan az egriek nevezik leegyszerűsítve: Berva, a helyieknek csak „Ötös” házai katonás sorrendben álltak egymás mellett, és tekintélyt parancsolóan néztek vissza titkokat rejtő ablakfüggönyeik mögül az utcájukban utazókra. A lakótelep születésekor még nem így hívták, hanem Felnémeti lakótelepnek. 1961-ben Felnémetet Egerhez csatolták. Utána a lakótelep neve is megváltozott.

Rózsi néni a Finomszerelvénygyárban kezdett el dolgozni, miután férjhez ment. A Berva lakótelepet ennek a gyárnak a dolgozói számára építették fel kényszermunka keretében a recski tábor rabjai. Rózsi néni még látta, ahogy az épületek elkezdene kinőni a földből. Tapasztalta, hogyan hull a vér és a veríték az elgyengült rabok testére. A lakótelep két részből állt, egyes és kettes telepből.

A II. számú lakótelepet a gyár vezetősége kapta meg, az I. számút a munkások. Rózsi néni is itt élt a férjével, Ferivel. Egy lányuk született, akit Feri is nagyon szeretett. Feri sajnos az italt is nagyon szerette, és ha ivott agresszív lett. Rózsi néni még eltúrta a pofonokat, de amikor Feri a kislánynak is lekevert egyet részeg dühében, azonnal beadta a válópert. Feri önostorozásba kezdett, és ezt azzal próbálta meg enyhíteni, hogy még jobban inni kezdett. Egy magányos karácsony alkalmával, amit nem tölthetett a családjával, akiket a saját, alkohol iránti gyengeségével üldözött el, felakasztotta magát a radiátor csövére.

- Remélem, a felújítás nem azt jelenti, hogy minél több betont öntenek ki a parkokba! Láttam már olyat, hogy felújítás címen kivágtak egy rózsalugast egy város főterén, és az egész teret lebetonozták utána! A városvezetés azt mondta, hogy ez modern! A város lakói azt mondták, hogy szörnyű!
- Nem, Kriszke! A hölgy elég jó dolgokat mondott! Felújítják a Négy évszak parkot.
- Mit kell egy parkon felújítani? Új burkolatot kapnak a fák?
- Új cserjéket és fákat ültetnek. De nem csak oda! Olyan helyekre telepítik majd őket, ahol fogják a hangot és a port.

Krisztián körülnézett. A Berva lakótelep és környéke nem egy nyüzsgő lakótelep. Itt egymást váltják a zöld felületek és az emeletes házak. Nem egy egybefüggő betonrengeteg az egész.

- Meg lesz kondipark felnőtteknek!
- Ez valami Amerikából átvett hóbort?
- Nem tudom. Mindenesetre lesznek gépek a parkban, amelyeket edzésre lehet használni. Legalább egyszer én is ki fogom őket próbálni!

A néni háta mögött a természetes asszonyoságnak önkéntelenül mosolyra húzódott a szája, amikor elképzelve, ahogy Rózsi néni leteszi a hosszú fülelkel megáldott műbőr táskát maga mellé a földre, és edzeni kezd a fekvőnyomó padon.

Krisztián lelkesen bólogatott. Ő tudta Rózsi néniről, ha a fejébe vesz valamit, azt véghez is viszi.

A következő megállónál három, izmuktól dagadó fiatalember szállt fel. A termetes asszonyság csodálkozva nézte, ahogy riadt szemekkel kerülnek ki Rózsi néni, miközben mindegyik hangos „kezit csókolommal” köszönti. A három férfi elsétált egészen a busz hátuljáig, és egymás mellett kapaszkodva a fogantyúba, csendesen nézték a tájat. Néha lopva Rózsi néni felé pillantottak, aki ügyet se vett rájuk. A nő megérezte rajtuk a gyengeséget. Úgy érezte, most jött el az ő nagy pillanata. Felállt az ülésről, és elindult a három férfi felé. Mindegyiknek látszott leborotvált feje végén a ráncos nyaka. Az egyiknek egy csúnya anyajegy nőtt rá. Értelmes ember inkább eltakarta volna a hajával, minthogy teljesen síkra tarolja a körülötte lévő területet egy hajnyíró géppel.

Az asszonyság vastag kezére felhúzta a karszalagot, amelyet eddig a kék kabát zsebében hordott.

– Jó napot kívánok! Jegyeket, bérleteket kérek!

A három férfi egymásra nézett. Az asszonyság várta, hogy gúnyosan kinevessék, ahogy a legtöbb esetben ilyen szituációban megtörtént eddig. A férfiak közül a legmagasabb a farzsebe felé nyúlt. Az asszonyság behunyta a szemét és várta, hogy a vele szemben álló utas előkapjon egy kést vagy egy pisztolyt, esetleg egy viperát.

– Tessék! – nyújtotta felé a bérletét a férfi.

Két társa ugyanúgy tett.

– Köszönöm! – mondta az asszonyság, és zavarodottan visszatért a busz elejére.

A többi utas csodálkozva nézett. Ők is előkészítették már a jegyeket és a bérleteket, de velük nem foglalkozott.

– A többiekét nem nézi meg? – fordult felé Rózsi néni.

Az újabb megállónál egy félhosszú barna hajú kamasz srác a busz végéből leszállt, és megkönnyebbült sóhajjal sétált tovább. Neki nem volt jegye, de megúsza a büntetést. Közben elátkozta Rózsi néni, aki ilyen javaslatokat tesz az ellenőrnek, hogy vizsgálja meg a többi utas jegyét is! Miért nem a saját dolgával törődik ez a vén banya? Neki nem volt Rózsi néni, egy kedves öreg néni. Számára csak egy okvetetlenkedő vénasszony, aki majdnem lebuktatta.

– Éppen lejárt a műszakom! – hazudott a termetes asszonyság szemrebbenés nélkül idősebb nőtársa szemébe.

– Akkor jó pihenést önnek, kedvesem! Nekem itt le kell szállnom! Ön is itt száll le?

– Nem! Én a Volán telep megállóhelyen szállok le! Le kell még adnom a mai munkáról a jelentést a főnökeimnek!

– Értem! Vizontlátásra!

Rózsi néni és a három izompacsirta is leszálltak a buszról. Egymással ellentétes irányban indultak el. Az ellenőr hölgy hosszan nézett utánuk. Smaragd zöld sze-

meiből a teljes értetlenség sugárzott. Egy szót sem értett a pár perce történt eseményekből. Erőt vett magán, és leült Krisztián mellé arra az ülésre, ahol az előbb még Rózsi néni foglalt helyet.

– Valamilyen fertőző betegsége van a néninek, hogy ennyire elkerülte ez a három nem túl kedvesnek látszó fiatalember?

Krisztiánnak mosolyra húzódott a szája.

– Miért lenne? Szeretnék én kilencvenévesen olyan jó egészségnak örvedeni, mint Rózsi néni!

Az ellenőr hölgy várta, hogy koppanjon a busz padlóján az éppen leesni kívánó állá.

– Azt akarja mondani, hogy ez a hölgy kilencvenéves? Nem néztem többnek hatvannál!

– Jól karban tartja magát, az biztos. Pedig nem volt könnyű élete! Egyedül nevelte fel a lányát.

– Miért félték így tőle?

– Egyszer belé akartak kötni, miután leszállt a buszról. Tudták, hogy melyik napon van nyugdíjkifizetés, és el akarták tőle venni azt a kis nyugdíját.

– És ön védte meg?

– Dehogy! Másnap tudtam meg én is, hogy mi történt! Amikor megtámadták, én már három megállóval odébb voltam a buszommal.

Nem azt mondta, hogy a busszal. A buszommal! Ez az ő busza! Ő kapta a cégvezetéstől, és nem fogja átadni soha senkinek! Ez a busz a lelki társa, a kedvese! Amikor a garázsban egyedül maradtak, gyakran beszélt a buszhoz. Ez a jármű volt az, akinek elmondta minden bánatát. Igen, akinek! Nem aminek! Mert ez a busz nem egy tárgy volt neki, hanem a legkedvesebb kollégája, akivel együtt róják az utakat évek óta. Neki mondja el a problémáit, mert nincsen se kedve, se ideje gyóntató papokhoz vagy pszichológusokhoz járni. Neki ott van ilyen esetekre a busza. Ez a sárga csodaparipa, akit minden műszak előtt lecsutakol és ellenőriz, hogy műszakilag minden rendben van-e vele. A busz típusa Ikarus-ARC. Krisztián szerint azért kapta ezt a nevet, mert jó arc. A barátja, Ulrik is csak Arcnak nevezi Krisztián buszát.

– Nagyon helyben hagyták szegény asszonyt? Remélem, inkább odaadta a pénzt, csak ne bántsák!

– Dehogy adta! Úgy elverte ezt a három nagy melákot, hogy mindegyik a kórházban kötött ki!

– Ne vicceljen már! Ez az alig százötven centis anyóka elbánt három behemóttal?

– Ezt az alig százötven centis anyókat fiatal korában verte a férje. Amikor elköltözött tőle, úgy döntött, beiratkozik egy önvédelmi tanfolyamra, hogy meg tudja

önmagát és a lányát védeni, ha valaki megint megtámadná őket. Három év múlva Rózsi néni fekete öves karatemester volt. Ez a hetvenes években történt. Akkoriban még azt se nagyon tudták az emberek erre felé, hogy eszik vagy isszák ezt a sportot. Egy kis csoport alakult a Berva lakótelepen. Hatan se lehettek talán. Rózsi néni többször volt karatében országos bajnok, pedig a sport szempontjából ő már akkor se volt éppen fiatalnak tekinthető. Mindenesetre most sikerült kamatoztatnia az akkor megszerzett tudását. Ez a három férfi azóta úgy fél tőle, mint a tűztől. De kénytelenek egy busszal utazni, mert csak így érnek be időben a munkahelyükre.

- Gondolom, kidobóemberek valahol!
- Nem! Virágkötők egy kertészetben!

Az ellenőrnő végigsimította deresedésnek indult haját, és újra ugyanaz az értetlen arckifejezést ült ki az arcára, mint az előbb.

Krisztián hangosan felnevetett.

- Persze, hogy kidobóemberek! Csak szórakoztam önnel!

A nő nagy levegőt vett. Nem tudta hirtelen eldönteni, hogy haragudjon meg Krisztiánra, vagy kezdjen el ő is mosolyogni.

- Ez a neve, hogy Kriszke?

Krisztiánnak az arcára fagyott a mosoly. Rózsi nénitől aranyos volt, hogy Kriszkének szólítja, de ettől a nőtől, akivel most találkozott először, annyira idegenül hangzott, hogy a hideg is kirázta tőle.

- Krisztián vagyok! – felelte kimérten.
- Engem Mártának hívnak.
- Nem láttam még önt ezen a vonalon.
- Tegnap kezdtem a cégnél dolgozni.
- Hol vannak a kollégái? Úgy tudom, az ellenőrök nem dolgozhatnak egyedül!
- Kivéve létszámbiánykor vagy influenzajárvány esetén. Most mindkettő van egyszerre. De kollégák vagyunk, tegezz nyugodtan!

Krisztián nem tekintette az ellenőröket a munkatársainak. Egy cégnél dolgoznak, de az ő meglátása szerint nem kollégák. Az ellenőrök jegyet ellenőriznek, a buszvezetők buszt vezetnek. Az ellenőröknek az ellenőrök a kollégái, a buszvezetőnek a buszvezetők. A *sofőr* szót nem szerette. A buszvezető szó sokkal jobban csengett a fülében. Tudta, hogy a jegyellenőrök se szeretik, ha ellenőröknek nevezik őket. A jegyvizsgáló kifejezést részesítik inkább előnyben. Nem is vetette meg őket, mint annyi más ember. Ha nem lennének, mindenki ingyen venné igénybe a közlekedési társaság szolgáltatásait. A jegyek és bérletek árából kapja ő is a fizetését.

– Itt laksz Egerben? – kérdezte Mártától, miközben a Színház megállóban az összes utas lecserélődött más utasokra.

Krisztián nem szokott mindegyikkel beszélgetni úgy, mint Rózsi nénivel. Ilyenkor, péntek délután nem a megszokott arcokat látta a buszon. Az iskolába vagy munkába járó egri vagy Eger környéki lakosok eltűnnek az utazóközönség tagjai közül, és turisták jelennek meg a helyükön. Ismeretlen fizimiskájú nők és férfiak, akik azért jöttek, hogy gyönyörködjenek Eger szépségeiben, vagy éppen jól akarják érezni magukat pár üveg bikavér elfogyasztása közben.

- Szarvaskőn lakom!
- Az szép falu! Csendes.

Krisztián sokszor utazott már át Szarvaskőn, ezen a kis falun, amely Eger és Szilvásvárad között helyezkedik el, és az egri agglomeráció legkisebb települése. Annyira városi gyerek volt, hogy őt kifejezetten idegesítette a falut körülölelő csend és nyugalom. Megszokta a nyüzsgést. Élvezte, hogy minden pillanatban történik valami új, amire oda kell figyelni.

- Te gondolom, tősgyökeres egri vagy.
- Ennyire látszik rajtam?

– Látszik azon, ahogy vezeted a buszt! Mintha minden egyes követ ismernél az aszfalton! Látszik, hogy rutinból vezetsz!

Krisztián a legszívesebben leállította volna a buszt, és kihajította volna ezután a mondat után Mártát a járműből. Nem mindegy, hogy valaki rutinból vezet vagy rutinosan. Rutinból a friss jogosítványos mazsolák vezetnek! Egy városi busz, egy helyi járat vezetőjének minden apró rezdülésre oda kell figyelnie! Gyakorlatilag együtt kell mozognia és lélegeznie a várossal! Ha nincs meg a harmónia közötté és a település között, amelynek utcáin a járművét vezeti, ne nevezze magát buszvezetőnek, mert nem érdemli meg, hogy így hívják! Neki kutya kötelessége például észrevenni, ha egy óvatlan gyalogos, aki éppen nem figyel oda a közlekedésre, kilép elé. Vagy észre kell vennie, ha valaki rohan a busz után, mert éppen siet az iskolába vagy a munkahelyére, és ha megvárná a következő buszt, akkor elkésne. Krisztián mindig megvárta ezeket az embereket. Az se érdekelte, ha nem tudja így tartani a menetidőt. Mélységesen megvetette azokat a buszsofőröket, akik nem várták meg a busz után rohanó utasokat. Azok tényleg nem buszvezetők, hanem csak sofőrök.

– Valóban, itt nőttem fel Egerben. Kívülről fújom a város utcaterképét – felelte és igyekezett csak a vezetésre koncentrálni.

A nőt, aki az ostoba kérdéseivel egyre jobban bosszantotta, teljesen ki akarta zárni a gondolataiból.

Márta is érezte, hogy valami rosszat mondott, ezért felállt, és nekiállt elkérni az utasoktól a jegyeket és a bérleteket. Egy megszeppent arcú, tízéves kisfiú állt előtte. A kissrác remegő kézzel nyújtotta át neki a diákberletét.

- Diákigazolvány? – kérdezte Márta.

A kisleány sírásra görbülő ajkakkal nagyon halkán súgta felé.

- Otthon felejtettem!
- Nem hallom! – felelte az ellenőrnő erélyes hangon.
- Otthon felejtettem.

A kisleány ártatlan arcán megindult a könnyek zápora.

- Akkor meg kell, hogy büntesselek!

Márta diadalittasan felnézett. A körülötte álló utasok gyűlölettől izzó tekintete villámokat szórt felé. Egy középkorú nagyon sovány nő, akin fekete vászonnadrág és egy piros télikabát virított, mérgesen szólalt meg.

- Nem látja, hogy még gyerek? Gondolja, hogy nem rendelkezik diákigazolvánnyal? Odaadta önnek a bérletét!
- Sajnálom, a szabály az szabály!

A kisleány tejfölszőke haján izzadságcseppek kezdtek el lefolyni és összekeveredni a könnyeivel.

Márta ügyet se vetett rá. Elővette a tömböt a zsebéből, amelyben a pótdíjas csekket tartotta, és elkezdte megírni.

- A következő megállónál szállj le! Nem vehetsz részt így az utazásban, mert nem rendelkezel megfelelő okmányokkal hozzá!
- Hogy lehet valaki ennyire kegyetlen! – szólalt meg a piros kabátos nő.
- Kifizeti a gyermek helyett a helyszíni bírságot?
- Ha bankkártyával tudok fizetni, akkor igen! Nincs nálam készpénz.

Márta nem szólt semmit, írta tovább a csekket.

A következő megálló, ahol Krisztián megállította a buszt, a Nagyváradi út volt.

Márta a kisleány felé fordult.

- Gyere, szálljunk le a buszról, majd a megállóban megírom a csekket!

Krisztián leállította a buszt, kinyitotta a vezetőfülkén elhelyezkedő üvegajtót, és hátrasétált. A busz kapaszkodóit a fejével kerülgetve elindult hátra. Amíg ült, nem is látszott, hogy milyen magas. Legalább százkilencven centiméter volt. Pocakja ringott a hasa előtt, ahogy haladt hátrafelé.

Márta megpróbált mosolyogni felé, de az egészéből csak egy nevetségesen ostoba vigyor lett.

- Kinyitnád az ajtót?

Krisztián bólintott, és a hátsó ajtó vérszívója felé nyúlt. Letépte róla a plombát és elfordította. Az ajtó komótosan kinyílt, és beáramlott rajta egy kis gumival és gázolajszaggal összekeveredett levegő.

Márta elindult lefelé, és intett a kisleánynak, hogy kövesse.

Krisztián megfogta a gyerek kezét, és visszazárta az ajtót. A még mindig pityergő kisleányt arra az ülésre ültette, ahol az imént még Márta, előtte pedig Rózsi néni foglalt helyet.

Márta az első ajtóhoz szaladt, és ordítani kezdett Krisztián felé.

- Ezt jelenteni fogom a vezetőségnek!

Krisztián ügyet se vetett rá. Megköszönte a mögötte lévő Suzuki sofőrjének egy vészvillogózással, hogy visszaengedte a buszmegállóból a forgalomba, és ment a következő megálló felé. A piros kabátos nő elkezdett tapsolni. A többi utas követte a példáját. Krisztián komoran nézte az utat, de belül azon bosszankodott, hogy lehet valaki egyszerre ostoba és könyörtelen, mint ez a nő volt, aki miatt lehet, hogy el fogja veszíteni az állását. Vagy ha nem is rúgják ki, egy fegyelmivel biztosan megjutalmazzák. De legalább igazságot szolgáltatott! Az állását lehet, hogy elveszíti, de lélektanilag ő nyer!

- Meddig utazol? – kérdezte a még mindig hüppögő fiút.
- A végállomásig – felelte a kisleány megszeppenve.
- Hogyhogy egyedül utazol?

– A szüleim hajnalban mennek dolgozni a gyárba, és csak este érnek haza. Jött egy nagyobb megrendelés, és mindenkinek túlóráznia kell. Nekem el van készítve a tizóráim, és mindig egyedül indulok el.

- Senki nincs, aki vigyázzon rád vagy elkísérjen az iskolába? Nagyszüleid?
- Ők Székesfehérváron laknak, idősek és betegek. Ha itt lennének, inkább nekem kellene rájuk vigyázni, mint nekik rám. Nagypapa Alzheimer-kóros. Nagymamának minden idejét leköti, hogy vigyázzon rá.
- Melyik gyárban dolgoznak a szüleid?
- A ZF-nél! Váltókat gyártanak autókba.

Krisztián természetesen magától is tudta, hogy melyik egri cégnél mit gyártanak.

- Ilyen későn mész haza te is a suliból?
- Edzésre is járok iskola után. Focira.
- Melyik csapatnak szurkolsz?
- A Real Madridnak! És a bácsi?
- A Barcelonának.

Hosszú, kínos csend következett. Éppen nekiinduló barátságuk már véget is ért. Mert az csak egy dolog, hogy egy fiatal srácot megvéd a túlbuzgó jegyvizsgálótól a buszvezető! Viszont a rivális csapatnak szurkol a fiú, és ez megbocsáthatatlan! A fiú se örült neki, hogy Krisztián a Barcelona szurkolója.

- Miért éppen a Real Madrid? – kérdezte Krisztián.
- Puskás is ott focizott, és szeretem, ahogy Cristiano Ronaldo vagy Gareth Bale varázsol a labdával.
- Messi és Suarez is ezt csinálják. Nagyon sajnálom, hogy Neymar elszerződött tőlünk. Melyik válogatottnak szurkolsz?
- Természetesen a magyarnak! – húzta ki magát a fiú büszkén.

– Ebben egyetértünk! – mosolyodott el Krisztián. – Pedig sokszor olyan kutya-ütő módon játszanak, hogy az ember legszívesebben megdobálná őket valamivel. Mi a neved?

A fiú is elmosolyodott.

– Puskás Ferencnek hívnak!

– Akkor engem Hidegkuti Nándornak! – kacagott fel Krisztián.

A fiú elővette az iskolai ellenőrző könyvét és a piros lámpánál lefékező Krisztián felé nyújtotta. Az első oldalon valóban a *Puskás Ferenc* név szerepelt. A buszvezetőnek elkerekedett a szeme, de mielőtt kérdezhetett volna bármit is, a fiú megelőzte.

– Csak névrokonság. Apámat is így hívják és a nagyapámat is. Még az ő nagyapját is.

– A ti családokban legalább megőrzik a hagyományokat. Gondold el, ha Puskás Bobby vagy Puskás Jockey lennél!

– Azok kik?

– Egy húsz évvel ezelőtt vetített sorozat főszereplői voltak. Két testvér, akiknek az apja milliomos lett az olajkutaknak köszönhetően.

A tízéves Puskás Ferenc arcán látszott, hogy egy szót se ért az egészből, de nem is érdekli. A busz lassan befordult a végállomásra. Puskás Ferenc illendően köszönt és elindult hazafelé.

Krisztián kitette a buszra a feliratot: Garázsmenet, utasokat nem szállít. Lejárt a műszakja. Hű fegyverhordozójával, Ikarus-ARC-vel elindultak a busz éjszakai pihenőhelyére, a Volán-telep felé. A lajosvárosi végállomástól nem kellett messzire menni. Krisztián beállt a busszal a garázsba. Lemosta kívülről, belülről is kitakarította. A decemberi első hó utáni sóval borított latyaktól is megszabadította az alvázat. A kollégái nem szerettek alvázat mosni, mert nehezen fértek hozzá, és mindig visszacsapódott a buszok aljáról a szutykos víz. Úgy voltak vele, majd leolvad reggelre. Ő soha nem mulasztotta el. Vigyázott a buszra. Aggódott érte, hogy a sószóró autók által lerakott és a busz aljára felvitt útszóró só szét fogja marni idő előtt az alvázat.

A garázs ajtajában a főnöke, Lajos jelent meg. Pár centivel volt csak alacsonyabb Krisztiánnál, de olyan vékony volt, hogy ha a beosztottjai közül kereste valaki, a többiek mindig azt mondták, hogy a seprűnyél mögé bújhatott, ott biztosan megtalálják. Igazi láncdohányos volt. Ahogy elszívta az egyik cigarettát, már gyújtott is rá a másikra. Egy méteres körzetében mindig olcsó ukrán cigaretta szaga terjengett. Egy olyan ember, aki nem bírja a dohányfüstöt, rosszul lett volna mellette. Egyik titkárnője ezért mondott fel két nap után. Mindössze harmincéves volt, de kinézett ötvennek is, az állandó cigarettázás miatt annyira elsárgult és megrán-cosodott az arca, hogy jóval idősebbnek látszott a koránál.

– Szervusz, Lajos! Jó volt veled dolgozni! – köszöntötte Krisztián.

– Te már tudsz valamit, amit én nem? Ki fognak engem rúgni?

– Ha megtudod, hogy ma mi történt, te fogsz engem kirúgni!

Lajos el nem tudta képzelni, hogy miért kellene kirúgnia az egyik legjobb buszvezetőjét, aki mindig lelkiismeretesen és precízen végezte a munkáját. Most is kirúgásról beszél, miközben tisztítja a járművét. A többiek közül, ha valaki már érzi a veszét, és tudja, hogy a jó istenhez intézett ezer imája se fogja megmenteni a kirúgástól, nem foglalkozna vele, hogy néz ki a busz, amit holnaptól már nem vezethet. Krisztián járműve minden műszak előtt úgy ment ki a garázból, mint ha most gördült volna ki a gyárból.

Krisztián elmesélte Lajosnak az incidensét a jegyvizsgálóval.

– Ha el akartok küldeni, én megértem!

Lajos végighallgatta a történetet, és egyre bosszúsabb lett. Még gyorsabban gyújtott rá egyik cigarettáról a másikra.

– Megint itt van! Az én városomban!

– Ki van itt? – értetlenkedett Krisztián.

Lajos a buszvezetője vállára tette vékony, termetéhez képest hatalmas lapát tenyerét.

– Nyugodj meg! Nem leszel kirúgva! A Bolond Márta ismét Egerben van!

– A Bolond Márta?

– Észak-Magyarország buszjáratát járja. Szerzett valahonnan egy ellenőri karszalagot és egy jegyvizsgáló igazolványt. Azóta azzal szórakozik, hogy megbünteti a buszokon azokat az embereket, akiket a leggyengébbnek tart. Kifizeteti velük a helyszíni bírságot, és ezekből a bírságokból él. De előfordul az is, hogy csak szórakozásból, perverziből köt bele a leggyengébbnek tűnő utasokba. Van nála egy kamucsekkfüzet is. Ha érzi, hogy már nagyon vadászik rá a közlekedési társaság, illetve a rendőrség, akkor odébbáll másik városba. Legutóbb Miskolcon látták. Egyébként ő se vesz soha jegyet. A kollégákkal olyan közvetlen hangon beszélget, hogy elhiszi neki, ő is közéjük tartozik. A rendszert már annyira ismeri általuk, hogy simán elhiszi bármelyik közlekedési dolgozó, hogy ő is itt keresi a kenyérré válót évek óta. Ez így is van, csak ő éppen nem hivatalosan teszi, hanem a kenyérkeresésével bűncselekményt követ el.

Krisztián elbúcsúzott Lajostól, és elindult hazafelé. Mehetett volna egy másik busszal is, amelyet egy kollégája vezet, de úgy érezte, a mai nap után ki kell szellőztetnie a fejét. Valóban a leggyengébbek felé indult el a nő. Először Rózsi nénit célozta meg, de miután látta, hogy az izompacsirták gyengébbek nála, akkor őket akarta kamubírsággal lehúzni. Amint tapasztalta, hogy náluk minden rendben van, és ezen a járaton nem valószínű, hogy pénzt fog keresni, kipécézte magának a leggyengébbnek tűnő utast a buszról. Egy ártatlan gyereket! Krisztián elhatározta, hogy segít a rendőrségnek, és mostantól ő is vadászni fog erre a kegyetlen nőszemélyre.

Bíró József

Rainer Maria Rilke... –, hogy

meztelen és sebezhető
 csaknem
 ahonnan ahogyan
 :
 bronz és márvány
 fenséges
 szoborban szobor
 :
 viszont
 addig
 :
 hölgyválasz

George Orwell... –, hogy

szépen virul
 ami talán olyan
 avagy
 fonnyad
 :
 mostanában kevés
 nem is látja
 afféle
 mégis
 :
 vélhetően
 :
 alkalmi

Joan Miró... –, hogy

tomboló vihar után
 másként szép
 amikor korábban
 :
 mintha sajátja lenne
 üres kehelyből
 álmodható visszatérés
 :
 ajándékul
 meglehet
 :
 semmi

Ernst Jandl... –, hogy

háborúság helyett
 célszerű lenne
 megbékélni
 :
 különös hangsúlyt
 kaphatna néhány
 kézfogás
 :
 aznap
 ismét
 :
 jóvátehető

Eugene Ionesco ... –, hogy

újabban pompás pillangókat
látni
szerencsés esetben naponta
:
errefelé ritkaságszámba megy
ilyen
remek élményben részesülni
:
jóllehet
innentől
:
nélkülözhetetlen

Paul Claudel ... –, hogy

személyesen kéne
átadnia
miután
:
harmadik hónapja
parasztházát
bereteszelve
:
magányoldó
gyógyírként
:
álomfejtéssel

Egon Schiele ... –, hogy

mindenki virágzó csontváz
napszálltakor hajnalban
éjszaka
:
virágzó csontváz mindenki
éjszaka hajnalban
napszálltakor
:
nélkül
nélkül
:
utoljára

Marlene Dietrich ... –, hogy

akkor ehhez
hasonló
inkább
:
hidegszél fúj
sikátort
keres
:
szerinte
mégis
:
zöldövezetben

Fernando Pessoa ... –, hogy

meztelen csillag
világít
még mindig
:
tisza égbolt
alatt
nyugalma angyali
:
így
jön
:
hosszútavasz

James Brown ... –, hogy

nemesülne életigenléssé is
szorgalommal
felvértezve elsajátítható
:
további meglepetésszerű
bizonyára
egyértelműen kizárható
:
mostantól
akképpen
:
inkább

Ezra Pound... –, hogy

szánalmas taktikázás helyett
nyers őszinteséggel
kitárulkozik
:
józanésszel persze belátható
megelőzőleg viszont
bizalmatlanságból
:
végül
amint
:
bármikor

Joseph Beuys ... –, hogy

sarokból sustorgó helyett
zsírral
többnyire feljavítható
:
fakanállal vattára kenve
torzul
merthogy elkerülhetetlen
:
aztán
mégis
:
szemmagasságban

Gyimesi László

Segedelem

J. A.-nak

Repedt macskámon kályha ül
Ne tartsd az eget hogyha dül
A kék tehén ma holdat ér
Jégek térből dől a tél
Nyílik a szfinxek kőszeme
Iszapot szór a gyász-zene

Nézel utánam

Akiket szeretek, többnyire befogadnak,
A hatalmasoknak nincs köze hozzám,
Nekem sincs közöm a hatalmasokhoz.

Holnap már nem leszek veletek,
Éjfélre jár, leng, leng a mérleg,
Baljában úr, jobbában a semmi.

Hová szöktem a parányi téridőből?
Nézel utánam, mint szolgálók a rendnek,
Úgy tűnök el, ahogyan éltem, idegenül.

Záródal

Ne lépj rá a versküszöbre!
Rezedaszó zeng a kertben.
Hiányoznak még a rigók,
Bár a tervben voltak ketten.
Szerepelt egy házi tigris,
Elefánt is, nagy csapatnyi...
Álmok, tervek. Csattog az ég.
Elbúcsúznék. Nektek annyi.

Az elveszett városok

A cölöpházaknak nyoma sincs,
A porig égett viskók helyére kőből épült valami,
Az alapját kiásták, lehetett villa, lehetett óratorony,
Karám a vadaknak vagy szelíd, közös élelemtár.
A falaiból semmi sem maradt, kőbánya lett a város,
Új bástyák, bazilikák, kunyhók és paloták emelkedtek,
Kelltt minden anyag, gerenda, tégl, kő –
Mindig az öröklétnék építünk, kellett a sík mező.

Aztán ledőltek azok is, földrengés, tüzek, háborúk,
A szél csak hordta, horda a port a romokra,
Homokot, avart, zörgő szemetet terített rájuk,
Áldott magokat: fűét, gyomokét, virágokét, fákét,
Zöld dombok alatt aludtak a több évezredes nyomok,
Ahogy majd a mi nyomaink is aludni fognak,
Gyom, hamu és új dombok alatt.
A mi városunk örökléte sem több, sem kevesebb.

Hat elveszett város simul egymásra a talpunk alatt,
A miénk a hetedik lesz, s jön rá a nyolcadik, a századik,
Salak, szemét, néhány rozsdafolt vall majd a városunkról,
Talán a sírkövek őriznek meg néhány nevet,
Ha az új falakba beépítik őket, temetők nem maradnak,
Nem maradnak emlékművek sem, szobrok, oszlopok,
S így lesz ez jól: mindig csak a jelennek szolgáljon a város,
Csak a szebb jelennek szolgáljanak a célszerű házak,

Annak szolgáljanak a nyomaink is,
Ahogy az elveszett városok nyomai minket szolgálnak ma,
Köveik útjainkban, a mész a csontjainkban,
A szünetek elcsukló énekünkben,
Kibukó ősi daktulusok csöndes beszélgetéseinkben,
Tartás jól-rosszul megőrzött, ropogó gerincünkben.
Szeretném sorolni, mi épül be a nyolcadik városba,
Falakba, lakókba, egy-egy magyar kő, vers vagy dallam.

Olasz Valéria

...A huszadik...

A legelső a fölsíró csecsemő
a második botladozva tipegő
a harmadik árkot-ugró kiskamasz
a negyedik kit feleselni tiltanak
az ötödik betűket vetni tanul
a hatodik jár-kei tanácstalanul
a hetedik önnönmagát keresi
a nyolcadikat haragra gerjeszti
kilencedikre a szerelem rátalál
a tizedik próbálgatja a szárnyalást.

Tizenegyedik csillagokból olvas
tizenkettediket kiadja holnap
tizenharmadik babonából hallgat
tizennegyedik keresztúthoz ballag
a tizenötödik mélyen alámerül
tizenhatodik vallja: rendületlenül
tizenhetedik mint nagykorú határoz
tizennyolcadiknál átlép héthatáron
tizenkilencedik világot hódít
a huszadik már írja a valódit.

Árva ember

Tűzről álmodott az öreg Notre Dame
és vízről a kecses Hableány
az egyik magasba a másik mélybe szállt
turista angyalok az emberek között
és emberek az angyalok között
áradó könnyes katasztrófa-özön
mint elsüllyedt Antarktisz a föld
lagúnáiban kételtű búvárok
keresik az eltűnt kincseket
– a szertefoszló remény magvait –
felszínre hozni kalózhalak elől
tűz martaléka az ég is
szürke ruhátlan
az Úristen sír egymagában
toronyőre néma nyelvtelen
nemzetisége jeltelen
utolsó parancs-villámlások
forró kisülések
mennyei fények
és esők figyelmeztetik
a mezítlábasokat
már csak gyalog lehet odaérni
a csillagpont jelzésig
földönfutó az a csillag is
sietni kell
hajléktalan ne maradj
te árva ember!

Én az vagyok...

Én az vagyok
kit felgyújtanak
a mindennapok
belső tüzem lobog
a parázs bennem mosolyog
létem változó hőfokán
s ahogy haladok felfelé
a lélek grádicsán
nem félek ha perzsel
tüzes Nap
éget kéklángú Hold
a Világ az én táplálékom
s ha füstjelek karikáznak
belőlem az égre
csillagképeket kapok cserébe
itt ragyognak zsarát-lelkemen
míg ellobbanok utolsó versemen.

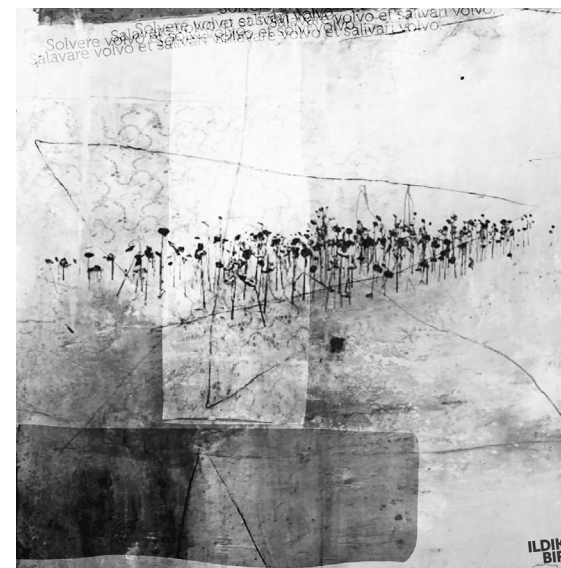
Ha jönnél

Ha jönnél hosszan marasztalnálak
ne szűnjön meg a varázslat
asztalt teríteniék ahogy illik
csillagos ablakom alá ülnénk.

Ha jönnél szívemben ünnep lenne
szemed virága ragyogna szemembe'
kisimítanám a gyűrött abroszt
beengedném az eltévedt albatroszt.

Mint senki másnak lenne esténk
madarunkat dédelgetnének
lélegzetünkön megpihenne
lelkem veled be nem telne.

Elszunnyadnánk egymáshoz simulva
úgy mintha kezdettől fogva
mélyen ne szűnjön meg a varázslat
felébredne bennem utánad a bánat.

Bíró Ildikó alkotása

Kégl Ildikó

A 7-es kórterem

– Egy gyönyörű nőt képzeljenek el! Ébenfekete haj, finom vonású, szép arc, és a szemei..., mintha állandóan álmodozna valamiről. Tehetségesnek tartották, ám korántsem az a tipikus exhibicionista előadóművész volt. Szeretett elvonulni, magányosan gondolkodni a világ dolgairól. Éppen olyan moralizáló, önmarcangoló alkat volt, mint Márai. Képzeljék – anekdotázott nagy hévvel az irodalomprofesszor –, amikor pályája kezdetén belépett a Miskolci Nemzeti Színházba, a társulat fodrásza ránézett, majd elkerekedett szemekkel így szólt: „Fekete hajú színésznő nincs! Első dolgunk tehát az lesz, hogy átfestjük a haját.” Szökét próbált csinálni az erős szálú, ébenfekete hajból, ami bizony lehetetlen vállalkozásnak tűnt. Így lett – a véletlennek, és persze a rossz minőségű színházi festéknek köszönhetően – a szökének szánt, eredetileg fekete hajú színésznőből vörös. A nevéhez is hozzátapadt a jelző, ettől kezdve senki nem szólította keresztnevén. Ő lett a vörös Mezei. Márai Sándor bizalmasa, műzsája, szerelme – kacintott egyet a sármos, ősz professzor.

– Mária? – csodálkozott el a karakteres arcú, fiatal jogász. Nem valami L-betűs felesége volt? Várjon egy pillanatra, itt van a nyelvemen. Lő-lő-lő... Igen, igen: Lola! Nem Lolának hívták a feleségét?

– Ugyan, kérem! Lolával élt – bizonyára szerette is a maga mélabús módján –, de Mária volt az igazi az életében. A színésznő jelentette számára a szerelmet, a vörös Mezei, akit – futhatott akár Nápolytól New Yorkig, onnan meg egészen San Diegóig –, sosem tudott kiheverni igazán. Soha! Olyan csetlő-botló vénember korára sem, mint amilyen most én vagyok! – magyarázta hevesen gesztikulálva az idős férfi, miközben próbált úgy helyezkedni a kórházi ágyon, hogy frissen műtött csípőjét tehermentesítse valamelyest. Ez ma már köztudott dolog, az író életrajzának szerves része, ne gondolják, hogy csak irodalmi körökben beszélük – tette hozzá. Egyébként meg Mezei alakja és kettejük különös kapcsolata fel-felbukkan az író munkáiban. Hát senki sem olvasta maguk közül a Sirályt? – nézett szét tettetett felháborodással a 7-es kórteremben az ősz szakállú férfi, és hogy mondandójának még nagyobb nyomatékot adjon, teátrálisan széttárta hosszú karjait. A jogászon kívül nemigen figyelt rá más; a nagydarab, kopaszodó pék rejtvényt fejtett, a sarokban fekvő, ragyás képű, bozontos szemöldökű kőművesnek pedig – aki az imént ugyan még érdeklődéssel hallgatta a történetet – most minden figyelmét lekötötte a kopottas, fehér kórházi vászonlepedőn megpihenő házilég, ami végre olyan közelségbe került, hogy a kürtté formált színes bulvárlappal egy mozdulattal lecsaphatta. A nyugalmazott irodalomtanár látván, hogy hallgatósága figyelme meglehetősen lankad, elhelyezett anekdotájában egy duplacsavart. Azt gondolta, a meghökkenés, ami a diákjai

körében többnyire hatásos eszköznek bizonyult, ezúttal is beválik. Megköszörülte torkát, majd felcsillanó szemekkel így folytatta: Igazuk is van! Olvassanak inkább bulvárlapokat! Láthatjuk, az mennyivel sokoldalúbb eszköz, mint egy könyv – és elkerekedett szemekkel tekintett a kőművesre, aki diadalittasan kiáltott fel: megvagy! A tanárt nem volt egyszerű kiközökenteni előadásából, fürkészte egy darabig szobatársát, majd ott folytatta, ahol abbahagyta. Szóval! Itt van az imént már említett Sirály – egy végtelenül vontatott és unalmas leírás a sirályfélék családjáról. Példátlanul idegesítően taglalja a szerző, hogy a korábban a Larus nembe sorolt fajokat a közelmúltban leválasztották, majd bizonyos morfológiai és élettani tulajdonságaik miatt, különálló nemeket hoztak létre számukra. A kórteremben fekvő férfiak fele – a jogász és a kőműves – hallgatta az öreg elbeszélését, a másik fele azonban ügyet sem vetett a sziporkázó irodalomtanárra, akivel negyedik napja vannak összezárva, s aki kétségkívül derűt hozott az ortopéd-sebészeti osztály 1. emeletének 7-es kórtermébe. A négy férfi megszokta már, hogy szobatársuk – ha épp nem a nővéreknek udvarol – a régi falusi disznóvágások hangulatát idézi fel, vagy vesszőparipájáról, Márai Sándor és Mezei Mária szerelméről értekezik. A vén kujont a Teremtő is tanítómesternek szánta; kínosan ügyelt arra, hogy embertársait – legyenek azok diákjai, kollégái, bolti eladók, belvárosi hajléktalanok vagy épp szobatársai a 7-es kórteremben – kéréstelenül is ellássa afféle hasznos és izgalmas információkkal, amelyek nélkül, úgy érezte, az élet bizony sótalan lenne. A magyar irodalom nagy műzsáiról, udvarlási tanácsokból, no és a véres hurka tájegységenként eltérő elkészítési módjáról minden napra jutott legalább egy történet, amely kétségkívül olyan optimális arányban volt fűszerezve, mint a szóban forgó húsétel.

– Leírás a sirályfélék családjáról?! – ismételte nagyokat hümmögve a mellette fekvő fiatal jogász, majd fejét csóválva, hangosan felnevetett. Ő volt az egyetlen a 7-es kórteremben, aki átlátott a szitán. – Tanár úr, tanár úr! Nagy kópé maga! – mondta úgy, mint akinek kifejezetten szimpatikus szobatársa, lelke mélyén ugyanakkor irigylis is valamelyest a férfit, aki láthatóan a leghelyzetlenebb helyzetekben is képes jól érezni magát. Az irodalom tanár cinkosan összekacintott a jogással, aztán épp tovább sziporkázott volna, amikor pöszén és hadarva megszólalt a sarokban fekvő ragyás képű kőműves, Márton Jóska:

– Én nem a sirályfélék, hanem a hidegburkolatok családjáról szoktam olvasni. De azt is csak módjával. Az olvasást sem szabad túlzásba vinni, nehogy az a sok betű megártson a szemnek! Aztán jóízűen elnevette magát, láthatóan igen elégedett volt humorosnak vélt megállapításával.

A jogásznak átfutott a fején, hogy lerántja a leplet az irodalomtörténeti humorról, de amint ránézett a kőművesre, valami azt súgta neki, hogy erre a többlettudásra Márton Jósának talán még sincs igénye, így ezt az ötletét nyomban el is vetette. Márton Jóska egyébiránt – aki a professzor érdeklődését azzal keltette fel, hogy a

magyar irodalom legismertebb műveinek említésekor is csak pislogott bambán, s úgy élt csaknem 50 esztendőn át, hogy a Márai Sándor nevet még csak hírből sem hallotta, – felettébb magabiztos ember volt. „Ennek a tudásnak a hiányát sem a kéményépítéskor, sem a burkolási munkálatok során nem éreztem” – mondta egy ízben irigylésre méltó határozottsággal a professzornak, majd megerősítésképpen jó mélyen megszívta az orrát. Márton Jóska minden egyes alkalommal, amikor úgy érezte, hogy valami igen nagy bölcsélet hagyja el az ő száját, jó hangosan megszívta az orrát. És mert gyakorta érezte úgy, Márton Jóska egyfolytában az orrát szívta. Az irodalomtörténész bár láthatóan nem igazán tudott mit kezdeni az ilyen típusú érvekkel, alapvetően szimpatikusnak találta a cingár kőművest, egyfajta csodabogárként tekintett rá, érveit is afféle szent döbbenettel hallgatta, s olykor nevetni, máskor sírni támadt kedve azoktól. Időnként azonban beismerte a tanár, hogy Márton Jóskának bizonyos helyzetekben és körülmények között igaza lehet. Ettől a találkozástól ilyenformán mindketten gazdagabbá váltak, úgy az irodalomprofesszor – akinek más körülmények között vajmi kevés alkalma adódott arra, hogy egy egész héten át hallgassa a Márton Jóska-félék velős, ám erősen megmetszett világnézeteit –, mint maga Márton Jóska. Az 50 felé közeledő kőműves pedig – a 7-es kórteremben, spontán szerveződő irodalom kurzusoknak köszönhetően – nemcsak arról szerzett tudomást, hogy élt a 21. században egy Kossuth-díjas magyar író, aki Grosschmid Sándor néven látta meg a napvilágot, s meglehetősen markáns nyomot hagyott a világirodalomban, de hajszálpontosan meg tudta mondani azt is, hogy ez a férfi mikor és hol találkozott először Mezei Máriával, s mely tabáni kisvendéglőkben álmodoztak kassai közös életről. Így lehet, hogy Márton Jóska, a ragyás arcú, cingár testalkatú kőműves másfél hetes kórházi tartózkodása során nem pusztán egy kiváló minőségű, német gyártmányú térdprotézissel, de némi irodalmi műveltséggel is gazdagodott.

A sajátos szimpóziumot a délutáni vizit szakította félbe. Az öreg professzor ezúttal a kórterembe betoppanó ügyeletes orvost szemelte ki magának, s még mielőtt az bármit szólhatott volna, rákezdett:

– Mondja, doktor úr, hallotta a legfrissebb egészségügyi ajánlást? Brit tudósok bebizonyították, hogy napi egy szál májas hurka kenyér nélkül, ecetes uborkával történő elfogyasztása a kora reggeli órákban a hímvevő vérellátását oly mértékben képes fokozni, ami megakadályozza a merevedési problémákat, s a potencianövelés hosszú távon garantált általa.

– Akkor megközelítőleg jók a kilátásaim – válaszolt cinkos mosollyal az arcán az adjunktus, aki tizedik napja kifejezetten élvezettel nyitott be a 7-es kórterembe. Jól jött ez a derű, ami szépen, lassan kiszivárgott a 7-es kórteremből, hogy átjárja az ortopéd sebészeti osztály minden zugát. Éppen másfél hete hömpölygött ez a szokatlan életöröm a kórházi folyosón, bekopogtatott a többi betegszobába, a vész-

gálóba, a betegfelvételi irodába, de még az orvosi szobát is megtöltötte. Ez a színtelen, szagtalan derű mintha a légkör részévé vált volna, betöltötte nemcsak a kórház helyiségeit, de az osztályon fekvő betegek és a fásult orvosok lényét is. Az irodalomtanár karizmatikus megjelenésével, műveltségével, sziporkázó humorával, töretlen optimizmusával nemcsak üdítő jelenség volt egy lehangoló kórházi közegben, de az adjunktus kutatási témájához épp megfelelő alanynak bizonyult. Az ambiciózus középkorú orvosnak ugyanis szent meggyőződése volt, hogy a beteg mentális állapota – műtéthez való hozzáállása, hite a gyógyulásban, valamint orvosába vetett bizalma – jóval nagyobb mértékben befolyásolja az adott beavatkozás sikerét, és a további gyógyulási folyamatot, mint azt korábban a nyugati orvoslás képviselői feltételezték. Az elismert ortopéd sebész pszichológusokkal és személyiség-lélektannal foglalkozó szakemberek közreműködésével, immár 200 beteg esetismertetésén van túl, eredményeiket számos hazai s egynehány nagy presztízsű nemzetközi tudományos lapban is publikálták.

– Na és hogy vannak? – kérdezte az ügyeletes orvos, ám még mielőtt válaszolhattak volna a kérdésre a 7-es kórterem betegei, egy kétségbeesett női hangra lettek figyelmesek.

– Nővér! Nővér!

A betegszobában fekvő férfiak meglepve néztek egymásra, majd az orvosra.

– De, hiszen ez egy női hang! És a szomszéd szobából jön! – szólt a kőműves. Egy nő a férfi részlegen?! – kérdezte egészen bárgyú arckifejezéssel, majd valami furcsa grimaszt vágott.

A kiabálás az ortopéd sebészeti osztály másik végéből, a női részleg felől jött, ám kétségtelenül olyan hangerővel, mintha csak a szomszédos kórteremből hallatszott volna. Ez volt az egyetlen helyiség az idő tájt az egész épületben, ahová nem tudott beáramlani a derű. Pedig még az ajtó is nyitva állt. De hiába! Mert ez az áthatolhatatlanul tömény, fekete lemondás csak úgy áradt abból a kórteremből. Lehetetlen vállalkozásnak tűnt legyőzni, mert állandóan résen volt; figyelte az ablakokat, az ajtónyílást és a legapróbb réseket is, majd hatalmas száját kítátotta, és elnyelt mindent – fényt, reményt, derűt –, ami élhetőbbé tehetné volna azt a kórtermet.

– Ez egészen biztosan a Hermina lesz! – szólalt meg a szeplős, szőzi nővér, aki az ügyeletes orvossal együtt vizitelt. Nemrég hozták le a műtőből, minden a legnagyobb rendben van, de gyanítom, hogy amíg az osztályunkon fekszik, nem lesz hiány kis éji zenéből – referált meglehetősen sajátosan, majd nagyot sóhajtott, mint aki akkor ébredt tudatára, hogy az elkövetkező napok különösen nagy kihívás elé állítják majd munkabírásból, toleranciából. Még be sem fejezte prognosztizálását, ismét visszhangzott a folyosó.

– Nővér! Hallatszott a kétségbeesett hang sokadszorra. Az ágyban fekvő ötven körüli nő, amint meglátta, hogy a fiatal, fehér köpenyes ápoló sietős léptekkel elha-

lad a kórterem előtt, s nem hozzá igyekszik, egészen pánikba esett. Riadtan kiáltott utána. – Hozzon nekem egy fájdalomcsillapítót, mert ezt nem lehet kibírni – majd kelleetlenül hozzátette –, kérem.

– Egy pillanat, mindjárt visszajövök, hívnak a 10-esből – szólta oda a nővér zihálva.

– Itt aztán belepusztulhat az ember a fájdalomba, rá se rántanak – jegyezte meg gúnyosan a nő.

– De hiszen alig egy órája hozták le a műtőből, azóta háromszor volt itt Ella nővér – emlékeztette közvetlen mellette fekvő betegtársa, egy nagydarab, szemüveges asszony.

– Már itt is vagyok – mondta kimerülten, ugyanakkor szolgálatkészén a nővér.

– Hát a fájdalomcsillapító? Az is itt van? – reklamált Hermina.

– Azt bevette, amit az előbb hoztam? – érdeklődött a nővér.

– Bevettem, de semmit nem használt! Legyen kedves valami erősebbet hozni, mert mindenem fáj. Szétszakad a fejem, a derekam is sajog, a lábamról meg mintha két kézzel tépnék le a húst – sorolta egy szuszra. Ahogy a feltűnően ápolt, szép arcú nő megállás nélkül árasztotta magából a panaszt, olyanak tűnt, mint egy dacos kisgyermek, aki maga sem tudja miért, talán csak úgy kedvtelésből perel a világgal, mert éppen nincs jobb dolga, ám legszívesebben odabújná két védelmező kar közé.

– Ez a legerősebb fájdalomcsillapító, közvetlen műtétek után szoktuk adni. Legyen türelemmel, nemsokára hatni fog – magyarázta a nővér. Ha pedig továbbra is fáj, akkor sem kell kiabálnia, csak nyomja meg a nővérhívót – a piros gomb ott a feje fölött – fél óra múlva, és megpróbálkozunk egy másik fajtával – biztatta a frissen operált asszonyt.

– Nekem hoztak a gyerekeim keresztretjvényeket, meg egy rakás újságot, szívesen kölcsönadom valamelyiket – ajánlotta fel egy halk szavú, beesett arcú szobatárs a sarokból, és göcsörtös ujaival a szekrényén sorakozó, halomban álló női magazinok felé bökött. Én is ilyesmivel szoktam elterelni a figyelmemet, ha belém hasít a fájdalom – mondta biztatólag a vészna asszonyka.

– Van is nekem erőm rejtvényt fejteni, meg olvasni ilyenkor, mikor alig élek! – válaszolt barátságatlanul, aztán magához vette nagyméretű, műbőr kozmetikai táskáját az ágy melletti kórházi éjjeli szekrény fiókjából. Hosszasan kotorászott a fekete-fehér pöttyös neszesszerben, majd enerváltan megszólalt. – Na, már csak ez hiányzott. A nagy kapkodásban elfelejtettem bepakolni az éjszakai krémemet. Milyen szerencsétlen vagyok! Idegesen húzott elő egy fanyelű hajkefét, aztán kibontotta feje tetejére búbozott kontyát, és nagy sóhajtozások közepette fésülni kezdte hosszú, fekete haját. Ha tudtam volna, hogy ilyen kínokat kell átélnem, ’biz Isten, bele se vágok – kezdte újra a kesergést, majd nagy kék szemével a kórteremben fekvő asszonyokat pásztázta úgy, mint aki rettentően éhezik egy kis részvétre.

– Hagyja már abba! – förmedt rá a nagydarab asszony. Mi itt mindannyian műtét után vagyunk! És azt is elárulom magának, hogy nem egy ilyen semmitmondó izületi tükrözésen estünk át! – a szobatárs egészen kikelt magából. Nézze meg Irénkét – mutatott az aszott, vészna asszonyka felé! Csipőprotézist ültettek be neki, és valami komplikáció adódott, ami miatt komoly vérvesztése lett, mégsem rinyál annyit, mint maga. Ráadásul épp az én fülembe sikoltozik – tette hozzá. – Pihenni, lábadozni próbálunk, ha nem tűnt volna föl, legyen már tekintettel ránk! Majd felült az ágyban, rosszallóan az 50 körüli szobatársára nézett, és járókeretjére támaszkodva óvatosan megindult az ajtó felé. Az ajtóból még ingerülten visszaszólt; hogy hagyhatja így el magát valaki? Szánalmas!

– Könnyű annak, aki már lábra állhat! – jegyezte meg sértődötten a nő, aki láthatóan nem volt hozzászokva ehhez a hangnemhez. És nem is izületi tükrözésem volt, hanem térdprotézist kellett beültetni – tette hozzá durcásan, kifejezetten sértve érezte magát ugyanis, amiért szobatársai nem búslakodnak egy emberként sanyarú sorsán.

– Pár nap, és maga is lábra állhat! Örüljön neki, hogy jól sikerült a beavatkozás, és újra fog tudni járni! Arra kell gondolni, hogy ma már vannak ilyen dolgok – protézisek, meg mit tudom én – amik régen nem voltak, aztán ha elkopott a térd, akkor kész, leestünk a lábunkról – mondta biztatólag a halk szavú asszony a sarokból, és kedves mosolyra húzódott szája.

– Jární! Mikor lesz még az? – mondta egyhangúan, s mintha a mondat többi részét meg sem hallotta volna, így folytatta – Ha lesz még olyan egyáltalán. Már abban sem vagyok biztos, hogy jobb lesz, mint eddig volt.

Bár Hermina asszony az éjszakát békésen végigaludta, ébredés után az első dolga mégis az volt, hogy ráripakodjon a nagydarab szobatársra, aki állítólag förtelmesen horkolt, s ő emiatt egy szemhunyaszt sem tudott pihenni. A női részleg 14-es kórtermében a legnagyobb jóindulattal sem mondhatni, hogy feszültségmentes volt a légkör. Údító pillanat volt, amikor délelőtt 10 óra tájékán barátságos, mosolygós gyógytornász lépett a kórterembe. Csak Hermina szörnyülködött, ahogyan a fehér köpenyes nő mellé lépett.

– Hozzám? Gyógytorna? Már ma? De hát megmozdítani is alig bírom! Ez valami tévedés lehet – mondta egy szuszra, és egészen elkerekedtek nagy kék szemei.

– Igen, a gyógykezelést már a műtét másnapján megkezdjük, ezt bizonyára főorvos úr is elmondta. Az izomzat erősítése nagyon fontos ilyenkor. De nem kell ettől így félnie, fog ez menni Önnek is, mint mindenki másnak – válaszolt empátiával a hangjában, és már nyúlt is a beteg bal lábaért.

– Jajjj-jajjj-jajjj! – szisszent fel a nő eltorzult arccal.

– Muszáj együttműködnie, saját érdekében – figyelmeztette kedvesen, de határozottan a gyógytornász. Ha betartja az utasításokat, és a tornát sem hanyagolja el,

akkor minden rendben lesz! Egy pár nap és ráállhat, egy hónap múlva pedig akár futóversenyre is benevezhet – fogalmazott derűsen a fehér köpenyes nő.

– Auuu! – ordított fel olyan hangerővel, hogy zengett az egész folyosó. Istenem! Ezt nem lehet kibírni. Nagyon kérem, hagyjuk ezt abba mára.

– Meg kell értenie, hogy ez a felépülés része – mondta a gyógytornász türelmesen, ám ez a metsző kiáltás nem hagyta nyugodni. Ez a hanghordozás ismerős volt neki. Herminát nem a műtét utáni fájdalom kínozza – állapította meg. A beteg nagy kék szemeibe nézett, és abban a pillanatban megerősítést nyert észrevétele. Kétség nem fér hozzá, hogy Hermina is „abba” a csoportba tartozik. Nagy levegőt vett, rámosolygott a nőre, és kedvesen végigsimított lábfejen. Világosan látta, hogy ezúttal nem a szokásos kezelésre lesz szükség. A vékony testalkatú, kerek arcú nőt a legjobb gyógytornászok között tartották számon, azt beszéltek róla, nemcsak munkának, de élethivatásának tartotta a segítségnyújtást. Egészen unikumszámba menő empátiával szűrte ki az ortopédia afféle problémás eseteit, azokat a betegeket, akiknek meglehet a térdük elkopott, s talán fájdalmaik is vannak, ám elsősorban mégsem az adott testrészt, mint inkább a lelkük szorult gyógyításra. Akiknek maga az élet fáj elsősorban! A gyógytornász rettentően sajnálta ezeket az embereket, a betegségbe menekülőket, ezért már-már megszállott módon, minden tudásával, empátiájával igyekezett testreszabott kezelést adni nekik. Igazi gyógyító volt ő a szónak abban az értelmében, ahogyan a testet és lelket egy egységként kezelte, s az egyik ép működéséhez alapvetőnek tartotta a másik egészségét is. Így történhetett, hogy egy szempillantás alatt felismerte azokat, akiket hiába is operálnak meg sikeresen kiváló orvosok, hiába is ápolnak odaadón jólelkű nővérek, hiába mutat a műtét utáni röntgenfelvétel tökéletes eredményt, valami mégsem stimmel velük. A gyógytornász pontosan tudta, hogy Herminával nem lesz könnyű dolga, mert az asszony is abba a csoportba tartozik, melyben az emberek saját maguk állnak gyógyulásuk útjába. Ők azok, akik időről időre megjelennek az orvosi rendelőkben, megfoghatatlan testi fájdalmakról panaszkodnak, gyógyszerek tucatjait szedik be reggel, délben és este ragyogó szemekkel, attól remélve megváltást, s többnyire önmaguknak sem vallják be, hogy másfajta gyógyírre lenne szükségük. 5 milligramm ölelés, 10 milligramm nevetés napjában háromszor – akár éhgyomorra –, s máris csírájában eltűnnének a magukban oly gondosan nevelt kórokozók. Mennyi, de mennyi történetet hallgatott végig a gyógytornász az évtizedek során, amik egytől egyig arról tanúskodtak, hogy egy múltban elszenvedett, feldolgozatlan lelki trauma miféle testi panaszokat tud okozni. Hermina éppen ilyen volt! A gyógytornász – hogy gátat emeljen ennek a panaszlavinának – az ablakhoz lépett, s így szólt:

– Húzzuk csak el jobban azt a függönyt, nézzék, milyen gyönyörűen süt odakinn a nap. Szinte simogatja az ember lelkét.

– Simogatja, na persze! Azokét biztosan, akik nem a kórházi ágyon sütkéreznek! – vágta rá borúsan az asszony.

– Ennek aztán mondhat bármit! – legyintett a nagydarab szobatárs, és szemeit a gyógytornászra szegezte. Reménytelen eset! – szögezte le fejcsóválva, majd szemrehányóan folytatta – alig egy napja vagyunk összezárva vele, de Istenemre mondom, már most kikészített mindannyiunkat.

– Folytassuk a tornát! Rendben? – szólt a gyógytornász empatikusan, ügyet sem vetve a szobatárs kimért megjegyzésére.

Gyakorlott mozdulattal vette kézbe az asszony jobb lábát, ám, amint megpróbálta megemelni, az újabb siránkozásba kezdett. Ha egy csöppnyi együttérzés is van magában, nem kínozt tovább – fakadt ki Hermina.

Ez a metsző jajveszékelés úgy csapódott be az ortopéd sebészeti osztály fekvőbeteg részlegére, akár egy lövedék. A kiabálásra újfent felkapták a fejüket a férfi részleg 7-es kórtermében tartózkodók, pedig azt egy csapóajtó, s hat másik kórterem választotta el a szobától, melyben Hermina asszonyt elhelyezték. Az irodalomtanár, a fiatal ügyvéd, a ragyás képű, bozontos szemöldökű kőműves és a sápadt arcú, kopaszodó pék kérdően egymásra néztek, majd kisvártatva megszólalt a kőműves:

– Herminácska! – mondta sokat sejtetően a kőműves. Hallottam, ahogy a nővérszobában beszélnek róla. Csak félbolondként emlegetik. Hát, ha félbolond, ha nem, igencsak szemre való teremtés – szólt vágyakozva a férfi. Megkukkantottam! A 14-esben fekszik.

Az irodalomtanár, aki járókerettel már kiválóan közlekedett, elhatározta, hogy maga is szemügyre veszi ezt a bizonyos félbolondot. Maga sem tudja, mi történt vele, hiszen nem volt különösebben kíváncsi természetű ember, ám hirtelen összecsapta a megsárgult lapokkal teli, vaskos verseskötetet, amit pár másodperce még elmélyülve olvasott, kipattant az ágyból, majd félhosszú, ősz haját hátrasimította, és már indult is fürgén a női részleg felé. Azt találta ki, hogy kicsit lelassít az ominózus kórterem előtt, és csak úgy lopva megfigyeli rikácsoló sorstársát. Ám amint megpillantotta a nőt, egycsapásra szertefoszlott a terve. Csak állt bambán a kórterem előtt járókeretere támaszkodva, és megbabonázva nézte ezt a nőt, aki nem volt már fiatal, de finom metszésű, vakító kék szemeivel, fekete hajával olyan elragadó jelenség volt, hogy egészen elvarázsolta a férfit. Szép nő volt, mégis olyan dermesztő apátia áradt a lényéből, hogy a férfi minél tovább nézte, annál inkább nyugtalanította a látvány. Ápolt, vonzó megjelenése feszülő ellentétben állt magatartásával. Ahogyan feküdt az ágyon elesetten és reménytelenül, maga volt a lemondás. A férfi csak nézte a nőt letaglózva, majd hirtelen ötlettől vezérelve megszólalt:

– A folyosó egyik végétől a másikig gyalogoltam maga miatt! Az – akárhogy is számolom – oda és vissza ötven méter! Minimum! – tette hozzá diadalittasan. Szóval, azért tettem meg ezt az elismerésre méltó távolságot, mert lenne Önnek egy ajánla-

tom! Ha abba hagyja ezt a fülsiketítő rikácsolást, amint lábra állhat, meghívom, meghívom mondjuk egy gesztenyepürére, az egész ehető itt a kórházi büfében – szóló a férfi. Természetesen kizárólag a betegársaim, valamint saját nyugalmam érdekében teszem! – folytatta huncut mosollyal az arcán, majd kihívóan a nő szemébe bámult.

A kórteremben megállt a levegő, a betegársak tágra nyílt szemmel, egyetlen pizszenés nélkül figyelték a különös párbeszédet, egyedül a nagydarab asszony nevetett fel. Eszében sem volt leplezni elégedettségét, szívből örült, hogy végre jól megmondta valaki kiállhatatlan szobatársának a véleményét.

– Méghogy rikácsolás! Kikérem magamnak! Meg egyébként is, majd pont gesztenyepürét fogok enni, hogy elhízzak itt a nagy semmittevésben – ripakodott rá a férfira.

– Azt választ, amit akar, bánom is én, felőlem kefir is rendelhet – mondta a tanár –, csak ezt a visítást hagyja abba.

– Hogy micsoda arrogáns, faragatlan emberekkel van tele a világ! Felháborító! Azt várhatja, hogy én magával bárhová is elmenjek! – méltatlankodott. Ráadásul be sem mutatkozik, csak futtában bekiabál az ajtónyílásból.

– Azért gondolja meg, Hermina, Kedves! Holnap ebéd után eljövök magáért ezen a fehér paripán – mutatott büszkén a járókeretre, majd sarkon fordult, és elindult a férfi részleg felé.

– Hát, én mondjuk szívesen elmennék – és a nagydarab, szemüveges szobatárs mindenki meglepetésére olyan áhítattal bámult a férfi után, mint egy első randevúról ábrándozó kamaszlány.

– Hm... mit mondjak? Egy gesztenyepürét még én is szívesen elfogyasztanék vele – szólalt meg a sarokban fekvő, halk szavú, vékony asszonyka, és sejteni lehetett merrefelé kalandoznak a gondolatai, mert bizony idős kora ellenére igencsak belevörösödött ebbe a mondatba.

A női kórterem kislányos ábrándokkal és cinkos, huncut kacagással telt meg, s egy pillanatra úgy tűnt, mintha Hermina is elmosolyodott volna. A szemtelen, de kétségkívül igen sármos férfire gondolt, akinek volt valami a lényében, amitől járókerettel a kezében is úgy hatott, mint maga a megtestesült férfierő. „Vajon komolyan gondolta ezt a meghívást?” – töprengett az asszony. „Méghogy én rikácsolok, meg vonyítok! Öntelt, nevetlen figura!” És bár kifejezetten sértve érezte magát, volt benne egy különös, meghatározhatatlan érzés. Vágy, hogy újra lássa a férfit.

Az irodalomtörténész aznap már másodszor csodálkozott el önmagán. Ahogy sétált vissza kórtermébe, mintha kívülről hallotta volna párbeszédét a szépasszónnyal. Micsoda bunkó voltam! Egy arrogáns seggfej! – állapította meg. Ezek után ne lepődjek meg, ha hallani sem akar rólam többet. Talán a férfi lepődött meg leginkább, amikor másnap délután együtt álltak be a kórház alagsorában működő büfé kigyózó sorába.

– Irodalomtörténész vagyok, 70 éves, egyedülálló. Van egy budai és egy miskolci belvárosi lakásom, meg egy balatoni nyaralóm. Erre mondják, hogy jó parti – sorolta flegmán a tanár, mint, aki szándékosan provokálja a nőt, hogy valami reakciót váltson ki belőle. Ennek a hencegésnek körülbelül a fele volt igaz. – Maga jön! De előtte még mondja meg, mire jutott; kefir vagy gesztenyepüré? – és szemtelenül felnevetett.

A nő biztosra vette, hogy ha kefir mond, akkor a férfi minden igyekezetével próbálja rábeszélni az édességre, és ő majd minden porcikájával élvezni a heves udvarlást.

– Kefirt kérek! – döntött a nő.

– Remek választás – mondta cinikusan a férfi, és esze ágában sem volt befolyásolni Herminát döntésében. Egy kefir és három gesztenyepürét kérek! – adta le rendelését, majd az egyetlen szabad asztalhoz vonultak.

– Goujat! – mormogta a nő egészen halkán, inkább csak úgy magának, ám a tanár meghallotta, és elkerekedő szemével szinte felfalta a nőt, úgy kérdezett vissza.

– Goujat?! – maga..., maga beszél franciául? És milyen tökéletes a kiejtése! Csak nem nyelvtanár? – érdeklődött a férfi, aki annyira meglepődött mindezen, hogy el is sikkadt a szó jelentése felett, aminek legpontosabb magyar fordítása a *szemtelen fráter* kifejezés.

– Nem, nem! Könyvtárosként dolgozom – mondta a nő kimérten. Igaz – tette hozzá bártortalanul –, egy időben foglalkoztam diákokkal, jártak hozzám órákat venni, de intézményi keretek között sosem tanítottam. Egyébként meg régi történet már ez, jó ideje nem vállalom senkit. Idegesítenek a gyerekek, se kedvem, se energiám nincs ilyesmire. – A napokban töltöttem az 55. életévemet.

– 55! De hiszen Ön szemtelenül fiatal! Meséljen magáról! Kezdjük mindjárt azzal, mit kell tennie magával ahhoz, hogy ilyen észbontóan jól nézzen ki? Az életéről, a terveiről. Igen, a tervei különösen érdekelnek! Azt szokták mondani, akik tele vannak tervekkel, azok nem öregszenek! Szóval, mondja Hermina! Mit csinál, ha lesz egy kiváló térde? Önnek is térdprotézist ültettek be, ha jól hallottam, ugyebár?

– Ugyan már, ne időtlenkedjen! Nem szeretem, ha gúnyt űznek belőlem! Miféle tervekről? – kérdezte, miközben összehúzta szemöldökét, és rosszallóan a férfira tekintett. Az imént mondtam, hogy 55 éves elmúltam, megettem a kenyerem javát. Nagy terveim nincsenek már erre a kis időre! – mondta enerváltan.

– Kis időre? – kérdezett vissza a férfi elgondolkodva, és egy csapásra eltűnt a derű arcáról. Elkomorulva tekintett a nőre, és egészen ijedten folytatta. – Nem akarok toladó lenni, de van talán más betegség is?

– Más betegség? Az kéne még! Elég nagy tragédia ez is! Ha felépülök, visszamegyek a könyvtárba, aztán éldegélek csendesesen – mondta a nő. Mármint, ha felépülök egyáltalán, mert arra semmi garancia sincsen – tette hozzá mélabúsan.

– Nocsak? Történt valami műtét közben? – érdeklődött a férfi tágra nyílt szemekkel, és hirtelen kezdte magát igen kellemetlenül érezni. Milyen tapintatlan vagyok – ostromozta magát a tanár. Talán valami szövődmény adódhatott, és tényleg komoly fájdalmai vannak a szépasszonynak, én meg a 7-es kórterem önjelölt szószólójaként csitítgatom önző módon, pusztán azért, hogy mi, akikkel minden a legnagyobb rendben van, kellemes körülmények között tudjunk lábadozni.

– Ó, nem! Szó sincs semmiféle szövődményről! Bartos főorvos úr még a műtét utáni röntgent is behozta megmutatni, büszke volt az eredményre. Mutogatott rajta ezt-azt, nemigen értek én ehhez, de az osztályvezető főorvos úr a reggeli viziten úgy fogalmazott, hogy kiváló lett, tankönyvi példa.

– Értem! – mondta gyanakodva a férfi. A férfi egyre furcsábban érezte magát, s csak feszengett a büfé narancssárga műanyag székében. Hol lopva figyelte a nőt – a gesztenyepüré kanalazgatása közben –, hol egészen nyíltan és gátlástalanul bámult kék szeméibe; érzett benne valami nyugtalanítót, amit nehezen tudott volna definiálni. Mintha lényében a rossz értelemben vett lázadás, a hömpölygő békétlenség keveredne a bénító búskomorsággal. Akárhogy is méricskélte, faggatta, egyre inkább azt érezte, hogy ehhez a nőhöz egyszerűen lehetetlen közelebb kerülni. Már csak azon morfondírozott, hogy ezzel a barátságtalan, kimért viselkedéssel kizárólag őt tiszteli meg az asszony, vagy mindenki mással is ilyen, s talán nem is veszi észre a lényéből áradó, fojtogató pesszimizmust. Nagyot sóhajtott, a nőre szegezte tekintetét és őszinte érdeklődéssel azt kérdezte: mondja, ha a műtét jól sikerült – vagy ahogyan az imént mondta, kiválóan – akkor miért kételkedik abban, hogy felépül?

– Hogy-hogy miért? – nézett rá értetlenül a nő. Mert bármi történhet! Bármi, érti? Ahogy botorkálok vissza a kórterembe, egy rossz mozdulat, és elzuhanok. Kész, máris megvan a baj. Vagy eleshetek akár zuhanyzás közben is. Isten tudja, annyi baj történik az emberrel. De persze az is lehet, hogy a térdprotézissel semmi gond nem adódik, baleset sem ér, csak épp fél év múlva váratlanul stroke-ot kapok vagy infarktust. És akkor mi haszna annak, hogy van egy jól működő lábam? Úgy csinál, mintha nem ebben a világban élne!

– Mondja, kedves Hermina! – szólt a tanár, majd megköszörülte torkát, nagy levegőt vett és így folytatta. Olyasmire szokott gondolni, hogy esetleg nem kap stroke-ot? Sőt, nemhogy stroke-ot, de még infarktust sem! Mert ha hiszi, ha nem, vannak emberek, akik nem kapnak stroke-ot, sem infarktust. Azt képzelje el, én már olyan embert is láttam – mi több, beszélgettem is vele –, aki egyáltalán nem is gondolt arra, hogy ő stroke-ot vagy infarktust kapna valaha! De a legfurcsább eset mégis az volt – ezt már bizonyára el sem hiszi nekem –, amikor egyszer egy olyan emberrel találkoztam, akinek nem azon járt az esze a nap 24 órájában, hogy halálhörgések közepette, micsoda förtelmes és kínzó betegségben fog kimúlni – sorolta ironikusan a férfi, aki úgy érezte, ezt a beszélgetést nem bírja tovább. Arra gondolt, hogy itt

ül vele ez a dekoratív nő, akinek olyan kék a szeme, hogy egészen megbűvöli vele a férfiembert, mégis megfullad, ha még egy szót szól a szépasszony.

– Értem én az iróniát! De meg kell, hogy mondjam Önnek, nem tetszik különösebben az ilyesfajta nyers beszéd! Meglehet, egy kissé pesszimiztának tart, de higgye el, minden okom megvan rá! – szabadkozott a nő.

– Kissé... – ismételte a férfi cinikusan, miközben két adag gesztenyepürét jó étvágygyal elfogyasztott, s épp azzal birkózott, hogy a harmadikat is felnyissa, amire valamiért igen erősen szorult rá a műanyag tető.

– Tudja, nincs mindenkinek oka az örömről! Örüljön, ha magának bejött az élet!

– Nekem bejött az élet? Ezt ugyan miből olvasta ki? Egyszer majd mesélek magának, de ha nem haragszik, most inkább visszamegyek a kórterembe – mondta a férfi, aki egészen meglepődött azon, ami pár perc leforgása alatt történt. Az örökké derűs irodalomtanárt egy hajszál választotta el attól, hogy őt is magával húzza a neurotikus szépasszony hangulata, és egymás szavába vágva értekezzenek a nyomorúságos élet kinszenvedéseiről. A férfi ezerszer megbánta, hogy meghívta a nőt, már épp felállni készült a műanyag székéből, hogy mihamarabb megmeneküljön ebből a kilátástalan helyzetből, amikor a nő közepébe vágva annyit szólt:

– Hagyjon csak itt! De azt tudnia kell, hogy... meghalt a hugom!

– Sejtettem! – mormogta alig érthetően a bajsza alatt a tanár! Fogadja, kérem, őszinte részvétem! És, és ne haragudjon az előbbiért... Nem szoktam így kikelni magamból! – mondta a férfi lesütött szemmel, és rövid idő alatt már másodszor érezte azt, hogy rendkívül illetlenül viselkedett. Arra gondolt, hogy igazságtalan volt a hölgygel, akit kórházban ápolnak, s ez alatt szeretett testvérét is elveszíti.

– Köszönöm! – szólt a nő, s nagyot sóhajtott úgy, mint aki hosszú elbeszélésbe akar kezdeni.

– Most kapta a hírt? – érdeklődött a férfi együttérzéssel a hangjában.

– Ó, nem, dehogyis! – kapta fel fejét a nő. 2007 májusában hagyott itt minket. Május 4-én kaptam a hírt, máig emlékszem, 3 óra 10 perc volt, amikor telefonon értesítettek.

– Tessék? A férfi először azt hitte, rosszul hall. Nagy levegőt vett, nyugalmat erőltetett magára, majd szemöldökét összeráncolva így szólt. Ugye, most viccel?

– Ilyesmivel nem szokott viccelni az ember! – mondta a nő szigorúan!

– Drága Asszonyom! Mondja! Tudja, hogy milyen évet írunk most? – kérdezte, miközben értetlenség és düh ült ki az arcára.

– Hogyne! 2019. július ötödike van!

– Nézze! Én sajnálom a hűgát! Higgye el, őszintén sajnálom! – mondta lassan, tagoltan, s ép lábával ütemes dobolásba kezdett az asztal alatt. Kisvártatva folytatta. – Sajnálom az orvosát, a gyógytornászát, a szobatársait, a rokonait, a családját, a szomszédját! Sajnálom a kutyáját, a macskáját, a hörcsögét, a pókjait a falon, az

egereit a kamrában... Tiszta szívemből, őszintén sajnálok mindenkit, akivel maga akár csak egyetlen percre kapcsolatba kerül. Azzal felállt a férfi, sarkon fordult, és megindult a 7-es kórterem felé.

– Kattant! – jegyezte meg bajusza alatt a férfi, aki egészen kikelt magából.

– Na, tessék! Meghív, aztán meg faképnél hagy? – vont a kérdőre a nő felháborodva. Szép viselkedés, mondhatom! Igazi úriemberre vall! Láttam én magán már az első pillanatban, hogy egy arrogáns, faragatlan alak! – kiabált utána sértetten.

– Tudja Katarina, a Makrancos hölgy szerepéhez kicsit már öregecske – szolt vissza gúnyos mosollyal arcán a tanár, akit rettentően felbosszantott a nő. „Sikerült elérnie, hogy egy idiótának érezzem magam!” – konstataálta a férfi, aki nem is emlékszik, mikor hozták utoljára így ki a sodrából. Tehetetlen dühöt érzett, amiért így packázik vele a nő, s nyugtalanító gondolatok cikáztak a fejében, ahogy benyitott a 7-es kórterembe. Érzései kiülhettek az arcára, mert alig lépett be az ajtón, Márton Jóska így fogadta:

– Na, de feldühítette a félbolond szépasszony!

– Tudja fiam, a díszes csomagolóanyag gyakorta megtéveszti az embert. És bizony minél inkább díszes a csomagolás, annál nagyobb a csalódás, ha silány a benne levő ajándék.

– Miért? Hát ajándékot is kapott a Szépasszonytól? – értetlenkedett a cingár szobatárs.

– Az asszonyra mondja, te szerencsétlen! – dörögött az orra alatt a pék, s lelkesen magyarázni kezdett a nagyokat pislogó kőművesnek. – Ez csak afféle hasonlat volt, Janikám! Olyan irodalomtörténetes beszéd! Arra érte a tanár úr, hogy az asszony bár tetszetős, nem épp kedvére való. A természete miatt, például! Aztán körbenézett a kórteremben fekvőkön, mintha megerősítést várna, de mert sem a tanár, sem a jogász nem helyeselt, gyorsan hozzátette mondandójához. – Vagy valami ilyesmi!

– Na, akkor csak igazam volt, ugye? Nem véletlenül gúnyolják félbolondnak! – okoskodott a kőműves, aki nemigen tántorított a témától.

– Hogy igaza volt-e? – ismételte meg az öreg a kérdést, majd a kőművesre szegezte tekintetét. Hosszas csend után szólalt csak meg. – Maradjunk annyiban, hogy akkor lássam ezt a nőt, amikor a hátam közepét! De félbolondnak mégse nevezzük! – vette védelmébe. Mert éppen annyira félbolond, mint maga – mutatott hosszú, görbe ujjával a kőműves felé – vagy akár én.

Aztán elcsendesedett a 7-es kórterem. Tömény, fojtó keserűség gomolygott a vaságyak körül, ami mintha megbénította volna a férfiak hangszálait, mert a máskor anekdotáktól zengő szoba ezúttal némaságba borult. Aznap olyan volt a 7-es kórterem is, mint az összes többi: sivár, derűtlen, esendőséggel teli.

A tanár csak feküdt a kórházi ágyon, miközben azon tűnődött, hogy pályafutása

során elemezte már a magyar irodalom legérdekesebb személyiségeit, megannyi neurotikus zsenit és megkeseredett látnokot, és a neurotikus zsenik és megkeseredett látnokok múzsáit is, de ez a nő, ez a Hermina kifogott rajta. Nehezen viselte, hogy lelki egyensúlyából ennyire kizökkenette az asszony, és voltaképpen bosszúságának okát sem tudta volna pontosan meghatározni. Mindenesetre hangulatán még a három adag ízletes gesztenyepüré elfogyasztása sem volt képes javítani. Kiszállt az ágyból, feldúltan járkálni kezdett ide, oda a betegszobában, aztán az utazótáskájához lépett – amiben jó darabig idegesen kotorászott – végül enerváltan visszafeküdt. Alkonyodott – konstataálta a férfi, ahogy kitekintett a 7-es kórterem ablakán, s szeme a parkot szegélyező hatalmasra nőtt jejenyefákra szegeződött, amelyeknek alakjai némi hunyorítással még kivehetők voltak ugyan, kontúrjait azonban a lenyugvó nap már összemaszatolta. Leveleit sem lehetett látni, azokat a szürkület önmagába olvasztotta, csak a piciny ágakat, amelyek félve simultak a törzshöz, amitől aztán még karcsúbbnak tündek a hosszú, vékony termetű fák. „Épp olyan karcsúak, mint Hermina!” – ábrándozott a férfi, és ezúttal nem saját, csorbult büszkesége töltötte be lényét. Valamiféle különös erkölcsi magaslatból nézte a nőt, – a pap tekinthet a szószékről ilyen érzésekkel a hívőkre – minden packázását egy csapásra megbocsájtotta, és egyre biztosabb volt benne, segíteni akar ennek a megkeseredett asszonynak. Csak azt nem tudta, hogyan. Ambivalens érzések kerítették hatalmába; valami mély és megmagyarázhatatlan vonzalmat érzett a nő iránt, aki alig néhány kórteremmel arrébb feküdt, mégis mérhetetlen lelki messzeségben volt tőle. Semmi másra nem tudott gondolni, csakis Herminára! Hajnali két óra volt, a tanárember máskor ilyenkor már az igazak álmát alussza – időnként fel-felhorkantva, mellkasán valami megsárgult lapú, vaskos verseskötettel – most azonban nem jött a szemére álom. Kérdések tucatjai fogalmazódtak meg benne. Minek kell történnie egy emberrel ahhoz, hogy ilyen keserűnek érezze az élet ízét? Hogy ilyen makacsul behunyt szemmel tekintszen a jövőbe? Vagy talán nem kell történnie semminek?! Egész egyszerűen ilyen, és kész, alkalmatlan az öröm megélésére. Talán botfüle van, és képtelen meghallani az élet lélekemelő dallamait? Ahogyan az idős férfi ezeken a kérdéseken rágódott, megijedt. Megijedt, mert egy különösen nyomasztó kérdés is becsöppent a többi közé: vannak emberek, akiken egyszerűen nem lehet segíteni? Aztán elhessegette magától ezt a gondolatot. Az embernek muszáj, hogy legyen fegyvere a derűtlenség ellen. Majdnem mindegy, milyen is az a fegyver: egyszerű csúzli, amit sebtiben, a kert hátsó végében barkácsoltunk össze egy fűzfaágából, vagy profi löfegyver. Mert védekezni kell! Időnként meg kell fogni határozottan a fegyverünket, és elszántan démoni fekete szemei közé célozni az apátiának! Hogy az hátrahőkölve összeessen, és képtelen legyen a támadásra.

A nő aznap délután, miután megalázottan és értetlenül visszabaktatott a kórterembe, egyetlen szót sem szolt senkihez. Éjszaka azonban szép kék szemekre neki

sem jött álom. Ám ezúttal nem kért fájdalomcsillapítót a nővértől. Nem elégedetlenkedett, nem panaszkodott, a lábával ugyanis az égvilágon semmi probléma nem volt. Egész egyszerűen zaklatott volt, nem tért napirendre a büfében történtek felett. Újra és újra átgondolta a jelenetet, mígnem azt vette észre, hogy már nem a sértettség érzése tölti be lényét. Próbálta megérteni a helyzetet, felidézni, vajon mi olyat mondhatott a sármos irodalomtanárnak, ami miatt az faképnél hagyta. „Hiszen mindenki ilyen vagyok, mindenkinek ilyeneket mondok” – állapította meg. Ez a mondat valahogy a többi felé kerekedett, és ott visszhangzott a kórteremben. Emésztő gondolatok fészkeltek magukat a nő fejébe, aki olyasvalamin kezdett tépelődni, ami bizony aggodalomra adott okot: önmagán! Viselkedésén, mentalitásán! „Engem tulajdonképpen nemcsak az irodalomtörténész hagyott ott. Ő talán csak látványosabban, bántóbb módon tette, de...” szinte sokkolta a felismerés. „Tőlem egyszerűen menekülnek az emberek! Szinte pánikszerűen, kétségbeesve menekülnek!” Felidézte az elmúlt órákat, aztán az elmúlt napokat, heteket, hónapokat. A kórházi éjszaka sajátos csendje megfelelő alapot biztosított merengéséhez. A résznyire nyitott ajtón beszűrődő fénycsóva nemcsak a kórtermet, de a nő gondolatait is megvilágította. Hirtelenjében felismert valamit. Ez a gyér és erőtlen fény sugar olyan katartikus erővel világított rá életének homályos pontjaira, hogy a nő egészen megrémült. Egyik pillanatról a másikra kinyílt a tudata, látni kezdte magát kívülről, és döbbenetesen kérdezte önmagától: „Mikor lettem én ilyen szánalmasan megkeseredett?” Hosszú évek óta először mert szembenézni a nővel, akivé vált. Amint farkasszemet nézett ezzel a mostani önmagával, olyan markáns szégyent érzett, hogy nyomban védekezni kezdett. „Nem! Én nem vagyok ilyen.... Azaz nem voltam ilyen! Én nem ilyen voltam! Én mindig tele voltam tervekkel, én... én tudtam örülni az egészen jelentéktelen dolgoknak, az élet legapróbb ajándékainak” – nevetett fel fájdalmasan, majd összeszorította fogait, és tovább emlékezett arra a másik nőre, a régre, aki még olyan jól tudott boldognak lenni! Ahogy végigpörgetett néhány évtizedet élete filmjéből, kérdések ezrei születtek benne. „Mikor történt? És hová lett a nevetésem? A terveim? Hová tűntek a szeretteim, a barátaim? Hová lett a nő, akit szeretni lehetett?” – faggatta önmagát. „Istenem! Mikor láttam utoljára a gyerekeimet? Mikor sütöttem utoljára palacsintát az unokáknak?” Amint végigtekintett az elmúlt évek történésein, tudatosodott benne, hogy mindenkit elüldözött maga körül. „Ha az lett volna a céloim, hogy magamra maradjak, ha mindezt tudatosan, lépésről lépésre megtervezve csinálom, akkor sem sikerülhetett volna jobban” – ismerte fel a nő. Mekkora hülye vagyok! – mondogatta magában, mint aki nem akarja elhinni, hogy ez az egész vele történik. Arra gondolt, hogy hálás annak a férfinak! Az irodalomtanárnak, akinek mintha hatalma lett volna a nő lelke felett. „Muszáj elmondanom neki” – határozta el a nő. A reggeli vizit után átsétált a férfi részlegre, és célirányosan a 7-es kórterem felé lépett. Megállt az ajtóban, s meglepődve kons-

tatálta, hogy a férfi összepakolva, utcai ruhában ült az ágy szélén. Mellette bőrdöngye, a kezében pár kötet, ami feltehetőleg már nem fért el a poggyászbán.

– Üdv Katarina! Mi járatban? – érdeklődött a férfi, mielőtt az asszony bármit is szólhatott volna.

– Hazamegy? – kérdezte a nő.

– Igen, még a zárójelentést várom, aztán fájó szívvel elbúcsúzom ettől a remek szórakozóhelytől – válaszolta mosolyogva.

A nő épp azon gondolkodott, mit is mondjon, hogyan kezdjen bele, amikor szeme megakadt a férfi kezében levő könyvek egyikén. Rainer Maria Rilke: *A párdúc* – olvasta le a gerincén futó szöveget. Egy másik címet még sikerült megfejtene – arra az volt írva, hogy Rodin szobrászata – ám a többi túl apró betűvel volt szedve ahhoz, hogy ilyen távolságról el tudja olvasni. Ám úgy tűnik, ez a két kötet cím éppen elegendő volt a nő számára, aki mintha ezektől nyert volna inspirációt, így szólt:

– Tudja, hogy élvezzük-e Rodin szobrát vagy Rilke versét, ahhoz – bármennyire lenyűgözőek is – nem elegendő Rodinnak vagy Rilkének istenáldotta tehetsége. Legalább ilyen fontos, hogy engedjük-e hatni a művészetet! És ez nem kizárólag a művészileg oly tökéletes alkotásokon múlik. Ez rajtunk is múlik! Kölcsönhatás ez, ami befogadó nélkül nem jöhet létre. A szép meglátása egy képesség, ami elsősorban önmagunktól függ, s csak másodsorban a művészi zsenialitástól. Kölcsönhatás, érti? – kérdezett vissza a nő elbizonytalanodva, mert nem volt meggyőződve róla, hogy mindazt, amit érez, át tudja-e váltani szavakra. Azt hiszem, abban a pillanatban, amikor elfogy belőlünk a szép meglátásának képessége, elkezdünk meghalni. Különös haláltusa ez, ami a lélek sorvadásával indul, s meglehet évekig, évtizedekig is eltart. Talán eleinte nem is vesszük észre a jeleket, ahogyan fokozatosan sorvadni kezdünk: először a lélek, aztán a test. Mindig ez a sorrend! Kőbe vésett besorolás ez, ami sosem cserélődik fel. Tudja, hogyan kezdődik az ilyesmi? Én tudom, most már pontosan tudom – mesélt a nő átéléssel, miközben kék szeméit a férfitra szegezte. Látszólag jelentéktelen dolgokkal indul: eleinte unottan elfordítjuk fejünket a rügyező orgonabokorról, vagy enerváltan hallgatjuk a rigó dalát. Egészen bagatell, alighanem kifejezetten megmosolyogtató apróságoknak tűnnek mindezek. Ám érdemes résen lenni, és mégiscsak kellő alázattal figyelni a semmitmondó jeleket, mert ezekkel indul el a folyamat. Az az alattomos folyamat, ami aztán elhozza a napot, amikor már észre sem vesszük, hogy rügyezik az orgonabokor, vagy dalol a rigó. Azon a napon meghaltunk! De mondom Önnek, lehetséges, hogy a testünk még húzza egy darabig, ám az már nem élet. Milyen szó is fejezné ki leginkább ezt az állapotot? Mi illik ide? – rágódott a nő. Igen, azt hiszem a „van” szócska. Amikor még csak nem is vegetálunk, hanem csak úgy vagyunk! Mint egy porcelánbögre vagy egy tűzőgép. Az ember időnként két kézzel hessegeti el a boldogságot magától, majd ő csodálkozik leginkább, amikor ráeszmél, hogy az tényleg elment. Szemlélet,

bátorság, döntés, és talán életerő kérdése, hogy elfogadjuk-e az élet örömeit, vagy ajándék nélkül lépkedünk a létben. Az ember hajlamos a sorsra hivatkozni, vagy sértetten, két kézzel mutogatni a másik emberre, hogy ő a hibás a mi nyomorúságos életünkért. Pedig elsődlegesen önmagunktól, életszemléletünkől függ, hogy az életutunk sivatagon vagy virágoskerten halad keresztül. Hogy akarjuk-e kinyitni a szemünket, és meglátni a szépet porból levés és porrá levés között, az kizárólag a mi döntésünk. A Rodinek, a Rilkek segíthetnek nekünk ebben, de nem láthatnak helyettünk – szónokolt a nő, és hol a férfit, hol a távolba révedt tekintete.

– Tudja, Katarina, ezúttal meglepett! Kétségkívül igencsak meglepett! – szögezte le az irodalomtanár, aki tágra nyílt szemekkel, egészen elbűvölve hallgatta a nőt. Nem hitt a fülének!

– Ne merészeljen Katarinának nevezni – figyelmeztette mosolyogva!

– Tudja, Katarina – folytatta huncutul a nő kacintva –, ha így folytatja, ezt az új Katarinát is meghívom egy gesztenyepürére. Vagy akár egy kefirre. Sőt, talán még nagyobb kedvvel hívom meg, mint az előzőt. De ezúttal nem a kórházi büfébe.

– Én csak meg akartam köszönni... – szólt a nő halkán, különös felismeréssel az arcán.

– Hogy faképnél hagytam? – kérdezte a tanár érdeklődve.

– Nem, dehogya! Vagyis... igen! Igen! Voltaképpen azt is! És azt, hogy arrogáns volt, és szemtelen. A büfében ülve még azon tépelődtem sértetten, hogy engem még senki sem bántott meg így, mint maga. Aztán újra és újra felidéztem a beszélgetésünket – nagy levegőt vett a nő, s így folytatta – és egyszer csak másként láttam ezt az egészet: az elhangzottakat, Önt, magamat. Igen, magamat is! Úgy láttam önmagam – egészen lassan, akadozva beszélt a nő, keresve a szavakat –, mint még sosem. Valahogy kívülről, furcsa volt nagyon! És őszintén szólva, fogalmam sincs, mi változott meg, de köszönöm Önnek azt a beszélgetést! Tudja, mint egy jó pszichológus, kibillentett abból a szerepből, amit túl hosszú ideje és egyre hitelesebben játszottam. Persze nem tudatosan! – tette hozzá. S ami szépen, lassan egészen elsorvasztott volna. Szóval köszönöm, Önnek köszönöm, hogy egy éjszaka leforgása alatt sikerült kibányásznom a romok alól egykori önmagam! – mesélte a nő egészen halkán, kissé esetlenül, s szemeiben a hála és a vonzalom különös fénye csillogott. Én nem is tudom, mit mondjak?

A monológ után a 7-es kórteremben furcsa, mély csend lett, egyetlen pisszenést sem lehetett hallani. Mint amikor egy katartikus erejű, drámai színdarab véget ér, és a nézők annyira hatása alá kerülnek, hogy csak ülnek bénultan, s egy pillanatra még a tapsról is megfeledkeznek. Ez az intervallum, a színmű vége és a taps közötti századmásodpercnyi idő tágult most ki a 7-es kórterem falai között. Az ősz irodalomprofesszor letaglózva nézte a nőt, majd megköszörülte torkát, hátrasimította szemébe lógó haját, s ennyit szólt:

– Mondja talán azt, hogy ha kijön innen, nekifutunk egy újabb gesztenyepürének! Vagy akár egy kefirnek! – válaszolta mosolyogva, de tekintetéből látszott, hogy nem ocsúdott még fel egészen a révületből. Azon töprengett, létezhet-e ilyesmi. Hiszen ezt a nőt 24 óra leforgása alatt mintha kicserélték volna, nyoma sem volt a tegnapi lelket metsző búskomorságnak, amitől olyan kétségbeesve menekült. Az élet izzani kezdett reggel kilenckor a 7-es kórteremben. „Az élet mennyi különös helyzetet, nem várt csodát tartogat” – ezt lehetett kiolvasni a szemükből, ám ők csak álltak a 7-es kórterem bejáratánál szótlánul. Mindketten azt érezték, bárhogyan is alakul az életük, ezért a találkozásért örökre hálásak a sorsnak. Csütörtökön 9 óra után kicsivel az ortopéd sebészeti osztály férfi részlegének egyik kórtermét mintha Rodin-szobrokkal díszítették volna fel, miközben Rilke verseit suttozták lágy hangon a falak. A betegszoba Párizsá vált, Rodin Múzeumá: közvetlen a bejáratnál állt a márványból kifaragott *Örök tavasz*, a kórházi ágyak között magasodott Balzac emlékműve, Paolo és Francesca a mosdó mellett csókolták egymást szenvedélyesen, az ablaknál pedig a művéről gondolkodó Dante bronzból megformált alakja rajzolódott ki. Aznap 9 óra után kicsivel valaki szemet adott a nézőknek, fényreceptorokkal, látóideggel és látókéreggel, meg persze fület egy jól működő hallórendszerrel, hogy képesek legyenek befogadni a látványt, megélni a csodát, ami ott, a 7-es kórteremben tárult eléjük.

Aranyi Sándor: *Oltalom alatt*
fényfestmény 45×45 (2017, Buzias)

Vitéz Ferenc

Tudathasadás

(Bertha Zoltán festménye után)

Ahol a szíved
határt szab az égnak,
a pillanatok
csöndben összeérnek.

Két dobbanás közt
megrezzen a szárnyad –
fent az angyalok,
lent az ordas árnyak.

Hajnali harmat
gyöngyözik szemedből,
alkony ködözik
gyilkos fellegekből.

Egyenes a fény,
de a vágyad görbe,
a kereszt-úton
nézhetsz csak tükörbe.

Évődik benned
az Ész és a Lélek:
töredéke vagy
az égi Egésznek.

Töredék a Múzsához

(Turcsányi Béla festménye előtt)

(...)
Néha álmodom rólad.
Néha magammal viszem
a csöndedet a villamosra.
Tudom, hogy néha jó vagy.
Néha elviszel magaddal
a csillagokra.

Átalakulóban

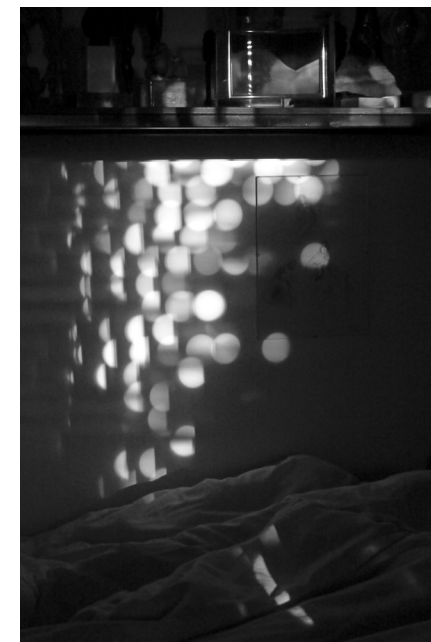
(Nuridsány Éva festményéhez)

Még az éj – már a fény.
Még az est – már az éj.
Még a tűz – már a fagy.
Még a Hold – már a Nap.

Már nem a rügy.
Csak fa-héj.
Már nem én vagyok.
Csak Te vagy.

Félelem

Meguntam már, hogy mindig félek
valamitől. Az emberektől, egy szótól
és a váratlanságtól; az utazástól,
a haláltól. Félek magamtól,
ha nem vagy itt. Félek befejezni
és elkezdni valamit, pedig tudom,
hogy minden félbe hagyott álmomat
megbánom egyszer; s azt is, ha el se
kezdem. Félek nyilván tartani
a számokat, és megtalálni, amit hiába
kerestem. Mert volt valami remény
az árvaságban – a világosság benne
volt a zsákban. Mint a mesében.
Félek, ha elalszom, és még jobban
félek ébren. Leírni, amit nem is gondolok –
a szavak görgetik magukat bennem;
és félek, hogy egyszer majd megértem,
mi történik a fejemben. És már unom,
hogy nem tudom, mikor és mitől félek,
mert a vágyaim s a félelmeim minden
pillanatban összeérnek. Azt hiszem,
legjobb volna elfelejteni a perceket,
az éveket. S nem figyelni másra, csak
hogy hallom-e a csillag-éneket
megjajdulni rügysebezte ágon; s nem
félnék, ha nem futnék előle mind a négy
égtáj felé – ha hagynám, hogy valami
egyszer nekem is igazán fájjon.

Aranyi Sándor: Szép reggel II
60×40 fényfestmény (2019)

Szakolczay Lajos
SZÖG-ART '19

A Széphárom Községi Tér kiállítása

Mi új mondható el az 1992-ben alakult szegedi SZÖG-ART Művészeti Egyesület-ről? Az új is régi: működik. A csaknem három évtized alatt a szellemi közösséget az önkifejezői forma kiteljesítésére használó aktív csapat több mint kétszáz hazai és külföldi kiállítást rendezett. S az égiszük alatt létrejött, évente közös élményt s találkozást nyújtó Plein Air Nemzetközi Alkotótelepen pedig eddig tizenhat nemzet csaknem kétszáz művésze vett részt.

Mindezt lehet az izzásig fokozni? Lehet. Méghozzá avval, hogy a friss (vagy eddig kiállításon nem szereplő) munkák folyamatosan a közönség elé kerüljenek. A múlt évi nagyszerű dunaszerdahelyi tárlat után, íme, itt egy újabb kollekción. Hogy meggyőződhesünk az alkotókat hajtó – ösztönző – motor erejéről? Arról is, de még inkább eme lendülettel készült művek egyediségéről. Huszonnégy szegedi, illetve a városhoz kötődő képzőművész – festő, grafikus, szobrász és iparművész – arra tett hitet, hogy a zajló, irányzatok versenyétől sem mentes kortárs képzőművészeti életben úgy mutasson *szellemi egységet*, hogy közben az egyéni arculat is minél jobban lássék.

Mert lehet csoportként működni – nyilván az egymásra gyakorolt hatás (technikai újdonságok kicserélése stb.) nem lebecsülendő –, de a kiválás kockázatos öröme a legfőbb szempont. Az egyedi, senki mással össze nem keverhető arc (aura) megteremtése. Amit látunk, az bizonyosság – jól kivehető karakterek „össztánca”. Irányzatok, alkotás- és gondolkodásmódok, képszerkezetek stb. – figurális, absztrakt, organikus, konstruktív – szemléje.

A figura- és alakrajz kezd elveszni lassan, de ha Lóránt János Demeter bravúros tusrajzát (*Halványodó emlék*) vagy Eszik Alajos vagabund, hol biblikus indíttatású (*Szent Kristóf*), hol metropoliszban táncoló színes grafikáját nézzük (*Reggeli Dzsinnel*), az alakok énekelni kezdenek. S ez elmondható Darázs József néprajzi gyökerű, földéhségű, jelimádatokkal telített madonnájáról is (*Magna mater*). Sinkó János festményein pedig a játék-alakok farsangi táncot járnak, az óramutató járásával azonosan pörögnek. Deák Zoltán grafikáival a félfurális alakrajz és a nonfiguratívba hajló látásmód között egyensúlyoz. A valóságábrázolás módja? Az átszemléltetett figurák szokvány-kalitkából való kitekintése.

Láthatni, mi minden – szerkezeti újdonság, némelykor a szürrealizmusban megmerülő jókedv, nyelvöltögető sziporka, a háttér elengedése – kell ahhoz, hogy az újdonság formák életre keljenek. Az izgalmat csak fokozza, ha az organikus

létszemlélet bizonyos konstruktív, a kép szerkezetét fölöttébb meghatározó (mér-tani) elemekkel párosul. Halla Tibor olaj-vásznait látván, különösképp a föld sebeit betakaró megannyi színes (zöld-sárga) mezővel, a művész eme alkotásmódnak tudora. Gál Lehel gomolygó felhői széttörnek – megvilágosítják – a komor hasábok közé zárt világot, míg Pataki Ferenc zöld-fekete dzsungel épp a *Kelet felől* jövő fényvel válik – itt is a konstruktív építkezés a lényegi erő – üzenetközvetítővé: nincs az a vihar, ami a Föld lámpását semmissé tehetné.

Molnár Sándor a művészkönyvkiadó szenvedélye mellett (*Egy könyv az ábeli könyvtárból*) a betűvel díszített testtel valóságos úrlényt formáz – két félkorongból és egy teljes korongból áll a C figurája –, míg Szabó Tamásnak (miként a festmény címe közli) egyetlen *Mozdulat* elég ahhoz, hogy az organikus lét jelezte kiszakadás drámáját elénk hozza. Arany Sándor több látószögből alakított világa fölöttébb azért különleges, mert az alkotó a szakralitás felé nyújtó (fotóalapú?) fényvilágban – *Életjel, Oltalom alatt* – éppoly otthonosan mozog, mint a finoman átszűrt, tompa fények alkotta táj festménnyé való emelésében (*Hajnal a Tiszán*).

Serényi H. Zsigmond a konstruktívok között is mester. A fehéren fehérrel már Tóth Menyhért csodát művelt. Eme fehér izzást fordította tudatos érlelődés folytán, főképp a térkapcsolatokat vizsgáló, a ragasztott feszes zsinórok alkotta mértani formába. A fehér alapon a jelirányú színmélységeket a halvány és erősebb szürkék csak fokozzák (*Térkapcsolatok, Tér-Centrum-Kép*). A SZÖG-ART-on belül a nonfiguratív ábrázolásnak is akadnak hívei. Ha a drámai absztrakt oly eleven, mint Bíró Ildikó (*Invázió*), Marosi Katalin (*Emlékeim*), Sejben Lajos (*Tavaszpont*) vagy a lírát és drámát egyként mutató Zombori László *Jégmezője*, akkor az érzelmi háttér híven közvetíti a kedélyvilág változásait.

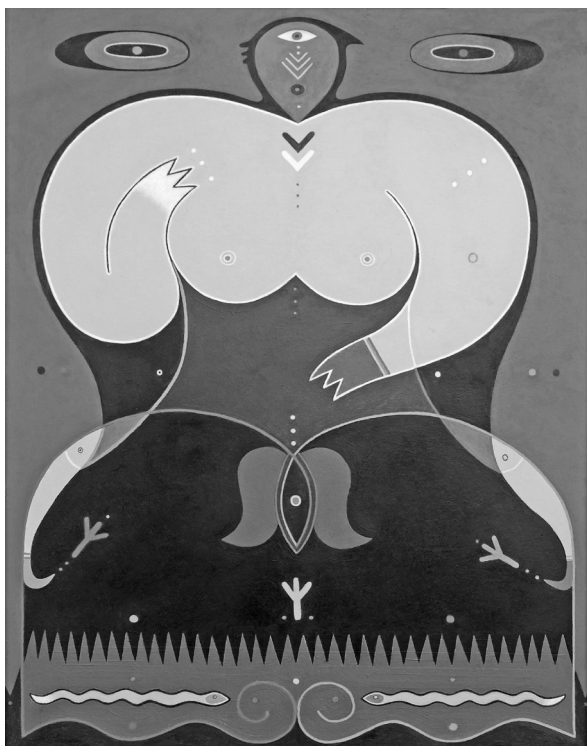
Több olyan egyesületet ismerek, amelyekben alig-alig szerepelnek az anyaggal dolgozó művészek: szobrászok, keramikusok, üvegművészek. A SZÖG-ART-éből a szempontból is különleges, hiszen a festőecset, a rajztoll áldozói mellett, akarva-akaratlan igazodván a sokszínűséghez, ugyancsak többféle irányzat művelői alkotnak. Lett légyen portrészoborról, dombormúról, az emlékezetet ébren tartó reliefről szó, a gondos mivesség, az anyagszeretet, a nyitott s zárt felületek összhangja stb. a művek sajátja.

Kalmár Márton kisbronz (*Gabi*) és Fritz Mihály domborműve (*Szalay Ferenc*) a hagyományosabb, de sosem lebecsülendő formázást képviseli. Különösen érdekes a nemrég meghalt hódmezővásárhelyi-szegedi mester, Szalay előtti főhajtás, hiszen az ülő póz (gondolkodó festő) eleganciáját egy, a háttérben lévő saját festmény, a szárkúpokkal teli táj „bronzképe” hitelesíti. Farkas Pál földre tekintő, rajta egy kis földgömböt néző, kubista beütésű egy-tömb alakjában (*Barcsay*) benne van minden – konokság, határozottság, világgra nyitottság –, ami a kortárs magyar piktúra egyik legnagyobbját jellemzi. Amit látunk: talpon álló szikla.

Szathmáry Gyöngyi triptichonja – ebből is látszik, hogy a már említett mester pályája, sorsa mennyire beleivódott a szegedi alkotókba – szintén Szalay Ferenc életművének erőteljes, bronzban megvalósult látomása. A jelképekkel (angyal, Nap, Hold, ló) dúsitott, biblikus felhangú nyitott és zárt terek, némelykor áttört felületek hű kifejezői egy példázatos művészsorsnak (*In memoriam Szalay Ferenc I–III.*).

A többféle anyagot (bronzot, vasat, követ, fát) az önkifejezés szolgálatába állító Székó Gábor a letisztult konstruktív formák – huzalok között is föld felett lebegő „kavics”, egymás terhét viselő, simára csiszolt fatömbök – erejében hisz. Az ecset mellett a térbeli kiterjesztést is kedvelő Sejben Lajos szobrai modern gólemek (*Erőd*), furcsa, modern korunkat is megfricskázó nyitottsággal (*Könyvoltár*).

Popovics Lőrinc andezit-üveg és andezit-üveg-márvány kompozíciója (*Lélekvitortla, Princípium*), valamint Kovács Keve kör alakú ólmozott üveglakka (*Tondó kompozíció*) mestermű. Az előbbit a térbeliség fátyollengése, az utóbbit az eltolt keresztoszarak által négy részre (organikus, ipari stb.) vágott világ színeiben is különleges összhatása avatja szimbólumértékűvé. Brzozka Marek magas tűzű kerámiáinak (*Maszk I–II.*) modern korunk bújóska-játéka adja a karaktert.

Darázs József: *Magna Mater*
80×60 cm akril, farost (2019)

Debreczeny György

ilyenkor minden más

kollázs Tandori Dezső A meghívás fennáll című művéből

az egyszeri gyerek azt kérdezte
az utazótól visszarepül-e a madár
a kéményre vagy az ing nyakára
ez a kérdés válasz nélkül maradt
mert csöngettek
a kéziratot hozták utolsó javításra
és az utazó azt mondta a napfényt
nem fogjuk lespórolni magunkról
lemezjátészó vezetékei futottak a mélybe
az utazó lejátszotta rajta a kéziratot
most már délelőtt van
ilyenkor minden más mondta
gyakran kapta magát azon
hogy a sportújságot olvasás helyett
a lemezjátészón megforgatja
ahogy most a javítandó kéziratot
július van állati komolyság
hát szóval egészen röviden most csak
egyebekről majd legközelebb
adjon tanácsot mit tegyünk
mert ami jobb nem lehet
az mindig rosszabb lehet csupán
és csupán egyre hosszabb a rövid
szóval mit gondol visszarepül-e
a kémény az ing nyakára
ezt kérdezte az utazótól
egyszer az egyszeri madár
mikor a kisgyerek csöngetett
a kézirat vezetékei lefutottak a mélybe
ilyenkor minden más
mondta a lemezjátészó
és a leggyorsabb fordulatszámon
kiolvasta a sportújságot
és az utazót

ügyesen átsiklani

kollázs Tandori Dezső Feltételes megálló című kötetéből

ha ügyesen akarnék átsiklani valamin
 egy könnyűszerkezetű hirdetőoszlop
 állhatna mögöttem vagy én
 állhatnék a hirdetőoszlop mögött
 mondjuk a mosodába igyekeznék
 vagy Van Gogh kávéházteraszára
 a Place du Forumon
 átvágva a kövezethullámozgatás
 máris kávéház-fényein
 a szemet szűrje ez a tér s mintha dörzsölnéd
 a térben térek rá a legfontosabbra azonnal
 tavaszodhatott amikor az a dolog történt
 az a könnyűszerkezetű hirdetőoszlop
 egyszer csak ott állt mögöttem vagy előttem
 de mire a rezzenés fénylencse csak ilyen órán
 körbeérik a tavorozsák
 mind másképp idegen mind másképp ismerős
 személytelen-személyesek a monotóniák
 nincs fény mi ne időznék épp tárgyakon
 nem kellett volna megszület-
 nem nem nem a Place du Forumon
 a mosodában vagy a hirdetőoszlop mögött
 ha át akarnék siklani ügyesen
 valami könnyűszerkezeten könnyen
 vagy nehezen vagy valami nehézszerkezeten
 nehezen vagy könnyen de azért ügyesen
 állhatna mögöttem tér és hullámozhatna
 a kövezet akár kávéházterasz
 az éjszaka tenyerembe akarna ülni
 dolgozhatott mikor az a kitavaszodás történt
 és mintha valaki dörzsölné a teret fényel
 az azonnaliságra rátérni a legfontosabb most
 mintha ügyesen akarnának átsiklani rajtam
 de nem nem a Place du Forumon
 a könnyűszerkezetű hirdetőoszlopok
 és a tavorozsák

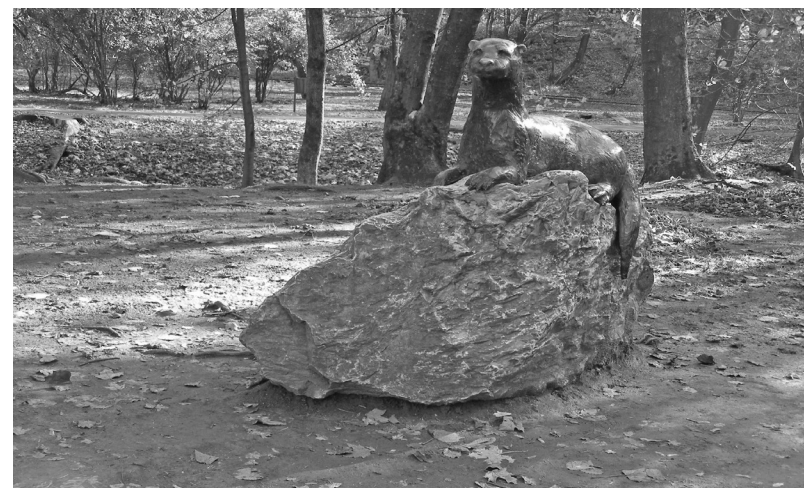
Lukáts János

Mit szólsz, Miskolc...

...hogy születtél, Viola, újra fel akar fedezni, látványosságként akar kezelni? És ehhez Lőrincet hívja segítségül, a „közelálló kívülálló”?! Lőrinc persze örül a hívásnak, napokig böngészi „Miskolc és vidéke” látnivalóit, amelyek közül sok azért bennfentességet és kellő helyismeretet igényel. A kiváló ürügy pedig az iskolai szünet, amely sugaras őszt ígér.

A legkiválóbb útvonalat választják, keresztül a Mátrán, aztán keresztül a Bükkön. A megunhatatlan útvonal, tele nemcsak kanyarral, hanem megannyi vágyakozással, hogy megálljanak, és megrohanják a hegyoldalakat, a várakat, a „köveknek” nevezett kilátó ormokat. Délutánba hajlik a nap, mire berobognak a szép nevű Lillafüredre, amely hegyek alatt, völgyek fölött áll órséget számos tornyával, teraszai rafináltan rendezett sorával, ólomüveg ablakos termeivel, sétautas parkjával, és mindennel, ami egy a világ fölé emelt vendégváró helyet igazán vonzóvá tehet. Halloween ideje van, ez a szállónak alkalom akciókra, kedvezményekre, aki akar, élhet vele.

Viola és Lőrinc felfedező útra indul, mindent a helyén találnak, egy forralt borral érzik magukat megérkezettnek, a vízesést keveslik. És váratlanul ráakadnak a vidraszoborra, amelyről eddig csak hallottak, hiába keresték, és most – tessék! – itt hever és figyel, ahogy csak nagy vízi vadászok szoktak nyugalmas percekben. A lillai vidra remek, bronzalkotás, orra, mancsai és farka vége csak úgy fénylik a felnőtt- és gyermekkezek simogatásától.

Az eső szemerkélni kezd, de mit számít mindez, lelkes érdeklődéssel indulnak Felső-Hámorba, amely valójában Lillafüred lába alatt terül el, a keskeny völgyben húzza meg magát, egy országút, egy patak és két meredek hegyoldal ölelésében szorításában. A falu egyik utcáján le, a másikon fel, bepillantottak a hegyi falu esti életébe. A kémények füstkalapot emelnek feléjük. A lillai barlangok ilyenkor már „alszanak”.

A Palota eldorádójában reggelit kapnak és vacsorát, alig áttekinthető és végigérett kínálatból szemelgetnek, sokféléből óvatosan, hogy még többfélélt kóstolhassanak. Hideg és meleg, könnyű és még könnyebb étkek, asztaluktól ötpercenként indulnak táplálékgyűjtő körútra, szerzeményeiket a legfurcsább sorrendben fogyasztva. Viola a salátákból legelészik módszeresen, Lőrinc két-három halféleséget is végigkóstol. Gyümölcsből ananász, kivi, sárgadinnye, de akár datolya és füge, ezek a lillafüredi honos termények. Viola mégis a toros káposztát emeli kedvencévé, Lőrinc a könnyű, barna kiflicskét, afféle apró croissant-t.

Az étkezésekhez zene-, sőt ének kíséret, esténként tangóharmonikás, múlt századi operettdalokkal, slágerekkel, amin „még apáik nőttek fel”, meg bizony már ők is. Reggel gitáros penget, és egy kiváló, ifjú hölgy fuvolázik. Ami „szívhez szól”, azt brávozzák, megtapsolják. Kevesen teszik ugyanezt, a zenészek hálásan fogadják.

És akkor váratlan, esti meglepetés: díszes sakkasztal, felállított figurákkal. Sose sakkoztak még egymással, sakk-képességüket (már még se mondjuk: tehetségüket) mindig elhallgatták, ha nem is tagadták le. Mesterek között minek emlegetnék műkedvelő mivoltukat. Rohannak a sakkasztalhoz, Viola a feketéhez ragaszkodik (mert nem tud kezdeni – mondja –, ezt ellesi fehér ellenfelétől), azt állítja, csak a lépéseket ismeri, ehhez képest szívósan védekezik, alkalmanként támadni is próbál. Elnéz és észrevesz állásokat, vagyis kiszámíthatatlan, már majdnem veszedelmes ellenfél. Lőrinc a hibák nagymestere, azt állítja, harminc éve játszott utoljára, a sakk neki nem sport, nem is játék, inkább alkalmi időtöltés, két sakkozó íróbarátja van, egyszer megismerkedett egy valódi nagymesterrel. Mindketten belefáradnak a hatvannégy mezős tusakodásba.

Még délután „eltévedtek” a házban, rányitottak a toronyfeljáróra, amelyik a hatodik emeletig vezetett csigavonalban, a nagy torony mellvédjéig. Pompás a körkilátás, ordas a szél, a Palota körül semmi pára, a hegyek körben a rozsdavörös száz árnyalatát mutatják.

Vasárnap reggelre szemerkélő, aztán szakadó eső, a reggelihez pezsgő, illet Viola és Lőrinc ritkán élvezhet, most egy-egy pohárral azért „elviselnek”. A távolabbi Szent István barlanghoz menetelnek, alig több negyedóránál, a hideg, hegyi esőben bőrig áznak. A barlangi csoporthoz nem öt, de huszonöt fő gyűlik össze. Az István a látványos bükki barlangok egyike, kutya fedezte fel, nem egyetlen a bar-

langok sorában, az eseményt a *Kutyalyuk* nevezet őrzi. Szép cseppkőképződmények, az idő és a csepegő víz évezredek művei. Az emberi fantázia a mesevilágból hívott segítségül neveket: Jancsi és Juliska, a karmester és a zenekar, a mamutfog, a tündérpalota, sőt pagoda. Aztán: a koponyák egymás fölött, a medúzák egymás mellett. A cseppkő érinthetetlen, érintésre megáll a növekedése, pedig nehéz megállni, hogy az ujjával ne érintse a látogató a hideg, nyirkos, élőnek ható – mert növekvő – mégis holt jelenségeket. Valójában a vízcsepp a mozgó, ha nem is élő (?), és az emberi fantázia. Mindez „barlangsötétben”, amely csak a vezetések perceiben erősödik pislákolássá. Denevér azért lakja a barlangot, ott lóg a fejük fölött, szép számban, télre egész kolónia lesz belőlük, téli álmukban a szívük percenként egyet dobban, azért tudomásul venni ezt sem könnyű. A denevér és sokszor nálánál nagyobb árnyéka ugyanazon a két pici kézen-lábon (?) himbálózik.

Viola és Lőrinc most mégis rohan be Miskolcra, sőt, keresztül a városon, Tapolcára. Viola valóban a várost jól ismerő elszármazottként magyarázza Lőrincnek a magyarázhatókat és a megérthetőket. Tapolca szép kertváros volt és maradt, de most csak az út menti, elegáns arcát látják, meg a domboldalra húzódó villasorokat. Céljuk a Barlangfürdő, amelynek a nyitott része télnek menet már nem működik. Iskolai szünet van, eső és szél, a gyermeknép szabadtéri programja mára szünetel, marad a Barlangfürdő. Óriási a nyüzsgés, a zsvaj, a sivalkodás. A vizet mindvégig „hűsnek” érzik, a sziklák ott lógnak a fejük fölött, Viola derekasan küzd a klausztofóbia ellen, vagy legalább is jó képet vág a vásári hangulatot árasztó tömegjelenségekhez. Lőrinc felidézi, amikor alig tucatnyi vendég „tudott viselkedni” a csöndes vízi zugokban. A kerek medencében hárompercenként koromsötét lesz, ilyenkor orozslánbögésszerű gyermektombolás tör ki, már várják a harmadik percek. Az öltözőben kétszeres a férőszám, végre az előcsarnokban isznak egy baráti kávét. Tapolcából (a tóból, a parkból) annyit látnak, hogy elhatárolják, egyszer direkt ide kell látogatni.

Miskolcra visszaérve első cél a Mindszenti templom, ritka szép, barokk épület és gazdag berendezés, pompás oltárkép. Mindszent szerény falu volt az Avas alján, aztán Miskolc benyelte. Séta a belvároson át, amely őrzi a régít, eredeti és megújult formában, meg sok funkciót váltott kockatornyot. A főutca hangulata azért így is hiteles, rajta palotácskák, a háttérből templomtornyok intenek, az Avas is lenéz a sétálóra. Majd holnap délután részletesebben, ma prózai program van „oda-haza”: borkóstoló. Vagyis szakszerű borológiai előadás, csak hozzáértőknek. Igyekeznek le a pincébe, ahol már tart a székfoglaló előadás, tizenkét vendéget vártak, negyvenen érkeztek, a bemutatásra hozott borból inkább cseppen, mint csurran. Az előadó bizonyára jól felkészült (bár nem ennyi szomjas hallgatóra!), főként tengerentúli borokról elmélkedik (ausztrál, új-zélandi, argentin, két francia). Roppant érdekes, bár csak nyelvük hegyére jut egy-egy cseppnyi, bizonyító erejű ital.

Cserébe viszont mind felfalják a sajtot, almát, aszalt szilvát. Ma fehérbornap volt, holnap vörösbarnap lesz, lehet, hogy nélkülük.

Reggel figyelik a „napórát”: a hajnalt a hegy tetején sarló formában megjelenő viláosság jelzi, a kora reggelt a sziklákat „megvilágosító” fénykifli, az igazi reggelt, amikor a völgyön végigömlik a napsugár, és betöfög a miskolci 5-ös busz. Akkor már indulnak a reggelihez fölterített Hunyadi-terembe.

Hétfőn vendégük támad, mégpedig Viola bátyja, István (Lőrincnek „István öcsém”!), a miskolc-diósgyőri őslakos, jön megszokott lillai wellness-fürdőzésre. Nekik ez kellemes vízi játszadozás, Istvánnak, a „talpig sportembernek” afféle magára vállalt kiegészítő edzés. Viola és Lőrinc ott is hagyja idővel hűtlenül (ha nem is cserben, de a vízben!), és berobognak a szeszélyes busszal a városba.

Keresik, megtalálják Déryné ifiasszony sírját a Szent Anna temetőben, szép fehér márványobeliszka, a feliratot illenék újrafesteni. Most aztán igazán: „Mit szólsz, Miskolc?!” – Viola tervez és vezet, fel az Avas-hegyre, a sokat megélt (és a megélésből megújult) kilátóra, amelyik (mint mondják) alaposan kileng a tornyával, afféle antennaként viselkedik (ők persze ezt nem is érzékelik, nem is látják, de azért tudomásul veszik). A kilátás megéri a busztúrát, bár Lőrinc nem látja „a másik Lőrinc” szobrát, aki az Avas-hegyet gyerekkorában „a Vas-hegynek” nevezte, híven, hogy a rajongott magaslat vasból van. A kilátó első emeletéig szabad a feljárás, már itt is orkán tépi a nézelődőt, ellátnak a Tátráig, amely havas homlokkal köszön, de hát közel a Tátra is, közel a tél is.

Az Avas harangtornya negyedóránként ad hírt magáról, jó volna meglesni az óraművet, de most csak a fülnek szól. Hasonlóképpen zárva az évszázados református templom is, csak vezetővel látogatható, most a reformáció emlékünnepe közeledik, van esély a megtekintésre. Az avasi temető vonzó-megrendítő együttes a múlt Miskolcáról és a magyar történelemről, a halmukat vesztett, de sorba rendezett sírkövek sokat elregélnek szívnek és érznek, s még akár a humorérzéknek is. A díszes kapu közelében Palóczy László és Szemere Bertalan sírja, emlékoszlopa tekint le a városra.

Elképednek a Szinva mellett, hol elbúvik a patak-folyó, hol előtűnik, ügyesen alakították partját, hídjait. Egy padon, a patakparton három miskolci lány fecseg, vidáman, fiatalosan, – bronzból. Szemrevalók, megkocogtathatók. A Hősök tere az övéké is, főként persze Violáé, a tér díszé – kétségtelen! – a Földes Ferenc Gimnázium, ide járt Viola iskolába, ide szeretett volna tanárként visszatérni, de az élet másfelé sodorta, más város más iskolájának a tanoszlopa lett, – máig sajnálja.

A főutcán végigböngészik a könyvesboltokat, Lőrinc érdeklődik, kapható-e a nevével jelzett könyvek közül valamelyik, a boltos közli, volt több is, de mind elfogyott, Lőrinc elégedetten köhécse. Megnyugtatóan most Kisgergely következik, „a világ legjobb fagyaltosa”, kérdezzék meg Violát. Kinn nagy a hideg, a kehelyben

jéggombócok, a miskolci születésűek elégedettek. Tarka fények gyúlnak a főutcán, fejük felett a tilos-piros lámpa, szemközt tépett, fekete felhők. Megállnak, úgy nézik a jelenséget. Mire hazaérnek: vacsora, halak és más vadak garmadája, utána pedig – mi más?! – egy kemény sakkparti.

Lillafüred – a látogató meghökkenve veszi észre – akár egy elvarázsolt kastély. Az építői is annak szánták, Mátyás király korát, hangulatát álmodták vissza, a király, a királyné és udvartartása vadászik, lakomázik, törököt hódoltat, teszi, ami a király dolga. A színpompás ólomüveg ablakokon a Trianonban elcsatolt magyar városok képei, címerei, íves ablakkeretek, faragott bútorok. Mátyás terem, Beatrix terem, Anjou terem – ámulni, szórakozni, tárgyalni valók.

Ma kedd, megint Avas, bejelentésre, maga a tiszteletes úr vezeti őket végig a gótikus templomon, amely a XIV. század óta volt figyelő és szenvedő tanúja mindannak, ami a Kárpát-medencében zajlott. Megfogyatkozott, megszépült, falain olyan személyekről tudósítanak táblák, akik nevét az első szigorlathoz készülőben hallották először (Miskolci Csulyak István, Dévai Bíró Mátyás és számos más protestáns írástudók).

A református fellegvár után a görögkeleti (a pravoszláv) felé vezet útjuk. A görögység szerepe évszázadokon át volt fontos a város életében, gazda(g)ságában, kultúrájában. Ott állnak a pompás templom közepén. Az ikonosztázon nyolcvannyolc ikon, orosz festő, osztrák festő, bizánci stílus, barokk pompa, arany ornamentika, a görögök azért máig módosak maradtak. A templomnak Katalin cárnő is ajándékozott egy csodatévő fekete Madonnát. Szóba kerül a Szentháromság, amelyet ők másképp értelmeznek és ábrázolnak, mint a nyugati keresztények. A kóruson orgona nincs, szertartásaikon hangszeres zene nincs, csak ének, a kórus állapota romlik, tartson ki még a görögök pénze!

Nyargalnának vissza az Anna-barlangba, de a villamos hirtelen fékez, három utas is a földre zuhan, leszállás, mentők, végül mégiscsak célhoz érnek. Anna a barlang felfedezőjéhez közelálló személy volt, az 50-es években mégis elvették a nevet, Petőfi-barlang lett, és többen ma is így használják. (El kell olvasni, mit írt róla Sándor az Úti levelekben!) Fiatalabb barlang, mint az István, kevés benne a cseppkő, de a megkövesedett (elmeszesedett) növény szárak különös formációkat hoztak létre. A legkülönösebb a Jézus Szíve nevet viselő alakzat, amely egy időben a barlangkapolna díszül szolgált. Egy másik képződmény a Paradicsomba invitál, Éva fáját mutatja, némelyek még a kígyót is látni vélik rajta.

Ami a múltkor elmaradt: belátogatnak a felső-hámori kis temetőbe, itt nyugszik Hermann Ottó, családi környezetben, sokat tett a magyar népelet, halászat megismertetéséért, erdőért, madárért, a természet értéséért, szeretetéért. Sírkövén a „haldokló sas”, ahogy ő maga megálmodta. A közelében pedig emlékoszlop, a Fazola-család tiszteletére: Henrik vasműves volt, az ómassai kohó tervezője és

működtetője, fia, Frigyes a Hámori-tó létrehozója (mármint a Garadna-patak tóvá duzzasztója, a víz munkába állítója a vasmű szolgálatában). Sírjuk már elenyészett, emlékük jelenvaló.

De hát nincs Lillafüred Hámori-tó nélkül, végigandalognak a parti úton, amely hamarosan ösvénnyé keskenyedik, a tóból is patak lesz. Viola buzdít, el is poroszkálnak az Őskohóig. Mai szemmel meghökkenítő építmény, kétszáz éve kiváló műszaki-építészeti megoldás lehetett, bekukkantanak a tűzleső nyíláson, nyilván itt lapátolták be a felaprított vasércet (vajon hogy fért be?). Mérete, robusztussága máig tiszteletet ébreszt, oldalánál három buga, az öntés alján megdermedt salakvas, ma szobor (nem rosszabb, mint némely köztéri).

Közben a sakkasztalt (mindkettőt) elfoglalták, a következő kihívásra máskor-máshol kerítenek sort. Még lemenni a parkba, Viola megöleli a vidrát, remekül mutatnak egymás oldalán.

És szerdán arra ébrednek, hogy „utolsó reggeli”, utolsó fuvolaszó. Viola elúzi Lőrincet, a csomagolás az ő asszonyi dolga, Lőrinc a parkban sziklát fényképez, kis híján szakadékba csúszik. De most már mindegy, vége ennek az idénre rendelt Lillafürednek, számba veszik, mi mindent nem láttak most erdőben és városban, ami pedig kötelező látnivaló, és amiért hamarosan újra be kell kopogtatni Lilláékhoz, Mátyásékhoz, Lutráékhoz. Muki kocsni négy napig tűnődött a parkszéli parkolóban, munka nélkül, de most már újra útnak indul, alagúton át, sziklák alatt, Miskolc felé, hazafelé.

Szíki Károly

Medáliák egy földváron 2. rész

Alábukom, elalszom, álmodom, hogy
fenn a mennyezetről lesem magam,
amint a fiatal asszony-anyám
torkomra nyomja ujját.
Még fölbredek, még ébren vagyok,
vagyok, aki vagyok, készen a menésre.
Istálló ménesre vetem a tekintetem,
el innen!- csattogja nekem. Szárnyam,
mint egy szánnyom, küldöm megkéssett
téli postámon hideg éjjelen, melyen
a melaszt vittük apámmal
'56 október vége volt.
Titok, s holt...

Egy birodalom cinkos mosolyával,
arcomra fagyott kérdéssel kérdezem,
megfestendő kopókkal fél térden, hogy
hazudnak az útonálló évtizedek alattam?
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

Part alatt fürdők menet-jövet,
Vörös-kék ölyvek jönnek.
Földvári Golgota, ha vállaltam
vállamon viszem nyakkendőm,
fehérgalléros titokminiszterem,
a sajtó csengőfrászos múltat,
minden látomást, Kiss Tamást.
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

A csúcson is tündököl a puszta
a Szaharában, őszám zavarában,
a Grand Canyon szurdokjában
ott van a földvári puszta, mert
viszonyítható kincs valamihez,
a Hargita ormához, Moldvához,
Kolozsvár királyi házához.
Zsiványkaszinó lett a reneszánsz múlt része,
szivárványtapétával színezem készre

újra a kosztümös arcokat,
templomgrádicsokat, rajta anyámat.

Emlékképeim pókfonálon lógnak
ideghálóiomon, könnyen lemetszhető,
de el nem földelhető sugártemető,
mellyel becsatangelhető lett a világ,
egybecsomagolva körtének álcázva
zsíros kenyérrrel, szocreál handabanda
könyvfedéllel zsebemben, mit nem
kértem, csak megörököltem a
kisgazemberek, nagytolvajok éjjeléből
csomagban, paktumban a Bódi-kollektív
vamosok birodalom eszme-csirke
keltetőjéből.

Várlak minden ablakon kitekintve,
nem hallgatok a csali színezékre,
remény volt, teher lett belőle, kékcédulás
árulás, mert a feltöltött szavak ketrecében
élve is árulás, kékcédulás kirándulás,
kévébe kötött teher lett.
Szavaim ketrecében élek,
kelepcébe csalva félek,
ellopott szerepálmok
áruló kolléga- alakoskodások...

Kék hajnalon ébred a szerelem,
Kék cédulás minden győzelmem.

Felébredek, s lerohanok a kertbe.
Kutyaugatás, játszópajtások futnak elő,
torzó legelő minden álmom, azt mondják,
a rosszul etetett hamis címletekben
adagolt lélek lapja a vegetatív
vegetáció alapja.
Játszóiszapban izzadok éjjelente,

nem kellemes tét ez a sötét kamrában,
kényeztetett létben kényszerképzetben
lépnem.

Eladó minden eladó a szőnyeg is,
amit terítettél imádhoz, vissza anyádhoz.
Kolerát vakarászol bőrödön,
kikészítve a bőröndöm, mondják, mehetsz,
még egy menet. A kékcédulás
kollégák köntösét szaggatom,
mondogatom, kikészítve minden
barom bőre, nőre.
Groteszk sehovásemtartozás ez,
ablakmagasságban ébredsz csupasz
asztalon, mint lehetőség talajon, vagy
éppen letarolt legelőn legelő
hempergsz, tigrisbukfencet már nem
vethetsz, mert nem megy, csak a zsugorulás.
Egy magányos kéz tenyerét veri
szét, nézed, kibe mélyed, mered rád
az Isten. Senki pénze a zsebemben...

Szebben szeretném leírni, szebben,
hogy a valóságos művészet milyen,
mit nem lehet magyarázni, és a vers mi,
mi az alakítás és nem az alakoskodás.
Kondás disznókat hajtok le álmaimban
a színpadomról, alakoskodás elől-hátul,
a lét bezsebelve, a lét kismanézsán
kiokádott ripacs-paraszt örökös
a bejárati kapunál, őrt áll, hogy
maradjon minden így fel, Ripacs-haza
haladásban béke kell!

Mozdul a vekker, mordul a mester:
ébresztő, pakold be kenyérem a kemencébe,
a kicsi bonckésem nincs elfeledve.
Kicsi bucikról álmodom, közepében kis tojás,

hideg anyám ez a reggel, fűts melegen az ízikkel,
 ébredjünk finomabb ízekkel, ha már édig érő
 kapcarongy világunk csomagol és csahol,
 akaratum ellenére akaratum, vágyunk
 csak a régi part, minden más megcsalt,
 kiteljesedett kétségmező a földünk.

Kimondhatatlanul letaposott harmóniát
 bőfög a templomunk orgonája,
 pénz nincsen rája, mondja a miniszter,
 Csapatoknak stadion kell, nyögdecse
 a szóvivő és viszik a lét, dől a nedve,
 de nem a közönség létszáma, s kedve.
 Korán ébredtél fiam, korán,
 mondom anyámnak, korán.
 Korán fiam korán, mert nem sült
 meg a cipő. Kéne már egy cipő
 anyám, de csak azért bújtam ki,
 ezt a bumeráng sztorit be kéne fejezni.

Lelassultan magam köveit görgetem
 Baross körúti végeken.
 Becsoszog a vonat, bevágunk még
 egy feketét, felest a feledésre, szürcsöljük,
 mint időnkét, kiüljük az elválás szomorú
 gyümölcsét, földvár kincsét.
 Alagutakon megy a vonatom
 a Szentese-pesti vonalon,
 kimászunk, bemászunk,
 most játszunk a lehetőségekkel,
 lekésett reményekkel, pőfékel
 a tüzes paripa, az öreg bálvány
 Edison találmány,
 rajta egy lány, Szántai.
 Sétálni meghívom, ha meghívom
 megírom, de iramodik egyet a
 bálvány, eldőlök az eséstől a
 peron hídján, mászom elő, mint

kétágú létra, kötéllel, malteros
 kanállal, kapcsokkal, kaskákkal,
 vödörökkel,
 gyümölcsös-örömökkel.

Béklyó szorít szolid kötéllel,
 nézem tükör cserépbén a képem,
 marad még valami illúzió-létem?
 Szinte perverz ez a kérdés, látó emberré
 nem tett az Úr, s nem tudom, valaha
 felkiabálta-e túlélés lehetőségének,
 festett képnek, bárminek,
 lehet, felkínálta,
 felkiáltó jel lettem ebben
 a nagyerdei rengetegben.

Felkiáltó jel lettem, kezemben sok akta,
 Állok sorompó előtt besorakoztatva.

Térdre ereszkedem falum határában,
 nos barátom, Géza bátyám, hamarjában
 húzzuk elő Adyt, mit dalolt a szülőföldről,
 forró, buja, meddő szegényekről,
 mely elűzte, de mégis itt
 kízó lázzal epekedik,
 pár szavas keringő-lüktetése átmászik,
 mint ékkő, a lejtő, falak, földek várfokán,
 mit magam gyúrtam homokból még jó korán,
 Bacsó Margit tanárnő áll a Kalap úton
 a létra magasán, függőnyt rak fel, közben én
 a Himnuszt mondom alatta könnyedén.
 Megbűnhödtük mind a múltat, tanárnő?
 Élek, s félek, hogy csak mi, meg Vendl Anna,
 Tóvíziék, mert ez ilyen vidék, Papp Adél,
 meg a többi jó tanár, a bűnözők, meg a linkek
 leszaggatták függőnyeinket, és senki tenyerest
 nem kínált fel, sem derest, az ajtót berúgták
 s a Himnuszt a vécén lehúzták.

Bakacsi Ernő

Árpád álma

A késő délutáni időpont ellenére még mindig nagy volt a hőség, és a levegőt a szellő sem mozgatta. A porfelhő is nehezen mozdult, lassan ritkult, de már az áttörő napsugarak megnövelték a látási távolságot. Csoma úgy látta, hogy távolban, a porfelhőn túl egy lovas áll. Ki lehet az, és mit keres itt egy egyedüli lovas? – gondolta. A por ritkult, és már jól lehetett látni a lovast és azt is, hogy mögötte, az erdőből több lovas érkezik. A szereléséből ítélve valamelyik vezér lehet, de ki? Nem jelezték senki érkezését. Az idegen még mindig nem mozdult, mintha a gyakorlatot szemlélné, de nem figyelhette tovább a váratlanul érkező vendéget, mert a fiúk már visszafelé vágattak, és a por újra belepert mindent. A gyakorlatot most csoportosan hajtották végre, nem egyenként, amely a tartalék lovakkal együtt bizony jókora csapat volt, nem csoda az utánuk keletkező porfelhő. Csoma szeme már az előtte vágató lovasokat figyelte. Ez már nem gyakorlás, csoportos végrehajtás volt, olyan vizsgaféle. A fiúk most a vágató lóról való átülést hajtották végre másik lóra. Az imént a jobb oldalt vágató tartalék lóra ültek, most visszafelé a bal oldalra. Mindkét oldalra tudni kell, hiszen harc közben előre nem tudja az ember, hogy melyik verziót kell alkalmazni. A gyors és pontos kivitelezés a harcos életét mentheti meg. A csapat elviharzott, kanyarodott, és vágatva jött visszafelé, szembe Csomával. Talán húsz lóhosszra lehettek, amikor egy jelre éles füttyök harsantak, és a lovak merev lábbal lecövekelve megálltak. Egyetlen fiú sem repült le a lováról. Óriási porfelhőben, csendben álltak a lovasok Csomával szemben.

– Jól van, fiúk – szólalt meg a kiképző vitéz. –A mai gyakorlásnak vége. Csutakoljátok le a lovaitokat, lássátok el őket, aztán mosakodjatok meg ti is! A kürt hívó jelére sorakoztok vacsorára. Oszolj!

A 10–12 éves fiúk szokásos éves kiképzésének ezzel a paranccsal zárult egy napja. A hungurok kiképzés szempontjából a fiúkat három korcsoportba sorolták. Ezek a 8–10, a 10–12 és a 13–15 évesek kötelezettségei voltak. Minden korcsoportnak pontosan meghatározták, hogy mit kell elérniük, mit kell tudniuk annak a pontos végrehajtásához. Ezért minden év nyarán a törzs kijelölt helyein táborba kellett vonulniuk, és kiváló harcoskiképzők felügyelete alatt addig gyakorolták egyénileg és csoportosan a feladatokat, amíg azokat tökéletesen elsajátították. Így érték el azt, hogy 15 éves korára minden egészséges fiú tökéletesen tudott banni az íjjal, tudott nyílvezzőt készíteni, vágató lóról átülni a másikra, hogy lova parancsszóra azonnal engedelmeskedjen, akár hang, horkantás nélkül a földön

Részlet a szerző *Árpád álma* című készülő regényéből, melynek témája a 907-es pozsonyi csata.

feküdni, forgatni a kardot és a buzogányt. Hadrendbe állni, harcmodorokat felvenni. Rendelkeztek némi sebészeti, gyógyászati ismeretekkel is.

Csoma nézte a porlepte, fáradt fiúkat, ahogy megrohanják a vizes tömlőket. Először mindenki a szomját oltja, aztán mennek végrehajtani a parancsot, noha legszívesebben ott helyben lefeküdnének még az evést is későbbre halasztva. Jól ismerte ezt az érzést, hiszen ő is átesett rajta annak idején, de azzal is tisztában volt, hogy a fiúk még ellenőrzés nélkül is elvégeznék a feladatokat, mert tudják, hogy csak így lehetnek jó harcosok, akik akár éhen-szomjan alvás nélkül is helytállnak, mert az ungur harcmodor, az életben maradás ösztöne ezt követeli. Persze vannak dolgok, amelyeket egyesek nem hisznek, most aztán megtanulják a saját bőrükön. A kiképzés egész nap tart, néhány rövid pihenőtől eltekintve a fiúk állandóan nyeregben vannak. Ezért reggel mindenki megtölti az ivócsanakját vízzel, kap egy lepény kenyeret, szárított húst. Ez a napi koszt, este meleg vacsora várja őket. Mindenki a saját kárán tanulja meg a napi elemőzsia beosztását. Aki hamar megissza a vizét, a szomjúság kínjait kell kiállnia estig. Egy életre megtanulja nemcsak a szenvedés elviselését, de a víz, az étel beosztását adott körülmények között a maga és a lova számára. Azt is tudják, hogy első a ló, a küzdőtárs. Lehetőleg a lónak is meg kell adni mindent, amire szüksége van, mert a ló teljesítménye, engedelmissége a harcos sikerének fontos tényezője.

A fiúk elvonultak, a por lassan leszállt, és megérkezett az idegen lovas is a kíséretével együtt. Csoma meglepetten ismerte fel Fajszot, a nyugati gyepű parancsnokát. Nem várta ilyen nagyméltóságú vezér érkezését. Igaz, Fajsz hol itt, hol ott bukkant fel, ellenőrzött, gyakorlatokat vezényelt, de ez a tábor semmiség ahhoz képest, hogy Árpád unokaöccse meglátogassa. Miután Kurszánt, Árpád öccsét, a nyugati gyepű vezérét a bajorok orvul megölték, fia, Fajsz lett az utóda. Igyekezett nagynevű, vitéz apja hírnevének megfelelni, jó néhány csatában már bizonyította rátermettségét, de ez az új méltóság más képességeket is igényelt, különösen most, amikor a nyugati támadás egyre valószínűbb lett.

Csoma a lován ülve üdvözölte a nagyurat.

– Nagy megtiszteltetés a látogatásod, vitézlő uram. Várom parancsodat.

Fajsz leugrott lováról, melyet rögtön átvett egyik legénye. Ezt látva Csoma is ezt tette, hiszen ha a vezér a földön van, akkor a beosztott nem társaloghat vele lóról. Ezt kívánja a regula és a becsület. Fajsz kezét nyújtotta Csomának.

– Nem ellenőrzés ez. Van erre megfelelő ember, de tudjuk mi azt, Csoma vitéz, hogy erre nincs is szükség. Ismerünk, hiszen több csatában is együtt küzdöttünk. A vizsgákon úgyis minden kiderül. Más teendőm hozott ide, de bevallom, arra is kíváncsi voltam, hogy Zolta, aki ugyan húsz évvel fiatalabb nálam, de mégiscsak az unokatestvérem, hogyan teljesít – villant huncutul Fajsz szeme. Remélem, nem nézel el neki semmit.

– Ugyanolyan bánásmódban részesül, mint bárki más. Nem a legügyesebb, de jól megállja ő is a helyét. Szorgalmas, jó vitéz lesz belőle, méltó utódja nagy őseinek.

– Ezt örömmel hallom.

– Látni akarod? Üzenjek érte? Máris intézkedem szállástokról is és a megfelelő vacsoráról. Addig pihenhetek az én jurtámban. Igaz, nagyon szerény hely.

– Köszönjük, nem vendégeskedni jöttem. Amint látom, a legényeim már verik fel a sátram, és készítik a nyársat. Lesz vacsorám is, az imént elejtettek egy őzet. Nem kell szólni Zoltának sem. Nem kell tudnia senkinek sem a fiúk közül, hogy itt vagyok. Úgy látom, nem maradnak éhen ők sem.

– Nem bizony, a bográcsokban birka rotyog. Fáradtak, kell nekik a jó meleg étel. Vacsora után rögtön elalszanak, nem zavarnak. Azt nem is tudják, hogy éjjel riadó lesz, mert a posztok ellenséget észlelnek. Hogy ne zavarjunk téged, ezt elhalaszthatom máskorra.

– Nem! Tégy mindent, ahogy elgondoltad, mintha itt sem lennék!

– Értettem, gyula uram!

– Nono, csak ami megillet. Még egyszer ezt nem akarom hallani, tudod, hogy a kende mellett a gyula tisztséget is Árpád viseli! Azóta van így, amióta szegény apám Attilával az Ég Urához könyörög népünk megsegítéséért.

– Elnézésem kérem, nagyuram. Csak a nagy tisztelet mondatta velem. Dehogy akartam én Árpád apánkat megsérteni, ő mindenki felett áll.

– Úgy-úgy. Hanem amiért jöttem, Itlár veled van, ugye?

– Igen, nagyuram. Ő az egyik kiképző.

– Vacsora után küldd át hozzám. Lehet, hogy magammal viszem. Ugye tudod nélkülözni?

–Hogyne, ha szükséges, én állok be helyette. Parancsod szerint lesz.

Miután jelentkezett Itlár, Fajsز hellyel kínálta, majd átható tekintettel a szemébe nézett. Ez a tekintet és a szótlanság már kezdett kínossá válni, Itlár nem tudta mire vélni a dolgot. Már az is meglepte, hogy a nagyúr magához rendelte. De ez a nézés? Azon kezdett gondolkodni, hogy milyen vétséget követhetett el, ami miatt most felelnie kell. Megkönnyebbült, amikor Fajsز elmosolyodott, töltött az ivókupákba, és intett a kumiszt behozó legénynek, hogy elmehet. Ketten maradtak a jurtában.

– Isten Isten – emelte meg a kupát Fajsز. Miután ittak, megkérdezte.

– Mi még nem találkoztunk, ugye?

– Így, személyesen, nem, de a 899-es itáliai hadjáratban én is ott voltam, amikor Berengál ellen mentünk, a nagyuram tumánjában. Nem emlékezhet rám, de én igen.

– Tudom, hogy vitéz katona vagy, azt hallottam: jól beszélsz bolgárul és németül? Hol tanultad ezeket a nyelveket?

– Bolgárul az anyámtól, ő ugyanis bolgár. Egyik hadjáratkor apám hozta magával feleségnek. Anyám nehezen tanulta meg a nyelvünket, kiskoromban bolgárul beszélt velem. A német tudásom sokkal kisebb, de azért meg tudom értetni magam velük. Egy papokból álló csoport Bizáncba tartott, amikor egy viharban megvadult a lova Ulhriknak. Olyan szerencsétlenül esett le a lováról, hogy a jobb lába eltört. Nagyon ronda nyílt törést szenvedett. Közel történt hozzánk, így oda hozták be a társai, hogy ellássák, és továbbmenjenek. A táltos helyreigazította a csontokat, apám pedig ott marasztalta a sérültet. Lóra nem ülhetett, amúgy is sebláza volt, ha tovább megy, biztosan belehal. Apám azt mondta, maradjon nálunk, ellátjuk, ha meggyógyul, majd utánuk megy. Fél évig volt ott, tőle tanultam németül. Amikor már lóra tudott ülni, nem Bizáncba indult, hanem vissza bajor földre.

– Talán meg is térített? Katolikus lettél?

– Beszélt valami Jézusról meg Máriáról, de nem nagyon értettem, és nem is érdekelt. Nem erőltette. Nem lettem katolikus, vezérlő uram.

– Jól van. Nem is kell ezzel foglalkozni, csak zavart okoz az emberek fejében. Ők, ahogy tudom, egy Istent ismernek, mi az Ég Urát tartjuk mindenhatónak. Mi a különbség? A magyarázat, ez okozza a zavart. Én sem vagyok ennek a tudora, hagyjuk is ezt a táltosokra és a papjaikra. Ha ezzel foglalkozunk, baj lehet belőle. Abból pedig e nélkül is van elég. No, de a lényeg, amiért hívtalak. A nyelvtudásodra azért kérdeztem rá, mert fontos megbízatást kapsz, ha vállalod. Ehhez kell a nyelvtudás. Amit most elmondok neked, titok. Nem beszélhetsz róla senkinek.

– Meg sem érdelem ezt a megtiszteltetést. Rendelkezz velem!

– Ne kapkodd el a választ! Nem kényszerítelek rá, csak ha önként vállalod.

– Hallgatlak, uram.

Fajsز újfent Itlár arcát fürkészve lassan beszélni kezdett. – Minden jel arra mutat, hogy háború lesz. Nem mi támadunk, minket támadnak meg. Védekeznünk kell, mégpedig olyan hatékonyan, hogy ellenségeink kedvét örökre, de legalább hosszú időre elvegyük. Nekünk nyugalomra van szükségünk, hogy berendezkedjünk itt a Kárpátkaréjban, hogy megerősödjünk. Olyan erőssé kell válnunk, hogy se nyugatról, se kelet felől ne merjenek bennünket támadni. Ezért kell ezt a közelgő háborút megnyernünk, megsemmisítő vereséget mérnünk a támadóra. A megmaradásunk is, itteni gyökérvetésünk Attila földjén, amely tulajdonképpen a miénk, ezen múlhat. Mint te is tudod, kalandozásaink nyugat felé is azért voltak, hogy Attila az városából elrabolt kincseket visszaszerezzük. Mi nem akarunk továbbmenni, más népeket leigázni, kiirtani. Békében szeretnénk élni mindenkivel. Amit háborúztunk az utóbbi években vagy azért volt, mert védekeztünk, vagy

mert segítségünket kérték. Aztán békét kötöttünk velük. Berengál ugyan kény-szerből kötött velünk szövetséget, de ezzel ő is jól járt, Arnulf viszont igaz barátnak bizonyult. Arnulf sajnos meghalt, vagy megölték és az utódai, a gyermek király tanácsadói, nem akarnak minket itt látni. Ennek több oka lehet, de ezt most hagyjuk. A lényeg, hogy megszegték a békét, sőt aljas módon elárultak minket, mert apám és az általa vezetett küldöttség legyilkolása az volt. Ezt ugyan megbosszultuk a morvai fejedelemség szétzúzásával, elvettük a keleti frank királyságtól ezt a területet, de ezzel nincs vége. Részünkről igen, de minden jel arra mutat, hogy támadni akarnak, hogy megsemmisítsenek.

– Véres fejjel fognak visszamenni – csapott a kardjára Itlár.

– Nem figyeltél jól a szavaimra. Nem szabad visszamenniük, itt kell meghalniuk, ha támadnak. Csak ez lehet a megmaradásunk záloga. Értésüléseink szerint készülnek ellenünk. Mi úgy teszünk, mintha ezt nem tudnánk. El kell velük hitetni, hogy nem tudunk semmit, hogy mi nem készülünk. Ezért nagyon fontos a küldetésed. Ha úgy adódna, te nem tudsz semmiről, te csak egy bolgár kereskedő vagy. Nem is nagyon ismered az ungurokat, nem kereskedsz velük. Úgy kell viselkedned, mintha te is neheztelnél rájuk. Ezekhez akkor is ragaszkodnod kell, ha kínoznának. Ugyanis neked, kereskedőnek álcázva, híreket, adatokat kellene gyűjtened mélyen bent bajor, frank földön. A gyeput ellenőrizzük, jól tudjuk, hogy ott mi történik. Neked beljebb kell menni. Az elképzelést, a részleteket csak akkor mondom el, ha vállalod. Jól gondold meg, mert nehéz, de dicső feladat, mert aki ezt jól véghezviszi, nagy szolgálatot tesz nemcsak a törzsének, de az ungur nemzetnek is.

– Tudom, hogy ez a föld, Attila földje a miénk. Miénk, mert mi a hunok utódai vagyunk. Végre hazajöttünk, és ezt a földet meg kell tartanunk, itt kell élnünk. Aki innen el akar kergetni minket, az az ellenségünk. Értem, amit mondtál, nagyuram. Vállalom a feladatot, ha nem vállalnám, nem érdemelném meg az ungur nevet, hogy az új hazában éljek.

– Derék vitéz vagy! Ezt vártam tőled. Van már asszonyod, vagy kiszemelt leányasszony?

– Imota a szerelmem, Gerjén leánya.

– Jól van. Itt alszol ma este az én táboromban. Holnap velem jössz, nem mehetsz már haza. Indulásod előtt nem találkozhatasz már a szüleiddel sem, a szerelmeddel sem. Nekik majd megmondjuk, hogy sürgős portyára indultál. Megértik és büszkék lesznek rád. Éld bele magad, hogy holnap reggeltől fogva te nem egy ungur vitéz vagy, hanem egy bolgár kereskedő.

– Értem, nagyuram.

Fajszt töltött, és mielőtt megemelték volna a kupákat, kikiáltott, hogy küldjék be a táltost. Alig törölték meg a bajsukat az ivás után, máris a jurtába lépett Kálnok, a táltos, pórázon egy kutyával.

– Most esküdnöd kell – mondta Fajszt és egyetlen kardcsapással kettévágta a kutyát. – Ismételd meg a táltos szavait!

– Állj fel és mondd utánam! – szólt a táltos.

Itlár és Fajszt is felállt.

– Én Itlár, Kálnok táltos és a vezérem előtt esküszöm az Ég Urára, hogy amit Fajszt vezértől hallok, azt soha senkinek, míg a kínzásom alatt sem árulom el, amit feladatom elvégzése közben tapasztalok, megtudok, csak Fajszt vezérnek vagy a gyulának mondom el. Ha az eskümet megszegem, becsületem annyi legyen, mint e kettévágott kutyáé, és életem is így fejeződjék be – mondta Itlár a táltos után.

A táltos kiment, a két belépő legény pillanatok alatt eltűntette a kutya tetemét. Ismét ketten voltak a jurtában. Fajszt szó nélkül megölelte Itlárt, aztán intett, hogy üljenek le.

– Holnap eljössz velem a szállásomra – ismételte meg Fajszt. – Ott minden szükséges dolgot megkapsz. Magadra öltöd a bolgár gúnyát, a váltóruhaid is mind bolgár lesz. Lesz pecsétes írásod a besenyő kagántól is, hogy mint bolgár kereskedő átmehetsz a területükön. Itt is átvonulsz a mi vámunkon. Megfizeted a vámot, megkapod az átlépéshez az engedélyt. Itt már senki nem ismer, nem tudhatja, hogy nem bolgár kereskedő vagy. Ha a nyelvünkön beszélnek hozzád, csak néhány szót tudsz, azt is rosszul ejted ki. Csak bolgárul és németül beszélhetsz. Kapsz pénzt, bizánci aranypénzt, pensa aurit, és váltópénzt is hozzá. És persze, árut. Egy kereskedő nem mehet áru nélkül – mosolyodott el Fajszt –, azonnal lebuknál. Kínai selymet és damaszkuszi töröket viszel. Megmondjuk az árát is, hogy mennyiért áruld, de legalacsonyabb árat is, ami alatt nem adhatod el, mert akkor azért lennél gyanús. Ezeket jól meg kell tanulnod, láthatod, nem is olyan könnyű ez a feladat. Egyetlen kísérőd lesz, a szolgád, Kajár. Kajár néma, tőle nem lehet megtudni semmit, mert nem tud beszélni, kivágták a nyelvét a bizánciak vagy húsz évvel ezelőtt. De nem süket, mindent jól hall és ért. Hozzá sem szólhatsz más nyelven, mint a bolgár vagy a német. Megérti. Ha megfelelsz magadról és ungurul szólalsz meg, könnyen az életedbe kerülhet. Nagyon sajnálnám, ha így történne, mert nemcsak egy kiváló vitézt veszítenénk el, hanem olyan embert is, aki fontos információkat tud az ellenségről. Érthető, amit eddig mondtam?

– Igen. Mindent értek, és úgy lesz, ahogy elmondtad nagyuram – mondta kipi-ruló arccal Itlár. – Én sem akarok még őseimhez megtérni.

Fajszt folytatta. – Néhány nap múlva ideér egy besenyő karaván, ők is kereskedők. Velük méssz tovább. A vámhatárt már együtt léptek át, így biztonságosabb. A gyeput mászkáló néhány ember jobban szemet szúr. Be kell menned az ország belsejébe, a király városába, más városokba. A gyeput számokra nem érdekes, azt a portyázóink tökéletesen ellenőrzik, tudunk minden mozdulatról. Beszélgetned kell emberekkel, híreket szerezni. Mit mondanak, mit gondolnak, lesz e háború,

készülnek e rá? A legfontosabb persze, hogy te mit látsz. Gyülekeznek-e valahol csapatok, vagy mikorra tervezik? Hol? Létesítenek-e valahol raktárakat, ahol felhalmoznak élelmet, takarmányt, fegyvereket? Lehetőleg be kell jutnod a fegyverkovácsokhoz, ahol többen dolgoznak. Mit készítenek, kinek a megrendelésére, mennyit? Nagyon óvatosan kell eljárnod, ne kelts gyanút. Legjobb, ha azzal közelítesz, hogy sodronyíngeket akarsz vásárolni. Dicsérni kell őket, hogy ez milyen nagy dolog, védi a harcost. Nem is veheti fel a bajor vasással egy bolgár katona sem a küzdelmet. Nem lehet esélye a páncél ellen. Nálatok, bolgár és besenyő földön, az unguokról nem is beszélve alig készítenek még ilyet. Amit csinálnak sem jó, nem értenek hozzá. Nincsenek ilyen kiváló kovácsok, mint itt. Az itteniek nem is kovácsok, valóságos művészek. Te csak csodálni tudod őket. Ezért szeretnél sodronyínget vásárolni, mert ezt otthon azonnal el tudod adni. Hasonló beszéddel kell megteveszteni őket. Hatni kell a beképzeltségükre, hadd bízzák el még jobban magukat. Ezeket jól véd az agyadba. Van kérdésed?

– Nincs, nagyuram.

– Jól van, indulásod előtt beszélünk még erről. Most pedig pihenjünk, reggel korán indulunk. Jó éjszakát.

Kajár még a varkocsát is úgy alakította, ahogyan a bolgároktól látta. Ránézésre egy megviselt, öregedő, gyagyásnak tűnő, mutogató bolgár állt Fajszt előtt. De amint a vezérre nézett, egész arckifejezése megváltozott. Szeme csillogott, és mintha még fiatalabb is lenne, mint néhány perccel ezelőtt volt. Fajszt mosolyogva nézett rá, megveregette az öreg vállát, aki erre kihúzta magát.

– Tehát – kezdte a vezér – nyitott szemmel járj! Játszd a buta szolgát! El ne áruld, hogy érted a beszédüket, és még írni-olvasni is tudsz!

Kajár bólogatott, és jelezte, hogy tudja. Fajszt folytatta: – Ezt még Itlárnak sem kell tudnia, és vigyázz erre a fiúra. Értelmes, becsületes fiatalember, nagy veszteség lenne, ha elveszítenénk. Ha lebukna, ha rájönne, hogy hírszerző, ha fennállna a veszélye annak, hogy kínvallatásnak vetik alá, akkor ne habozz. Tedd a kötelességed! Bármilyen módon, de meg kell ölnöd. Nem húzhat ki belőletek az ellenség semmilyen információt.

Kajár ismét bólogatott, és érthetetlen szavaival még meg is toldotta, hogy tudja.

– Jól van. Az Ég Ura vezéreljen titeket – és a vezér megölelte Kajárt.

Káliz Sajtos József A Sárrétét járva

„Te vagy oltalmazóm,
a mentsváram nékem.
S csoda, hogy élsz még
nyakas, pusztai népem! –
hisz' a török, tatár
vagy a honi horda
házunk, földünk
hányszor letarolta!...”
– kiáltanék a lekaszált
réten eget rengetően.

De csak szemlélődök,
a múltat, jelent kutatva
mélázok szótlán. –

Mezőföld. Idáig hordta
a port a sztyeppék szele,
a dombok, hegyek lábánál
aztán csillapult ereje...

... csillapszik az én erőm is,
hisz' mindennek határa van.
Már nem pörölök – elfogadom:
'csonka-hold' életemből
ennyire futotta.

Szálazgatom az éveket,
s a távolba révedve
az ősokeket látom,
akik itt küszködtek
a földdel, sívó homokkal
– mígnem kidőltek,
mint az út menti fák...

De én még itt állok
őrhelyemen... s talán
a Semmi mezején
is teremhet egy-két virág.

Útközben

A buszból fürkészem a Sárrét
jól ismert dűlőit, berkeit...
A szomszéd faluban fölszáll
egy huszonéves elragadó lány,
tartása büszke, tekintete nyílt...
Pár pillanatra rajta felejttem
a szemem, s így tesz egy-két
megfáradt, idősebb nő is...

Aztán nézem a szíromkoszorús,
pompás napraforgókat, s egy
gondolat fészkelődni kezd, és
hosszan megül a kobakomban:
most virágjában még fönn tartja
a fejét büszkén mindegyik...
Majd lassanként lekókad,
ahogy telik napra nap, s a teher
szaporul... De érik a mag! –

A szomjazó

Ha végre megadnák
az égiek, hogy
kortyinthatnék
egy kevéske örömet,
csak annyit, mint mikor
a szomjazó madár
harmatot ihat
a virág kelyhéből...

Fohásztöredék

Uram, fáradt lehetsz
Te is, el-elbóbiskolsz,
máskor meg félrenézel...

Árva népünk reménysége,
Mennyei jó Atyánk,
nékünk Te vagy a mérce...

A mindennapit add meg,
de ne ennyi küszködéssel. –

Naptári feljegyzések

Tavaly a március hóval jött!
A virágzó barackot, szilvafát
lehervasztották a fagyok...
Így a fákon alig árválkodott
nyár elején egy-egy szem. [...]

Tizenkilencben nyári hóval
köszöntött be a tavasz...
Ha így megy, tíz vagy húsz
év múlva kétszer aratunk –
vagy egyszer sem. [...]

Madarász Imre

Tengeri színjáték

Kétszáz éve született Herman Melville, a Moby Dick írója

„Örök művek csak azok az irodalomban, amelyek minden korú, minden műveltségi fokú emberben azonos rezgést keltenek” – írta *Titkosnaplójában* Gárdonyi. A kerek két évszázaddal ezelőtt, 1819-ben született Herman Melville fő műve, az 1851-ben megjelent *Moby Dick* bizonyosan ilyen alkotás. Rövidített-„meghúzott”-leegyszerűsített változatban az ifjúsági irodalom klasszikusa, bestseller kalandregény. De eredeti teljességében sokkal több ennél: olyan regényeposz, amelyet dedikációjának címettje, a kortárs-honfitárs-pályatárs Nathaniel Hawthorne, az egy esztendővel korábbi regényremek, az amerikai regényirodalom másik csúcsműve, *A skarlát betű* szerzője Homérosz hőskölteményeihez, több olasz tudós pedig – és Jorge Luis Borges is – Dante „szent poémájához” hasonlított. Az *Isteni Színjátékkal* való rokonítást a *Moby Dick* filozofikus mélysége, szimbólumrendszere és költői magassága indokolja. A bálnavadász-történetnek az óceán nemcsak színtere, de jelképe is: a *Moby Dick* olyan végtelenül hatalmas, felmérhetetlenül mély és kimeríthetetlenül gazdag, akár az óceán. „Noha az értelmezés kimeríthetetlenlensége a modern esztétika szerint *per definitionem* jellemzi a művészi alkotást – kezdi regényelemző monográfiáját Leonardo Terzo –, soha ez az elv nem tűnt nyilvánvalóbbnak, mint a *Moby Dick* esetében.” Igaz. Sűrűbb szövetű szöveget az egyetemes regényirodalomban aligha találunk: „teljes” (valójában mindig fogyatékos) megértéséhez olyan „lectura”-kra, kommentárookra, bőséges jegyzetekre lenne szükség, mint amilyeneket a dantisztikai szakirodalomból ismerünk. Ugyanakkor – újfent akárcsak a *Divina Commedia* – a *Moby Dick* is elementáris hatást tesz tudós és „laikus” olvasóra egyaránt viharos szenvedélyességével. Mely viharokban szintén láthatunk óceáni jelképet.

A *Moby Dick*ben az ellentétek és a végletek találkozása teremt páratlan szintézist: romantikus látomásosság és realista leírások, szárnyaló fantázia és egy megtörtént hajótörés krónikája (l. Nathaniel Philbrick: *A tenger szívében*, Cartaphilus Könyvkiadó, 2015), tudományos ismeretterjesztés és misztikus talányok, shakespeare-i retorika és dosztojevskiji lélekábrázolás, utazások a Föld körül hajózva és alászállások a lelkvilág és a tudat(talan) mélyébe, gyakran pokolköreibe, drámai párbeszédetek vagy monológok és szívbemarkoló lírai részletek, archaikus stíluselemek, reminiscenciák és modernül „nyitott mű”. A maga idejében, a romantika és a realizmus korszakhatárán, a még fiatal-éretlen amerikai irodalomkritika nem tudott mit kezdeni e kettősségekkel, egységükkel, termékeny ellentmondásossá-

gukkal, az ígéretes pályakezdő írók örültnek, művét érthetetlennek, zavarosnak, bizarrnak, nyelvi elfogadhatatlannak, didaktikusnak minősítették, s a könyv vásárló közönség sem lelkesedett érte. Jóllehet idén napvilágot látott „évfordulós” biomonográfiájában Paulo Parisi Presicce árnyalta a hagyományos írói bukásképet, a *Moby Dick* fogadtatása a kortársi rövidlátás és méltánytalanság emblemikus világirodalmi példája. Melville éppen azzal a remekléssel bukott meg, s lett attól kezdve sikertelen (élete végén „pályaelhagyó”, vámhivatalnokká váló) íróember, melyre – ismét – érvényesek Gárdonyi szavai: „Nagy írók műveiből csak egy marad meg a századok folyamán, s mindig az, amelybe a szívét tette bele, vagy legalábbis a legtöbbet tett a szívéből, a legmélyét adta a szívének.” A posztumusz bűnbánó kritika és irodalomtudomány egyre több Melville-művet fedezett fel, az ifjúkori zsenyéktől az agkori, szerzői magánkiadásban, a minimálisnál is kevesebb példányban kinyomtatott versekig fedezve fel (Kölcseyvel szólva) „a genie lángjegyét”, mindazonáltal Melville neve örökre a *Moby Dick* jelenti egyet.

Hazájában, az Egyesült Államokban és világszerte Melville-ben csak halála, 1891 után közel három évtizeddel, az első világháborút követően kezdték felismerni a zsenit, „a valaha élt legnagyobb amerikai író”, ahogy immár közhelyszerűen értékelik irodalomtörténeti összefoglalások, lexikonok, tankönyvek. Magyarországon a *Moby Dick* egyszerre egyaránt lett a műfordítás-irodalom egyik legnagyoszerűbb büszkesége és irodalomtudomány (az amerikanisztika) mulasztása és szégyene: Szász Imre magyarításának (1958, 1969) nyelvi ereje, stiláris szépsége felülmúlhatatlan, viszont egyetlen könyv, életrajz, monográfia, nagyobb tanulmány sem jelent meg Melville-ről és a *Moby Dick*-ről magyarul, középiskolai irodalomoktatásunk is konokul mellőzi. Vajon a bicentenáriumon remélhetünk-e jóvátételt?

Farkas Gábor

Reggelt remél

leginkább a táj
ahogy a homlok íves
redőin olvad

árnyék nélküli
mozdulatok a látvány
kontúrvonalán

ennyi az emlék
csak néhány karjainkból
kihullajtott tél

fakó érzetek
idegszálak korhadó
üregében

sovány balzsammal
kenem hátad sebeit
tavasz van megint

árnyalatnyi köd
kettős ág az út lassan
nyújtózik az éj

ott insomnia
ott *éjszaka a gyermek*
de reggelt remél

Elvégeztetett

Gyűlnek. Esni fog.
Rozoga felhők
a selymes égen.
Csendbe lobbanók.

Fájnak az erdők,
hogya merítem
a ráncos árkok
mélyét. Magvetők

a rostos éjben.
Nyűttek. Esni fog.
A határ is bőg.

Alatta tétlen
aszott virágok
zendülnek éppen.

Saitos Lajos

Idegen a kisvárosban Sárgaföldes*Győri Lászlónak*

Megállt a párkány végén,
gyanakvón visszafordult.

Leült egy gerendára,
lógatta szuvas lábát.

Evelt volna pogácsát,
de csak az igével élt.

Gyagyásnak vélték a vének,
a kölykök megkövezték.

Pannonér*Matyikó Sebestyén József emlékének*

Pannontáj pannonér
idefut – odaér
vizében hol a hal
ha nem él elalél
berekből fűzesből
füst száll a hegyekből...

A két kanális között
a Szigeten megtelt
a sárgaföldes gödör
színültig tiszta vízzel
ott fürödtünk strandol-
tunk nyaranta gyerekek
s ugrottunk fejest hasast
meg suszterszéket s úszni
tanítottuk a lányokat rá-
fektettük a vízre őket és
fogtuk bimbózó mellüket
s csapdostak kézzel-lábbal
de el nem eresztettük –
akár a kifogott halat mert
véltük megtartani könnyebb
mint visszaengedni a vízbe...

Grafitba zárva*Áron Nagy Lajos emlékének*

Meg nem rajzolt portré
grafitba zárva –
nyitva hagyott tetőablakok
csatorna-meleg az álom
ömlik a fény a huzalokon.

Török Nándor

Hétszer...*(J. A. parafrázis)*

E világon, mondd mit akarsz,
hisz hétszeresen súlyt a sarc.
Egyszer sorsod szoros hámja,
egyszer, mikor jön a számla,
egyszer, ha a bank fenyeget,
egyszer: ettél s nem eleget,
egyszer, ha hiteled alma,
egyszer fejedben a barna.
Ha dolgozol, hát tudd miért:
hétszer halsz meg a semmiért.

Tested, lelked meggyötörve
hétszeresen küld a földbe.
Egyszer véred alvadása,
egyszer a kín harapása,
egyszer arcod torzult mása,
egyszer izmod sorvadása,
egyszer a kór lelked szántja,
egyszer nincs nálad TAJkártya,
nem véd tovább, lám semmi vért.
Hétszer halsz meg a semmiért.

Szeretteid körülötted,
hétszer bántod mindig őket.
Egyszer, mikor üres a tál,
egyszer a ház üresen áll,
egyszer csak úgy, rossz reflexből,
egyszer, elég volt a sexből,
egyszer, hogyha túl nagy a zaj,
egyszer, ha a csönd, mi zavar.
Nincs, ki ismer és nincs, ki ért.
Hétszer halsz meg a semmiért.

Már nem tudod, hol a határ,
hétszeres, mi magába zár.
Egyszer, mikor nyom a magány,
egyszer, mikor léted talány,
egyszer önmagad keresve,
egyszer ordas, sötét este,
egyszer nappal fényben úszva,
egyszer lapot húzva húszra.
E hülyeségre, mondd, ki kért?
Hétszer halsz meg a semmiért.

S a papír, ha meg lett írva,
hétszer ennyit is elbírna.
Egyszer halkán szállj magadba,
egyszer kérj, ha bárki adna,
egyszer gyógyíts, hogy meggyógyulj,
egyszer hidd, hogy piros hó hull,
egyszer írdál akkor is, ha
egyszer sem véred a tinta.
Mindörökké már ez kísért:
hétszer halsz meg a semmiért.

A csend dicsérete

Zárd ki a zajos világot,
s szemlélődj a némaság peremén.
Óvatosan közelíts,
nehogy szerterebbenjen
a pillanat méltósága.
Ha kell, foszlányonként
rendezd puha halmazba
és türelmesen nézz bele.
Ne félj tőle.
Keresd a mélyét.
Engedd, hogy körbefonjon
és becsukott szemmel
öleld át te is.
Váljatok eggyé.
Töltsd meg tartalommal
és úgy keretezi majd gondolataidat,
mint foglalat a drágakövet.
Biztonságot ad és láttatni engedi,
hogyan nem bizsut kínálatsz
harsány kofák között.

Balatonfüredi anzix, avagy a költő fája

*„Ha nem vagyok többé a földön, ó fám –
Susogtasd tavasszal megújuló leveleidet
Az erre vándorlók fölött:
A költő szeretett, míg élt.”
(Rabindranath Tagore: A gyógyulás emlékére)*

A víz talán szürkébb most,
mint azt Tagore látta.
A kavicsok, a fűszálak
még emlékeznek,
a sétány még őrzi saruja nyomát.
Volt itt egy kőpad,
amin megpihent néha
(kellemes honvággyal
gyógyuló szívében)
és csöndes magányba burkolózva
felülről nézte a tájat,
s látta az egész világot.

A hullámverés zajában
a hárs, a karcsú fácska
legendává erősödött azóta.
Még állja a kihívásokat,
e felemás identitású,
bonyolult, köztes térben
(keleti belső fényben
s nyugati zsarnoki gögben)
létezve remél,
majd' száz év óta
csak tűr és remél,
tűr és emlékezik.

Tudja, hogy idén is
eljön a kikelet,
s ahogy a költő vágyta,
kibontja rügekbe kódolt
szív-leveleit,
hadd *susogjanak*
a balatoni szélben,
földrészekén átívelő,
kőbevéssett szeretetéről,
misztikus világának
legegyszerűbb,
gyermeki hangján.

Sipos Erzsébet

Hadigyámolt lettem

Kétféle hadifogoly létezik, az egyik örökre magába folytja hazatérve az emberi szenvedések, megaláztatások minden kínját, a másik folyton erről beszél. Családban mindkettőre akadt példa.

Nővérem anyósát sváb származása miatt hurcolták el fiatalon két éves kislány mellől málenkij robotra. A környékről összeszedett embereknek azt hazudták, hogy a debreceni gyufagyárba mennek dolgozni, de a vonat a Moszkva alatti szénbányáig meg sem állt. (Megjegyzem, Debrecenben soha nem volt gyufagyár). Történelemtanárként sokszor faggattam erről a keserves fogságról Cili mamát, mint a kevesekhez tartozó túlélőt, de rögtön sürgős dolga akadt a padláson, pincébe, a kert alján. Annyira megfélemlítették őket, hogy soha senkinek nem beszélt életének erről a korszakáról. Csak évtizedekkel később jelenhetett meg róluk dokumentumkönyv, de ő már ezt nem érte meg.

Az apám katonaként esett orosz hadifogságba, s ő viszont soha nem tudta fel dolgozni az ott ért szenvedéseit. Vasárnapi ebédnél, társaságban, krumpliásáskor, mindenről eszébe jutott valami a fogságból.

Amikor lefogyva, kopaszra nyírva, rongyosan hazaérkezett a Hadifogolygondozó Ki rendeltségen kapott papírokkal és a tetűmentes igazolással, még volt valami a zsebében. Egy kis könyv alakú fadobozka. Egyik rabtársa faragta a lágerben hálából neki. Az elejére egy körbekerített, láncra vert gólyát vésett, az évszámot és azt a szót: „EMLÉK”.

Az elmés kis szerkezet, a „kis könyv” gerince eltolható, és belül az üreges dobozkában szépen elfért a kincsek számító cigarettá. Hogy apám miként jutott néhány szál valódi cigarettához, sokszor elmesélte. Mint női-férfi fodrász időnként utasítást kapott, hogy a fogva tartó szovjet tiszték feleségeinek frizuráját is csinálja meg. Ilyenkor minden tudományát, ügyességét bevetette, hogy elégedettek legyenek vele, s munkájáért néha cigarettát, keveske kenyeret kapott.

Visszatérve a barakkba aztán ő volt a „király”. A cigarettáért sokan a kiszabott fejadag élelmüket is képesek voltak odaadni, pedig állandóan éheztek és fáztak. A koszt nem volt változatos: fagyott krumpli, marharépa, esetleg cékla és a mosléknak számító csalán- és korpaleves, amelyről apám elmondta, ajánlatos volt a sor végére állni, mert a hatalmas üst alján sűrűbb volt az étel, táplálóbb. Ez egyike volt túlélési praktikáinak, mert mindenáron haza akart jönni. A szökést is megpróbálta, elkapták és irgalmatlanul megverték a „kurva magyart.” Túlélte. A tífuszba azonban majdnem belehalt. Valamilyen romlott halat evett, s nagyon megbetegedett tőle. Úgy megutálta egy életre a halételeket, hogy itthon a jelenlétében halat pucolni, enni nem is lehetett, még a szagát sem bírta elviselni.

Sok mindent nem tudott elviselni. A fogságból hazatérve az volt a legfájóbb, hogy az ajtóban állva az anyja sem ismerte meg, s odaszólt nagyapámnak: „András, kérdezd meg, mit akar ez az ember!” Az apám elfordult, és sírva fakadt, pedig kemény ember volt. Én soha nem láttam sírni. Mikor nagyanyám feleszmélt, azzal kezdte, hogy csak tejet igyon, féltette, hogy túleszi magát, mert pont ebédelték, és hús volt az asztalon. Filmbe való jelenet, de így történt. Mint az is igaz, hogy megjárta a háború poklát, és az erről kapott igazolások, dokumentumok bemutatásával lettem hadigyámolt. Ezeket a papírokat 72 éve őrizgeti a család a dobozkával együtt.

A törvény szerint hadigyámoltnak tekinthető az is, akinek szüleit a háborúban jogtalanul fogva tartották, és ott tartós egészségkárosodást szenvedett. Az apám pedig súlyos tüdőbajjal és egyéb betegségekkel tért haza, ami egész életére ki hatott. Foglalkozását sem tudta folytatni.

A szenvedést pénzzel megváltani nem lehet. A testi sérüléseknél fájóbbak a lelki traumák. A hadigyámoltaknak bizonyos összeg jár, amit én is megkaptam. Jól jött ez a pénz. Pontosan ennyi hiányzott a tetőcsere kifizetéséhez. Az apám küldte odaátrol.

Gál Lehel alkotása

Sipos Erzsébet

Hadifogoly apám emlékére

Fagyott göröngy a föld,
s nem enged fagya,
az erek a testben
jeges sínek
haza indulnak, haza...

A léthatárát döngeti
sok csorbult cserép ajak
lilák, kivérzők,
mint mikor mohón
céklába harap.

S tetűturbán alatt az agy
tornácra kitett kocsonya,
dermedt kiálló csont
és bőrdarab,
nem enged fel már soha.

S a latrinán lefordul
a deszkáról a gyenge,
pöcegödörbe hull
a szabadság fekélyes teste.

S jobb a giliszta sorsa is,
nem gondol nyárra, takaróra,
élvezi féreg létét,
s magát mélyen a földbe fúrja.

Bencze Mihály

A megváltás bennünk van

Olofsson Placid (Rákosszentmihály, 1916. december 23. – Budapest, 2017. január 15.) atya emlékére.

Nincs több nyár ebben az évketrecben, a poharak téged néznek,
Zörgeted a hőség félretett kottáit, valakik figyelnek.
Várj, ne menj még, ősszel a rád mért ítélettel ki foglalkozik,
Téli albérlőid a letöltendő hétköznapiak, sakkozok

A sors, elgémberedett paplan hegyvonulata és völgyei
Közt, faggyal telehorkolt párnák szisszennek, megváltás hölgyei
Még álmosak, idegi alapon hát az agyban dől el minden.
Szent fogadalom, hozzád térdelt és megsimogatott az Isten.

Füstkesztyűben borzoltad a parti fákat, a vonat kattogott,
Ablakán a távozó nap robbant ábrája szemedbe csorgott.
Gallyak izomzata gyújtja a parton a lámpát, végállomás.
Jégpáncélba hegesztett fatörzsek ölelnek, ez nem áldomás.

Fejed felett ébredő bagoly borzolja tollát, harangoznak,
Kilazítod a hajnali fényeket, sorstársak hagyatkoznak.
*Szenvedést nem szabad dramatizálni! Nem szabad panaszkodni,
Mert attól gyengébb lesz az ember.* Tessék naponta imádkozni.

Apadó félelemmel, egymást megölelve fák közt csörtetni,
*Az öröm szükséges a túléléshez. Ezért észre kell venni,
És tudatosan kell keresni az élet apró örömeit.*
Kitapintod a megrepedt csendet, s a túlélés ösztöneit.

Csak hunyd be a sebzett szemed, majd az én álmaim élesednek,
Most hamarabb jöttek a varjak, még *Nem vagyunk tökéletesek,
De itt és most kell megmutatnunk, hogy különbek vagyunk a mulatt
Rabtartóinknál. Ez mozgósítja az életenergiákat.*

Mozdulatlanság mögött az állandó remegés, halottvivők,
*Akinek van hová kapaszkodnia, annak könnyebb. Mi hívők,
 Ha a Jóistenbe kapaszkodunk, rájövünk, hogy Ő is barát
 Akarja túlélésünket. Látok mindent, engem senki sem lát.*

Úgy lóg rajtad a pillanat, mint gyümölcs a fán, de nem súlytalan
 Az elengedés, mert se alanya se tárgya, csak bizonytalan.
 Esés vagy érkezés önfeladt terhe, tömörített távolság,
 A másodperc öröme nélkül az örök élet is egy válság.

Halál sűrű gyantájával telnek meg az érzékek rései,
 Lassan, kimérten szivárog a tavasz. A kitartás évei
 Alatt, otthonoddá vált a horizont, megmutat és kitakar,
 Mozgó tájelemmé válik az ember, menekül, élni akar.

Feltámadt a forgó szél, a barlang mélyén egy cseppkő énekel.
 Figyel a tenger, szirének a hullámot csapkodják, vezekel
 Az apály, a partra vetett szavaidat elmossa a dagály,
 Csak a visszhangodba kapaszkodhatsz, ez a megörökölt szabály.

És hazaringat, a gyökerek nagyon hálásak, friss hajtások
 Rügyeznek imáid hatására, új nemzedék a pajtásod.
 Íriszedben a fekete pettyek elmerülnek, tisztul a múlt,
 Égő szavaidtól a következő ezer év is lángra gyúlt.

Ablakomon forró párád

Tenyerebben világod bizsereg,
 Szemem mögé örömként kerülve.
 Gyémántkönyként tenyeredbe pereg,
 És porlik kőszíveden zenélve.

Fürdesz a tóban, elégsz a szóban,
 Sóhajod sziklák moraján moha.
 Lámpámban a sárgult idő robban,
 Hattyú és holló szárnyán szállsz tova.

Még örzi lelkem hűvös ablaka,
 A forró párád selymes bársonyát.
 Hány fényévre van az az éjszaka,
 Mikor itt hagytad szerelmünk rajzát.

Bíró Ildikó: Invázió

31×31 cm (CGD, 2018)

Lisztóczy László

„Légy már legenda”

Megnyitó beszéd a Dsida Jenő emlékére rendezett egri irodalmi szabadegyetemen

Tisztelt Vendégeink!
Kedves Barátaim!

Az előttünk álló három napot, az idei egri Ünnepi Könyvhét és az irodalmi szabadegyetem eseményeit Dsida Jenő emléke fogja beragyogni. Bevezetesként szeretném fölidézni vele való találkozásaim történetét, érintve költészetének legjellemzőbb vonásait és szabadegyetemünk előzményeit is.

Nevével markazi általános iskolásként az *Erdélyi Helikon* íróinak 1934-ben megjelent jubileumi antológiájában találkoztam először az 1950-es évek közepén. Az összeállítás közölte fényképét, életrajzi adatait és *Kóborló délután kedves kutyámmal* című „lírai riport”-ját.

Emlékezetembe ivódott a fénykép is, mely a poeta angelicust ápolt külsővel, elegáns öltözetben, angol gentlemanek erdélyi rokonaként ábrázolta. Széles fekete szegéllyel körbefont, szürke kalapban, szürke zakóban, fehér ingben, fekete mellényben, gondosan megkötött, fekete csikokkal díszített, szürke nyakkendőben nézett a fényképezőgép lencséjébe. A szürke, a fekete és a fehér szín harmonikus egységben pompázott, szertartásos komolyságot és emelkedettséget, ünnepi hangulatot árasztott. Tekintete messze révedt, ajkán szelíd, megfoghatatlan, valami mély és titokzatos bánatot leplező, megszületni akaró, bizalomgerjesztő mosoly bujkált.

Elbűvöltek a „lírai riport” remekbe formált hexameterai is, melyekből mámoros életszeretet és szépségimádat, önfeledt játékosság, buja, fejlett természetérzék áradt. A léte teljes gazdagságában és pompájában, kivételes hitelességgel és otthoniassággal átélő poeta doctus mint a *Nyugat* legkiválóbb költőivel versengő, olykor rájuk licitáló formaművész lopta be magát a szívembe akkor kitörölhetetlenül. Ez a mű döbentett rá arra is, hogy költői világképre milyen elementáris hatást gyakorolt a nagy középkori szent, az egész mindenséget testvéreinek becéző és szívéhez ölelő *Naphimnusz* költője, Assisi Szent Ferenc. A világmegváltó álmokat kergető, de az emberiséget két világháborúval sújtó, meghasonlásba, kétségbeesésbe kergető, dekadens XX. században le tudta és le merte írni ezt a hexameterbe rendezett, banálisnak tűnő, mégis kézenfekvő igazságot: „Szép a világ, gyönyörű a világ és nincs hiba benne”.

Költészetébe a *Tóparti könyörgés* című, 1958-ban megjelent – mindmáig a legtöbb empátiával és a legválasztékosabb ízléssel összeállított – versgyűjtemény ré-

vén kaphattam tágabb betekintést. A kötetet Dsida egyik legjelesebb kor- és sors-társa, Áprily Lajos állította össze, aki formaművészként az egyetlen vetélytársa volt a két világháború közötti erdélyi magyar lírában. Ő írt hozzá az életmű sajátos értékei iránt különös fogékonyságot mutató előszót is. Ez a tanulmány immár visszavonhatatlanul meggyőzött arról, hogy kevés olyan örömtudó, napragyogású, életteli költői pályát ismerünk, amilyen Dsidáé. Súlyos és akkor még gyógyíthatatlan szívbetegségben szenvedett, orvosai sem ígértek neki hosszú életet. Mint Thomas Mann *A varázshegy* című regényének hőse, Hans Castorp, ő is a halál fénytörésében lelte meg az élethez vezető zseniális utat. Megszelídítette, megszépítette az elmúlást is, Nemes Nagy Ágnes szavait idézve: tökéletes harmóniába olvastotta szépségeszményét és haláltudatát.

A kötet címadó versében így fogalmazta meg emberi és költői hitvallását: „Tedd a világot orvossággá, és add be az emberfiának!”

A legelbűvölőbb hatással bravúrt bravúrra halmozó, könnyed, Szép Ernővel vagy Weöres Sándorral is versenyre kelő játékossága hatott rám. Költeményeit mindenekelőtt a formák sokszínűsége és gazdagsága jellemzi. A *Leselkedő magány* szabadverseinek parttalan áramlásától a kötött formák legősibb fajtáinak szigorú zártságáig minden változatot és árnyalatot megtalálunk nála. Jancsó Elemér „a rímek, a hasonlatok és szavak varázslatába temetkező zsonglőr”-nek nevezte: virtuóznál virtuózabb kifejezőeszközei buja öllekezésben követik egymást, és amikor úgy érezzük, hogy a hatás tovább már nem fokozható, lantjának addig nem érintett húrját pendíti meg. A magyar nyelv zenei lehetőségeinek totális kibontakoztatásában csupán Csokonai, Kosztolányi, Áprily és Weöres Sándor vetekedhet vele. Aki a tiszta rímek értékskálájának bemutatásához keres példatárát, annak Dsida kötetét kell kézbe vennie: egyik tanulmányában az asszonánc létjogosultságát is kétségbe vonta a költészetben. Kosztolányihoz hasonlóan csapott rá ő is a jajra a legszebb rímmel és verszenével. Felejthetetlenek és szintén Kosztolányi hatását szemléltetik a végtelenség, a halál, a misztérium szféráiba szökellő utolsó sorai, amelyekből az egész versre visszaáradó fény fakad.

Kevesen közeledtek olyan szakrális alázattal és áhítattal a magyar nyelvhez és költészetéhez, tudtak úgy játszani a szavakkal, mint ő. „Illet ez illat” – becézte kedvesét (*Távolban élő kedvesemnek*); „jópuha hópihe csókról” énekelt (*Szerenád Ilonkának*); „a virrasztó nyomorúság / piros parázs-szeme nyitva / s vörös varázs-zene szítja / lángra tüzet tanait” – növelte hat szótagosra a rímet, és gazdagította alliterációkkal is (*Harum dierum carmina*); „Lengeteg édes hangulatokkal járjuk az ordas / rengeteget, és csiklandó fura fordulatokkal / fogok regélni rengeteget” – ilyen mágikus szavakkal csábította pásztori tájakra szerelmét (*Szökevények a fák közt*). *Jegenyék* című versében így oldotta csengő-bongó muzsikává két, a szél által mindig egy irányba lengetett jegenyefa, közvetve az emberi sors eredendő tragikumát:

A légben, a szélben,
fent odafent
egyszerre tagadnak
s intnek igent
és – jaj, sose tudnak
összeborulni...

A játékoság avatta egyik legkedvesebb versemmé *Jámbor beszéd magamról* című alkotását is, kiváltképpen az utolsó strófáit:

Harangszonduláskor
imámat eresztém:
hadd haljak meg úgy, mint
kedves, víg keresztény.

Rezeda volt szívem,
citera, virág-dal.
Bálokön táncoltam
huncut leánykákkal.

Éjjel a szobámban
angyalok motoztak
és takaróm alatt
meg-megcsiklandoztak.

A *Tóparti könyörgés* című versgyűjtemény inspirálta Mátrai Bélát annak a portrévázlatnak a megírására, amelyet a *Vigília* tett közzé 1959 januárjában *Emlékezés Dsida Jenőre* címmel. Szerzője az 1930-as években a költő munkatársa volt a kolozsvári *Keleti Ujság* szerkesztőségében. Mértéktartó, kiegyensúlyozott és vonzó képet rajzolt róla, az akkor nacionalistának bélyegzett és elutasított *Psalmus Hungaricus*ról is volt jó szava. A szemtanú, a kolléga beavatottságával igazodott el az életműben, rajzolta meg a poeta angelicus emberi vonásait is. Az írás tovább gazdagította Dsida-élményemet, figyelmem ráirányította kivételes értékeket teremtő, eredeti vonásokat mutató, roppant gazdag szakrális költészetére.

Ezek az emlékek elkísértek a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre is, amelynek 1961 és 1965 között magyar–történelem szakos hallgatója voltam. Meglepődve tapasztaltam, hogy csoporttársaim közül a legtöbben nem is hallottak Dsidáról. Akik ismerték, azok is lesújtó véleményt formáltak róla, az individualizmus, a formalizmus, a nacionalizmus bélyegét sütötték rá. A *Tóparti könyörgés*

című kötetet a táskámban hordozva igyekeztem meggyőzni őket ítéletük megalapozatlanságáról.

Ez a szándék fejeződött ki abban is, hogy diplomadolgozatomban tárgyaül az ő költészetét választottam. Kardos Pál professzor úrhoz fordultam, aki elvállalta a témavezetést. Ehhez átlagon felüli tájékozottság, jó ízlés és némi bátorság is kellett az idő tájt.

Dsida Jenő költői öröksége akkor még jórészt ismeretlen volt, föltárását és tárgyilagos megítélését a feledés és a tiltás egyaránt akadályozta. Mivel kevés forrást találtam a munka elkezdéséhez, úgy döntöttem, hogy segítséget kérek Dsida életének egykori szemtanútól, költészetének legjelesebb kutatóitól. Levelet váltottam például Áprily Lajossal, Benedek Marcellal, Mátrai Bélával, Karádi Nagy Lajossal és a Dsida-filológia megalapítójával, Réthy Andorral. Holnapi tanácskozásunk egyik előadója, Cseke Péter tette közzé annak idején a levelezést közreadó tanulmányomat a kolozsvári *Korunk* hasábjain.

Kalocsán voltam kezdő tanár 1965 és 1969 között. Már akkor tanítottam a határon túli magyar irodalmat. Osztályommal Dsida Jenőről műsort állítottunk össze, melyet bemutattunk a helyi Nagy Lajos Könyvtárban és a környék falvaiban. Később ez megismétlődött az egri Dobó István Gimnáziumban is.

1978-tól huszonhét éven át az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola – ma már: Eszterházy Károly Egyetem – irodalom tanszékének oktatója voltam. Én lehettem a gazdája a határon túli magyar irodalomnak, Dsida Jenőről pedig szabadon választható speciálkollégiumot hirdethettem. Tanítványaim közül évről évre ketten-hárman szakdolgozatuk témájává választották Dsida Jenő költészetét.

Még 1973-ban az egyik dobós osztályomat Erdélybe vittem kirándulni. Annyira megragadott tájainak szépsége, történelmi és művelődési hagyományainak gazdagsága, az ott élő magyaroknak a vendégszeretete, hogy ezt követően az 1990-es évek közepéig minden évben legalább egyszer, olykor háromszor-négyszer is fölkerestem a valaha Tündéerkertnek becézett országrészt. Ezek az utakon szereztem azokat a barátaimat is, akiket meghívtunk erre a szabadegyetemre: díszvendégünket, Szabó Zsoltot Kolozsvárról, Muzsnay Árpádot, aki Szatmárnémetiben őrizi a város nagy szülöttének az emlékét, Cseke Pétert, a Babeş–Bolyai egyetem professzorát és Vallasek Istvánt, aki a Dsida-család hajdanvolt Fürdő utcai otthonában lakott Kolozsvárt.

Ötödik gyermekünk, Lilla halála után útitársammá szegődött a feleségem, Margó néni is. Egyik régi, kedves dobós tanítványom, olykor néhány barátunk és rokonunk is osztozott élményeinkben. Egy-egy út előtt hónapokig gyűjtöttük és följegyeztük a megmaradás hitét tápláló, a Ceausescu-diktatúra túlélését segítő, vigaszt és reményt nyújtó híreket, beszereztünk az ottani boltok polcairól hiányzó árucikkeket, könyveket vásároltunk, melyeket Margó néni igen leleményesen pilótakekszes dobozokba vagy hűtőtáskába rejtett lassan megtelő csomagjainkban. Egyéni kívánságokat is tel-

jesítettünk. A mindig magunkkal vitt, soha el nem fogyó, az évek során csak növekvő szeretetet kamatostul visszakaptuk.

Amikor kirándulásaink végállomásáról, Csernátonból hazaindultunk, Kolozsvárt meg-megálltunk rövidebb-hosszabb időre, annyira mindenképp, hogy virágot vigyünk Dsida Jenő síremlékére a Házsongárdi temetőben. Ezzel a jelképes gesztussal vettünk búcsút Erdélytől: Dsida testesítette meg azokat az értékeket, amelyeket az anyaországtól elszakított országrész magyarsága adhatott számunkra.

Az első irodalmi egyesületet, amelynek a kiváló erdélyi költő a névadója, huszonnégy éve hozta létre egy alkalomszerűen, de korántsem előzmények nélkül összeverődött és mindössze öt főből álló baráti társaság. Az ötlet tőlem, a civil szervezet későbbi elnökétől és a feleségemtől származott. A további három alapító tag – Hunyadi Zsuzsanna, Román Éva és Szalai Katalin – régi tanítványaim taborából került ki, akik közül ketten Dsida Jenőről írták diplomadolgozatukat. Aláírásunk szerepel az egyesület létrejöttéről tudósító jegyzőkönyv záradékosában is. Ebből idézek néhány mondatot:

1997. július 24-én baráti találkozó zajlott le Egerben, a Honfoglalás utca 21. szám alatt, amelynek résztvevői Dsida Jenő Baráti Kör néven új keretek közé foglalták együttműködésük korábbi gyakorlatát.

A Kör alapvető célja a Dsida-kultusz ápolása. Tagjai meghatározó élményüknek tekintik a „poeta angelicus” emberi és költői magatartását, „szelíd mosollyal” néznek földre és égre, életre és halálra, rendületlenül hisznek az erdélyi magyarság értékkeremtő hivatásában, a szépség és a jóság missziójában.

A jegyzőkönyvet rövid kommentár kíséretében, egy Dsidáról szóló dolgozat szövegébe foglalva közreadtam *Erdélyi arcok* című, 1997 karácsonyán megjelent tanulmánykötetemben. A személyes hírverésen kívül ennek köszönhető, hogy a kezdeményezést viszonylag széles körben megismerték, hatósugara az idő múlásával Egertől Szombathelyig, Kassáig, Beregszászig, Csernátonig és Cambridge-ig ívelt: felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és emigrációban élő magyarokkal is gyarapodott közösségünk.

Törekvéseink három irányban kristályosodtak ki. Az első és a legfontosabb természetesen névadónk költészetének és emberi példájának a népszerűsítése volt. Kapcsolatba léptünk a legismertebb Dsida-kutatókkal, előadásokat szerveztünk részükre, tudományos konferenciákon láttuk őket vendégül. Ennek az egyik legjelentősebb eredménye a *Poeta angelicus* (Írások Dsida Jenőről és költészetéről) című tanulmánygyűjtemény, mely 2003-ban jelent meg Egerben, és Láng Gusztáv, Mózes Huba, Kabán Annamária, Marosi Ildikó, Pomogáts Béla, Sas Péter, Cseke Péter, Gömöri György tanulmányait közölte. Az egyik írás föllevenítette Dsida Jenő egri vendégszereplésének az emlékét: 1934. március 4-én a Gárdonyi Társaság meghívására az *Erdélyi Helikon* című folyóirat négytagú íróküldöttsége, Bánffy Miklós, Kemény János, Kós Károly és Dsida Jenő felolvasóestet tartott, és nagy sikert aratott a Városi Színházban. A Dsida-kultusz ápolásával fonódott össze az a segítő szándék, amely a határon túli magyarság gondjainak a megismerésére és enyhítésére, kultúrája népszerűsítésére irányult.

Bekapcsolódtunk Eger és Heves megye szellemi életébe, részt vállaltunk irodalmi, művelődési hagyományainak ápolásából. Magunkénak vallottuk és népszerűsítettük azokat a szellemi és erkölcsi értékeket, amelyek Dsida Jenő verseiből áradnak. E törekvések jegyében kulturális programokat szerveztünk, amelyhez segítséget nyújtott a Keresztény Ifjúsági Klubbal, a Forrás Gyermek és Ifjúsági Házzal és a Segít a Város Alapítvánnyal kialakított együttműködésünk.

Közel tíz esztendeje új és igen termékeny szakaszt nyitott közösségünk életében a Bródy Sándor Megyei és Város Könyvtárral létrejött együttműködésünk. Az az infrastruktúra, amelyet a könyvtár bocsátott rendelkezésünkre, dolgozóinak a szakértelme, lelkesedése, szervezési tapasztalata, a velük való összefogás tette lehetővé például a tavalyi, a Kaláka Fesztivál keretében megrendezett Dsida-kiállítás létrejöttét, az elmúlt évben lezajlott, felejtethetetlen erdélyi kirándulás megszervezését s az ahhoz szervesen kapcsolódó, most kezdődő irodalmi szabadegyetem előkészítését és megrendezését is.

A Dsida Jenő Baráti Kör által képviselt értékrend egyik legjellemzőbb alkotóelemét egymás között a legegyszerűbb és a legkézenfekvőbb szavakkal „életöröm”-nek, „élet-szeretet”-nek nevezzük. Ehhez Dsida Jenőnek a keresztény hagyományokban gyökerező embersége és költői világképe, kozmikussá táguló élet- és istenszeretete adott mintát és ösztönzést.

A „dsidas szeretet” jelzős szerkezettel az először közénk látogató jeles Dsida-kutató, Láng Gusztáv ajándékozta meg közösségünket. Ő mutatott rá egyik írásában arra is, hogy baráti körünk hozzájárult a sokáig félreértett és mellőzött költő emlékének az újjászületéséhez, a Dsida-kultusz felvirágzásához.

Ma már Dsida Jenő az egyik legnépszerűbb költőnk: kötetei szinte napok alatt elfogynak, szavalóversenyeken, állami és egyházi ünnepeken is igen sokszor idézik verseit. Mi a magyarázata folyton növekvő népszerűségének? Bizonyára az, hogy lírája olyan értékeket szólaltat meg párját ritkító formaművészettel, amelyek egyre inkább elsőkélyesednek. Érzelemgazdagsága pöröl napjaink érzelmi elsivárosodásával. Mámoros élet- és természetszeretete válasz korunk sötétén látására, dekadenciájára. Amikor a tömegkommunikációs eszközöket a nagy, látványos méretek, távolságok, teljesítmények nyűgözik, ő fölmutatja az apró, egyszerű, hétköznapi örömök, szépségek, a „csendes csodák” varázsát. A szakrális, spirituális értékek iránti fogékonysága a létezés kozmikus távlatait villantja föl az elidegenedés útvesztőiben botorkáló modern ember számára, aki ebben a végletekig racionalizált, a kellemességi és a hasznossági értékek mindenhatóságát hirdető valóságban egyre árvább és szomorúbb. Amikor – Tamási Áron szavaival – a hegyeket egyenlővé akarják tenni a sík földdel, hogy magunknak zugot soha, sehol ne találhassunk, amikor a kozmopolitizmus, az önfeladás, a nihilizmus lelki sivárságába, az elvontságok lakhatatlan pusztaságába próbálnak taszítani minket a disznófejű Nagyúr, Mammon vigécei, zsoldosai és lakásai, az „angyali költő” szülőföldje és nemzete iránt érzett szeretete, hűsége sokunkat ösztö-

nöz egyéniségünk, nemzeti hagyományaink őrzésére és védelmére, dacos és elszánt otthonteremtésre.

Kriptáján *Sírfelirat* című, 1935-ben keletkezett versét olvashatjuk:

Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását,
felejtsd el arcom romló földi mását.

Az utolsó sorban kifejezett kérés teljesíthetetlen, egyre többen zárják szívükbe Dsida Jenő alakjának, arcának emlékét, nem a romló földit, hanem a múlt időben fényesedőt, a romolhatatlant. Valóra vált *A költő feltámadása* című versének jóslata. A halált – Láng Gusztáv szavaival – a feltámadás új minősége, csodája, revelációja követte. Verseiben újra és újra feltámadó lénye köztünk él, szíve „kézről-kézre jár”. Láthatjuk őt, amint „elrohan alkonyi fényben / egy lángszinű lepke után”, s meghajlik előtte a szirti fenyő is: „a könnyű, törekeny szépség” diadalt arat „a zord pátosz fölött”.

Erről tanúskodik most kezdődő szabadegyetemünk is, melynek keretében tiszteletére fát ültetünk az Érsekkertben, tudományos konferencián tekintjük át pályáját, fejet hajtunk mesterei, Benedek Elek, Áprily Lajos és Reményik Sándor előtt. Fölidézzük gyóntatóatyjának, a XX. századi magyar katolicizmus egyik legfénylőbb alakjának, Márton Áronnak az emlékét, akinek Dsida az 1930-as évek elején munkatársává szegődött a kolozsvári magyar egyetemista mozgalmak irányításában; aki a kolozsvári Szent Mihály templom plébánosaként 1937. július 31-én megáldotta Imbery Melindával kötött házasságát; aki ott virrasztott halálos ágya mellett, és elkíserte őt utolsó útjára, a Házsongárdi temetőbe is. A Misztrál együttes megzenésített verseivel tiszteleg előtte. Verses összeállítás támasztja föl halottaiból Dsida egyik legméltóbb erdélyi költő utódját, a nemrég elhunyt Kányádi Sándort. Az egri Fekete Borbála, a *Fölszállott a páva* című vetélkedő egyik sztárja legkedvesebb magyar népdalait énekli el. Köztük fölszendül több erdélyi, bizonyára Dsida Jenő által ismert dallam is.

Mi most így váltjuk valóra Weöres Sándor próféciját, melyet a poeta angelicus halálakor *Dsida Jenő emlékének* című epigrammájában fogalmazott meg:

Oly szomorú, ha nemes fát tép ki a szél gyökerestől.
Fájdalmas, ha a mű csonka lesz, abbamarad.
Csonkán is rege-kincs a Tiéd – de kívánhat a lélek
porba-lökött hontól üdvöt a tiszta dalért?
Hogyha ez ör-népben van erő még, óvni a kincset,
Téged, Széphangú! nem feled el sohasem.

(Elhangzott 2019. június 13-án a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban)

Ködöböcz Gábor

A Psalmus Hungaricus mint Szózat-variáció

Irodalmunk nagy kánonalkotói között – Adytól Németh Lászlóig, József Attilától Kányádi Sándorig – többen is úgy gondolják, hogy a költészet világából kiiktathatatlant a tragikum öntudata, a szemléletnek az a tragikus világtávlat, amely kétségbe ejt és magasba lendít, kiiktathatatlant az önnön démonaival és a körülmények hatalmával viaskodó küzdő ember pátosza. Ilyen vonatkozásban nemcsak irodalmi hagyományunk és költészeti kánonunk, de önértelmezésünk és önmeghatározásunk is elképzelhetetlen Vörösmarty nélkül.

A szellem jelzőfényeit távlatosan fölmutató versek sorában legelső a *Szózat*. Az a szakrális szöveg, amely a reformkor reveláló költeményeként vált második nemzeti énekünké, az önismeret, az önbecsülés, a helyzet - és identitástudat századokra meghatározó opusává. A versbeli kulcsszó – „rendületlenül” – a hozzá tapadó statikus és dinamikus tartalmak révén lehet a ’hazafi-magatartás’ legeszményibb modellje. A minden körülmények között feltétlen hűségre és helytállásra buzdító költemény az „itt élned, halnod kell” ellenpontozó drámaiságával és megfellebbezhetetlen prófécijával nemzedékeken keresztül formálta és formálja ma is a világhoz, a magyarsághoz, az egyetemes léttörvényekhez való viszonyunkat. Poétikusabban szólva: ez a tizenegy strófa kapaszkodónk az örvényes világ szakadéka felett.

A *Szózatban* hangsúlyosan megszólal „rendületlenül” imperativusa később Arany János, Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor, Márai Sándor, Domonkos István és Tözsér Árpád költészetében bukkan föl. Az ő verseiket (*Rendületlenül; A föl-földobott kő; Hazám; Nem tudhatom...; Bartók Amerikában; Halottak napja Bécsben; Halotti beszéd; Kormányeltörésben; Adalékok a nyolcadik színhez*) összefoglaló néven ’*Szózat-variációk*’-nak szokás nevezni.

A felsorolt művekben megjelenő esztétikai magatartás érvényességét, az irodalomnak a nemzeti önazonosság és önismeret erősítésében betöltött szerepét a legmérvadóbb szerzők is messzemenőig alátámasztják. „Senki büntetlenül ki nem kapcsolhatja magát a közösségből” (Danilo Kis); „A nem etikai bázison termett esztétikai értékek önnön ellentétükbe, nevezetesen giccsbe csapnak át” (Hermann Broch); „Minden nagy dolog abból született, hogy az embernek hazája és nemzeti hagyomány van” (Martin Heidegger); „Az univerzum felé csak kesztyűs kézzel nyúlhatunk ki, és ez a kesztyű a nemzetünk” (W. B. Yeats).

Ebbe a gondolatkörbe illeszkedik az éppen harminc éve elhunyt nagy írónk, Márai Sándor reflexiója is. „A nevelő hatás veszély az alkotó számára, mert vállalása tönkretelheti a művet, nem vállalása viszont üressé, érdektelenné teszi azt. Az alkotónak egyszerre kell szembenéznie mindkét veszéllyel. Az író, aki nem adja érzése, lelke, akarat egy hányadát dézsmaként a pillanatnak, a napi kérdésnek, tehát a szó magasabb

értelmében kifejezett politikumnak, titokzatos módon nem tudja megalkotni az örök szép és igaz művészi kifejezését sem”.

A lírai alany alapmotiváltsága és közösségi-nemzeti horizontban értelmezhető értékválasztása alapján Dsida Jenő teljes joggal *Szózat*-variációnak tekinthető versszimfóniája éppen azért lehet az örök szép és igaz magasrendű művészi kifejeződése, mert alkotója költői talentumának teljességét és spirituális energiájának legjavát adta „dézs-maként” a pillanatnak. Jól tudván azt, hogy „az egésznek része csak az lehet, ki szíve részévé tette az egészet”.

A nyilvánvaló esztétikai értékek (magasságszférákat és mélységperspektívákat egybevalló nyelvi erő, komplex élmény- és érzékenységformákat tárgyiasító artisztikus szépség) mellett a vers színvallásra készítő etikai fenoménként is megkerülhetetlen. Az emberségünkben és magyarságunkban egzisztenciális érvénnyel megszólító mű tisztaságot sugároz, és tisztaságot követel. Ezáltal lehet hitünk, hűségünk és helytállásunk próbaköve, mentális egészségünk és kollektív emlékezetünk fokmérője, nyelvi, történelmi és kulturális önazonosságunk abszolút viszonyítási pontja. Kiváltképpen a napjainkban tapasztalható morális mélyrepülés, globális elbutulás és eszménytelen pragmatizmus közepette, amikor legjobb erőinket kell mozgósítanunk azért, hogy személyiségünk szabadságát, nemzetünk még meglévő tartását és méltóságát meg tudjuk őrizni. Ebben az életre-halálra menő küzdelemben talán minden korábbinál nagyobb szükségünk van a *Psalmus Hungaricus* költőjének teremtő indulatára, múltat, jelent és jövőt mérlegre tevő illúziótlan bátorságára, magyarságunkban és emberségünkben megerősítő buzdító szavára.

A legszebb lelki energiákból születő Dsida-vers művészi-emberi kvalitásait a történelmi meghatározottság ismeretében értékelhetjük igazán. A Trianon után tizenhat évvel keletkezett, vád-és védiratként is olvasható költemény a sorokban és sorközökben drámai színekkel és szuggesztív erővel idézi meg a romániaság által meghatározott kisebbségi léthelyzet/ sors-nyomorúság magyarságot érintő s a mindennapok szintjén elszenvedett megpróbáltatásait.

A valósággal igen nagy felületen érintkező *Psalmus Hungaricus* minden elemében magával ragadó, gyújtó hatású kompozíció, s mint ilyen különleges tüneményként ragyog a magyar líra csillagtérképén. Megejtő szépsége, tiszta sugárzása és katartikus ereje önmagában is imponáló, de még inkább azoknak a fentebb már említett, határon túl vagy diaszpórában született verseknek a kontextusában, melyekben lényegileg azonos vagy hasonló sorsdetermináció és értékválasztás kap hangot. A „nem lehet elfutni valamitől, ami bennünk van” etikai axiómája mellett a *Szózat*-variációk lehangsúlyosabb kérdése az, hogy mit jelent magyarnak lenni és maradni itt és most, illúziók és önáltatások nélkül. Közös az is, hogy „szociológiailag kiélezett, konfrontált helyzetben születtek meg a versek, a kérdéssel naponta szembesülők kényszerhelyzetében”.

Ezen a ponton a nevezetes Babits-esszé, *Az írástudók árulása* (1928) egyik ide vágó passzusa kínálja magát. „Még ha semmi reményünk sem volna, s joggal veszítenéd el

minden hitedet a Morál és Igazság erejében: bizonyos akkor is inkább illik az Írástudóhoz a Világítótorony heroizmusa, amely mozdulatlan áll, és híven mutatja az irányt.”

Az életművön belül bizvást címerversnek tekinthető *Psalmus Hungaricus* az „embernek magyart, magyarnak emberit” sok évszázados modelljét követve úgy mutatja az irányt, hogy eközben a nemzetközpontú értéktudat és az értékközpontú nemzet-tudat mellett tesz hitet. Az irodalom herderi felfogása jegyében közösségi rítusként és kulturális kötőerőként napvilágot látott, ars poetica érvényű versből álljon itt néhány – a dialogicitás és intertextualitás okán is – különösen beszédes, poétikai és világmépi szempontból is fontos szöveghely.

A csipetnyi önkritikát is magában rejtő, önreflexív jellegű indítás („Vagy félezernyi dalt megírtam/ s e szót: magyar,/ még le nem írtam”) nyomán szokatlanul erős affektivitással szólal meg a feltétlen sorsvállalás elementáris credója: „s ki eddig mondtam: ember!./ most azt mondom: magyar!/ És háromszor kiáltom/ és holtomig kiáltom:/ magyar, magyar, magyar!” A harmadik szövegrész fátumos vallomásában egyén és közösség egymásrataltsága kap hangot. „Mert annak fia vagyok én, / ki a küszöbre téve,/ a külső sötétségre vettetett,/ kit vernek ezer éve,/ kit nem fogad magába soha a béke révé!” A negyedik tétel a kisebbségi sorshelyzet végletes és végzetes kiszolgáltatottságát Vörösmarty és Reményik versét (*Szózat; Atlantisz harangoz*) megidéző regiszteren fejezi ki. „Mit nékem most Dante tercinái/ s hogy Goethe lelke mit hogyan fogant,/ mikor tetszhalott véreimre/ hull már a föld és dübörög a hant,/ mikor e bús kor harsónája/ falakat dönt és lelket ingat,/ mikor felejtett, ősi szóra/ kell megtanítani fiainkat,/ mikor némít a falvak csendje/ s elönt a semmi árja minket/ és szülni kell és nemzeni/ s magunk képére kalapálni/ vánnyadt gyermekeinket!” A moralizáló nemzettudattól motivált ötödik szakasz a végső és legabszurdabb érvet is kijátssza a magyarság védelmében. „Sok tévelygés és sok kanyar/ után jutottam el ide:/ ha bűnös is, magyar/ s ha tolvaj is, magyar/ s ha gyilkos is, magyar,/ itt nincsen alku, nincsen semmi ”de” (...) mi elesettek, páriák vagyunk,/ testvérek a nyomorban és a bűnben,/ sápadtak, torzak, bélyeges-fegyencek”. „A szabófalvától san franciscóig” szemlélődő Kányádi Sándort és a Csoma Sándor naplóját író Magyarai Lajost megidéző verszárlat – legalábbis a költői imagináció szintjén – a töredékek helyett a teljességet, a részek helyett az egészet vizionáló versbeszédben ölt testet. „Székelyek, ott a bércek szikla-mellén,/ üljetez mellém!/ Magyarok ott a Tisza partján,/ magyarok ott a Duna partján,/ magyarok ott a tót hegyek közt/ s a bácskai szőlőhegyek közt,/ üljetez mellém./ Magyarok Afrikában, Ázsiában,/ Párizsban vagy Amerikában,/ üljetez mellém!/ Ti eztán születők s ti porlócsontú ősök,/ ti réghalott regősök, ti vértanuk, ti hősök,/ üljetez mellém!”

A közösségi hűség és történelmi felelősség jegyében fogant Dsida-vers lehetséges huszadik századi párhuzamaira gondolva leginkább Németh László és Ady Endre egy-egy gondolata juthat eszünkbe: „Mennél mélyebben vagyok magyar, annál igazabban vagyok ember”. „A magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára”.

Szűk Balázs

Ötvenhat sor '56-ról

2013–2019

„Bárha engem titkos métely
Fölemészt: az örök kétely.”
(*Arany János: Epilógus*)

„Lombját a gally mily kímélve ejti,
holnap szél indul, döntő támadás,
holnaputánra minden elfelejti
milyen volt itt a végső lázadás.”
(*Áprily Lajos: Októberi séta*)

„én félek még, reménykedem,
ez a megtartó irgalom.”
(*Kányádi Sándor: Valaki jár a fák hegyén*)

Legszebb szó

Forr a Vörös Gárda,
Nincs többé kokárda.
Minden szívben métely,
Legszebb szó a kétely.

Hidegül

Hull, hidegül, áll szép halmom,
Hova lett sok forradalom!
Elforrt és ecetes lett,
Sárba fült már minden tett.

Hab

Alszik az orkán,
Nincs hab a tortán.
Rolója malasztnak:
Vége a magyarnak.

Megint...

Forradalmak után elárvultan,
Árulásból árulásba hulltan,
Kutyák koncert csábítanak,
Cerberusok lázítanak.

Isten fintora

Elszállt a lázadás kora:
Isten fintora
Ránk égett szép maszkjainkra,
Bús angyalokra.

Lom

Szemben mindenféle lommal:
Haragvásban hatalommal.
Ez kenyérem, ez a sorsom,
Semmi már csak az adósom.

Valaki vár

Égbe futó tehénlepény,
Alatta sok szegénylegény.
Ami állt, most terült halom:
Torkunk szorító irgalom.

Furcsa testamentum

Okos vagyok, nagyon,
Kipurcanok, hagyom.
Málló köpés a falon,
Aprópénz a ravatalom.

Síró csillag

Sír a ló és sír a hó:
Nagypénteki sirató.
Minden csillag megveszett,
Minden lélek elveszett.

Magánytalan vacogok

Magánytalan vacogok.
Elkárhozott csillagok
Sülnek, forrnak felettünk.
Elnémítva hős lelkünk.

Leosztás

Párizsnak friss mignon,
Magyarnak Trianon.
Magyarnak: hű csatlós,
Prágának: '68.

Szövetkeztem

Szövetkeztem halál ellen
Álmodástól félig telten:
Háborúból fel is keltem,
Szerelmedben megfürödtem.

Fölkentek

Rabszolgának lenni jó,
Vinyog a sok tahó:
Fölkent és meghekkelt véredek
Mondanak rólunk ítéletet.

A végén a bánat

Legszebb szó a kétely,
Jó estét, Szent Péter.
Legszebb szó a bánat,
Elhagytam hazámat.

Dudás Sándor

Majd tavasz lesz...

Majd tavasz lesz,
zöldben a rét,
heverek fűre,
hívlak mellém.
Feltartom tenyerem:
nézd, milyen kézenfekvő az ég!

Ingerek

Nyelvemem szavak.
Bartók éneke elindul
szép hazámból.
Kérdőjeles szoba,
látzatok közt európai,
és magyar,
aggódom.
A tévén tüntetők vonulnak.
Sóhajba fúlt szólamok,
úrhatnám polgárok, pártok,
haszonlesők,
ügyes köpönyegforgatók,
mosolytalan találkozások.
Milyenek a mögöttes álmok?
Gondolataim hőse:
sodortak szükségek, napok,
vártam, jobb legyen.
A tévé új híreket hoz.
A hang nem mérgez,
siket és felesleges
mondanivalós költőt,
népemnek - vélik - haszontalant.
Karácsony közeleg,
gondolataimat hallgatom,
szomorúan magamtól, másoktól,
ma sem hiszem,
hogy a holnap jobb,
szerethetőbb lesz.
Nyelvemnek támasztott
szó-létrán
lépdel a csend.

A nagy csendről

„A számítások szerint mi csak a világ
anyagának a négy százalékát látjuk,
és csak ezt fedezhetjük fel.”
(Kisfaludy György: *Hol a világ többi része?*)

A csendről kellene beszélni.
Arról a csendről, amely nem kezdődik
és nem ér véget.

Benne a Nap parányi rész,
rendszere, fénye,
keletkezése, pusztulása.

Benne e vers,
és minden megírt, megírandó,
elveszett, elszállt vers.
A költészet teljessége.

Ilyen csendben
mit számít élet és halál?

Értelmen túl virágzó titkok:
Mindenség bokra,
semmi ága.

Benne minden egyes ember,
minden egyes fa,
minden egyes fűszál.

Mennyi minden,
amit soha nem vettünk,
és soha nem fogunk észre venni.

Hangok, zenék összessége,
tengerek zúgása,
atomrobbanások,
madarak és angyalok
sokmilliárd szárnycsapása.

Nyelvre nem lelt szavak,
megszületni készülők, kihaltak.

Jelképek, jelek.

Minden, amit nem hallok,
nem hallasz,
nem hall,
de van,
kavarog a világban.

Értelmes élő, Ember,
a lét
fojtó, kavargó teljességében
érted ezt a csendet?

Boros Edit

Kérdőjelek

Ismeretlen évszakok
színeit keresem
nem tudom néven nevezni
madarak és fák
nevét és nyelvét sem
pedig S. Egon hányszor üzent
– de hát a feledés...
szabad-e így verset írni?

Meditáció

Virrasztó falevelek
sorsát forgatja a szél
forgószél repít
olvashatatlan üzenetet
megszentelt szeretettel
születés- vagy névnapomon –
még olvasok és írok
amiről meg nem
lehet „szövegelni”
arról hallgatok
de azért verset írok –
tehát vagyok...

Bánfai Johanna

Variáció egy régi dalra

Még látom néha csendes éjjel
szigorú szép arcodat
rég tűnt dalok igézetével
szíven érint a pillanat

Te bandukolsz tűnődve lassan
járatlan ösvényeiden
fejünk felett két mozdulatlan
állócsillag pihen szelíden

Ne hívj többé már ne ígérd
hevét a régi lobogásnak
magányos leszek én ismét
s te lángsugaras látomás vagy

Bíró Ildikó alkotása

Csák Gyöngyi

Borzongások

Elzárkózom a
világtól mert nem értem
álnokságait.

+

Beteg oltványok
vírussal fertőzött meg-
átkozott helyek,

+

nem megy a kötött
fogásba török ádáz
ceruzám hegye.

Erejét fitogtatja

Erejét fitogtatja
a palackból kiszabadult
gonosz szelleme.

Önnön nagyságát
élvezi a sátán új
szarvakat növeszt.

Szaporodnak bűneink,
kioltott szemű nemzedékem
kioltott lelkű utódot nevel...

Jobb hallgatni most...
(álomban felgyújtották
házamat vadidegenek...)

Fura felhőjátékok

Tátott szájú krokodilformák
úsznak sötétszürkén
a világosszürkében...

Kriminálisak, alakváltók,
kövérre fuvalkodott
ijesztőszürkék harapdálják
a tisztakéket, míg
el nem űzik a napot.

Egyre csak

Egyre csak érkeznek a
félbevágott, kacska mondatok
akárha háborús sebesültek
vonszolódnak a kórházi sátor felé

az egyik tekintetemben
keres valakit múltjából,
őt várja vissza, miatta
köszörüli nyelvét a pillanat kövén

a másik, mint anyja szoknyájába
a járni tanuló gyermek
szavaimba úgy kapaszkodik.

H. Barbócz Ildikó

Őszi napok az Isztrián

Még meleg, de már nem forró, még langyos és kellemes időben, nem az árnyéket kereső, inkább a napsütést magába szívó turista látogatása ez a pár nap a közel szív alakú félsziget partjainál az Adriai-tenger mellett. Minden város ismerős volt már a számunkra, még az oly kicsi és eldugott Bale is, mégis rendkívül örültünk annak, hogy a keleti oldal két kiemelkedő kikötőjében felfedező sétát tehattünk, mert éveken át csak áthaladtunk rajtuk. Igaz, egyszer a rijekai vasútállomáson a csatlakozásra várva eltörtünk véletlenül egy üveg rumpuncsot, ami akkoriban híres italuk volt. Rijekába megérkezni vasúton a legizgalmasabb a hegyeken áthatolva. A mészkő- és a gránitsziklák között csattogva, csikorogva robognak a kerekek, alagutak fokozzák a vágyat, hogy a sötétből kibújva mielőbb meglásd a tengert, amely biztosan vár téged, ezt határozottan tudod. És azt is, hogy perceken belül új világot ígér a természet: az eget és a tengert elborító kékséget, a ragyogó napsütést és a nyomában elöntő melegét. Felderült arccal nézel ki az ablakon, lehet azt már a buszból is, mert az utak egyfelé futnak immár: Horvátország legnagyobb kikötőjébe, Rijekába.

A dokkok teljes hosszában elfoglalják a város tengerpartját, hatalmas hajók és daruk sűrűsödnek a vízen, ezzel meghatározva a hely panorámáját, melybe még a külterületekben emelkedő panelházak is beletartoznak. Az az érzése az embernek, hogy ezek a dombtetőre húzott házak egy váratlan pillanatban dominószzerűen összedőlhetnek. Félelemmel telített csodálkozással emeltem fel tekintetemet rájuk, és örültem, hogy nem ott van lakásom, még akkor sem, ha szinte mindegyik ablakból a Kvarner-öböl látható. Méreteihez képest a város alig rendelkezik nevezetességekkel az egy korzót kivéve a belvárosban, amelyen ez alkalommal mi is végigsétáltunk. Az óváros elegáns, felújított paloták és barokk stílusú épületek soraiból áll, az 1870-ben épült Városkapu az óratoronnyal kedvelt találkozóhely. Sárga színével kiemelkedik környezetéből, az óra alatt megcsodálhatjuk Fiume címerét, az arany korsón gubbasztó sast. A korsóból kifolyó víz a névadó Rjecinát jelképezi. Valaha ez volt a középkori városka tenger felőli bejárata. Körülnézve megállapíthatjuk, hogy az idők folyamán óriásit fejlődött, jelentős ipari üzemekkel, hajógyárral gazdagodott. Levegője ezáltal szennyezetté vált, és bizonyára jó sokat kell gyalogolniuk (utazniuk?) a helybélieknek, ha fürdésre alkalmas, élvezhető partszakaszt szeretnének. Talán a szemközti Krk sziget a kedvelt célpont. A városkapun áthaladva egy hangulatos kis térre jutunk, majd a rijekai Szent Vitus-dómhöz érkezünk, mely a barokk templomépítészet egyik csodája a maga nyolcszög alaprajzával a 12. századból. Ezt belülről lehet érezni igazán. Külön

érdekessége és magyar vonatkozása a dómnak, hogy itt tartotta Jókai Mór nevelt lánya, Jókai Róza Feszty Árpáddal az esküvőjét. Szent Vitus egyébként nemcsak a város, hanem a szláv királyok védőszentje is. Általában olajjal teli kádban ülve ábrázolják, kezében palmaággal.

Rijeka történelméről szólva feltétlenül meg kell említeni, hogy váltakozva Ausztria, Horvátország, Olaszország fennhatósága alá is tartozott, de legfőképpen az Osztrák–Magyar Monarchia része volt hosszú ideig (1868–1914-ig). Ekkor kapott az ország kikötőt és tengeri kijáratot, utakkal és vasutakkal kapcsolták be a területet Magyarország vérkeringésébe, ekkor épültek jellegzetes palotái, üdülői, szállodái az arisztokrácia számára, melyek kissé megkopott fényben, de még mindig hirdetik a békeidők hangulatát, akárcsak a nem messze fekvő Opatijában, mely a magyarok számára Abbázia néven is jól ismert. Az apátság régi elnevezése Abbázia, horvátul opatija, innen ered a település neve. A keskeny partvidék levegőjét a tenger télen melegíti, az Ucka-csúcs megvédi mindenkor a hideg téli áramlatoktól, így klímája ideális a nyaralók, az üdülők számára. A mediterrán növények is jól érzik itt magukat: a leander, a babér, a mimóza, a pálma, a rozmaring között kellemes sétát tehetünk.

A 11 km hosszú, Ferenc József császárról elnevezett partszakasznak (Lungomare) csak egy töredékét volt lehetőségünk bejárni, de a tengeri levegő gyógyító leheletét már érezni lehetett, az öböl szélesebb panorámát nyújtott a teraszosan felépített Rijeka s a hegykaréj felé. E földi paradicsom ugyancsak az előkelőségek számára gyorsan bővült, a busz ablakából sem láttunk mást, mint szállodákat, vendégházakat, apartmanokat, butikokat, bankokat, kaszinót: minden a vendégek teljes körű kiszolgálását, gondtalan pihenését szolgálja manapság is éjjel-nappal, télen és nyáron. Első szállodája, a Hotel Kvarnero 1884-ben épült, s mind a mai napig működik. Az üdülőhelyben benne van egy kicsi San Remo, egy kicsi Monaco és egy kevés Amalfi is a fekvését és a jellegét illetően, nem véletlenül fordultak meg itt annak idején a magyar irodalom nagyjai is, többek között Füst Milán, József Attila, Móra Ferenc, Szabó Lőrinc, Tamási Áron, Ady Endre, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Márai Sándor. Talán ez utóbbi életében játszott a legnagyobb szerepet Abbázia, s aki így emlékezik ottani élményeire: „Tavasszal lenn jártam az Adrián. Az emlék, mely makacsul kísért, mindig újra visszahúz ide. Számomra a tenger, Fiume és Abbázia között, még mindig a „magyar tenger”, akkor is, ha tudom, hogy a történelem időközben odaadta az olaszoknak a Szentkorona Gyöngyét... Az egész világból ez az öböl az a hely, ahol a magyarnak közvetlen köze volt a tengerhez. Visszajárok ide, örülök, ha valamelyik fiumei őslakó magyarul felel kérdéseimre, szeretek sétálni Abbázia és Lovrana között, a babér illatú tengerparti sétaúton...” (Dráma Voloscában) Volosca egy kisváros közvetlenül Opatija szomszédságában, szinte egybeépült vele.

Ha Opatija a századelő elitjének kedvenc nyaralóhelye volt, ma is az Adria gyöngyszemeként emlegetik mint a jómód, a nyugalom, a stílus, a pihenés Mekkájaként. Ám legyen. Pihenjenek itt a mai kor gazdagjai, én könnyű szívvel szálltam vissza a buszba, mert tudtam, teljesen más tájat, teljesen más tengert keresek. Az Isztria belseje felé haladva alpesi jellegű táj fogad tanyabokrokkal, a hegytetőkön kis kápolnával. Fenyő- és lombos erdők élnek errefelé szimbiózisban, mély és sekély völgyek váltakoznak, hullámoznak, ameddig a szem ellát. Dús a növényzet, ahol lehet, kukoricát, napraforgót, sütőtököt termesztnek. Így őszbe hajlóan üdítően hatnak az óriás sárga foltok a földeken. A dombtetőn magas hegyektől körülvéve Pazin települése, Belső-Isztria központja, mi lent a völgyben. Vagy fordítva. A horvát kis városok, a pöttömnyi falvak a félszigeten olasz mintát követve általában a tetőn találhatóak. Gyakran vörös-fehér-szürke színű sziklafalak között kanyarog az út, megjelennek a táj köveiből rakott alacsony kerítések is, ami azt mutatja, hogy az itt élő és földet művelő embereknek keményen meg kell fizetniük a természet meghódításáért. Minden egyes kapavágás, ásás során kifordult követ egymásra rakva kerítéseket húznak fel, jelezvén ezzel a telekhatárokat, illetve megakadályozzák ezzel az állatok elkóborlását is. Hihetetlen kép, amint a kopár, semmit nem termő sziklafalakon is felfelé kigyózik a kősor. A lebukó nap még bearanyozza a vidéket, az olajfaligeteket és a szőlőültvényeket, de tengerbe csúszásában már nem gyönyörködhettem, csak a hotel folyosójának ablaküvegén át a bíborvörösbe hajló felhőcsíkban, párhuzamosan a tenger fölött.

Vacsora után természetesen első utunk a tengerhez vezetett, amely csendesen csobogott, a lágyan kifutó hullámok nekiverődtek a mesterségesen kiépített partnak. A Porečből átszűrődő esti fények már széttörözve érkeztek hozzánk a vízfelületen, fölöttünk a szeptember végi csillagos égbolt. Másnap a hűvös reggelen aztán szemünk már a tenger acélkék színét foghatta, tűpontosan kirajzolódott a nem is oly messzi Poreč és a környező kis szigetek körvonala, különvált a kikötővel szembeni buja zöld Szent Miklós-sziget (Sveti Nikola) is. Örömmel vettem észre, hogy a kiépített strandtól távolabb a természetes sziklagyűrődések tagolják a partszakaszt, a mélyzöld mohával fedett csúszós kövek tisztán mutatták magukat a tengerfenéken. Élmény volt itt a parton a kisebb-nagyobb köveken bukdácsolni, a szórt kavicsokon botladozni csigák, kagylók után kutatva, egyszerre gyógyító levegőkúrát, sós vízkúrát venni és a tengeri szél jótékonyan kellemes simogatását élvezni. A víz hőfoka meglepően kellemes volt, a langyos hullámokban a bátrabbak meg is mártóztak. Én kétszer a bójáig is elúsztam, utána jólesett pihenni a már-már nyárias melegben a napozóágyban, és lehunyt szemmel hallgatni azt a halk zsongást, ami még ezen a szeptember végi szombat délután is betöltötte a Hotel Laguna Materada plázsát.

Ez az igen impozáns, nemrég felújított, kényelmes szálloda Porečtől pár ki-

lométerre északra található. Az útikönyv szerint Poreč Horvátország legjobban kiépített turistaparadicsoma, hiszen tőle északra és délre mintegy 22 km hosszan csodálatos fekvésű számtalan hotel, kemping, apartman húzódik, természetesen a hozzátartozó stranddal együtt. Ezt a nyaralások és a hajókázások során mi is megtapasztaltuk. Parenzo – ahogy az olaszok nevezik – elsősorban bizánci műemlékváros, hiszen Euphrasius püspök volt a bazilika építtetője a 6. században. A műemlék együttes még az oszlopos átriumot, a keresztelőkápolnát, a harangtoronyt, a püspöki palotát foglalja magába, nem véletlenül érdemelte ki az UNESCO által a Világörökség része címet. Az aranyozott, színes mozaikpadlók adják a bizánci jelleget és a felbecsülhetetlen értéket a bazilikában, melynek szentélyében gyönyörű angyali üdvözet-jelenetet fedeztem föl. Az előcsarnokban nézelődvén egyszer csak megszólalt a torony harangja. Éteri muzsikáját hallgatva mindvégig Gáborra, a kisebbik fiunkra gondoltam, aki egyéves világtárása során épp azokban a napokban készült Kanadából Mexikóba átrepülni.

A Limski-fjordba (csatornába) tett hajókirándulás teljesen a nyári főszezont idézte az időjárást illetően, a dzsekik, a mellények fokozatosan kerültek le az emberről, főleg a pálinka és a bor megkóstolása után. Mint minden hasonló természeti képződmény, különleges adatokkal bír: átlagos szélessége 600, mélysége 30 méter, közel 100 méter magas meredek sziklafalak közt áramlik (ha áramlik) a csatorna vize. A szárazföldhöz közelebbi részeken az elmúlt napok kiadós esőinek következtében sárgászöldes pocsolyának láthattuk a magasból, a hajóból nézve tisztább arcát mutatta. Mivel oxigéndúsabb és sótlanabb a tengervíznél, ezért kiválóan alkalmas kagyló- és osztrigatelepek létrehozására. Ezt hajóforduláskor mi is észrevehettük. A hajó épp hogy himbálózva haladt előre, ki a kanálisból, elhagyva a minduntalan mellénk kerülő apró szigeteket, melyeket csak a sirályok látogattak vagy az abszolút magányra vágyók. A fedélzeten (így hozta a sors meg a szeptember) csak a mi busznyai társaságunk utazott, kényelmesen sétálgathattunk le s föl. Aki egyedüllétre vágyott, elvonult a tatra, az árnyékba, s onnan pásztázhatta körbe a tengeri és a szárazföldi panorámát. Elúszott szemünk előtt a Hotel Delfin szálloda együttese is, amelynek egy nyáron szintén a vendégei voltunk. Minden látványt magamba szívtam, amit csak lehetett – a legteljesebb nyugalom szállt meg. A spárgaszínű hajókötelek rozsdabarna csíkosan, különböző vastagságban tekeregtek, kígyóztak a fedélzeten.

Pula (a közlekedési táblákon Pola is) az Isztria legdélebben fekvő legnagyobb városa. Az újabb LEG az a tény, hogy itt kereshetjük fel a világ talán legépebben fennmaradt amfiteátrumát Augustus császár idejéből, mely a város jelképe is egyben. Bár fehér márványköveit a korabeli lakosság kezdte építkezésekhez széthordani, ezt sikerült időben leállítani. Az aréna 23 ezer fő befogadására volt alkalmas, és 20 boltíves bejáraton át közelíthették meg a kő ülőhelyeket az izgalmas, de kegyetlen

és véres gladiátorviadatok megtekintéséhez. A föld alatti közlekedőfolyosókon bolyongva az egykoron bor és olívaolaj szállítására használt amforák nézegetésén túl átérezhetjük a hely múltbéli hátborzongató valóságát, és elképzelhetjük, hogy az ókorban a falakat közvetlenül a tenger vize nyaldosta, mely ma a feltöltések jóvoltából kb. 100 méterre hullámszik. Pula fekvéséből adódóan az idők kezdetétől katonai táborból fejlődött a nagyváros szintjére, odáig, hogy ma kereskedelmi, kulturális, idegenforgalmi központ, haditengerészeti támaszpont. A Sergius-diadalív az óváros határán városkapuként szolgál szintén a római korból, no meg azért, hogy elmondhassuk: megfordultunk „a diadalív árnyékában” is. Pár lépésnyire ott vár minket kitartóan James Joyce is, aki a többemeletes Berlitz nyelviskolában mint angol nyelvtanár a katonai tábor szolgálatában állt. A sárga épület márvány emléktábláján angol és horvát nyelven olvasható, hogy 1904–05-ben a híres ír író itt tanított ebben az épületben. Ül és vár tehát mindenkit rendületlenül, bronzba öntve az író az Uliks kávézó teraszán, bal karját az asztalra támasztva, jobb kezében a sétapálcáját tartva, kényelmesen, ráérősen. Oda is ülhattunk volna mellé, de csak a fotózáshoz volt bátorságunk. Micsoda elszalasztott nagy élmény! Helyette egy közeli kávézó szőlőlugasos árnyékában, félig napsütésben ittuk meg a délelőtti kávékat.

Mit is írhatnék még Rovinjról? Több mint 40 éve jártunk itt először, aztán még jó pár alkalommal, és a varázsa azóta sem csökken a szememben és a szívemben. Egy életre szerelmes lett az ember ebben az ékszerdobozban a szűk utcácskáiba, a sűrűn egymáshoz ragasztott emeletes házacskáiba, a kényszerűségből felhúzott sűrű kéményerdejébe, a kánikulában kellemesen hűsítő sikátoraiiba, a házfalakról a tengerbe visszatükröződő színek hullámszó kavalkádjába, festő ecsetjére kíváncsozó velencei hangulatába. A korabeli városmag alig változott az évszázadok alatt, erről a régi képeslapok mesélnek. Most is mindent a helyén találtunk: a piactéren átsétálva a kis hajótaxis kikötője a totyogó sirályokkal, a kopott színes középkori ház sor az északnyugati oldalon, a kis ajándékbolt a sarkon, ahol egyszer egy világítótoronyt vásároltunk. Az óváros meredek utcácskái a fényesre kopott és olykor csúszós fehér utcaköveken mind egyfelé vezetnek: fel Szent Euphemiához, a kis halászfalu védőszentjéhez. 1758-ban alkották meg ezt az impozáns szobrot, amely a templom tetején állva emlékeztet keresztény vértanúságának legendájára pálmaággal és a szenvedéseire utaló kerékkel. A harangtoronyról a szél járásának megfelelően jóslja az időt. Sajnos ez alkalommal a szárazföld felé fordulva esőt és vihart jelzett, ami két napra rá utol is ért bennünket. Nem tudom, mi hajtott fel ismét a sokszor megmászott dombra: talán a tengerkékvé látvány habzsolása a nem túl magas világítótoronnyal, a milliónyi ezüst szikrázás a vízfelszínen a kora délutáni verőfényben, jobbra a távolban egy zöld kiszögellésen a Valdisio üdülőttelep, balra a Katarina-sziget. Egy kis gyöngyszem a tengerben. Szép és felejthetetlen

emlékeket idéző. Egy utazásunk alkalmával rövid várakozás után kiindult Rovinj kikötőjéből a patinás kishajó Valdaliso felé. Első megállója – nem is gondoltuk volna – a Katarina-sziget volt. Hirtelen támadt ötlettel szinte nem is kiszálltunk, hanem kiugrottunk a billegő hajóról a beton kikötőállásra. A kapitánynak még intettünk, hogy mehet tovább nélkülünk, biztos az elhatározásunk. A következő percben ott maradtunk a csöndben. Mintha varázspálcával ütöttek volna meg, valóban elvarázsoltnak éreztük magunkat, és hihetetlenül álltunk a rovinji óváros új arcával szemközt a téglával kirakott, magasra nőtt leanderekkel szegélyezett ösvényen, mely jól sejtethetően és régről ismerősen körbevezetett az egész szigeten. A partra érkezés időutazás is volt egyben, 42 évet vissza a múltba. Akkor léptünk először a földjére, a félszigetről motorcsónak hozott át bennünket minden nap fürödni. Nem volt kijelölve hely, a természet alkotta sziklák közé mindössze egy keskeny beton stéget öntöttek, ahonnan létra híján egyből a mély vízben találtuk magunkat, és tengeri papucs nélkül találkoztunk a tengeri sünökkel is. Ezt a pontot újra megvizsgálva inamba szállt a bátorságom, és csodálkoztam egykori magunkon. Ma már óvatosabb és körültekintőbb vagyok, biztosan más megoldást keresnék. Emlékszem egy fiatal nő esetére, akit a hullámok az éles sziklákhöz csaptak, és másnap csupán bekötött lábakkal gyönyörködhetett a tengerben. A sziget egyetlen épülete a kolostorból átalakított többszintes szálloda, olasz stílusú kúttal, gondozott parkkal, a mediterrán növények illatával és tengeri sós levegővel fűszerezve, s amelyet mi rózsaszín virágú leanderek karéjában egy kávézó teraszáról élvezhettünk maradéktalanul.

Egy ott megjelent német nyelvű kiadványban a következő sorokat olvashattam Rovinj városáról: „Az első benyomás egy festői város, sűrű, tömött középkori várossal egy félszigeten, amely fölé Szent Euphémia magasodik és gondosan őrködik. A második asszociáció kétségtelenül egy zöld kiszögellés, nevezzük így... Ismerjük meg ezt a vidéket, ahol a nap mosolyogva öleli magához az erdőt és a tengert, ahol az arany, a smaragd és a kék színek szakadatlanul egymásba folynak...”

Ezt az isztriai körutat tulajdonképpen összefoglalásnak szántuk, hiszen oly sokszor utaztunk már erre – megunhatatlanul. Meg lehet-e ismerni ennyi idő alatt ezt a vidéket? Bizonyára nem. De nem is ez a legfontosabb, hanem az újrafelfedezések izgalma, a régi és az új mozzanatok keresése, a kisvárosok egyedi, vidámító hangulata, de legfőképpen azért utaztunk ide ismét, hogy ne feledjük a tenger látványát és sós illatát. A nevezetességeken túl – amit kötelező megnézni – én inkább a parányi virágoskerteket, a szökőkutakat, a reneszánsz és gótikus loggiákat, a változatos zsugáterekeket és ablakszemeket, a bárók teraszán üldögélő embereket figyeltem és fényképeztem, meg a büszke röptű sirályokat, melyek e vidék őslatainak számítanak. És álljanak most itt magyarázatul is akár Déry Ti-

bor tengerről szóló sorai: „Most nézem a tengert. De nem lehet. Elnyúlik és elfut a szemem elől. Szemérmes és puha. Ha simogatni akarnám, elhajolna a kezem elől, mint egy nevető asszony, akit csókkal keresek. És mély, mert nem látok bele. Belesüllyesztem a szemem, és fúrom lefelé, és várom, és akarom: átlátszó legyen és nyíljon ketté. És abban a pillanatban meggörbül ott a víz, domb támad, és a hullám hahotázva fut a partnak. És ezer hangján zúgva nevet a tenger.”

Utazhatunk vonattal, autóval, busszal vagy hajóval, az ember (a turista, a világjáró) legtöbbször csak megérintheti mindazt az utazás során, amit nem tarthat meg, csupán az emlékezetébe vésheti, elraktározhatja az emlékeit, felhalmozhatja az évek során, de ezt már nem veheti el tőle soha senki. Az sem baj, ha örök vágyálomként benne maradnak dolgok, a meg nem valósult célok, az el nem ért városok, hegyek, folyók és tengerpartok, mert ezek hordozzák tovább az emberben a reményt. Ezek adhatják az újbóli útra kelés lehetőségét, ezek lehetnek a jövő életető elemei, az például, hogy legközelebb, ha éppen megint az Isztriára vetődünk, Porečből mindenképpen visszasétálunk a Lagúna Materadáig, komótosan és bámészkodva, meg-megállva a tengerparti sétányon – ha nem zuhog majd akkor is az eső...

A szerző felvétele

Csatáné Bartha Irénke

Úton

Úton vagyok esőben, sárban,
minden hazaszálló imában,
hiszem, nem fakul az emlék,
varázslat, bűvös menedék.

Virágos rétek, tártkarú ösvények
elém szaladnak, integetnek,
harangszó hintáz fejem felett,
s hiszem, vecsernyére hazaérek.

Kánonban zsong sok színes emlék,
lelket ápol, nem hagy feledni még
patakcsobogást, erdőt, gyermekévek vidékét,
szívtarisnyámat csordultig tölti,
segít bárhonnan hittel hazatérni.

Úton vagyok, sok éve újra és újra,
megmártózni a tiszta forrásba,
erőm s hitem megsokszorozza,
és minden búmat derűre fordítja.

Megérkezem, csak állok némán,
hallgatózom az ajtóreszen át,
állok a képzelt hangok között félve,
míg körém fonódik a gyermekkori békéje.

Hallgassuk együtt

Szimatolom az őszt, a sápadó táj
beteges lélegzetét, mint vérnyomát a vadnak
a vadászkopó. Rőt levelek hullanak
az ágakról, és szétszéled a dombokról a nyáj.

Hallgassuk együtt, hogy múlik
percről percre az élet, hogy zenélnek
bágyatag sugarai a fénynek,
míg árnyukat a jegenyék útszélre vetik.

Lépj közelebb, hallgasd, hogy halad át
az erdő tömött némaságán az Isten.

A vidámság kihuny virágszemekben
az ég nem teríti ránk friss azúrmosolyát,
hallgasd, fogyatkozó szerelmünk
hogy suhan el madárszárnyakon felettünk...

Hargitai ismerős hangok

Jajdul az alkonyi bükkös, a szél mérgesen futkos,
megvesszőzi a földre verődő, alélt levelet,
messzi harangszó kondul, imára kulcsolódó kezek,
kődben a bérci nyereg, magányára iszalag tekereg.

Fák között surran az este, réteden átfut a mezsgye,
suttyó szél muzsikál, kémények füstje pipál,
bíbor, arany és lila lángban izzik az erdő,
cserjésben róka sunyít, hallgat a kő okosan.

Sűrű a berkenye ága, titkát rejti virága,
komorlik távol az ég, szurdokok mélye sötét,
zúzmara fény a kökényen, sunyítva lesi a farkas,
varjúnép zajosan száll, kergeti tova az éhség.

Szállnak esőben, szélben, messzi tájat keresőn,
kedvükre fröcsköl a sár, útjukat akasztja bogáncs,
dértől remeg a fűszál, neszező őzike kószál,
prédára les a kuvik, kapásért kéményre száll.

Sirató

Az égbolt bakacsin köpenyére
a halál keresztet rajzolt,
sírnak a csillagok, én is velük zokogok,
mert elkószáltak veled
a hajdanvolt ifonti álmok...

Csupa gyötrelem nélkülöd az út,
hiányod torokszorító valóság,
jutalmad: béke, örök pihenés,
utolsó ajándék- a Rád emlékezés-

Olyan, mint fűszálon a harmat,
könnyecseppben a lélek melege,
erőt ad, ha tenyerembe foghatom,
feltámasztja a boldog időket.

Emlékeidet emlékeimmel becsomagoltam,
legféltebb emléktárgyak lettek,
míg egyszer utól nem érlek,
magammal hordom lélek szelencémben.

Sz. Tóth Gyula Kis nyári etűd

Fogkeringő

Tűnődések fogorvosi székben tanításról, irodalomkritikáról, technológiákról

Mindig szerettem a szakmákat, s azokat, akik mesterei a szakmának. Figyelemmel követtem (követem) az iparosok, a kézművesek, a gazdálkodók, a házépítők tevékenységét. Valahonnét eljutnak valahova, hozzáértéssel (nem hozzáértéssel), szaktudással. Az orvoslást betegségeknek „köszönhetően” egészen közelről nyomom követhetem, többször is (csontvelőgyulladás, epeeltávolítás, sérvrögzítés, néhány sztomatológiai kúra). Tapasztaltam, a munkának van *folyamata*, ami tevékenységek rendszere – van *bemenet* és van *kimenet*. Elágazásokkal, problémákkal, döntésekkel. Ez foglalkoztatott pályám kezdetén a tanítással kapcsolatosan. Szerencsém volt. A diplomaszerezés előtt a Szegedi Bölcsészkar Neveléstudományi tanszékén Rózsa Éva szociológiával irányított az iskolai terepre, *problémát* fogalmaztatott meg velem, a sajátomat, amellyel elindított a kutatás felé. Éltre szóló töltés, elég, mert az egyik problémából következik a másik. El vagyok látva. Zsolnai József a pedagógiai technológiával ismerttetett meg. Na, ez aztán „bejött”. Ennek „jegyében” telt pályafutásom. Noha vannak produktumaim, szakirodalmi listáim, nem pályám emlékébe kezdek.

Mindez egy szakma kapcsán került elő, ez a fogászat – szakma és tudomány. Egy (újabb) probléma adta a lökést. Nekiindultam. Elővizsgálat az óvatos kerületi orvosnál, kirajzolódott a „buktatós” menet. Felkutattam Török Bálint doktort, aki korábban a Parodontológián komoly beavatkozást „eszközölt”, nagyobb felújítást végzett. Jó emlékeim vannak abból az időből. A bizalom okán hozzáfordultam. A nagy magánrendelőben szakosodva dolgoznak, a szintén fogorvos feleségét ajánlotta, s így visszajutottam az Egyetemi Parodontológiára. Most a fiatal doktornőn van sor.

Szóval, ülök egy fogorvosi székben... Van idő tűnődésre. Nem a pedagógus szakma és a fogorvosi szakma összehasonlító elemzését akarom megírni. (Nagy mű lenne.) Csak néhány ponton, a technológia nyomán, keresem a kapcsolatokat. A lépésről lépésre. 1. A doktornő, Fanni, konzultációs időt ad. 2. A diagnózis felállítása: röntgen és tüzetes szájszemle nyomán. (Ekkor lép működésbe, a bizonyág kedvéért a „betegtüdő”). 3. Állapotmegállapítás – problémák sora. 4. A terápia vázolása: lehetőségek, variációk, problémák. 5. A menetrend kialakítása – időterv. 6. Akció indul. 6.1. Alapozás, előkészítés: tisztítás – 6.1.1. külső, depurálás, 6.1.2.

belső, intenzív kaparással. (Fogágy, foggyökér érintésével.) A helyzet komolyságát jelzi, hogy ehhez már injekcióval adagolt fájdalomcsillapító jár. A doktornő igazodik a pácienshez, aki nem tud vízszintes testhelyzetben feküdni. Komfortot vált, állva dolgozik. Kevés szóval jelzi a lépéseket, mint például, „rend”, „alaposnak kell lenni”. Értem, tetszik, különösen, mert szavai szerint cselekszik. Így jobban „bírnak”. (Kis didaktikai vázlatot megérdelem az eljárás.)

A mély kaparás után zsibbadt ajakkal préselem a szavakat. Halvány mosolyra sem telik. No, akkor ezután jöhet az építkezés – sziszegem, próbálom szakszerűen vázolni a folytatást. Nem – jön a gyors pontosítás: előbb a rombolás. Hát persze, a koronák előkészítésére: 1. húzás, 2. fogak lecsiszolása. Átfordítom: jön a „dekonstruálás” – valamiféle szerkezetből levétel, alakítás... az új érdekében. Egyes irodalmárok, irodalomtörténészek gyűlölik ezt a szót, pláne az erre épülő cselekvést. Egy műdarabot szétszedni, még ilyet! Én kedvelem, értem is. A Zsolnai-pedagógiában, a tananyagkészítés során, a szakirodalom elemzésekor hasonlóképpen dolgoztunk. De vannak műelemzők, tanárok, akik így járnak el, ha szükséges. Például Fűzfa Balázs az egyes szerkezeti elemekig „lemegy”: „Szavak és szóközök”. Mélyre ás. Mindez azért, hogy *véleményeket* ütköztessen, *eltűnődjön*, hogy *beszélgesse* a művel, és ilyesmire készítse az olvasót. De magam így szeretem készíteni a recenziókat. A lista említése nélkül, így jártam el például Suhai Pál, Lukáts János, Pusztay János, Sipos Lajos egy-egy műve kapcsán. Belemélyedek kedvemre. Ízlelgetem a szavakat, a fogalmakat, újat tanulok, megpróbálom megérteni, tágítva a gondolati dimenziókat. Mert a mű „igényli az olvasó szabadságát”, ahogy Sartre tartja arra válaszolva: *Mi az irodalom?* És Horatius sem neheztel, mert „merek mást gondolni”, mint a szerző.

Tehát rombolás, dekonstruálás, a kettő nem ugyanaz, de félszavakból is értjük egymást, azaz leépítés, lebontás. Aztán majd jön a fogmintavétel. A szerint dolgozik a fogtechnikus, előkészítés koronákra. (Megkoronáznak.) Addig be kell érni ideiglenes koronával: fogpótló eszközök a számban. Eszi, nem eszi, majd kap mást, alakul a csiszolással. A dekonstruálás finom műveleteket igényel, annak függvényében, ha tudjuk, mit akarunk... hogy létrehozni akarunk valamit. Vagyis jön a „konstruálás” – a fogpótlás. Az eredeti, a vele járó baj megszüntetése, szerkezeti átalakítás – új konstrukció, építmény, produktum, nota bene fogsor jön létre. Közben apró igazítások, a „betegkör” kéznél van. Kész az eredetihez illesztett új fogazat, a páciens vígan rágódhat rajta.

A dekonstruálás az irodalmi elemzésekben sem ördögtől való. Vannak, akik ipari üzemmódban űzik, minden áron, minden múnél. Mások kerülnek, kivált ennek mechanikus módozatait. Vannak szép példák, amikor a műhöz árnyaltan közelítenek az irodalomtörténészek. Ilyennek tartom, mások mellett, Kenyeres Zoltán, Rónay László, Ungvári Tamás vagy Kődöbocz Gábor módszerét. Minden szerző, minden

mű más. Az adott szerző műve, munkássága szerteágazó, olykor ellentmondásos. Az érzékeny elemző „közelíteni” próbál. Kíváncsian, tisztelettel, de tudással felvértezve. Nem a szerkezetekben „bont”, képeket, eszméket ragad meg, gondolatjáratoakat indít. A műdarabhoz, a kezelendő anyaghoz tudásokat tesz hozzá, köt és kapcsol, medítál. „Bontás másként”. És így kritizál. Tehát a nem „dekonstruktőr” is finom műveletekkel dolgozik, átalakít. És így nyit. Nyit a műre, azzal pedig a mű, a szerző világára. Tehát bármilyen „óvatosan” és tisztelegően közelít az elemző, tudásával, módszerével hozzátesz az eredetihez. Megmozgatja azt. Az egykoron született mű új köntöst, új megvilágítást kap, nem merevedik meg. Még „a holt avart is felkavarja a rossz szél”. Új szempontokkal bővül az olvasó, másként lát, érez, s gondolkodik az olvasó. S ez mindenkinek jó: újra hat a mű, vagy lehet, most hat csak igazán. A műelemzéssel, mint új konstrukcióval új élmény születik.

Lábjegyzet

A) A fogorvoslás didaktikája, kitekintéssel a tanításra, vázlatosan

Nincs csoportfoglalkozás.

Egyes személy van, egyes száj, azon belül egyes fog. Hozzá segédkönyv: „Fog és fogközök”.

Az orvos ecsettel, az adott esettel foglalkozik, a tevékenységek a köré szerveződnek: választás, döntés.

A kezelés kommunikációja szakszerű. A pontos diagnózishoz nem elég az ilyen: Nem mossa a fogait! (Áthallás tanítási órán: Nem figyeltél, gyerek! Nem készültél, már megint. Akkor én mit tehetek?) Biztosan lehetne alaposabb a fogmosás, de az orvos nem korhol. Azon dolgozik, ami van – hozott anyag.

Tudományos felkészültség (hatalmas háttérismeretek), kezűgyesség, szakmai gyakorlat, állóképesség, rendszeres továbbképzés.

Figyelem, alkalmazkodás a helyzethez. Például a páciens állapota nem bírja a vízszintes testhelyzetet, szédül. A fej megemlése új körülményeket teremt, az adott esetnél az orvos megszokott pozitívumát módosítja, állva dolgozik.

Stílus: nem fölényes, de határozott. Semmi személyeskedés, a közvetlenségre ott vannak a munkaeszközök (kaparóvas, csiszoló, véső, reszelő). Mindehhez elég a finom, kedves mosoly. Az orvos nem fecseg, nem használja ki, hogy a páciens nem tud közbeszólni, noha tátott szájjal hallgatja. Nem él vissza a helyzettel. Mert nagyon zavaró, amikor a páciens amúgy is zúgó feje fölött változatos témákkal, nevetős cseverészést folytatnak. Ilyenben is volt részem. (Mennyivel előnyösebb a tanításban, amikor értelmes párbeszédet lehet folytatni. Ami ott szükséges, előrevivő.)

B) Betegtükör

Elindult a fogkaland. Németh Fanni, a fiatal doktornő alaposan feltérképezte a terepet. A röntgenfelvétel alapján több „reménytelen prognózisú fogat” lát, szemrevételezi a valóst. Egyezkedünk. Elmondja a lehetőségeket, sorolja a szakmai érveket, szorgalmazza a minél jobb megoldásokat. Nekem akar jól. Bizonyításra elővesz egy tükröt: betegtükör, mondja. Ha eddig nem hittem volna neki, már mindent elhiszek. Érti a szakmát, jó kezekbe kerültem. Finoman mosolyog, rám bízva a fogszemplézést. Szájszemle. Amúgy formás tükrök, fogantyúja van, talán a hölgyek használnak ilyet a reggeli toalettnél. De nem, ez betegtükör, benne nem az ondolált haj fürtjei köszönnek vissza, itt a szájas valóság. Egy szavam sincs. Lesz itt munka. Megbeszéltük a menetrendet. Megvolt az első menet: tisztítás. Alapos, kapirgálós pucolás, kenőcsös fájdalomcsillapítóval, szapora öblítésekkel. Ez volt a finom kínzás, vigasztal kedvesen. Egy hét múlva mélyre ásunk, ahhoz már injekciós fájdalomcsillapítás dukál. Nincs visszaút. A tükrök megtette a magáét. Hivatalosan „pácienstükör”. Jobb az így egyszerűen: betegtükör. De nem csak fogászatkodáskor. Jó lenne az ilyen nagyításba belenézni, fogászaton kívül, „magánrendelőben”: szemtől szembe önmagunkkal. Önismeret. Aztán fohászodni, fogazkodni. Mint a mesében: *Tükröm, tükröm, mondd meg nékem...* Hát, a mesében sem minden fenéig tejfel.

C) Váratlan ráadás

Ezen írás befejezését követő másnapon jött a hír: meghalt Ungvári Tamás. Kenyeres tanár úr könyvbemutatóján (*Harmadik csöngetés. Visszahumanizálási kísérletek*), a Petőfi Irodalmi Múzeumban találkoztunk vele utoljára, 2018 őszén. A bemutatót megörökítettem, lásd Tanár notesz 13. *Fénylesen*. Éppen Kenyeres Zoltán hívta fel a figyelmet előadásában Ungvári Tamás kötetére: *Kaland és gondviselés. Felvilágosodás, művészet és gondolkodás*, amelyet a bemutatót követően megvettem. Az is nagyon fontos forrásanyagot jelentett aktuális témám kidolgozása során: *Rejtőzködő felvilágosodás. A (f)elvilágosodás nyomában*, Partium, 2019/1., tavasz, 100-105. = <https://issuu.com/norton69/docs/2019-03-tavasz>. Mindkét jeles tanár, irodalomtörténész munkája nagyban tágította az értelmezés kereteit, a múltat a mába hozva. Az élet nagy drámaíró. A krónikás igyekszik nyomon lenni. És tegyük addig, amíg az élőkkel találkozhatunk.

Nagygyörgy Erzsébet

Mire megjön a tél

Mire megjön a tél, kedvesem,
hidd el, közelebb leszel hozzám,
mint a nyári égbolt ezüstveretje,
s közelebb, mint a távolodó,
és egyre táguló világegyetem.

Mire megjön a tél, kedvesem,
ezerarcúvá válik világom,
s a tarló is rég elsiratja
millió, ellopott búzaszemét.
A menny földi tükre is, a tó,
altatót dúdol a potykanépnek.

S a fák, az árvalányhajú fák
készülődnek már előre,
mint én, hogy a nyár hevével
szívemben kényeztesselek,
mire megjön a tél, kedvesem.

Fény csorog

Tavasról álmodom már nappal is,
az éjszaka virágmezőt szövött,
még itt lebeg lehunyt pillám mögött,
mint illatterhes, csöppnyi galaxis.

A fák között dühödt vihar dohog,
s a hegytetőn fehérülő hólepel,
felizzik, napsugárban eldelel,
s reám, Isten kezéből fény csorog.

Mámoros éjjelen

Pilled az erdő, esteledik már künn a vidéken,
búzavirágos báli ruhában táncol a nyár most.
Százezer álom lebben az égig, kis lilium ring,
kelyhe ma fénybogarat rejt, csendesen izzik a Hold is.

Fenyvesek ágán bókol a sármány, álmodik éppen,
lágú füveken lépked, lila orgona szirmain ül most.
Dúdol a Hold is, rászövi fényét, ring a madárka,
csillaga fönt jár, angyali szempár álmait őrzi.

Mámoros éjjelen illata lebben a kék ibolyáknak,
réti virágok bús dala száll el a májusi széllel.
Villan az ég szeme, hullik a Földre a mennyei könnycsepp,
rózsaszíromban gyűlik az angyali gyermekek álma.

Bozó Zsuzsanna

Pillanat

Lemenő nap
forró fénye két karodban
elvarázsol.
Éj bársonya
óvón elrejt.
Szerelmes órák
meghitt magánya.
Ébredő nap
hideg fénye visszavisz
a valóságba.

Élet

Légy bolond
az élet oly rövid,
kell némi örülség,
hogy elviseld terheit.

A világ gúzsba köt,
törvények láncai.
Megszabják sokan,
minek kell látszani.

Táncolj az esővel,
szaladj a szellővel,
tombolj viharral!
dalolj a madárral,

Törj szét falakat,
találj társakat!
Kövesd az álmodat
légy végre önmagad!

Emlék

Esténként, mikor glóriát fon
asztalom köré a lámpafény,
téged látlak, veled társalgok,
mint szerelmünk idején.

Sebes szárnyakon repültek el
az évek, te velem maradtál
emlékeimbe elrejtőzve
csengő hangon kacagtál.

Féltem, hogy megszeretlek.
Féltem, hogy elfeledlek.
Féltem, hogy részemmé válsz.
Féltem, hogy más szeretsz már.

Reszkető szívvel elfutottam.
Árva lelked egyedül hagytam.
Önmagam elől menekültem.
Megnyugvást hiába kerestem.

Esténként, mikor magányosan
múltnak útjain barangolok,
halványuló emlékeimbe
rémülten kapaszkodok.

Döntés

Elindultam
egyenes tartással,
emelt fővel,
könnyű léptekkel.
Elhagytalak.
Ha egyszer is visszanézek,
örökké veled maradok.
Harmadikként,
a házasságodban.

Szerelem volt ...

talán ismertelek
találkozásunkkor
már, csak emlékeim
ködében elvesztél,
hisz csókod maga volt
a hazatalálás
talán csak játszottam,
ahogy te akartad,
s te gonosz játékot
űztél velem, mikor
kézen fogva vittél
erdei utakon,
hogy elhiggyem fontos
vagyok neked, s szeretsz
talán rád gondolok
szaladó napokon,
mikor már nem leszel
velem, mert elhagylak,
érezem, szavaidon
a félelmet, mikor
kifogások után
kutatsz, talán máshoz
sietsz, de még engem

Gáspár Aladár

harmónia

elemi ösztön hajtotta őket
 a kínzó küzdelemvágy
 viszonyuk éltetője volt
 hogyha ez annak énjébe marhatott
 teltebben múltak a napok
 nem voltak valótlan társak
 egymásra inkább
 ős-ellenségként vigyáztak
 az ellentét folyvást bennük feszült
 lázasan lelkükben lüktetett
 egymásnak estek nemcsak
 mint ellenfelek,
 de bárhol és bármikor
 okkal és oktalanul is
 noha
 gonosz gyűlölet sosem
 elevenült szívük szögletében
 s a lappangó dühöt se kellett
 magukban felszítani
 a harci állapot az érzékeikre
 izgatólag hatott a küzdelmük
 szinte már szeretkezéssé hevült
 összemosta őket észrevétlenül
 bárhogy próbálkoztak is
 az önfeledt kéjvágyat
 sehogy se tudták magukban kioltani
 elválni nem voltak képesek
 egymásnak megragadtak
 egymásban felragyogtak
 elkezdtek egymásra hasonlítani
 az örökös háborúskodás tehát
 létük végső tartozéka volt

így tették egymást boldogokká

Macskaálom

*Naponta veled álmodom:
 azt, hogy cicázol velem.*

*Kurta, kis nyakadba
 nyalka szalagot kötsz,
 bájos bundácskádat
 buján felborzolod,
 démoni dallamokkal
 kéjesen körülmiákolysz,
 színlelő szemeddel
 csalárdul csapdába csalsz.
 S legvégül,
 állati ösztönöd jeléül
 forrongó testedet
 hozzám dörgölöd.*

*Azt is megálmodom,
 hogy csak packázol velem
 kiforgatsz magamból,
 cselt forralsz ellenem.
 Léha álom-örömhöz
 így leszek álom-eszközöd.*

*Mért nem hagysz békén,
 ledér macskalányka?*

*Én már vén kandúr vagyok!
 Tán csontjaid valódi váza
 se hatna rám izgatólag,
 Viszályok verte szőrzetem
 már szépsége láttán
 se borzadna újra fel
 Vágyadat némítani
 keress készebben álmodókat!*

Jámbor Ildikó

Magyar rapszódia – táncfantázia Egerben

A zeneszerző géniuszt emlékére

Az évad kiemelkedő eseménye volt Liszt Ferenc (1811–1889) zeneszerző géniuszt életművét felidéző táncjáték, a *Magyar Rapszódia*. Egyszerre modern és fennkölt, historikus és a kortárs tánc legjobb erényeit felmutató színpadi produkció. Lehetsz arról beszélni, hogy Eger milyen gazdag zenei tehetségekben. Erős bázisa ennek az Eszterházy Károly Egyetem Ének-zene Tanszéke, melynek vezetője – szerény és szigorú személyisége mellett – művészként is kiemelkedő. Talán külföldön jobban ismerik és elismerik Gábos Juditot, a zongoraművészt, mint itthon, noha az elmúlt esztendő Egri Tavasz Fesztiváljain mindig megcsillogtatta tehetségét és alázatos, sokszínű előadóművészetét.

A *Magyar Rapszódia* táncjátékhoz Gábos Judit játéka szolgáltatta a zenei alapot, de többet mondok: egyik tartópillére volt az előadásnak. Topolánszky Tamás koreográfus-rendező a Kossuth-díjas Oláh Zoltánt kérte fel szólótáncosnak. Mostanra már a Gárdonyi Géza Színház tánctagozata is olyan magas színvonalat képvisel, hogy méltó partnerei lehettek a Liszt Ferenc alakját megidéző szólistának.

Mi, ha nagy vonalakban ismerjük is a zeneszerző életrajzát, nem tudtuk kronológikusan követni a művészpálya romantikus fordulatait (kellett hozzá a műsorfüzet tele információkkal, ám ez mit sem vont le az összhatásból). Pinczés István Jászai-díjas rendező, itt dramaturgként fogta össze a művészpálya fordulóit, fontos és megjeleníthető csomópontokat találva az életműben. Liszt édesanyját Tóth Karolina táncolta remek stilizált jelmezben, mindegyre felmutatva azt a szenvedélyes viszonyt a vonzás és elszakadni akarás kettősségét, amit csaknem minden talentumos művész és szülője megtapasztal. Liszt viharos szerelmeit, az életében felbukkanó nőket, csodás, lehetfinom, historizáló, mégis a mai szemnek is látványos jelmezekbe bújtatta Papp Janó.

Novák Laurát mint Caroline grófkisasszonyt, az elegáns Marie d'Agoult-t Kelemen Dorottya, az extravagáns George Sand-t Törteli Nadin formálta meg. (Azaz ő jelmeze a korszellemet és a férfias írónt idéző nadrágszoknya volt.)

A géniuszt démonát egy Cigányfiú képében megjelenítő Bollók Ákos e. h. szenvedélyes táncával, Liszt kortársát s egyben vejét Emődi Attila idézte meg.

Mondják, hogy Lisztnek ellentmondásos volt a kapcsolata Erkel Ferencsel. Őt Joni Österlund jelenítette meg, míg a lírai viszonyban Liszt (Oláh Zoltán) társa Carolyne Zu Sayn-Wittgenstein hercegnőjét megformáló Rovó Virág, a társulatnak az idejében elismert fiatal táncművésze lehetett.

Nem csalódtak azok sem, akik a zene felől közelítették meg ezt az estét. Azt előadásban a *Les Preludes*, a *h-moll ballada*, a *Rigoletto parafrázis* és a *II. Magyar rapszódia* hangzott el. A *Szerelmi álmok* költői táncos megfogalmazásától a Villa d'Este szökőkútjai elbűvölő zengése mellett eljutottunk a *Haláltánc* viharos szólólamaihoz.

A kortárs tánc iránt érdeklődőknek is nyugtalanító és felszabadító élményt hozott ez a produkció, de elégedettek lehettek azok is, akik magáért a színházért jöttek. Magam májusban láttam, de – amint hallottam – a márciusi bemutató óta minden este vastappsal zárult a *Magyar Rapszódia*. A kezdeti idegenség mély elfogadásba fordult, ennek a kevésbé hazafiasnak és magyarnak tartott, de annál megrendítőbben tehetséges zeneszerzőnek, Liszt Ferencnek az életműve iránt.

(forrás: gardonyiszinhaz.hu)

Gósi Vali
Felemel

a vers
 felemel
 átjár a szíveken
 akár
 a belváros szűk sikátorán
 szalad lopódzva át
 valami félszeg ragyogás
 a villanásnyi fehér fényözönben
 legalább az árnyékból kiszökken
 és megpihen a délutáni csöndben
 mint kisgyermek a bársony anyaölbén
 és elringat a szó
 a rím
 a szépség
 melege a lélekig hatol
 mint valami tündér szerelem
 és átölel a hang
 a dal
 az emlék
 a gyönyörűen szóló
 anyanyelv

töredékek a nyárban

magasztossá szépül
 a táj a délutánban
 földig hajol a nap a víz fölött
 a kék csöndön átragyog a béke
 s én meghajolok e föntség előtt

*

csendemén néha
 átszalad egy kósza hang,
 és a pillanat
 egy emléket hátrahagy:
 hang vagy, illat, mozdulat.

*

...az a régi nyár örökké fogva tart...
 szorít a torkom
 látom ahogy a part
 és a hullámok között vergődő szárnyak
 megtépett angyalszív mögé rejtőzve várnak
 hogy az idő kereke megfordul pereg
 és valóra válnak a homokszemek
 és színes kövek közt árván megbújó
 széjjelhullt álmok

*

már itt szalad a hajnal könnyű fénye
 ébred a nap a tenger fölött
 az égszínkék víz most vált smaragdzöldre
 s a tükröződő hullámok között
 megbújik egy lélegzetnyi béke

*

Szétszórt álmok a part menti fövényen.
 Aranyhomokba fúló lábnyomok.
 Szőnyegre hullt a cigarettád hamva.
 Magamért zokogok.

(Asszociáció P.J. négy sorosára)

Csönd-remegéssel

Éjjel hazavitt egy különös álmom.
 Az esti csöndben élém terült az otthon,
 a régóta elérhetetlen távol.
 Rád gondoltam, míg hozzám simult a múlt;
 a Hold kigyúlt, csillogó ezüstbe vont
 egy hajdani alkonyt, és elfogott
 valami rég elveszettnek hitt mámor.
 A sejtelemben felragyogtak az apró csillagok,
 fényüknél megláttam anyám imára kulcsolt,
 áldott kezét, apám is szelíd mosollyal állt ott.
 A szél hűvösebbre váltott,
 és a fáradt, esti légben,
 könnyű, fátyolos csönd-remegéssel
 rám hullt még sok szép, aranyló emlék,
 a hársak édes illattal, hosszan ölelték,
 hogy maradjon, fonja körül még
 ez a meghitt melegség,
 ez az álomszép tavasz
 fáradt szívemet.

Kanyár Erika

Napok romjai

*(Glossza a Nobel-díjas
Isiguro regényéhez)*

Ébresztő!

Berregve figyelmeztet az Idő.

Léted szabdalja, hasogatja
apró-cseprő teendők sora:
takarítás, vásárlás, főzés;
kávézás, internet, e-mail, telefon;
tv, színház, mozi, konferencia;
közösségi és magánkötelezettségek;
orvosi vizsgálatok, kezelések;
mise, litánia, temetések.

Ez az Élet?!

Figyelni érzéseidre, szeretteidre,
elcsendesedni, meditálni...?

Majd, ha időd engedi!

Hétköznapi romjaiból próbálsz
kibányászni a létezés aranyát,
mielőtt a napok hordaléka
végérvényesen maga alá nem temet.

Utazol: buszon, vonaton, autón.
Kényszerű pihenő vagy alkalom?
Ezernyi zöld árnyalatával
még rád köszönt a Kikelet,
s lármás füledbe csendül
a Létezés halkuló melódiája.

Időtörzso

Teszelt-veszelt szobákban
köröttek könyvek iratok
papírhegyek fullasztó halmaza

bár semmit sem vihetsz magaddal
mégsem tudsz semmitől szabadulni

*mint tonnányi víztömeg
csattanva csapódik
a jelen falának a múlt árja*

lopva lélegzeted
elszíva energiád

termékeny talajként
kétségbeesetten próbálsz
az elfolyó időben
versszobrot fabrikálni
mementóként
az egyre szűkülő jövőnek

Serfőző Simon

Eger jegyese

Egert Ködöböcz Gábor szemelte ki magának. Ki tudja, mikor szerethetett bele. S azt sem, hogy Eger mikor szerette meg őt. A frigy mindenesetre létrejött. Amihez mások biztatása, szándékának ösztökélése is kellett.

Valószínűleg a főiskola vonzása lehetett az a csábító erő, amelynek Gábor nem tudott ellenállni, meg persze Eger történelmi háttérére, a házfalakba, utcakövekbe is beivódott szellemiség, amely kiérződik a város mindenik szegletéből.

S nem csak Ködöböcz Gábornak hiányzott egy ilyen áttekinthető, viszonyait hamar kiismerhető nyugalmas település, hanem a városnak is, hogy akit befogad, az változásokat akarjon, szellemi megújulásokat. Erősítse azokat az alkotni, gyarapítani akarókat, akik megerősítésre szorultak. Erejük ne pazarlódjon el, összefogásukkal előrébb tudjanak jutni.

Hiszen a szellemi elsivatagosítás itt se maradt el. Mintha újra a törökök járták volna a várost, mászták volna bástyáit, tornyait, hogy új hitet hintsenek el, idegen ízűt, nem idevalót.

Nem voltak ezek dicsősséges évek, évtizedek, bele lehetett fásulni örökre. Ő nem ezt tette. Újságot szerkesztett, segítve a fiatalokat munkájukban. Már ekkor felkészült volt a feladatra, hogy majd az Agria folyóiratot szerkeszthesse. Hatósugarát országossá kiterjessze, azon is túlra. Könyveket írjon Kányádi Sándorról, kortárs alkotókról.

Ha Pesten, Miskolcon, a Tokaji Írótáborban, Nagyváradon, Kaposváron, bárhol megjelenik, hírelve a az Agria folyóiratot, hátizsákja tele a legfrissebb példányszámokkal. Mellettük néha egy kisüveg vámosatyai kortyolni valóval. – A nagy hátizsákot viszi ez a kicsi ember, vonatra fel, vonatról le, országhatáron is át Kárpátaljára, Felvidékre. Viszi, mert küldetése van. Áldja meg őt ezért az Isten! Köszönjük meg neki.

Mint ahogy én megköszönöm. S köszöntöm hatvanadik születésnapján, kívánva sok jó egészséget, hogy a terheket, amiket rárakott, rárak a sors, vihesse tovább, bírja erővel, kitartással! Isten éltesse őt sokáig!

Fecske Csaba

Ködöböcz 60.*(Egy túlkoros kamasznak szeretettel)*

Éveid száma immár hatvan,
a köszöntés elhagyhatatlan.
Kár, hogy belőled csak egy van,
hisz' a munka kifogyhatatlan.
Évre év, mint a cseppkő épül
az élet biztos menedékül.
Szerelmesen jövőbe, mába,
beköltöztél az Agriába,
kései utód fellapozhat,
mit elültetél termést hozhat.
A sors ellened ha bosszút forral,
öntsd nyakon finom egri borral,
Isten éltesen drága Gábor,
kívánom, hogy bajok ne hábor
gassanak csak tüzes menyecskék!
Szeretettel hűséges Fecskéd.

Bertha Zoltán

Misszió a versben és a verselemzésben*Ködöböcz Gábor: Költők, versek, erőterek*

A Kárpát-hazai és azon túl is az oszthatatlanul, lélekben szétdarabolhatóanul integer, egyetemes magyar irodalom egészét szemmel tartó, a nemzeti sorskérdések és a legmagasabb emberi-szellemi létminőségek ügyét évtizedek óta magára vállaló irodalomtörténész, kritikusok egyik legkiválóbbja Ködöböcz Gábor, az *Agria* folyóirat főszerkesztője, akinek hatvanadik születésnapjára jelent meg válogatott és újabb esszéit, tanulmányait tartalmazó impozáns jubileumi kötete, a negyedfélszáz lapos *Költők, versek, erőterek* (alcíme szerint is pontosan: *Válogatott és új esszék, tanulmányok* – Budapest, Hungarovox Kiadó, 2019) című könyve. Egyfajta eddigi életmű-áttekintésként, összegzésként is felfogható ez a nagyszabású munka, hiszen a benne található mintegy félszáz írás az ő legkedvesebb szerzőiről szól, azokról a költőkről, írókról, akik az emberség és magyarság együttes megmaradásának, megmentésének és felemelésének a szolgálatát a feltétlen írásművészeti magasrendűséggel kapcsolták össze. „Ködöböcz Gábor karakteres írásműveinek tárgya és stílusa – a hivatásszerűen irodalommal foglalkozó ember szakmai törekvésein túl – a szerző értéktudatáról és létebeli pozíciójáról is sokat elárul. Ars poeticája szerint a magyar nyelv és a belőle születő irodalom sokat tehet azért, hogy a világ otthonosabb és élhetőbb legyen” – szólnak a kötet borítójára helyezett ajánló, méltató sorok. A tragikus szétszaggatottságában is az összetartozásra vágyó magyarság – a szenvedésekkel teli történelemben erőszakkal olyannyiszor széttépett, de a részekből mégiscsak, mindennek ellenére szervesen összeépülő erkölcsi nemzet – eszményét állítják elének azok a példaképek – klasszikus és kortárs írástudók –, akikről az irodalomtörténész olyan magvas, lényegkiemelő, eligazító elemzéseket, értelmezéseket nyújt át az olvasóknak, hogy azokból élesen kiviláglik: a szellem és az egzisztencia értékeinek szintézise lehet csupán a nemzeti és általában az emberi kultúra fennmaradásának és örökérvényűségének a záloga.

Amit a szülőházában, a hagyományokban, a szépre, igazra és jóra való törekvésekben gyökerező irodalom értékvilága évszázadokon keresztül átörökített, annak felmutatása ma is lélekemelő és létfontosságú. A könyv bevezető esszéje ekképpen foglalja össze ezeket a dimenziókat: „A testnek van háza; úgy hívják, hogy lakás. A léleknek is van háza; úgy hívják, hogy vers. Ezért aztán a mindennapi kenyér mellett a mindennapi vers is feltétlenül szükséges. (...) Leginkább talán azért van ez így, mert a költészet – lévén lelki-szellemi energiák átvitele az együtt

alkotó olvasóba – mindig megtartó és megtisztító erő. Ebben a minőségében pótolhatatlan, hiszen a költői üzenet más nyelven és más formában nem mondható el.” Amivel szemben védtelen az ember, az ellen véd mégis, s így küldetése örökkévaló. A mentális, lelki egészségünket védi, a létben való eligazodást, a szabadabb lélegzetvételt, a félelem nélküli életet segíti elő, miközben a világot otthonosabbá, emberibbé teszi. Azonfelül a lehetséges világok felé jelzi az utat. Az ön- és a létmegértéshez visz közelebb, s látni, érezni, gondolkodni, élni segít. „Valamiként a költészetben történik meg a mérték vétele, a versben tárul fel a létteljesség örök emberi ábrándja. Végül is a költő lélekdonor, a költészet pedig lélekkikötő.”

S ez a veretes megfogalmazásokban kikristályosodó lét- és irodalomszemlélet hatotta már át a tudós irodalomkutató eddigi könyveit is: *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében – A poétikai módosulások természete a daloktól a „szövegekig”* (2002); *Értékvilág és formarend* (2003); *Megtartó párbeszéd* (2009); *Erdélyi élmény – erdélyi gondolat* (2011); *Szépen magyarul, szépen emberül* (2014); *Kiss Benedek* (2014). Mostani könyvének a centrumában az autentikus és autochton magyar költészeti tradíciók megőrzésének és megújításának a legkülönfélébb változatai állnak – de a magyar széppróza olyan iránymutató mestereiről is átfogó képet kaphatunk, mint Mikes Kelemen, Gárdonyi Géza, Kós Károly, Németh László, Sütő András, Lázár Ervin és mások. Így amit a vers missziójáról nagyjaink credóinak felidézése során mint örökbecsű létigazságokat újfent tudatosíthatunk (hogy „ami hiányzik a világból, azt az embernek önmagában kell megteremtenie, mert máskülönben elpusztul” – József Attila; „a vers a nyelv szobra, a költészet állandó hiányérzetünk ébrentartója – Kányádi Sándor; „jussomért, legjobb részemért hajtok / csonkán e mindig hiánnyal síró, / szimmetriásra tervelt világban” – Nagy László), annak szentenciózusan kinyilvánított és megvilágosító hatású érvénytartalma bizvást kiterjeszthető a literatúra, sőt az emberi kultúra minden ágára és területére.

Az elhivatott értelmező tehát kiváltképpen azokra a költői hangokra és „ultrahangokra” fogékony elsősorban, amelyek a „költőien lakozik az ember ezen a földön” hölderlini és heideggeri metafizikáját, bölcséleti eszméit és eszményeit erősíthetik alkotóban, elemzőben és befogadóban egyaránt. Az ezek alapján kialakított poétikai és kritikai normák szerint vonulnak fel itt előttünk mindazok, akik a szellem jelzőfényével világítják be életünk értelmét és irányát. Azokról a huszadik századi klasszikusokról és kortárs írókról szólnak a szinte tézisszerűvé kigyöngyözött, összefoglaló érvényű esszék, akikről már az előző könyvekben is olvashattunk, illetve akikről monográfiákban is értekezett már Ködöböcz Gábor, meg akiket most méltat újonnan. A könyv tehát a leghívebben, leggazdagabban reprezentálja a szerző munkásságát; ezek az írások mondhatni a fénylővé csiszolt summázatát adják mindannak, amit a kritikus modern nagyjainkról és pályatá-

rasairól gondol. Hogy a költészet, amivel ők mindnyájunkat megajándékoznak, jótékony energiáival nélkülözhetetlenül életelvű és életérdekű létfeltétel.

Szép sorban, egyenletesen lekerekített összegzésekben vetülnek elénk az ihletett interpretátor elméleti, történeti, terminológiai megalapozottságukban is magukkal ragadóvá varázsolt gondolatai, meglátásai, egyszerre akkurátus és távlatos megfogalmazásai Ady Endre verséről valló verseiről, háborús élményvilágáról, az erdélyi kultúra „égtartó emberéről”, Kós Károlyról, Juhász Gyula szerelmi lírájáról, a József Attila-i szabadság és rend költői fogalmairól, az „éberség álma és az álm ébersége” Weöres Sándor-i viszonyáról, a Nagy László-i lírai személyiség morális integritásáról és igézetes létteljességigényéről, Sütő András poétikussá varázsolt erkölcsi világképéről, az értéktanúsító és sorsvállaló, a különféle hagyományokat és újdonságokat a művészi értékteremtés, az emberi sorsképviselő és az üdvtörténeti-eszkatológiai perspektívájú sorshordozás szintézisévé felboltozó Kányádi Sándorról (Ködöböcz Gábor órála készített monográfiája az ezredfordulón az egész Kárpát-medencében az első átfogó igényű pályakép volt), a „szabadságszerelmes” Csoóri Sándorról, s azután a „Hetek”, a „Kilencek” nagyjairól (Buda Ferenc, Serfőző Simon, Utassy József, Kiss Benedek, Mezey Katalin, Oláh János), a szakralitást és a nemzeti önismeretet kivételes, „szabadító” tisztasággal ötvöző Nagy Gáspárról, az erdélyiekről, kárpátaljaiakról (Ferenczes István, Lipcsei Márta, Barabás Zoltán, Finta Éva), az értékhűséget képviselve minden mesterkélttség nélkül is a többi kiválósághoz társuló és velük szövetkező Fecske Csabáról, Léka Gézaról, S. Csoma Jánosról, Fazekas Józsefről, az olyan mértékadó formátumú irodalmárokról és szellemi vezéregyéniségekről, mint Görömbei András, Szokolczay Lajos, hogy az Antal Attiláról szóló záró darabban még egyszer nyomatékot kaphasson számunkra a fényteli idea (amely például Kannás Alajosnak, Nagy Gáspárnak a dicsőséges és mártíriumos 1956-hoz kötődő költeményei kapcsán is felragyog): hogy a létérdekű versvilág a magyar sorsköltészetben mindenkor „útmutatás és erőforrás lehet mindazok számára, akik egy magasabb erkölcsi-szellemi minőséget képviselő országot szeretnének látni ebben a hazában.”

Etikum és artisztikum, evangélium és esztétikum összefonódásának hangsúlyozásakor különösen elemében van az értelmező, amikor a szakrális és spirituális magyar líra olyan teljesítményeinek a felmutatását és taglalását végzi, mint amilyet Ady, Áprily, Jékely, Weöres, Pilinszky, Nagy László, Kányádi, Nagy Gáspár életművének jelensége, csodája tökéletesített ki. Azt vizsgálva legfőképpen, hogy miként minősül, valósul, lényegül át a liturgia költészete a költészet liturgiájává. Az átszellemítő tünemények fenomenális jelentőségéhez méltó és illő hangnemben kapcsolja össze a tanulmányíró ezeket a vallásos, religiózus motívumköröket is, hogy aztán egy másik szempontból is együtt láttathassa őket, illetve alkotóikat: mégpedig amiképpen ezek a remekírók egymásra közvetlenül vagy közvetve

reflektálnak. Külön érdeme ezeknek az úttörő fontosságú dolgozatoknak, hogy folyton-folyvást összeszövik a különböző időszakokban született költeményekben feltalált fogalmi és képi motívumokat, jelentésmezőket, sugallatos utalásrendszereket. Szüntelenül egymásra vonatkoztatják ezeket a főcímben már telitalálatos megnevezéssel illetett „erő-tereket”. Leginkább talán a per definitionem portréversek műfajában: hogy például Kányádi miképpen idézi, eleveníti meg Apáczai Csere János, Arany János, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Jékely Zoltán, Pilinszky János, Páskándi Géza, Szilágyi Domokos, Latinovits Zoltán és mások emlékét és alakját, hogy milyen Nagy Gáspár versekbe vetített Kányádi-képe és -élménye, mit üzen Nagy László József Attilát invokáló magatartása, mire buzdít, milyen életörömet sugároznak Kiss Benedek régieket, nagyszerű elődeinket szólító bordalai – és így tovább. Bravúrosan köti össze Ködöböcz Gábor azokat az emocionális és világgépi szálakat, amelyek például csak Kiss Benedek „létszerelmes” poézisében is végtelenül színes szóttest alkotnak. Eredendő táj- és hazaszeretet, eleven szubjektivitás és közösségiség, gyermek- és ifjúkorból származó alföldi tágasságérzet, pannon derű, sziporkázón örömteli vitalitás, kontemplatív harmónia, plasztikus tárgyiasság, delelező látomásosság, képhalmozó asszociativitás és virtuozitás, képzsűrítő játékoság, archaikus-modern mítosziság és metafizikai létbölcesség (s még mi minden!) az, ami ennek a költészetnek a számtalan varázslatos műfaját, stílusformáját, nyelvuniverzumát betölti – a mélyreható és szuggesztív elemzések gondolatébresztő eredményei és megállapításai szerint is. Az artisztikum sugárzása a „dalos, elégikus, himnikus kedély” táplálója ebben a versbeszédben, amelyben – a megigéző szépség jegyében – „a nyelv otthonosan lakja a formát.”

A magyar szellem és a magyar élet folytonossága áll előttünk: s a magyar művészet és irodalmi kultúra elidegeníthetetlenül sajátos fluiduma áramlik tovább a versek elemzésében. Oly módon, hogy egy pillanatra sem kerül ki a látóhatárból az a sokszínűség, amely a magyar kultúrát jellemzi. Két kitűnő sokszerzős tanulmánykötet (*Súlyok és hangsúlyok*, 2009; *Pályatükrök*, 2009) értékelésekor is arra invitál Ködöböcz Gábor, hogy becsüljük meg és tiszteljük ezt az egymással folytatott párbeszédet a különféle irodalmi-szellemi áramlatok között, s a termékeny dialógustörvények értelmében. (Így lényegülhet a párbeszéd egyben teljességmentő, értékővő, őrtálló perbeszédé is – a mindennemű silányságok és hitványságok ellenében.) Mert az ezekben a tanulmánygyűjteményekben is megjelent írások „értékpluralizmust és szemléleti sokféleséget elegáns nagyvonalúsággal” reprezentálnak, s a sokféle poétikai és világszemléleti törekvést megvalósító írók egymás mellé helyezése „újszerű felismerésekkel és megfontolandó értékhangsúlyokkal” árnyalja és gazdagítja az egyetemes magyar irodalomról, s ezen belül a legutóbbi időszakokról kialakított képünket. A teljes horizontra

tekintve, az egész szemhatárra – de igazít és talmit sohasem összesmosva vagy relativizálva. És amikor úgynevezhető „kismesterekről” értekeznek a tudós szerző, akkor is olyan szeretet árad soraiból, mint amilyenre Németh László, Kodály Zoltán, Kányádi Sándor intett bennünket: hogy becsüljük meg minden értéket, mert a csillagos ég sem csak a legragyogóbb csillagok fényétől gyönyörű, hanem csakis az összesével együtt (mert mindnyájan az egész csillagos égben tudunk csak igazán gyönyörködni). S ez az önzetlen szakértelem, az általa is olyannyiszor emlegetett lélekteljes szakszerűség és szakszerű lélekteljeség határozza meg a tanulmánykötet minden egyes sorát és szavát. Mert (Kaiser László laudáló megállapításait idézve): „ízlése mérce, pontossága több mint dicsérendő, korrektsége lenyűgöző”. Amely értekező stílusnak mintegy sajátos, egyéni, szuverén védjegye „a beleérzés, az átlényegülés” finomsága, az elegáns, példásan szabatos nyelvezet, az „érzelmekre tapintó”, egyszersmind a „gondolatokat képekkel színező” előadásmód (Sz. Tóth Gyula szerint is). Az „eleganciát és mértéktartást ötvöző távlatos és érték középpontú” értelmezői magatartás ez, amely „az irodalom, ezen belül a költészet feladatát egy meghatározott történelmi léthelyzetben s olyan nemzeti sorsküldetések függvényében vizsgálja, ahol a lényegi kérdések közt nem egyszerűen a szabadság, hanem a megmaradás problémája áll. Nyelvben és nemzetben való megmaradás a tét” (amiként Vitéz Ferenc szövezi ezt le).

A hatvanéves, „ajándékember” Ködöböcz Gábort köszöntő Sipos Erzsébet ezt írta a minap (*Agria*, 2019/2.): „a szülői ház, melyet mindig hálával, tisztelettel említ, feltarisznyázta a legkiválóbb emberi tulajdonságokkal és hittel, ezért képes óriási munkabírásra, melyet elkötelezettséggel, alázattal végez: tanít, irodalmi műsorokat szervez, ír, szerkeszt, kapcsolatot tart több száz emberrel határon innen és túl”. Igen, ez így együtt: magyar és emberi múltunk, jelenünk és jövőnk egybeáramlása. S a garancia: hogy mindig van folytatása hitnek, tudásnak és jóakaratságnak. S hogy a gondos szakértelem a követendő emberi jellemminőségekkel párosulva hozhat csupán létre olyan időtálló szaktudományos és irodalomközvetítő műveket is, mint amilyenek ezek: a magyar esszéirodalom, a küldetéses lelki többletet sem nélkülöző vagy alábecsülő irodalomtörténetírás legszebb kortárs fejezetei közé tartozó remeklések – amelyek Ködöböcz Gábor új könyvében találhatóak.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Hegedűs Imre János

A Kaiser-labirintus

Kaiser László: Vándorok, véredek, angyalok. Válogatott és új versek

Könyvkiadó, kiadótulajdonos, szerkesztő, dramaturg, szinkronlektor, szövegkönyvíró, könyvtáros, tanár, stúdióvezető, prózaíró, költő...

Csak megszakítani lehet a felsorolást, befejezni nem. Ez a Kaiser-labirintus, ez Kaiser László oeuvre-je, ez az ő sokdimenziós arca, ez az ő mentalitása, viszonyulása az emberhez, munkához, az irodalomhoz, és – legyen bocsánatos a szó – az irodalmi termeléshez. Könnyű-léptű lírát művel, de a taposómalom hálátlan feladatait is vállalja, érzi, látja, tudja, hogy a kultúra nem csak elíziumi mezőkön terem, éjjel-nappali virrasztás, szerkesztés, lektorálás eredménye, el kell juttatni a kéziratot a csattogó nyomdagépekig, s még a könyvpiac, a könyveladás kufárjait is ki kell űzni csuklóra tekert kötéllel a szentélyből, úgy, amint azt a Mester egykoron a jeruzsálemi templom előcsarnokában tette. Vannak idők, amikor – tektonikus mozgások következtében – sűrű rétegek kerülnek felszínre. Nem tektonikus mozgások idejét éljük manapság?

Ebben a médiumban csak olyan summáslegények képesek talpon maradni, akik nem szimatolnak finnyás orral, hanem feltűrik könyökig az ing ujját, belecsuszszannak a hétmérföldes csizmába, s térdig, derékig, nyakig gázolnak azokba a mélységekbe, ahol a kemény munka sovány babérjai teremnek.

Ez a Kazinczy-modell. Nem ars poeticának szánta Kaiser a *Józanul* című versét, mégis az lett belőle. A széphalmi mestertől választott mottót, s mint írás a falon, úgy jelenik meg a hálátlan feladatokat is vállaló mentalitás és a verejtékkel végzett munka hite, krédója:

„Józanul, folyvást józanul:
a pálya emlékezete,
vele az örök cselekvés,
a mindig-munka keresztje.” (Józanul)

Több mint húsz kötete jelent meg mostanáig, vékony, kis formátumú könyvek, könyvecskék, a kabát oldalzsebében is hordhatók, alkalmasak arra, hogy utazásra, kirándulásra magunkkal vigyük, nem kínoznak meg, nem visznek a pszichológia mély örvényeibe, de Kaiser soha nem ejti el a gondolkodás fonalát, miközben felüdült, józan cselekvésre is sarkall, mindenekelőtt arra, amit önmagáról megfogalmazott: „*valami fényt fölmutatni sötétülő világunkban.*”

Itt be is lehetne fejezni a méltatását. Ez ő. Ez Kaiser László. De a labirintusnak az a tulajdonsága, hogy el lehet tévedni benne. Bele lehet gabalyodni. Igaz, a furmányos görögök csak azért találták ki a labirintust, hogy srófólják bele az agyunkba az igazság másik, sokkal talányosabb felét: ki is lehet jutni belőle. Ilyenek voltak ők. Felállították a tételt, a talányt, az útvesztőt, az ezer út dilemmáját, csak azért, hogy – legtöbbször véres áldozatok árán – cáfolják is a tételt.

Hogy lehet kijutni a Kaiser-labirintusból? Önkényesen, de mégis tudva a törvényt, legyen a híres fonál egy lemez. Nem is lemez, hanem hang. Több mint hang: zene. Dinnyés József adta fejét arra, hogy megzenésíti Kaiser verseit¹. Illetve dehogy zenésíti meg! Dallamokat ír Kaiser verseire.

A legutóbbi kötetéből válogatott. A gyűjteményes kötet címe: *Vándorok, véredek, angyalok*. A Hungarovox Kiadó jelentette meg 2018-ban. Lehetne bibelődni a három talányos fogalommal: „vándor”, „véreb”, „angyal”, de azzal visszajutnánk a labirintusba.

Jobb, ha Dinnyés profi hangjára figyelünk, kellemes, rekedt ez a hang, veretes, arra figyelmeztet, vigyázatok, emberek, nincs egyértelműség a glóbuszon, öreg már ez a föld, végórát él, a legnagyobb fogyasztója, az ember se fiatal már, sőt...

Innentől könnyű a dolga a recenzensnek. Összesen huszonnégy verset választott ki Dinnyés a kötetből, s ezen a nyomvonalon el lehet jutni a Kaiser-líra lényegéig. Elődöket keres és talál meg (*Balassi imája, Ady búcsúja*), az élet (s az ember) gyarlóságain mereng (*Az is köszön, aki nem köszön, Beszélgetés befejezve*), a múlt, a honfibu is fölmereng (*Benne volt az őshaza – Kőrösi Csoma Sándor emlékének, Szólt egy hang*), barátokat, elődöket szólít meg (*Szelíden érdemes – Nagy Gáspár emlékének, Megannyi közös – Baranyi Ferencnek*), a családi líra szép darabjait vési az idő falára (*Gyerekszoba – Lányomnak, kis Helgának, Mondd! – Helgának*), és...

És a mindennapok szürkesége, gondja, feladata is lakója, bérlője verssorainak. Ezt is tudja Kaiser, ezt sem tartja rangon aluli közlésnek, témának. S legyen bár egyszerű a hang, a háttérből gordonka szól, Dinnyés József rekedtes hangja, s így, a kettő, Kaiser László költészete és egy profi énekes gitárpengetése, dala, éneke bevésődik, felszívódik, megtalálja agyunkban, pszichében azt a rekeszt, ami még nem foglalt, amit nem töltött be a jelenkor irodalmi dömpingje. Ízelítők, szemelvények nélkül üresen konganak a fenti észrevételek, megjegyzések.

Milyen hát a Kaiser-líra? A szó nemes értelmében egyszerű. A választékos, urbanus köznyelvet emeli be az irodalomba, a hétköznapi életet dúsítja föl. Néha atavizmussal:

¹ Perlekedő ének (Kaiser László énekelt versei, Dinnyés József dallamai) CD

„Semmi sincs itt, semmi hősi,
szánalmasságok hosszú sora,
de van a kérdések törzsi
akarása...” (*Világdöntések*)

Olyan természetes hangsúllyal, hanghordozással mondja ki a legnagyobb törvényt, mintha útszélien nyíló virágot szedne:

„Szeretni kéne,
nem undorodni,
szépen szólni kéne,
nem káromkodni...” (*XXI*)

Máskor szójátékba futtat magvas filozófiai igazságot:

„Milyen könnyű a rész,
s milyen nehéz az egész,
teljesnek hitt megírt egész
torzó csak és félig kész.” (*Övé*)

Így, kedvtelve, belső hangra, a lélek rezdüléseire figyelve szemelgethet az Olvasó, négy soros epigrammánál időzhet, rajongó anyavers rezonálhat benne, s ha esztéta, ha stílusbúvár végez mélyfúrást a Kaiser-lírában, megtalálja Ady Endrét. Az irodalom csodalmában, ama híres szampóban kifinomított, egyszerűsített, az indulatok teherkéteitől megszabadított Ady Endre néz szembe velünk. Őt érezzük Kaiser László nagy elődjének, tanítómesterének. S persze, az ezeréves magyar líra minden pennás emberét.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2018*)

Máriás József

Erdélyi triptichon

Karádi Zsolt: Az Erdélyi Helikon vonzásában. Áprily, Reményik, Dsida

Karádi Zsolt, a Nyíregyházi Egyetem oktatója új kötetének^(x) olvasásakor visszavisszatér bennem Németh László aforizmája: „a megismerés: megértés; a megértés: szeretet”. Mi mással magyarázhatnánk azt a növéstervet, amelyet a hajdanvolt tizenkét éves kamasz Áprily verseivel való első találkozása a megismerés, megértés ösvényén haladva az egyetemi katedrára való szellemi kiteljesedés útján eljusson a vonzalom kiérlelődéséhez. A spontán érzés, mint tóba dobott kő, körkörösén új hullámokat vetve haladt a tudós tanár immár értő/értelmező partjai felé.

Erdély, Trianon, transzilvanizmus. A megismerés sarokköveiként, jelzőoszlopai-ként vezették el Karádi Zsoltot ahhoz, hogy tanárként, az irodalom értékeinek közvetítőjeként beálljon azok sorába – a tiszteletre méltó névsort maga jegyezte le –, akik a nemzeti szellem értékeinket gyarapító erdélyi irodalom kutatása gyümölcsként tudatosítsák, beépítsék azt mai értékvilágunk kincsestárába.

Történelmietlen, de egy pillanatra mégis gondolkozzunk el azon, hogy lett volna, ha az erdélyi táj hazát nem szakítja le a nemzet testéről Trianon? Ha – László Dezső, erdélyi művelődéstörténész szép szavaival – „a kisebbségi lét ajándéka”-ként nem születik meg, nem bontakozik ki a transzilvanizmus címszóval nevezett szellemi/irodalmi mozgalom? Nagyjainkat – íróinkat, költőinket – elszívta volna Budapest, amint tette azt Kemény Zsigmonddal, Ady Endrével, Kaffka Margittal, Szabó Dezsővel... , amint magába szippantotta a *Holnap* városában, Nagyváradon sarjadt szellemi mozgalom legjobbjait... Kolozsvár, Marosvásárhely sem magaslott volna, nem vált volna Erdély szellemi gócaivá... Trianon szülte Kós Károly tevékeny életre, építő, alkotó munkára hívó kiáltó szavát; Trianon első sokkhatása tükröződik Marosvásárhelyen indított, komor hangzású *Zord Idő* című folyóirat címszavában; Trianon szülte hitet, jövőt építeni kívánó szándékot címében is hordozó, gerjesztő, az előbbi által jelzett/érzékeltetett érzésvilágot legyőzni kívánó kolozsvári *Napkelet* és a nagyváradi *Tavaszi*, továbbá az örökségünket védeni, ápolni, őrizni akaró, Kolozsváron megjelenő *Pásztortűz* című folyóirat nevének kisugárzásában...

Elkalandoztunk írásunk tárgyától? Csak látszólag, hisz a Karádi Zsolt kötet címében szereplő három név e szellemtörténeti folyamathoz kötődik, annak keretei közt vált ismertté, annak az életérzésnek adott hangot, amely az elveszett haza, az anyaországtól történt elszakítás a szülőföldet – Erdélyt – avatta új életet teremtő, új s új gyümölcsöt termő otthonná, melynek kettős tartópillére a történelmi múlt és a természet öröklé

megújuló hite talajába fúródott, kitephetetlenül. Ami ebből fakadt, azt erdélyi magyar irodalom néven vált nemzeti műveltségünk közös kincsévé, amire joggal figyelt fel a múlt század húszas éveiben szekértábor szervezni kívánó Németh László: „Aki ismeri Erdély kultúrhistoriáját, vár innét valamit. Aki ismeri az erdélyi magyarságot, rendkívülit vár.” Rendkívülit? Miként és hogyan? A magára maradt Erdély „megtalálja-e múltját? Megtalálja-e magát? Kikben és hogyan? Milyen az ő külön lelke s hogy része az egész magyar léleknek? Milyen új szót várhatunk tőle mi, és milyen új szót a világ?” A válasz: évtizedek tanúsága. Igaz értékeinek tanúsága, a vonzerő kiapadhatatlan ereje példázza, hogy az irodalomtudomány – Karádi Zsolt e tárgykörhöz kötődő tanulmányai is bizonyítják, igazolják – évszázad múltán is visszajár, újabb színeket/ízeket keres és talál a szellem mélységéből felbukkanó források vizében, a három megidézett költő klasszikus értékeket teremtő munkásságában. A kereső, kutató elme fáradozásának jutalma, ajándékai azok a gyöngyszemek, tartalmi és formai elemek, amelyekre ráta-lál, amelyeket, tanári munkájának természetéből eredően, tanítványaival, olvasóival örömmel megoszt. Az e kötetben közölt tanulmányai „a jelzett három költő egy-egy művét, munkásságának eddig kevésbé ismert és méltányolt részét” veszi szemügyre, helyezi görccső alá. Cseppben a tenger – mondhatnánk –, mely ismételtén igazolja: a csepp magában hordozza az egész természetét, jellemző vonásait. Igazolja, hogy a költői univerzum és termés felfedezése sosem zárulhat le, mindig vannak olyan értékek, oly vonások, amelyek a kései nemzedékeknek is épülésére szolgálhatnak.

Áprily

A triptichon első képe Áprily Lajos költői világába vezet bennünket, kettős megközelítésben: előbb eszmei síkon, az 1920-as és 1930-as években írott történelmi-öntanúsító versei révén közelít „a termékeny fájdalom költője” életművéhez, később, egy újabb tanulmányban pedig stíluseszközök, motívumok révén igyekszik föltárni az Áprily-poézis sajátos jegyeit.

Az elsőben – „*Támadj, világ, támadj, történelem*” – önarcképszerű költeményeiben keresi „a történelem és az egyéni sors metszéspontjait”. Oly költeményekben, amelyek magukban hordozzák a transzilvanizmus irodalmára jellemző vonásokat, karakterjegyeket: történelmi múlt, a történelmi háttér, valamint a természetbe ágyazódás harmóniájából kiszűrt zeneiséget, oly magas szintű művészi megfogalmazásban, mely magába elegyíti/ötvözi „az egyetemese és sajátosan magyar léthelyzeteket”.

A választott téma kibontása három tételben valósul meg.

Az első „a szenvedésből műalkotást teremtő transzilvanizmus” útján halad. Jelzi, Áprily Lajos költészete nem a parnasszista líra elvont, valóság fölötti, éteri világát tükrözi, képezi le mindazt a hatást, amelyek őt személyesen érintették, meghatározták: „életének eseményei minduntalan szembesítették a korrall”. Erdélyiségének

alappillérei: a táj, a történelem, a szülőföld, az a fizikai és spirituális tér, ahová sorsa vezérelte, amelyben versei megszületnek. A tanulmányíró mindennek igazolására választja ki azokat az emblematikus költeményeket, amelyek a legbeszédesebbek: *Tetőn*, *Az irisorai szarvas*, *Opitz Mártonhoz*, *Nyár*. Belőlük: az idő és a lét kereteiből, az erdélyi táj a múlt és a jelen, a lent és a fent, az ott és az itt ellentétpárokra építve tárul fel előttünk „az Abszolútum felé vágyakozó ember törekvésének szimbóluma”, „a méltatlan környezetben élő, szabadságától megfosztott szarvas” metaforája, a „Golgota-fellegek tövében” élés léleksorvasztó tragédiája..., mindaz, ami „a Trianon következtében létrejött történelemvesztés” fájdalmát érzékelteti.

A második tétel életközelibb, konkrétabb formában megelevenített formában ad hangot a költő életérzésének: „sorsidéző költemények”-ben ad hangot a lírai én fáj-dalmának. Az erdélyi magyar értelmiségi sors előképei – az Apáczai Csere Jánost idéző *Tavaszi házsongárdi temetőben*, a Körösi Csoma Sándor áldozatos életét példázó *A zarándok* című költemény világának szemléletes kibontásában, a zsol-tárfordító Szenczi Molnár Albert-ről írott esszéjére való utalásban – elmélyült, értő elemzésekből nemcsak a helytállás élethosszig tartó sorsképlete tárul fel, hanem hű kifejezései mindazon életérzésnek, amely a költőt elvezette oda, hogy Erdély múltjában mintákat, előképeket és fogódzókat keressen/találjon saját léte értelmezéséhez, megfogalmazásához. Mégis eljött az idő, amikor, Erdélyből a való távozását követően, „monológyszerű művek” sorában a sors kiszámíthatatlan akaratából – „sorscsil-lagát követve” – történő távozását, repatriálását emberileg és költőileg is indokolnia kell. Eredőire, belső, lelki okaira vet fényt, amely a történelmi példát idéző *Így akarta a sors* című megrázó erejű és hatású költeményben csúcson ki.

A harmadik tétel egy évtizeddel később született költemény – *Királyasszony kertje* – a visegrádi vár szomszédságában, Szentgyörgypusztán otthonra lelt költő vallomá-sa „az otthonteremtés”-ről, „a vándoröszön megnyugvási igényé”-ről. Az erdélyi tájra emlékeztető környezet újra az otthonosság nyugalmát sugallja számára, ahol éppúgy kísért a történelem szele, tragédiasorozata – Zách Felicián véres történelme, Görgey Artúr nevéhez tapadó árulás bélyege – felidézésével kíván maga is számot vetni életével. Benne egymás szomszédságában villan fel „a múltba kapaszkodó hűség és a jelenbe kapaszkodó élet”. Létértelmező gondolatait, önmarcangoló kérdéseit „vándor-párjával” megosztva, őt megszólítva, a természet erőit maga mögött tudva – ...most a hátam / a sűrű múltú hegynek megvetem” – keres és nyer biztonságos támaszt.

A kötet másik Áprily-tanulmánya – „*Fecskék, őzek, farkasok*” – e csodálatos költői termés motívumvilágának egy jelentős összetevőjére irányítja figyelmünket. Alcímében konkretizálja is azt: *Állatmotívumok Áprily Lajos költészetében*. A természet harmóniát keltő, Áprily-alkotta – a „szimbolikus természetlátást”-t tükröző világban – az állatok oly tulajdonságok hordozói, amelyek az élet teljességére, sokszínűségére hívják fel a figyelmet, érzéseink, vágyaink, hangulataink megtestesítői.

Az előbbi tanulmány a költőt egy látszólagos belső ellentmondásra – „termékeny fájdalom költője” –, látszólag logikai „képtelenségre” építi, ez újabb, az Áprily-költészet motívumkincsének, lírai eszköztárának sajátosságát idéző írásban is egy hasonló paradigmára alapozza: „tragikus szépségű költészet”-ként aposztrofálja. A szépség és a tragikum szokatlan képzettársítása első látásra meghökkent, ám, az alkotásokat olvasva feloldódik bennünk, a megismerés kiváltotta katarzis elvezet egy önmagával, érzéseivel, szerepvállalásával folyton vívódó/küzdő költő versvilága jobb megértéséhez.

Gyökerei az erdélyi táj sugallta életérzésből, a természet ciklikusan megismétlődő újraéledésének reményéből táplálkoznak. A műfordító Áprily Lajos rátalál a vele rokon lelkű írók/költők életművében hasonló életérzésekre, azokkal gazdagítva költői világát.

Karádi Zsolt felhívja figyelmünket a tanulmány címében megidézett az 1965-ben kiadott *Fecskék, őzek, farkasok* című kötetre, melynek utószava „a lírai életmű prózában fogalmazott háttérmagyarázatoként is értelmezhető”. Az e kiadványban szereplő rövid elbeszélések a lírájából megismert természeti világba vezetnek el bennünket. E két növésterv kibontása alkotja a tanulmány tárgyát. „A beszélő egyes szám első személyű emlékezés–folyama olyan ént konstruál, aki a természet gazdag kincsei között élve gyakran fedezi fel a tragikum mellett az élet örök, halál fölötti győzelmét is.” Költeményeit benépesíti az állatok, a madarak, a gyors sodrású hegyi patakokban tovasuhanó halak világa. Mindannyihoz hozzátársul egy-egy életérzés: életakarát, hűség és szabadságvágy. Ragadjunk ki egy példát: *Az irisórai szarvas* című költeménybe kódolt lírai üzenetet. A vadászok által megmentett és felnevelt állat sorsának foglyává válik, „tehetetlenségében nem jut el ahhoz, hogy kitörjön környezetéből”, képtelenné válik arra, hogy kiszabaduljon „a palánkos otthon korlátozó” világából. Lemond arról – a szabadságról –, ami természetének, létének lényege, képtelenné válik a küzdelemre. Vajon e szép sorok valóban csak a szarvasról szólnak? A bennük leírt sorsképlet eszünkbe juttatja/idézi Áprily *Vallomás* című költeményének kezdő sorai sugallta analóg helyzetet: „Igaz –: én itt a sorssal nem csatáztam, / én döbbszemmel láttam itt a vért, / és nem lengettem omló barrikádon / fehér zászlót a véres emberért.” Mi a közös a két alkotásban? Kierződik belőlük „Áprily tulajdon élete alakulásának, lelkialkatának műalkotássá transzponálása”.

Az érdeklődést keltő, a jobb, mélyebb megismerés vágyát bennünk is felébresztő tanulmány arra hív, buzdít, hogy magunk is járjuk be e költői univerzum e csodálatos világát a korai *Március* című költemény tavaszköszöntő soraitól a *Király asszony kertje* meditációra indító összegzéséig, s vele együtt mondjuk/hirdessük: „...amíg élsz, a múlt, a dal s az erdő / és az örök vágy emberré emel.”

Az Áprily Lajosról rajzolt kép szerves kiegészítője – mondhatnánk: háttérrajza – a költő halála 50. évfordulóján írott, *Az egyetlenegy fenyőfa* című lírai vallomás. „Isme-

retségük”, a bevezető sorainkban utaltunk rá, évtizedekkel vezet vissza az időben: a kezébe került első Áprily-kötethez. Ott és akkor indult az a folyamat, amely „időről időre gazdagodott”, tartós „szellemi kapcsolat”-tá érett, elvezetve őt a felismeréshez, a vele való azonosuláshoz: „ez a költészet: én vagyok” (kiemelés tőlem: MJ). Miként is alakult az Áprily-költészetből épülő/kristályosodó énkép? A megismerés és megértés útján, amely, a folyónak a forrástól a tengerig vezető útjához hasonlatosan, folytonosan nőtt, szélesbedett: ismeretekben és életérzésben egyaránt... „Megértettem a »Sic Fata volunt« sorsszerűségét”; „tőle tanultam meghallani a madarak koncertjét”; „álta-la jártam ott, »hol a halál nagyon zenél«”; „ő segített szorongásaim felismerésében”; „ars poeticájával tudatosította bennem a humánus örök *crédóját*”... Ez úton haladva jutott el oda, hogy érezze: „ma is szól hozzám (...) az ő szavaival beszélek, az ő szemével nézem a tündöklő október színes elmúlásának szelíd fájdalmát”... Sőt még ennél is tovább, ennél is messzebb: „eszembe jut az a régi pillanat, amikor észrevettem, hogy az idős Áprily Lajos mennyire hasonlít apámra. Ez még jobban, még erősebben kötött hozzá. Ma is úgy érzem, ő, a vér szerinti, és Ő, a szellemi apám vigyáznak rám.”

Reményik

Az erdélyi költői triász – Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tompa László – tagjaként, az *Erdélyi Helikon* vonzásköréhez kötődő alkotóként a transzilván irodalom kimagasló alakjaként tartjuk számon Reményik Sándor életművét. Az sem mondható véletlennek, hogy Karádi Lajos kötetében a hozzá oly sok szállal kötődő Áprily Lajos szomszédságában szerepel, elsőként is oly tanulmány tárgyaként, amely kettjük „több mint húsz évig tartó emberi-alkotói szövetsége”-ről bizonyosságot tevő kiadvány – a Liktor Katalin által közzétett *Rokon álmok álmodója: Áprily Lajos és Reményik Sándor levelezése 1920–1941* – méltatásával, a Petőfi és Arany, Ady és Móricz... barátságáról bizonyosságot tevő levelezés analóg példázataként helyezi a jelenkori irodalmi köztudat figyelmének előterébe.

Az e kötetben közölt 381 levél s a hozzájuk csatolt eligazító/értelmező terjedelmes jegyzetanyag ismeretében, arra alapozva tárja eléink „a két szerző élete egymást keresztező és gyarapító esztendeinek történetét”, értően válogatva a „párhuzamos életrajzok” azonos és eltérő jegyeit kibontó kapcsolatszálak tanúságtételei között. Teszi ezt kettős nyereséggel. Egyfelől: a kettejük „eleddig csak sejtett arcának árnyaltabb vonásai” fölmutatásával, másfelől: „az erdélyi szellemi élet jelentékeny erővonalai” felvillantásával. Mi az, ami közös bennük? „Egymás munkásságának mélyeséges tiszteletén túlmenően Erdély és a magyarság sorsának transzilván ihletettséggű felelősségvállalása.” A levelekből kiáradó „lelki feltárulkozás” kapcsolatuk éltető erejévé vált, nemcsak dokumentumértékük, de szépirodalmi szintű megfogalmazásuk is bizton számíthat az életművük ismeretére törekvő olvasók érdeklődésére.

A köztük barátsággá szövődött kapcsolat mindkettejük számára bensőséges volt, igaz költői barátság, mely alkalomadtán poétikai vallomásokba torkollik: „Nekem az egész erdélyi poézisben ma is Te vagy az, akihez legközelebb állónak érzem magam” – írja Reményik Sándor – majd így folytatja: „...olyan elemeket kombinálsz, hogy az én számomra nem egy költői arcképet, hanem a *költészetet* jelented, ahogyan én azt magamban öntudatlanul megfogalmaztam”. A viszonzás sem marad el. Áprily Budapestre távozása után pedig szomorúsággal eltelten írja: „Nem tudom, hogyan vagy Te ezzel a mi elvátságunkkal, de én néha nagyon érzem, milyen távol kerültünk egymástól. (...) Legnagyobb veszteségeim között, fájdalmasan érzem, Te is ott vagy.” A „hegy-bajtárs” távozását versben is – *Elmégy* – elsiratja. A Ha Te elmégy... kezdetű strófák nem a szemrehányás, hanem a fájdalom, a veszteség hangján szólalnak meg: „Ha Te elmégy, mi néma csendben álljunk, / Néma csendben, és lehajtva fejünk, / Mert mindannyian bűnösök vagyunk, / Hogy Téged, Téged elveszíthetünk, / Hogy Téged, Téged meg nem tarthatunk, / Ha Te elmégy, mi főlehajtva álljunk, / Mert így, vagy úgy, de bűnösök vagyunk.” Levezésük, esztendőkkkel később „e legendásan szép, egymást építő-segítő” barátságuknak újabb tanújeléről olvashatunk: Reményik Sándor: „Nem tudom a Sorsnak, Életnek, Istennek eléggé megköszönni, hogy Te voltál és vagy számomra.” Áprily Lajos: „Mindenesetre csodálatos volt, bizonyosan magasabb rendelés, hogy amikor annyi minden pusztult, mi halálig tartó, egymást építő barátságot kötöttünk. Istenem, bár együtt maradhattunk volna...”

A Reményik-fejezet másik írása bevezető soraiban egyetértőleg szól azon megálapításról, miszerint Reményik Sándor „maig nem nyerte el az őt megillető helyet a magyar irodalomban”. Maga is fősorakozik azok mellé, akik „a honi recepció erőteljesebb formálódását” segítik.

A *fordító* című alkotás révén a költő műhelytitkaiba vezet el bennünket, ismételt bizonyosságot nyújtva Karádi Zsolt irodalomértő, a Mű genezisének és létrejöttének mélyrétegeibe látó, a gondolati/eszmei tartalmat kiteljesítő művészi-stiláris eszközök felismerésének képességéről.

A Reményik-életműben gyakran találunk alkalmi, valamely évfordulóhoz, eseményekhez kötődő verseket. Ezek sorába tartozik a Károli Gáspár emlékének szentelt, A *fordító* című költemény is. „...megközelítése két irányból mutatkozik termékenynek. Egyrészt Reményik vallásossága, másrészt az írói teremtésről szóló esztétikai eszmefuttatásai felől”. Az elsöre kortársai és az utókor vélekedése is egybehangzóan rezonált. Jancsó Elemér: „Reményik költészete a modern magyar hitkereső irodalom legszebb, legtökéletesebb kifejezése”. (1942) Bertha Zoltán számára „az Isten- és vallásélmény (...) sohasem valamifajta leegyszerűsítőn harmonikus, egysíkú pietizmus; inkább az Adyéra emlékeztető istenkérdező önvizsgálat és egzisztenciális élesgű, jelentőségű szubjektumfeltárás.” (2003)

A vers értő elemzése, strófaról strófára haladva, belső szerkezetét feltárva segít,

hogy beleéljük magunkat az alkotó világába. Az első versszak kettős gondolatkört rajzol elénk: „alkotni könnyebb: a szellem szabad”, illetve „a fordítás, a fordítás – alázat” más-más közelítést sugall. Karádi Zsolt a versszakban előforduló igékre hívja fel figyelmünket, mintegy kulcsot adva kezünkbe a jobb megismeréshez, értéshez, értelmezéshez. A második strófa – „a fordítóra történő méltó emlékezés” – Károli személyiségét, a nagy mű, a Biblia-fordítás megszületésének belső folyamatát tárja fel, azt a törekvést, amiként „az Igének keres magyar igéket” – alázatos gonddal, türelemmel. Mindvégig kínozza a kétely, hogy „az érdes szittyá nyelv” / Megcsendíti-e Isten szép szavát? Győzelmének bizonyossága, hogy fordításának „szálló századok adnak patinát”. A költő és alkotásának méltatója a siker kulcsát abban látja, hogy Károli „nagyon kötve van Jézusához”, a Mű megszületése mögött kettős energia működik: „félíg ő viszi, félíg Jézus őt”, valóra váltva az első strófában megfogalmazott szándékot: „félíg őt vinni, félíg vele menni”, együtt jutnak fel, „türelmén és alázatán által” a tetőre. A teljesítmény felbecsülhetetlen értéke: fordítása által „az örök Isten beszél – magyarul”.

Dsida

A róla szóló írás – *Isten előtt meztelenül* – alcíme jelzi Karádi Zsolt szándékát: *Kísérlet Dsida Jenő Hálóing című versének értelmezésére*. Kísérlet arra, hogy a vers felől közelítve az alkotóról rajzoljon képet. Nem könnyű út, hisz, amint a Láng Gusztávtól idézett sorokkal jelezni kívánja, a költő a látszat és a valóság válaszfalán haladva keresi „a megismerés lényegéhez, az igazi önmegismeréshez” vezető ösvényt, mely elvezet ahhoz „a zord és felemelő pillanathoz”, amikor a földi léttől letisztultan, meztelenül, „a nem vagyok” állapotában állhat Isten elé.

Karádi Zsolt verselemzésében ezt az utat kívánja végigkövetni, megvilágosítani. Dolgozatát egy axiómaszerű definícióval indítja: „Minden jelentős költői mű alkalmas arra, hogy magasából belátható legyen az egész alkotói pálya.” Három irányból közelít az elemzésre kiválasztott vers világához: egyfelől a megszületése időszakában született költemények kontextusa, másfelől az életsemények, végül a költő betegsége és folytonos halálfélelme felől. A lefekvés hétköznapisága kínálta időintervallum – levétkezés és a hálóing fölvétele –, a villanyoltást követően rá-törő „esztelen és irgalmatlan, vételen sötétség” a földi sallangoktól, hiúságtól való megszabadulást követően vezet el ahhoz a gondolatsorhoz, amelyben „a halálba áttérés leggyakrabban a fénybe olvadással egyenlő”, elvezet ahhoz az Isten-élményhez, amely életművének jellemző, haláláig meghatározó vonásává vált s maradt. A folyamat megismerésének kulcsát maga adja kezünkbe: „Zarándok lettem és hívó keresztény. / Kedves virágom: zsenge barkaág. / Hiszem, hogy Krisztus és a szent kereszt tény / és rajta kívül minden hiúság. / Az egykoron izzógyötrelmü rejtvény /

ma csiklandó, meleg kíváncsiság: / mi vár az élet pántos kapuin túl / mikor a lélek lendül és elindul?” (*Tükör előtt*)

A megértést segíti – utal rá Karádi Zsolt – Dsida Jenő *Hogyan kell verset írni?* című esszéje, „amely tulajdon ars poeticájának tekinthető”. Ebben olvashatjuk a megidézett sorokat: „A lírai költeményt csak nagyon kis részben kell az eszemmel megközelítenem. A főszerep a megérezés.” Erre épül a következtetés: a versben „az ő stilizált énjéről van szó; arról, aki megéri az Istent, miután vaksötétben meztelenül, irgalomra vágyódó énként jeleníti meg önmagát”.

A verselemző gondot helyez a vers stilisztikai jellemzőire, versépítkezési technikájára, eljárásaira. „Ez a szikárabb beszéd a nyelvzene hiánya miatt a tartalom koncentrációjához vezet.” Formai megformálása, struktúrája „hét, többszörösen összetett mondatra” épül, amely a valóságos tárgyi elemektől elvezet „az időn és téren kívüli pillanat”-hoz, a „nem, vagyok” tagadó igelak ismétlése révén mindannak elvetéséhez, amelyek „az ént a társadalomhoz, szűkebb-tágabb világához kötötték”. Elvezet a költemény csúcát jelentő végkifejletig: a költő, Isten előtt „a számadás előtt meztelenül vacogó, önmagától minden szerepet elutasító, esendőségében megmutakozó alakként jelenik meg.” S e ponton a költemény túlemelkedik önmagán: „azt sugallja, hogy leglátványosabb vagy legszerényebb társadalmi-külsődleges szerepek álarca mögött Istennel szemben, védtelenek és meztelenek vagyunk”.

Ismeretes, hogy Dsida Jenő korai ifjúságától fogva, a Benedek Elek szerkesztette *Cimbora* című gyermeklap hasábjain közölt versfordításokat. Karádi Zsolt „Dsida gazdag műfordítói oeuvre-jének máig nincs átfogó kritikái áttekintése”-t kívánja gazdagítani Baudelaire *Őszi ének* című költeménye fordítása bemutatásával, elemzésével. Merész vállalkozás volt, hisz, előzőleg, a *Nyugat* költői is megtették azt. A tanulmányíró rámutat arra, hogy „a Dsida-tolmácsolta *Őszi ének* néhol mesterkéltnak, túlírtanak hat”; „a Babits hirdette szövegűség kritériumának több helyütt nem felel meg”, de benne/általa – s ez ad sajátos értéket neki – „Győz az ideál a Spleen fölött”.

Mi is volt a kamaszodó ifjú fölismerése az Áprily-kötet olvasásakor? „Ez a költészet: én vagyok”. Az idő múlásával, előbb csak érzéseire hagyatkozva kereste, aztán tudatosan építette az életét meghatározó útját a katedra felé, melyen az irodalom személyiséget kiteljesítő, jellemformáló sugallatát magába szívó, a közösségért fáradó, küldetésstudattal felruházott ifjúságot kívánt/kíván nevelni – „mindig önmagunkért, soha mások ellen” – egyéni és társadalmi vonatkozásban egyaránt. A kötet hatalmas jegyzetanyaga hív példázata annak, hogy munkáját hatalmas tudományos háttéranyag ismeretében végzi, annak segítségével tesz eleget a maga támasztotta igényességnek. Ennek beszédes tanúságtétele ez a kötet is.

(*Örökségünk Kiadó, Nyíregyháza, 2017*)

Madarász Imre

Thomas Mann „bámulatos családja”

Tilmann Lahme: A Mannok. Családrégény

Thomas Mannt világhírű és világirodalmi rangú íróvá egy családrégény tette: *A Buddenbrook ház*, mely megannyi önéletrajzi elemet tartalmaz. Tilmann Lahme német irodalomtörténész *A Mannok* című vaskos könyvének alcíme (legalábbis a magyar kiadásban) „családrégény”. Ám másképpen az. És más színvonalon. Megírását egyszerre könnyítette és nehezítette meg, hogy a népes Mann család szinte minden tagja sokat írt, és különösen nagy számú vallomást hagyott hátra önmagáról, magukról, családi viszonyaikról: hol egymást kiegészítő, hol egymással feleselő leveleket, naplókát, memoárokat, autobiografikus elbeszéléseket stb. A monográfus szorgalmas munkával verekedte át magát a dokumentumrengetegen, nem csoda, ha néha elbizonytalanodni, utat veszteni látszik, s mintha bizonytalanságban, a berek sűrűjében hagyná olvasóit. Nem egészen világos már az sem, hogy – ellentétben például Marianne Krüll nálunk kiadatlan „szabályos” Mann-családkrónikájával – miért pont 1922-ben kezdi az áttekintést. Az is némiképp rejtélyes, mi okból kapta éppen az írócsalád második leghíresebb büszkesége, Heinrich Mann a leghaloványabb és leghiányosabb portrét ebben az arcképcsarnokban. Mellőzöttségét súlyosbítja, hogy a *Ronda tanár úr*, *Az alattvaló* és a *IV. Henrik* írója ma igazságtalan „napfogyatkozását” éli. Kételyeket ébreszt a perspektíva is. Lahme nem Thomas Mann szemüvegén át láttatja feleségét és gyermekeit, de nem is elsősorban az írófejedelem az, akit családtagjai szemszögéből néz. A középpontban mégis – egyszerre paradox és szükségszerű módon – a „Varázsló” családfő és fiai-leányai kapcsolata áll.

Szükségszerűen, mondtuk, mert minden Mannra meghatározó érvénnyel, úgyszólván végzetszerűen vetült rá az írókolosszus-családapa fénye és árnya. Fénysugara, mivel ösztönzést és példát adott nekik – no és dicső nevével segítséget is – irodalmi pályájukon. És árnyéka, mert *A varázshegy* alkotója mellett a zseni szülöttei csak „költőcsemeték” lehettek, még csak nem is másodhegedűsök, hanem a „kis” Mannok. Ettől leginkább Klaus gyötrődött, a *Mefisztó* szerzője, aki számtalan öngyilkossági kísérlet után végzett magával. De Golo is megszenvedte ragyogó családnévét, nem véletlen, hogy csak atyja halála után ötvenévesen érte el a siker és a hírnév. A kőkemény, harcias Erika rettenthetetlen-kérlelhetetlen antifaszizmusával „erősített rá” a Legnagyobb Német Emigráns Hitler-ellenességére, míg Monika rendre legendákat gyártott. Szinte mindegyikük magánélete viharos volt, a családkutató nem hátrál vissza semminémű indiszkréciótól sem,

legyen az homoszexualitás, pénzkunyerálás, kábítószer, hűtlenség, betegség, hanyatlás, haldoklás... A „bámulatos család” nem ritkán elképesztőnek tűnik. A Mann-gyerekek vergődéseire fókuszálva, Lahme akarva-akaratlanul egyoldalú és sötét – nemcsak homályos, de negatív – képet fest Thomas Mannról. Aki nincs tisztában életműve egyedülálló becsével, aki nem olvasta remekműveit (és féltő, ilyen ma egyre több van), az a mostani csoportkép alapján egy távoli, megfoghatatlan, elérhetetlen, megközelíthetetlen, rideg, gögös, önimádó embernek és rossz szülőnek vélheti a huszadik század egyik legkiemelkedőbb tollforgatóját és humanistáját, az európaiság őrzőjét és jelképét Európa legtragikusabb válságkorában. Ráadásul világnézetének a kor s a körülmények szorításában történő alakulását és ellentmondásait, szülőhazájával, Németországgal és kényszerűen választott új hazájával, az Amerikai Egyesült Államokkal való gyötrelmes-ellentmondásos, „odi et amo” kapcsolatának összetettségét sem értheti meg igazán, a temérdek adat, idézet, név, epizód, anekdota ellenére sem, mivel a fáktól gyakorta nem látja az erdőt. Az életrajzi monográfiák legfőbb csapdáját *A Mannok* sem tudja elkerülni: az esetlegességek dzsungelében éppenséggel az marad rejtve, ami „túlnő az időn”, túléli a biológiai életet, a múltból az öröklétbe, a mulandóságból a halhatatlanságba vezet. Mindezt a sodró narráció, a csakugyan regényes „meseszöveg” az izgalmas kalandok sora, az olvasmányos stílus csak részben kárpótol.

(Európa Könyvkiadó, Budapest, 2018)

Rusvay Balázs

Villon diák balladái – Villon-inspirációk és más versek

– részletek –

A Miasszonyunk-ballada

Kikacagtam Istent, Jézust,
nem bíztam az imádságban,
taszított a papi klérus:
halál után csak halál van.
Ám egy öreg kápolnában,
zord fagyok elől betérve,
képed előtt meg-megálltam.
Csak előtted hulltam térdre.
Drága, Féltő Édesanya,
mosolyogj az áldott csendben!
Ez a világ zsványtanya,
zsványoktól óvj meg engem,
ordasoktól emeld szívem,
hadd láthassam arcod végre!
Ne halljanak rólam hírt sem!
Csak előtted hullok térdre.
Vigasztald a jó anyákat:
(Az Enyém is Veled van már...)
fiaikban él alázat,
szívük tiszta, mint az oltár.
Még ha gyilkosok is volnánk,
latorságunk meg ne sértse
édes álmuk! Értünk szóljál!
Csak előtted hullunk térdre.

Ballada az örök életről

Daloltam én a múltó szerelemről,
s rímbe zártam a kolduló magányt.
Szavamra kélt a csontos temetőből
a legutolsó, férges járta tánc.
Hogy karjaimról lehullott a lánc,
örültek álmán csónakázhatok.
Bár messze űzött vérszutykos hazám,
míg él a dal: voltam, leszek, vagyok.
Hány ének rítt a kártyáról, s a borról,
mi sírba zárt annyi szép családot!
Én nyelvet bifláztam a tolvajoktól,
s leköttem, ki engem bögni látott.
Így lettem bolond fejednek áldott
csibész, aki még ott is faragott
pár rímet, hol más csak egy imát mond.
Míg él a dal: voltam, leszek, vagyok.
Mária-fohászt írtam jó anyámnak,
ismertem én Orleans hercegét.
(Csak úgy jártam ott, szívemből vigyázva
a földet, ahol Szent Johanna élt.)
S ha borért adtam pár levél babért,
vagy kilyuggattak ferde évszakok,
én megspóroltam hóhértól a bért.

Míg él a dal: voltam, leszek, vagyok.
Parázna pap és nagy valagú dáma
pokolra szállt a lúdtollam alatt,
s a fegyverkovács asszony tanítása
általam intett kis ribancokat.
És Diomedes rongy kalóz maradt,
bár úrrá tette őt a Nagy Mocsok.
Bár húsom, csontom föld alá rohadt,
míg él a dal: voltam, leszek, vagyok.
Most lelked lesem vaksi tegnapokból,
ki megidézte kósza lelkemet.
A bocskorom bocskoroddal barangol,
ha megpihensz – én megpihenhetek.
Utcák, folyók, puszták és tengerek...
Hát, lánghaladjunk át hét évszázadot
egy fáklyaként a mélységek felett!
Míg él a dal: voltam, leszek, vagyok.

*Rácz Laura***be my moon so i can be the night**

most olyan egyedül vagyok.
még a halálmadár sem rikolt a szomszéd fenyőfán.
nem gördül eső arcomon és nem koppan könnycsepp teraszomon.
most olyan nagy aszály van bennem.
haldokló halak vergődnek kiszáradt partjaimon.
egyedül vagyok. oly nagyon.
keresd meg a repedéseimet
ujjbegyeddél simítsd végig a még fájó sebeimet
legyél a fibrinszálaiban megtapadó vérlemezke
hisz vérzékeny vagyok s vérem oly kevéske
mert olyan nagy aszály van bennem.
legyél a holdam
s én leszek az éj
fényedben a sötétség

babérkoszorú

te vagy uralkodója lelkemnek, szívemnek, testemnek.
elismerem. győzedelmeskedtél felettem
pedig nem akartam, hogy szeressenek
engem már az istenem is elengedett.
árva, üres testem kuporog a padlón.
bár lennének szárnyaim, bár lenne egy hajóm,
hogy elmenjek innen bárhová,
hol a szavak nem fájnak,
hol szívemet kések nem döfik,
hol testemet érintik kezeid.
menj hát, szaladj, repülj, kelj útra
találj haza.
haza. hozzád. otthonom te vagy.

Lélek

tenyeremben lelkem kismadár
senki nem figyel rá
csak szuszog és kúszik
halni kész
már kihűlt piciny szürke teste
lehelni ki évezredes kínjait

teremtés

partokat mosnak könnyeim
óceánokban alakít örvényeket
nem lesz könnyebb.
súlyommal ellentétesen növekszik a teher,
amit cipelek
és ami napról napra egyre nehezebb.
mikor rogyok össze alatta?
életem háza jaj, mikor dől rám?
én eddig mindig maradtam,
de most mennem kéne talán
bújni el, rejtőzni, sírgödröt ásni

talán akkor könnyű lenne
és nem omolna rám a padlás
telis-tele emlékekkel
miket kidobni az ember nem mer
de soha nem néz bele a dobozba.
fájdalom telepszik vállaimra
könnyeim elerednek, és kívánom
szakadjon ki belőlem a szomorúság
hagyjon el, magamra
el kell eresztenem a nyomort
még ha én teremtettem is
a hetedik napon.

zuhanás, repülés

tört már szívem,
suhogtak szárnyaim,
s forgott köröttem világ,
magánuniverzum.
voltam álom, ábránd, teher,
folyt vérem, könnyem, nyálam
ajkam nyílt szótlán s hullt testem hangtalan földre.
vágta szívemet bánat, ragadott torkon a Végtelen
mi maradt hát még istenem

Horváth Mónika

Reformátorok nyomában. Fejezetek a magyarországi reformáció századából

(Szerkesztette: Balogh Judit – Dienes Dénes – Szabadi István)

Az Európán végigsöprő vallásos megújulás, azaz a reformáció 500. évfordulóján megjelenő ismeretterjesztő kötet nagy igényességgel mutatja be Magyarországon a reformáció elterjedését. A jelentősebb városokhoz kötve igyekszik kiemelni a lutheri-, majd a kálvini irányzathoz kapcsolódó fontosabb eseményeket. A kötet címe szerint a reformáció egy-egy kiemelkedő alakjának nyomában járva ismereti Európának ezt az érdekes és ma is meghatározó korszakát.

Az olvasó egy, a szerzők által mind külső formájában, mind tartalmában igényesen összeállított könyvet tarthat a kezében, ami alkalmas arra, hogy felkeltse az érdeklődést az érdekes téma iránt elsősorban a középiskolai diákok, egyetemi hallgatók körében.

A szerzők közül Dienes Dénes a reformáció Mohács előtti politikai háttérének bemutatásakor fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a reformációra úgy kell tekinteni, mint egy, a korban megjelenő szellemi és lelki ébredési folyamatra, mely a társadalom vallásos megújulását segíti elő.

A könyv olvasója megismerkedhet a korszak Magyarországnak történelmi hátterével, melyet mélységesen áthatott a töröktől való félelem légköre. Kitérőt tesz II. Lajos király németes udvarába, az országban uralkodó közhangulatra, vagyis a nemesi ellenzék körében erőteljesen megjelenő idegen- (azaz német) gyűlölet érzésére. A szerző hangsúlyozza, hogy a magyar lakosság emiatt is általános felháborodással fordult el az evangélikus tanoktól. Beszámol arról, hogy a magyar lakosság értetlenül állt Luther Márton azon véleménye előtt, miszerint éppen az őket megrémítő török veszélyben kellene látniuk a kulcsot Európa szellemi megújulásához. Ezzel magyarázatot ad a fejezet arra is, hogy a magyarok szemében Luther miért lehetett csupán egy „német”, aki ahelyett, hogy megoldást találna a veszély elhárítására, számukra jelentéktelen kérdésekkel pl. a pápa szóbeli osztorozásával foglalkozott. Többször is kiemeli Mária királynő szerepét, aki maga is szimpatizált Lutherrel és követőivel, ám ezt még saját testvére, Ferdinánd sem vette jó néven.

Dienes Dénes kísérletet tesz a reformáció terjedésének bemutatására, hangsúlyozva azt a gondolatot, hogy a szellemi megújulás rendkívüli gyorsasággal terjedt a német ajkú lakosság körében. Ezt követően ismerteti a reformáció és az egyházi

személyek (felső- és alsópapság, szerzetesség), a községek és az egyének közötti kapcsolatot. Véleménye szerint a kutató egyáltalán nincs könnyű helyzetben, amennyiben a reformáció befogadásának nyomait keresi.

Szabadi István mutatja be Némethi Ferenc és társai (Méliusz Juhász Péter, Szegedi Kis István), valamint Stöckel Lénárd szerepét a reformáció térhódításában. Ebben, a Stöckel Lénárd munkásságát bemutató fejezetben esik szó a hitvitákról, a vallási békét biztosító Confessio Pentapolitanaról, illetve a más-más irányzatokat támogató pártfogókról (pl. Petrovics Péterről a lutheri irányzatnál).

A könyv egy külön fejezetet szentel a 16. századi tiszántúli protestáns superintendenciáknak, bemutatva az első ilyen egyházkerület létrejöttét (1551) és működését, kitérve ezek sajátos vonásaira. Többek között arra, hogy ezeknek a protestáns superintendenciáknak a kialakulása akkor indult meg, amikor a meglévő lelkészi ordináció végzésére önálló tisztséget létesítettek, vagy a lelkészi fraternitások vezetői közül bíztak meg valakit ilyen feladatokkal. Ebből a szempontból emeli ki Dévai Bíró Mátyást, aki 1544-ben elsőként ordinált, azaz iktatott hivatalába protestáns lelkészt. A tanulmány foglalkozik az 1552-es tordai országgyűléssel és az 1556-os kolozsvári országgyűléssel is, kiemelve az erdélyi fejedelem hatalmát az egyházközségek felett.

A megújulást Sárospatak városában Dienes Dénes mutatja be, aki felhívja a figyelmet Perényi Péternek, a „Felvidék reformátorának” a szerepére. Ezzel a témával kapcsolatban azt a kérdést veti fel, hogy amennyiben a reformációt egy folyamatosan terjedő folyamatként tekintjük, és kezdetét nem feltétlenül kötjük időponthoz, érvényes-e ez az állítás Sárospatakra is? Vagyis Perényi „világosságának” kezdetét lehet-e egy konkrét időponttól számítani? Perényi Péter koronaőr, erdélyi vajda életútjának részletes bemutatására is sor kerül, melyben a szerző kiemeli a kulturális életben végzett mecénási szerepét is.

A sárospataki megújulás ismertetését követően kerül középpontba Miskolc szerepe, (az ezt bemutató tanulmányhoz a szerző, Balogh Judit egy nagyon hasznos térképet is mellékel), melyre közelsége miatt is hathatott a pataki reformáció, igaz, jókora késéssel. A késésnek az oka Miskolc mezővárosi jellege lehetett. Miskolc egyébként lelkesen adott teret olyan prédikátorok működésének, mint Dévai Bíró Mátyás.

Érdeklődésre tarthat számot az a fejezet is, amely a kálvini örökséggel foglalkozik: részletes bemutatásra kerül a német Genf, azaz Heidelberg, mely lassan átvette a stafétabotot Wittenberg egyetemétől. Ezen keretek között kerülnek bemutatásra Szenczi Molnár Albert zsolttár- és prózai fordításai. A szerző részletesen ír a Magyarországon megjelenő puritanizmusról, melynek követői azonban nem vették figyelembe, hogy a rendi társadalom még nem volt kész ezeknek a tanoknak a befogadására.

Szabadi István a kálvini ellenállási jognak és annak magyar értelmezését követően mutatta be a magyar reformáció egyik jelentős alakjának, Kálmáncsehi Sánta Mártonnak az életútját. Habár levelezése nem maradt fent, ám énekeskönyve, azaz graduálja ismeretes, melyet, illetve a kor kedvelt műfaját, az egyházi énekeket ismerteti a szerző.

A *keleti magyar királyság* című alfejezetben képet kaphat az olvasó a wittenbergi egyetemről mint protestáns központról. Kálmáncsehi 1551-ben érkezett Debrecen városába. Debrecen több szempontból is a középpontba került a könyvben, léte össze van kötve a reformációval, melynek okát a szerző a város- és egyházközség vezetésének személyi azonosságával magyarázza. A fejezetben megemlékezik a szintén Debrecenhez köthető „Magyar Lutherről”, Dévai Bíró Mátyásról.

A könyv egy Balogh Judit által írt fejezettel zárul, mely bemutatja az erdélyi fejedelemszonszok (Károlyi Zsuzsanna, Lorántffy Zsuzsanna és Bornemissza Anna) jellemét (vallási hovatartozását), szerepüket a házasságukban, a politikában vagy éppen a kulturális életben. A kötet külön értéke az a CD, amelyet a Kaláka együttes állított össze református énekekből, s ami ízelőt ad a több száz éves zenei hagyományból, a közös éneklés örömeiből is. Mindezt egybevetve elmondható, hogy a könyv egy általános ismertetésen kívül igazán érdekes történelmi tényekkel, információkkal és illusztrációkkal mutatja be a hazánkban megjelenő vallásos és szellemi megújulás, a reformáció korát.

(Hernád Kiadó, Sárospatak, 2017)

Pozsgai Györgyi

Gondolatok selyemköntöse

Ahmed Amran: Az utolsó ebéd; A lélek gőze

„Vajon a léleknek milyen irányai vannak,
és ott miben mérik a távolságot?”

(*Ahmed Amran: A lélek gőze*)

Különös színnel gazdagítja irodalmunkat Ahmed Amran jemeni író. Egyetemi tanulmányok céljából került Magyarországra. A diploma megszerzése után itt maradt nálunk, és mivel munkát ajánlottak neki, nem tért vissza hazájába, elvállalta. A komoly tudományos képzettség mellett nem feledkezett meg humán beállítottságáról sem. Amikor csak teheti, megfigyeléseit, gondolatait érzéseit novellákba tömöríti, és olvasóit gyönyörködteti.

Az alkotó sorsa különösen alakult. A kis faluban, ahonnan származik, mindaz, ami a mi európai civilizációnkat jellemzi, hiányzik. Mi azt mondjuk, korai a gyerekeinknek a tizenévesen való döntéshozatal. Milyen lehet Jemenben, amikor a fiúnak el kell dönteni, hogy igénybe veszi az imám tanítói segítségét, vagy megy a földekre dolgozni? Az európai értelemben vett oktatási forma nem létezik, vagy felfigyel az imám valakire, vagy nem.

Ahmed Amran ilyen körülmények között szerezte meg az írás-olvasás tudományát. Aki tud írni, olvasni, beavatottnak érezheti magát nemcsak a tudományokba, hanem a falu életének apró-cseprő ügyeibe is. A titoktartás, a bizalom, tisztesség olyan dolgok, amelyeket már sokan elfeledtek a modern emberi világban. Ahmed már gyermekként felnőtt ezekhez az etikai normákhoz. Abban a jemeni kis faluban, ahol élt, nagy becsben tartották, mindig őt kérték meg a levelek megírására, más levelek felolvasására.

Intézményes iskolai tanulmányokat csak Szaúd-Arábiában folytatott, ahová nővérel és annak férjével együtt került, ugyanis a munka odavitte a házaspárt, Ahmed pedig velük tartott. Tehetsége kibontakozott mind a humán-, mind a természettudományok területén. Lehetőséget kapott külföldi tanulmányok folytatására. Ennek során került Miskolcra, ahol geofizikusnak tanult. Szolnoki lakos, és kutatásiterületvezető a Molnál.

Ez idáig két könyve jelent meg. *Az utolsó ebéd* című novelláskötete – vagy ahogyan önmaga meghatározza a műfajt: novellafolyam, 2017-ben, *A lélek gőze* című munka pedig 2019-ben az Ünnepi Könyvhét alkalmából látott napvilágot.

Nem hallottam még róla. Az egyik budapesti könyvsátorban a könyvek borítója keltette fel először érdeklődésemet. A titokzatos arab világ mindig is vonzott, de Jemen-

ről keveset tudtam. Érdekes, összetéveszthetetlen házaival a keleti világban is egyéni színnel bír. Ahmed Amran esetében a lélek és a gondolat szintézise kapcsolja össze az orientális és európai szemléletet. Az „otthon” és az „ittthon” kettőssége különösen sok témát ad az írónak. Az „ittthon” – a jelenlétet kifejező szó, az „otthon” arra utal, hogy nem vagyunk jelen. Ez a különös helyzet alakította a szerző sokszínű gondolat- és érzelmvilágát.

Amikor a fülszövegben olvastam, hogy a szerző magyar nyelven, tehát számára idegen nyelven írta novelláit, elcsodálkoztam, hisz ez még egy európai anyanyelvű író esetében is nagy teljesítmény, hát még egy jemeni arab nyelvű alkotó esetében. Nem tudom, mennyi szerepe van az írások nagyszerű nyelvhasználatában a segítőnek, esetleg lektornak, de olyan dolgokra ébresztett rá, amelyeket nem valószínű, hogy észrevettem volna magyar anyanyelvűként. Elgondolkodtató kérdéseket feszeget, és hozzáadja fűszerként önmaga érdekes látásmódját. Kettős kötődése – a Jemenben hagyott és az itthoni, magyar család – meghatározó már eddigi munkásságában is. Művei azt sugallják, hogy szeretné a kettőt szintézisre hozni, így kialakítani egy harmonikus világot. Tisztában van vele, hogy ez nem megy könnyen. Két ilyen távoli kultúrát nem lehet csak úgy összekapcsolni. Még egymás mellé helyezni csak-csak, de vegyíteni a kettőt bizony embert próbáló feladat. Ez legjobban *Az utolsó ebéd* című novellában érezhető. A kötet címadó írása ez, nem véletlenül. Az alkotót gyakran foglalkoztathatja ez a probléma. A házaspár közötti súrlódások is erre vezethetők vissza. Nem elég a tudatos tolerancia, amíg nem ivódik bele a másság elfogadása a lélekbe, az ember természetébe, amíg ürügyet keres valaki, hogy éreztesse a másik kultúrában élőkkel, hogy ő másik világból jött, addig szintézisről nem beszélhetünk. Megbocsátás létezik, de a sebek, amelyeket egymás szívére ejtünk, nem gyógyulnak be. Az érzelmek nincsenek ugyan helyhez kötve, de ebben az esetben nem is a térbeli távolság számít, nem az, hogy hol vagyunk, hanem egymás elfogadása kultúrával, családdal, szokásokkal együtt, és nem illemből, hanem belső hangjaink diktálta igényből. Persze önmagunk feladását sem várhatja el a másik. A mi gyertyánk is lobog, ne csavarja le senki.

„Mint lámpa, ha lecsavarom,

Ne élj, mikor nem akarom?”

(*Szabó Lőrinc: Semmiért egészen*)

A magyar költő zsarnoki megnyilvánulására is utal Ahmed Amran, érvelésként felhasználja az ok-okozatok megfejtésére. Két világ összeütközése olykor kendőzetlen, „köntös nélküli” szavakban nyilvánul meg. Az elementáris, „civilizált”, nyers gorombaság többet fejez ki, mint amit az adott szituáció követel – ez már a másság el nem fogadása.

A kötetek darabjai mély emberi problémák fejtegetésével foglalkoznak. Érdemes ki-

csit részletesebben szemügyre venni az író gondolat- és érzelmvilágát, kapcsolódási pontjait a jemeni hagyományokhoz és a magyar – európai – egyetemes emberi problémákhoz.

Számomra az egyik legfeltűnőbb jelenség, ahogyan a természettudományos világot összeköti az írás művészetével, vagyis a reália és a humán világ szoros összefüggést mutat. Nem véletlen ez, hiszen ifjú tanulóként olyan dilemma elé került, hogy választania kellett a két terület között. Jó tanácsot kapott azzal, hogy a természettudományok felé orientálódjon, hisz ezt a tehetségét az írásban is kamatoztathatja. Valójában kevés olyan ember van, aki mindkét oldalon kiváló – ő beleesik ebbe a kevésbe. Csodálatos ráérzéssel képes párhuzamot vonni a fizikai és az emberi vonatkozások között. Olyan író, aki lágy emberi megközelítéseket végez, miközben a tudományt hívja a lényegi dolgok szemléltetésére. Elragadtatással olvastam különös metaforáit, amelyek sokszor meghökkenítő összehasonlításként szolgálnak. *„Minél gyorsabban haladok, annál jobban hátrálnak az épületek, a fák, a kis virágoskertek az út mindkét oldalán.... Magam újralfedezése előtt, mintha fájt volna a dolgokat hátrahagyni, lényemet fogva tartották az emlékek, bármilyenek s voltak azok.”* (A híd)

Valamikor szimplán a szakmai szókinccs művészi közegben való alkalmazása teszi különössé az írásokat (*skála, frekvencia, telítettség, energiaminimum*). A *Gyökvonás* című műben Ahmed Amran olyan kérdést feszeget, amely engem mint tanárt mindig foglalkoztatott; a diákok nehezen értik meg azt, hogy a világon minden mindennel összefügg, nem lehet kettéválasztani a humán és a reál területeket. A novellában a tehetséges ifjú főhős érett reagálása azzal kezdődik, hogy egy tipikus előítéletre utal, miszerint aki a humán dolgokban otthonos, az nem ért a reáltudományokhoz. *„Tanár úr, bocsásson meg, de én nem látok nagy különbséget a nyelv és a matematika, a reál és a humán tárgyak között... azért szeretem a gyökvonást, mert az emlékezteti a számot az eredetére, arra, hogy honnan származik, miből lett olyan nagy. Úgy érzem, társadalmi szempontból jó lenne a gyökvonás rendszeres használatát kötelezővé tenni, mint a mellkasi röntgent. mi emberek hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a gyök a gyökér szó rövidítése, így jelentését elveszítjük, és egy közömbös, csupán számmisztikai műveletre gondolunk. Az igazságtalanságok nagy részének az a forrása, hogy nem vonunk gyököt, nem keresünk gyökeret.”* (Gyökvonás)

A tudomány világa a kérdések köré súlyosodik. Mindig olyan mértékben érdekes az író számára, amilyen mértékben magyarázatul, ok-okozati összefüggésként szolgál az írások témájának kifejtésében. Mint egy érvelési technika, mellyel a felmerülő kérdések és válaszok közötti ellentmondásokat, „gondolatteret” illusztrálni tudja.

Ahmed Amran szintén egyedi sajátossága a magyar nyelv különös perspektívában való láttatása. Munkásságában elgondolkodtató enigmákat ad fel nekünk. Valóságos nyelvfilozófiai kérdéseket boncolgat, vagyis bizonyos filozófiai problémák lehetséges megoldását a nyelv logikai elemzésében látja. Például amikor szófejtést végez, a nyelvi

jelentés mibenlétével, a nyelv és a gondolkodás kapcsolatával, használatának szabályszerűségével foglalkozik. Az a kérdés is érdeklő, hogy miként vonatkoznak szavaink a világ dolgaira, milyen szerepet játszik a nyelv a kommunikációban. A gondolat – nyelv – jelentés szoros kapcsolatát hangsúlyozza, ugyanakkor a különbségeket is látja. A talány abban rejlik, hogy a gondolatok nem nyilvánosak, ám a kimondott szavak, mondatok jelentése igen. Wittgenstein szerint a jelentés nem egy fizikai vagy mentális tárgy, hanem a nyelvnek életünkben betöltött szerepéből adódik. Ehhez a szerephez tartozik az is, hogy ha valamit másképp hívunk, másképpen is hat (pl. tűzoltó – lánglovag; „kedvesem” helyett „ajándékom”). Gyakorta alkalmazza a stilisztikai árnyalatokat, amelyek a „köntösbe bújtatás” egyik eszköze is. Különös, ahogy a szavak denotatív és konnotatív jelentését úgy fűzi össze, hogy természetfilozófiai jelenséggé tágulnak. *pl. „...a halál járatára is hosszú a várólista”* (Várólista). Sajátos metaforái színesítik az írásokat, és olykor meghökkenést váltanak ki. Mint annak idején Ady újszerű kifejezései.

Igazi hangulatfestésről van szó, vagyis érezhető, hogy Ahmed Amrannak költői vénája is van (emlékzsák, a nyelv oduja, családsgaz). Neologizmusai figyelemre méltóak. A magyar nyelv gazdagítását köszönhetjük a szerzőnek például a következő szavakkal, kifejezésekkel: *műltszétrepedés, érzelemlomtalanítás, férfiablak, faltársadalom* stb. Filozófiai-társadalmi meglátások szemléltetéseként értelmezhetők ezek a kifejezések. Szoros összefüggést lát a nyelv és a természettudományok között is. Igen újszerű gondolatokat ad hősei szájába.

Gondolkodás – nyelv – matematika – leíró jelleg. A nyelvtörténet és a leíró nyelvészet terminológiáit kapcsolja össze. Csodálom a szerző ösztönös tehetségét a magyar nyelv szépségének felfedezése iránt, valamint azt, hogy sokkal inkább érzi a nyelv magyarázó jellegét, mint mi, anyanyelvűek.

Aki olvasott Baricco-könyveket, annak könnyebben megfeythetőek Ahmed Amran úgynevezett „köntösbe bújtatott” szavai, gondolatai. Az olasz író sejtelmes gondolatvilágára, filozófiájára emlékeztetnek, jelen szerző eufemisztikus, titokzatosan körülírt gondolatai és azok nyelvi kifejezése. A legtöbb novella eseményorát is selymes lepelben látom – bújtatva a szereplők kiléte, neveket sokszor nem ad, csak a jellegzetes „ő” harmadik személyű nézőpontja figyelhető meg. A jelenség érdekes, nem a név. A másik nézőpont, amikor első személyben nyilatkozik a hős. Vajon mennyire van benne a szerző, és mennyire szerepjáték, modell egy téma, gondolat kifejtésében? Homályban marad, csak következtetni lehet a szereplők véleményében megnyilvánuló szerzői véleményre.

Különösen elbűvölnek azok a képek, képrendszerek, amelyeknek lényegisége összekötődik a szerző fókuszában lévő tudományos megfogalmazásokkal. *„Nem akartad észre-venni, hogy melletted a virágaim már nem nyílnak, nem illatoznak, mert a te éghajlatod számomra hívős lett, páratartalma alacsony, száraz. Talajodból számomra kimerült az ásvány és a szerves anyag.”* (Ingatlan) Terminus technicusok sokaságába

bújtatott lelki tartalmak. Mennyivel kifejezőbb ez a láttató képsor, mintha azt mondaná a hős: Elmúlt a régi lángolás, nem tudsz már nekem semmit sem adni. Ezek a direkt szavak bántóak, míg a köntösbe bujtatottak azt fejezik ki, hogy az érintett őszintén gondolkodik a kettejük problémáján, érveket sorakoztat fel, szemlélteti a mondandóját. A másik felet fontosabbnak tartja magánál. Alessandro Baricco két-arcúsága köszön vissza a novellák tükréből – a sejtető, magába zárkózó, másrésről pedig a realista-tárgyilagos személyiség. A megfoghatatlannak tűnő szálakat ezekkel a szemléltető kifejezésekkel tudja elkapni. Bariccónál is megfigyelhető, hogy a súlyos mondatok a jelenséget egy mélyréteggel, gondolati sajátossággal köti össze. Valójában mindkét szerző esetében párhuzam jelenik meg a felszíni-nyelvi-stilisztikai látás és a lélek vagy gondolat mélyén megnyilvánuló érzések, felismerések között.

„Engem nem érdekel az, hogy vajon ismeri-e a folyó a maga eredetét, a gyökerét, azt, hogy honnan jött. És indulásnál tudta-e, hogy a végén akkora távolság megtétele után sós közegbe kerül? Ez sok víz, ami előre megy, utána a tengerbe ömlik, és kész. Este a párommal együtt nézzük az időjárás-jelentést, a sorozatot, és utána ágyba bújunk” (Ahmed Amran: *Energia-minimum*)

„...milyen szép, ha minden tengerhez, mely ránk vár, van egy folyó a számunkra. És valaki, egy apa, egy szerető, valaki – képes kézen fogni és keresni egy folyót – elképzelni, kitalálni –, és rábízni a sodrásra, egyetlen könnyed szóval, isten veled.”(Alessandro Baricco : *Tenger-óceán*)

Mindkettő idézet a táj sajátos látását és lényeges lelki tartalmakkal való párhuzamba állítását érzékelteti. Az első idézetben a túlbonyolítással szemben az egyszerű, tiszta beszédet hangsúlyozza, a második pedig az útra bocsátás ünnepélyes pillanatáról beszél. Ezek a „köntösbe bujtatott” gondolatok modern filozófiai megnyilvánulások, melyekben az a rendkívüli, amit a szerzők az ösztönök szintjén, természetes metaforaként alkalmaznak.

Ahmed Amran munkásságának érdekessége az is, hogy az európai mérték keveredik a keleti művészeti sajátosságokkal. A tér, a hely sok novellájában fontos szerepet tölt be. Foglalkoztatja a lakás és az otthon különbsége. *„Amikor új lakásba költözik az ember, újból kinyílik a képzelőereje. Mert az új lakást alkotni kell... A régi lakásból nem vesszük át a port, a felesleges cuccokat és a kellemtelen emlékeket”* (*Ingatlan*). Valójában Bachelard francia filozófus szellemét látom megnyilvánulni, amelynek *A tér poétikája* című értekezésében érzékelhető. Néha érdemes visszaemlékezni a házakra, lakásokra, ahol valaha éltünk, ez segít abban, hogy önmagunkban is otthon legyünk. Egy kis időnek el kell telnie, hogy az új lakásunkat otthonnak érezzük. Még inkább úgy van ez, ha valaki nagyon messzire sodródik az eredettől, a szülői háztól. Az otthon elveszti otthon jellegét, ha magunkra maradunk, például egy válás következtében. A lakás sok novellában játszik szerepet, mintha ez a közeg emberi viszonyokat, emlékezéseket, lelki tartalmakat határozná meg. Mélyebb gondolkodásra sarkall.

Az ember igyekszik meggyőzni magát, hogy „az érzelmek nem helyhez kötöttek”, de valójában nem tudunk elvonatkoztatni attól a bánattól, amelyet szeretett miliőnk hirtelen elvesztése idéz elő. Nem tudunk nem gondolni a minket körülvevő világra, a tárgyakra, melyek mind emlékeket idéznek. *„Ő, a hátrahagyott ül az üres erkélyen”*, és csak ő tudja, mekkora ez az üresség. Vajon ki szenved jobban, aki megy, vagy aki marad? Az otthon elhagyása minden szituációban nehéz pillanat. Az utolsó emlékek a helyről mindig belénk ivódnak.

Az író sajátos alkotói módszere, hogy többféle aspektusból, különböző szerepekbe bújva, több oldalról világítja meg a novellák lényegét. Számomra a legkülönösebb, amikor a férfi-nő kapcsolatban beálló helyzetváltozásokat két nézőpontból is elemzi. Mit érez a nő, mit érez a férfi a válás idején? Emberismerete kitágul a női lélek titkainak megfjtésére is. Mi lehet a célja a szerepváltoztatásokkal? Egyszer férfiként, férjként máskor, női szerepet vállalva vázolja fel két ember kapcsolatának gócpontjait. Én, az olvasó úgy élem meg ezeket a sajátos, egymásra válaszoló szituációkat, hogy előtérbe kerül a megértés ténye, ami feszültséget okoz bennem, a helyzet megítélésében nem tudok elvonatkoztatni attól, hogy a két nézőpontot mégiscsak egy ember képviseli. A szerepek általában egyes szám első személyben nyilatkoznak meg. Még inkább különlegessé teszi az aspektusokat, mikor például a szerep kibővül azzal, hogy önmagát szemléli kívülről és belülről, vagyis a kétféle nézőpont a felszíni és mélyen alvó dolgok szempontjából is váltakozik. A férfiszerepek is aprólékos, részletbe menően tárulnak elénk. A *Hullámok* című novellában ugyan a női szereplő az, aki a férfi attitűdök rejtett jeleivel is tisztában van, de a szerző adja szájába a szavakat. Az egyedül, asszony nélkül élő férfi sok apró jelenségből ismerhető fel. Például: jó érzéke van a háztartáshoz, olyan helyen vásárol, ahol ruhákat, egyszerű háztartási kellékeket tud vásárolni, figyelembe veszi a mosás, vasalás mikéntjét. A nő szinte tükröt tart a férfinak, amikor jellemző tulajdonságaira, jellembeli sajátosságaira rávilágít. Lelki elemzést végez, miközben igyekszik megérteni partnere létvilágát. Ahmed Amran sokféle személyiség jegyeit tudatosítja az olvasóban, némelyiket magára is veszi, de csak sejtteni lehet, hogy hol húzódnak saját életének, személyiségének és képzeletének határai. Ez az igazi talány.

A szerző több novellájában megfigyelhetők a jelképes ábrázolás jegyei. Ezek értelmezése bonyolultabb, mint a hagyományos, XIX. századi szimbolizmus körülhatárolhatóbb jelképei. Az újszimbolizmus sok alkotót csábít, hisz a bonyolult érzelmek, filozófiai gondolatok segítségével jobban kifejezhetők. Ahmed Amram sajátos kultúrkettségét következtében elgondolkodtató modern jelképekkel gazdagítja a magyar művészet jelképtárát. Újakat hoz létre, és a régieket új megvilágításba helyezi. Nézzünk meg néhányat a sok közül! Az egyik legsokatmondóbb jelkép a *híd*. Természetesen megvan a maga hagyományos értelme, de jóval több konnotatív jelentést hordoz, mint a korábbi, hídhoz kapcsolódó jelképek. A híd a helyhez kötöttségből kivezető út, a merész újrakezdés tere, amely bátorságot önt a lélekbe. A híd az új sziget

ígéretével kecsegtet. Vajon vissza lehet-e térni a régi szigetre, ha nem jól döntöttünk? Ezt a kérdést a mesebeli „legkisebb” teszi fel. A nehéz, kényes kérdésre nem lehet egy szóval válaszolni. A szerző különös enigmát ad a kérdezőnek, és szemléletesen igyekszik válaszolni. Ez az egész kérdés-felelet játék azt a filozofikus tartalmat erősíti, amely új megközelítésbe helyezi a híd-szimbólumot. Átívelni a múltból a jövőbe, mely a jelen megtorpanásán keresztül történik. Az *árnyékban élés* kifejezés arra utal, hogy a megnyilatkozó nem tudja elviselni az örökös második helyet. Nehéz kibírni a másiktól való függést, hogy minden mozdulatunk, gondolatunk csak a másik viszonylatában működhet. A szárny nélkülség, amely az önmagunk háttérbe szorítása miatt alakult ki. Az árnyékból a fényre kell jutnia az önmagát felfedező embernek.

Az egyik legkülönösebb jelkép a *fal*. Az író étellel telíti, úgy viselkedik vele, mint ha élőlény lenne. A falak jellege attól függ, hogy kinek az életében játszik szerepet, kinek a léteseményeit követi – legalábbis így funkcionál a fal. „*Vannak siratófalak, támfalak, tűz-falak, és vannak vakfalak is.*” (*Falak*) A konnotáció keveredik a jelképpel a következő idézetben: „*Beismerem azt is, hogy mindennap régi falaim felé megyek; látom őket, hisz nekem már nem átlátszóak, mint rég. Ők ketten a falon túl vannak. Remélem, hogy ilyen korán ők ketten még alszanak, és angyalokkal álmodnak abban a keletre néző szobában, ahol én is gyakran velük aludtam. Felkeltek reggel, dörzsölték két kis mancsukkal a szemüket, és szinte csak ösztönösen az apaszagot követve hullottak karjaimba*” (*Falak*). Nehezen találni olyan kifejező leírást arra, hogy mennyire végérvényes az elszakadás. Egy vigasz, remény élteti az apát; Ha a gyerekek felnőnek, ledőlnek az akadályok, vagyis a falak.

Sokatmondó jelkép a *keret*. Ahányan vagyunk, annyi képkeretbe vagyunk zárva. Életünk kerete valójában a karma, amiből nem lehet kitörni. Sok egyéb jelképet sorolhatnánk, amelyek magyarázatul szolgálnak bizonyos személyiségi-társadalmi-filozófiai jelenségekre, de érdemes továbblépni egy másik gondolatkörre.

A morál fontos tényező a szerző írói világában. Azért sem mehetünk el mellette, mert a két világ, amelynek Ahmed Amran részese, sok eltérést mutat. Az erkölcs normatív és társadalomfüggő. Két olyan világ, mint a közel-keleti és a közép-európai, érthető módon sokban különbözik.

„*A kezemből engedlek el, és az isten kezébe adlak, fiam.*” Ez a gyönyörű gondolat roppant sokat árul el az erkölcsről. A jemeni apa bizalma, hite, a gyermek személyiségének komolyan vétele emeli magas szintre ezt a megnyilatkozást. Az útra bocsátás momentuma ünnepélyes pillanat. A tisztelet összetettebb fogalom, mint az európai felfogás esetében. Európai mérce szerint valaki érdemének, értékének elismerése. Az, aki tisztel valakit, önmaga értékítéletét veszi figyelembe. A jemeni emberben ez kevésbé játszik szerepet, sokkal inkább az adott szó. Ha egy ember nem méltó a tiszteletre, akkor is tisztelni kell, ha erre ígéretet tett valaki az apjának. „...*az ő kezét megköti az, amit halála előtt az apjuk kért tőle. Az apja a halálos ágyán azt mondta a bátyjának,*

hogy vigyázzon az öccsére, neki pedig, hogy tiszteld a bátyádat, ő veszi át a helyemet a halálom után” (*A tisztelet*).

Végelegig kitart ígérete mellett, és ezt a tiszteletet örökíti át fiának. Fontos erkölcsi tényezők a méltóság, az elégedettség. Az emberi méltóság mindenkinek sajátja kell, hogy legyen, függetlenül társadalmi hovatartozásától. Az elégedettség pedig viszonylagos. Van, aki boldogsága a gyermeke, a férje, a létfenntartáshoz szükséges tárgyi feltételek. Másoknak pedig több dolog kell a boldogsághoz. Fontosak az erkölcsi normák a nevelésben. A keleti ember világában nagyobb a jelentősége. A szülőket büszkeség tölti el, ha látják, hogy gyermekükből erkölcsös ember lett. Az európai normák sokkal szabadabbak, és a szó a tényekkel gyakorta nincs összhangban. Kevesebb a kötöttség, és minden az ellenkezőjét sugározza, mint amit a morál megkövetel. Az emberi kapcsolatok megromlása, a társadalom és az egyéni közötti szakadékot is az erkölcs megromlása okozza.

Az író sokféle eszközzel dolgozik, melyekkel igyekszik szemléltetni olvasóinak az ábrázolandó gondolatokat. Az egyik legszembetűnőbb eszköze a nézőpontváltás, mellyel kissé a balladákra emlékeztetően talányos homályba rejti a mondandóját, megdolgoztatva a képzelőerőnk. Gyakran utal magyar szerzők műveire, vagy lazán idézi őket – érvelési technikájának része ez. Egy-egy novellában a meseiség is megjelenik. (*Piros eső; A híd*)

A művek filozófiai jellege kicsit a romantika korát is idézik nekem. A *Piros eső* című írás szörnye emlékeztet Mary Shelley *Frankenstein* című kisregényének szörnyszülettjére. Egyformán szomorú mindkét mesei figura.

Eszköztárában sokszor megjelenik az emlékezés aspektusa. Az emlékezés mechanizmusa az idővel kerül összefüggésbe. Mintha a képzelet szárnyán visszarepülnénk a múltba. Amikor pszichikai tartalmat kap az emlékezés, a sírás is velejárója. „*Az emléksírás... nem más, mint csodálatos emelkedés egy magasabb rendű léthez, melyet tisztaság, nemesség és hűség övez*” (*A lélek gőze*).

Gyakori eszközei a visszatérő motívumok. A síron elhelyezett madáritató többféle jelentést hordoz, függ attól, hogy ki kivel látja. Az ingatlan és ingatlanügynökség is több novellában szerepel. A piros fejkendősök a szingliséget jelképezik a válási témával foglalkozó novellákban. Különösen érdekesek azok a novellák, amelyekben ugyanaz a történet és szöveg hangzik el más-más nézőpontból, más ember szemszögéből.

Nyelvi sajátosságaiban megkapóak hasonlatai, melyek környezetének evidenciáiból ötlenek fel (pl. *Rövid, mint a hegyi lányok mondókái*). Némely írásban a pasztorálé szerepét látom, mely engem kicsit Radnóti eklógáira emlékeztet. Ugyanis a pásztori idillbe beleszól a társadalmi szokás. (*Zehra*)

Ahmed Amran két kiváló kötettel ajándékozta meg magyar közönségét. Hálásak lehetünk neki, hogy ilyen lelkeséggel és komoly tartalmi realitással próbálja összekötni két kultúra különös világát.

(*Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2017; 2019*)

Zsirai László

Ötvenévnvi hűség lírája

Véssey Ede: *Lilla-dalok*

Véssey Ede *Lilla-dalok* című harmadik verseskötete két ember hűségének gyönyörű ajándéka az elmúlt ötven évnek köszönhetően. Az évtizedek óta Dallasban élő nyugalmazott építészmérnök egy szerelem lírai versnaplóját nyújtja át új kötetében. Aki már a könyv címeről vélt párhuzamosságot sejt Csokonai Vitéz Mihály szerelmes verseivel, téved is meg nem is. Ugyanis Csokonai szerelme – mint Véssey utal rá kötete előszavában – beteljesületlenül maradt, ám bevallottan mégis tőle származik a minta. Csakhogy Véssey Ede a feleségéhez, Megyaszai Lillához írt verseit gyűjtötte egybe. Az 1968-tól 2008-ig született versek az általános iskolás korból eredő ismeretségük, majd az egyetemi tanulókörben kibontakozó szerelmük tanúságát képviselik.

A kötetkezdő versek az ébredező felismerés vallomásai. Féltséssel, bizonytalansággal, aggódással: „De félek, / mert érzem: / mint fáradt eső / a benne villódzó / lenge szivárványt / bírlak csak téged.” (*Félek, hogy...*) Miközben tapasztalható, hogy a kedves múzsa szemében „a tavasz mosolygó bimbója nyílik.” Ideiglenesen mégis az álmok maradnak a szerelem terepének, aztán rövidesen felbukkan a megbizonyosodás kibontakozása: „Először magunkkal lettünk / gazdagabbak / majd egymással lettünk / teljesebbek / így gazdagabbá tettük egymást / és teljesebbé önmagunkat”. (*Enyém, tied*) A költő – versében állítva – a két embert összekötő híd, a lélek felé evez, nagyon finom, intelligens modorral: „Fáj a világ harsogása. / Te vagy csöndem hasonmása. // Mindenemben megfáradtam. / Bizodalمام csak nálad van. // Hitemben is megrendültem. / Hinni hozzád menekültem. [...] Voltam eddig balga költő, / Szóval tettet lassan öltő, // És sokáig beteg ember; / Gyógyíts meg e szerelemmel.” (*Hogy mindent lássál*)

Egy szerelmes költő lélekrajzait láttatják a versek, akiből „a jól hangolt zongora szól”. Amikor a szerelmes ember mindenből a kedves arcát érzékeli, figyelmét ő köti le, pillanatait ő tölti be, enyhületet tőle remél, a találkozások boldogságának titoknokától. E gondolatkörben megváltás és béke szimbóluma a csók, az ölelés. *Életünk* című versében tragédiák vízesésére is utal. (Önéletrajzából tudjuk: két gyermeküket veszítették el túl korán.) Az ifjonti szerelmeseket egymás támaszaivá érlelte az idő: „Karomban nem vagy / védtelen, / őrző szerelmem / végtelen; // kezdete volt, de / vége nincs, / szabad kézen ez / nem bilincs.” (*Karomba zárlak*) Edmund Spenserrel így felel: „»Homokba írtam kedvesem nevét, / de jött a hullám s rajzom elsöpörte...« // Szívembe véstem kedvesem nevét, / bennem boldogan él mindörökre.”

Az élet erdejében című kis költemény szintén a versbe simuló ötvenévnvi hűséget jeleníti meg: „Szerencsémre az ég adott egy hű társat, / kivel ellenállunk gonoszoknak, varázsnak, // egymást erősítve veszélyekkel szemben, / egymást vigasztalva vesztes küzdelemben.” Valahogy így..., veszélyekben mutatkozik meg igazán a kitartó szerelem. A kötet legszebb darabjai: a *Te meg én* és a *Kettőscsillag*. Utóbbiból idézem: „kettőscsillag leszünk odafönt az égen, / talán a Szerelmem nevű csillagképben.”

A Véssey-versek olykor szabadon áramló, filozofálgató sorokból épülnek, olykor pedig kötött formájú, pontos dalok. Előbbire példa: „Nem az öröm és nem a mámor idején / dől el, hogy tudsz-e igazán szeretni. / Nem a boldogságnak csúcspontján derül ki, / hogy a szerelmedért mire is vagy képes.” (*Nem az öröm és nem a mámor*) A kötött formára utal például a Csokonai-vers alaki mintájára épült: *A reményhez*.

Az őszinte érzelmek kifejezésében a klasszikus irodalmi műveltség megléte érződik, többnyire hétköznapi nyelvből töltekezve igyekszik nemesen-szép érzelmi kisugárzást teremteni, ám néha megmarad a prózai szövegek közlés szintjén. Ami talán nem is baj, hiszen ahogy Gárdonyi Géza vallotta: „Keresetlen szavakkal, ahogy beszélünk, meg lehet írni mindent. Csak magyarul legyen, igaz legyen.”

Lilla és Ede versekben rögzített szerelmének lírai története magyar – és példadán igaz a hűséggel mért időben. Szuromi Imre illusztrációi szó szerint színesítik az elegáns kivitelű kötetet.

(*Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2018*)

Ványai Fehér József

Merre van az exit?

Jegyzetek Bak Rita Csillaganya című verskötetének olvasásakor

A *Kontraindikált* című verssel indult a kötet, amely idegen szó tükörfordításban annyit jelent, hogy ellenjavallat vagy ellenjavallott – ennek ellenére belevágok. A legelső műben háromszavas sorok követik egymást, összesen tizenhat, s a bűvös hármások szinte arcomba csapják a közlendőt. Az értelmezés szabadsága jóleső érzéssel tölt el, szinte felszabadít, a belső hang azt súgja, hogy gondold úgy, ahogy jónak látod, de érts meg valamit a titokból. A szavak nincsenek összefűzve „hagyományos” mondatokká, de a lecsupaszított beszéd lefordítható a magam (magunk) nyelvére.

„Tó nirvána partja
merek Buddha elszáll
kontraindikált cél terápiás
úton menetelés tovább”...

Nem éppen nyugodalmatlan lélekállapotot idéz elő a nirvána partjától a sakálok járta sivatagig jutni, de megéri végigjárni a poklot, ha oldódhat a magány. „Terápia, szájzár, ébredés ágytállal” – a versvilág olyan helyszínekre visz, ahová kirándulni ugyan érdemes a művésszel együtt, de nem szabad otthagadni. Személyesen alig ismerem Bak Ritát, egyszer ittunk kávét együtt, inkább a műveken keresztül próbálom megérteni lírája üzenetét. Annyit azért tudok róla, hogy az irodalom művelésén túl (többek között) tanár és pszichológus. Ja, így már érthetőbb, mit fest képzelete, mondom minden rosszmájúság nélkül.

Kutyavirágok, Kávéházban. A leghétköznapibb valóságban vagyunk, ahol bent-tömb-darabolók dolgoznak félig lehúzott redőnyök előtt, multiiroda épül – mégis felizzik a vers, megszületik a varázs, mert hiába várnak a taxik, elhúznak a maratonfutók, és „nem látni, hol az exit”. Bak Rita versvilágának egyik természetes helyszíne a nagyváros, mindegy is, hogy álombeli vagy valóságos kávéházban ül, és figyel az életet, az életünket, többszörös áttételen át közli velünk, mi a véleménye az egészről: mindig ugyanaz történik, legyünk bár Antiokhiában vagy a Sas-hegyen, fentről szétaposott bogaraknak láthatnak bennünket. A parány-lét tudata ihletközeli állapotba juttatja az alkotót, ám a végeredmény, maga a mű már közös élményforrás lehet velünk, olvasókkal.

Földvár, nyár, Sebek, Délután. Ül a multikulti gyermeke (valahol mindannyian

azok vagyunk, inkább akaratlanul, mint akarva) a Balaton partján Mickey Mouse-os pólóban és hiába menő, attól (vagy éppen azért) még lehet lelki beteg. Ez már nem Cseh Tamás és Bereményi Géza Balatonja, bár az eneszkások itt is valódi Mambát esznek, és nekünk is adnak, a magyar tenger képzeletben kilyukadhat, viszont igazi sebek falnak testet és lelket.

A befogadónak nem nehéz észrevenni keleti filozófiák hatását e költészetre, ám a vers szövetének vezérfonalát, legsűrűbb anyagát a tömény magyar valóság adja, benne a balatonföldvári nyárral és rejtélyes szobával, ahol kutyavirágok nyílnak éjjelente. S ahol „Isten repülőgépről csak apró, gombostűnyi pötty” az ember lüktető sebe.

„Minden mozdulatom
pihen, mint
ezeréves jögi
ölében a
csend”. (*Délután*)

Légszomj és daktilusok. Itt a hétfők, keddek hangulata, a legszokványosabb városi környezet lefestése emelkedik költészetté: reflektorfényben hallgatnak a teniszpályák, öntözőgép surrog este. S aztán egy vágás, mint a filmekben, s máris az emberi lélek mélyére látunk: messze-messze viritó kikericsmezők, fájdalom a testben, sőt halálfüvellt. A szövegben tüpontosan elhelyezett snittek jelzik, hogy a költő professzionális szinten képes fokozni a hatást, érti és érzi a líra mesterfogásait.

De Valóság nevű nagybácsink hiába kopogtat ránk, Bak Rita messze nem sültrealista, jól alkalmazza az abszurdot is: kétméteres légydögök, dongók, böglyök bukkannak fel a szürreális tájban, s ő, mint afféle kései utóda Sylvia Plath-nak, úgy érzi, már minden eldőlt az ő korában. A textus akkor is leköti figyelmünket, és megmozgatja fantáziánkat, ha nem hisszük el neki, hogy „minden eldőlt” volna. Egyes szám első személyben fogalmaz a szerző, első olvasatra csak ő bír versének hőse lenni, avagy az alany változtatható/kicserélhető, akár mi is odaképzeltjük magunkat? Nem akarom elbagatellizálni a kérdést, de akár így, akár úgy, működik a dolog, mármint a befogadás, a lényeg az esztétikai élmény, és az megadatik.

Eltűntek a szörnyek? Azért megsejthetjük, hogy e költői világban (és a valóságos életben) nem lehet ezt a „lélek-dolgot” elviccelni, valami olcsó „frajdozással” vagy alpári pszichologizálással pótolni az igazsághoz legalább közelítő magyarázatot. Az egereken és álommanókon, porcicákon túl az árnyak is mintha valóságosak lennének. Akár a fantázia termékei, akár igaziak e csodalények, a dombtetőn megülő vércsék egyiket sem képesek elkapni – bonyolítja a helyzetet, hogy e ragadozómadarak nem is honosak felénk.

A kötet egyébként kis ciklusokból áll össze, melyek címei: *Kutyavirágok – Lég-szomj – Eltűntek a szörnyek – Csillaganya – Lakótelepi Jancsi és Juliska – Ezeregy éjjel*. Az olvasó érzése az, hogy jól látja Bak Rita lírájának lényegét, aki így szerkesztette meg az anyagot. A kötet a Parnasszus Könyvek „Új vizeken” sorozatában látott napvilágot, s ez a 48. darab. S a stáb. Alapító főszerkesztő: Turczy István, produkciós vezető: Pálos Anna, borító és tipográfia: Király Farkas, logo: Urbán Tibor. A megjelenést az NKA és Budapest főváros XIV. kerülete, Zugló önkormányzata támogatta.

S ha már így földre érkeztünk a fenti és a lenti világból (állítólag eltűntek a szörnyek), huppanjunk a realitások talajára egy szokatlan hangvétellő haikuval:

„Férges hokedlik.

Macskahúgszag lengi be
üres spájzodat”. (*Konyha*)

Vadlány. Bár azt már korábban észleltük, hogy Bak Rita a formákat is kitűnően ismeri (pl. *Antik mítosz daktilusokban*), itt ezt azzal toldanám meg, hogy a tartalom és a ritmus egysége nála természetes, s a mondandó súlya nem csorbul, és a versszabály sem erőltetett. A bölcs fák bólintanak, az autópályán haladunk, miközben várjuk a tavaszt. Ám a való világ szemrevételezése ürügyén a természet díszletei mögül kibújik a költő: megtudjuk tőle, hogy hófehér szeretne lenni puha lilomágyban, „égbe szédülő vadlány”.

Nem véletlenül könyvcímet adó ciklus a „*Csillaganya*” fejezet, mert szerintem e költői világot leginkább kifejező írások találhatók itt. Nincs titok, delejes recept a verskészítéshez: végy egy csipet valóságot, ha nem is mindjárt habzó éggel a tetején, elegyítsd némi társadalomrajzzal és pszichológiával (mit kíván a „rend”, fontos a helyes valóságérzékelés stb.), s az egészet az ihlet erejével gyúrd össze érvényes műalkotássá. De Bak Rita művészetének eredetiségét éppen az adja, hogy mindezt nem szájbarágósan rögzíti, hanem a tehetség természetességével.

„Csillaganya, csillaganya,

Tejútrendszer nagyasszonya.

Gyere velem holdat fogni,

üstökössel hógolyózni”. (*Csillaganya*)

A kertben, Münchhausen báró, Menekülés. Látszólag a kertben vagyunk, aztán követjük a vándor útját, de a mesélésben mindig jön egy „csavar”, amelynek segítségével a „történet” átlép egy másik dimenzióba, az alkotó csak rá jellemző közegébe: a fénynyalábok derékszögben törnek meg, majd érkezik a lesújtó közlés („apád ma délelőtt meghalt”). A vándor arca fagyott kerámialap, a ha-

lál hegycsúcson, oxigénhiányban tűnik el, aztán visszatérünk a „hétköznapi bugyraiba”.

Münchhausen bárót Lengyelországon át, Oroszországba követjük, akkora a hó, hogy a templom tornyához köti a lovát, csodálkozik, amikor szerencsétlen jószág másnap nyerit a magasból, nem baj, ellövi a kantárát, vágat tovább... Hirtelenjében eldönteni sem tudjuk, hogy a mese költözik-e a versbe, s lesz fantáziából műalkotás, vagy a költemény szerzőjének parafrázisáról van-e szó az ismert abszurd sztorikat felevenítendő? A lényegét illetően mindegy is, a fontos, hogy mi szeretünk olvasók lenni.

Ma döglött halat ebédelek, Japán életkép, Virágzó fák alatt. Az életképek már messze nem emlékeztetnek műfajuk virágkorára, a XIX. századra, de a XX.-ra sem nagyon: az írás hőse úgy érzi, döglött a hal, melyet ebédel, de jobb, ha a szagok kimaradnak a hamis idillből. Sokkal inkább napjaink nagy örületeinek és kis szorongásainak műbe transzformált formáival van dolgunk, a sorok a természetből között és a világba vetett egyén hajszoltságát tükrözik, hogy ne mondjam, trükközik. A lény, mint hatalmas teknősbéka fekszik a réten, nem hatolhatsz belé, csak a rovarhad futhat át rajta. „Hipermodern sáskajárás”.

S a betegség, mint metafora, gyakran ölt testet e versvilágban, illetve jelen van, vagy legalábbis ott lebeg a legtöbb lélekállapot-ábrázolásban. Ebben a közegben még azon sem csodálkozunk, ha az Alzheimer-kóros kandidátus-fizikus slágereket dúdol, majd háttérként felvillan ifjúkori találmánya, a protongyorsító fénye.

Szöveg és pszichológia (de nem pszichologizálás), a kettő működik együtt, a kettő együttműködik, Lakótelepi Jancsi és Juliska nem csupán a mesében sétál kézenfogva a mézeskalácsházig, hanem éhesen ballagnak el az áruház mellett, mert bizony nem laktak jól, és a zsebükben nincsenek kétszázforintos érmék.

„Sóhajt az erdő

Talált sorsuk

kivonható a

végtelenből,

és marad

majdnem-végtelen”. (*Lakótelepi Jancsi és Juliska*)

Okker rét, kék dombok, sártenger. A lélek búvárral megint alámerülünk, de nem tudományos kutatás céljából, hanem autentikus művészi kifejezésekre éhesen.

Ahogy haladok az olvasással, képes vagyok egyre inkább ráismerni Bak Rita sajátos, egyéni hangjára, beazonosítani a csak rá jellemző stílust, az okker rét után, messze kék dombok, sártenger felett. A „*Kilőtték a putnikokat*” című versben évtizedeket ugrik át úgy, hogy közben ezzel párhuzamosan valahogy mégis a má-

ban maradunk: betonkertben búgnak a galambok, mialatt halljuk a nagymama régi hangját („azért lett olyan furcsa minden, mert kilótték a putnikokat”), látjuk, hogy negyvenötben kit rúgtak hasba és miért... Egymástól távol eső dolgok és fogalmak „egyberántásának”, összehozásának, egymás mellé helyezésének, vagy éppen ellentétbe állításának képessége e költészet megkülönböztető jegye, feltétlen erőssége.

Mindennapi kis önzéseink, örök gyarlóságaink megörökítve, szemlesütve konstatáljuk, hogy hibáinkat valaki, ha nem is örökre megjegyzi. de feljegyzi, és ha nem is olvassa unos-untalan a fejünkre, de a javítás szándákával szembesít vele (*Korholó*). Jobb az ilyesmivel műalkotásban találkozni, mint erkölcsstanban. Akik beleszülettek a kádársorsba, magyarsorsba (vagyis mi, így együtt), gyakran örülünk, ha enni kapunk, s legfeljeb ordításunk fedi el a „rekedt angyalok énekét”. (*Évek múltán*)

Az „*Ezeregy éjjel*” fejezetcíméről közhelyszerűen az *Ezeregy éjszaka meséire* gondolhatnánk, de itt messze nem erről van szó. Nagyapáink, dédapáink ezeregy éjjel lapátolták a földet Szibériában, hogy mi legalább a történeteiket megtaláljuk, és emlékezzünk. A maga módján, emlékező verssel ebben van segítségünkre a költő, bizonyítva a történelem iránti érdeklődését. Szép gesztus tőle, mint emlékoszlop, emelkedik a vers.

„Lapátoltuk
az éjszakát,
hogy végre
nappal legyen,
ellapátoltuk
a tudásunkat,
az érzéseinket,
a szibériai
tigrisek
kihullott
szemfogait
és minden
történetet,
hogy majd megtaláljátok.
Ezeregy év múlva”. (*„Ezeregy éjjel”*)

Tollaslabda, borzsa tollpihe. Látszólag ismét a hétköznapokban vagyunk, sorok-sári depók, panelház, játszótér, kórház, „egészségügyi intézmények” a verstörténekek helyszínei, szürkéként élünk a szürkességben, ám a költőnő megint jól be-

vált receptjét használja, és „elemel”. „Tündéri realizmus” fogom rá, ha nem lenne foglalt s már-már elcsépejt jelző és jelzett szó – a „mágikussal” ugyanott volnék. Bak Ritánál az van, hogy (ha nem is mesebeli módon), de mintegy mellékesen megesik a csoda, amivel kiránt bennünket és a művet sívár, depresszív közegéből, „fel az égbe”, a fenyőfa ága beleszúr Margó néni szemébe, a játszótéren hirtelen harminc évet ugrik az idő, elgyógyulunk az ispotályban. Tűpontos haiku törli meg a versmenetet:

„Felszáll a tollaslabda,
borzas tollpihe,
siklik a fényes napba”. (*Átváltozás*)

Münchhausen bárótól Benyovszky Móricig. Egy pillanatra fellelegzünk („fellelegszünk”), egy szemvillanásra kilépünk a hétköznapi ritmusból, hogy aztán megint visszazökkenjünk a különben nem is mindig dögunalmas megszokottba (*Tüskés csöndben – Nyári nap – Széljegyzetek*).

A „túlfogyasztói” társadalom ironikus ábrázolásától (*Irányok*) – mintegy ellenpontként – az *Adventi biztatóig* jutunk, innentől onnanig, hamistól a hihető hitig, lélekkarácsonyfától Jézusvárásig.

Sokan voltunk már úgy vele, hogy nincs többé menetrend, a sínek a messze-ségbe futnak, s a tengerparti rohanás végén talán maga az Isten emelkedik ki a habokból – vagy legalábbis ezt várjuk, ezt reméljük. (*Vonat a tengerparton*)

A *Fecskelányok, fecskefiak* című vers nem képes beszéd, mintha valóban a villásfarkú, gyorsröptű madarokról szólna, bár (mint a jó művészet kiemelkedő alkotásaiban) helyükbe gondolhatjuk, álmodhatjuk magunkat.

Irodalom az irodalomban, Münchhausen bárótól Benyovszky Móricig jutunk (lásd a *Benyovszky kegyelmes úr...* című záróverset), Litvánföldről – Lengyelországon át – Makaóra, Madagaszkárra. Miként Bak Rita segítségével életből az irodalomba, és vissza úgy, hogy – egyáltalán nem melleleg – közben az exitet is megtalálhatjuk, vagyis az egyetlen helyes utat, kijáratot a káoszából. S akkor, ugye, már megérte...

(*Tipp Cult, Budapest, 2018*)

Mihályi Molnár László

Kérdés

van-e még vers
túl a virágon
kell-e még vers
a túlvilágon
kell-e még szó
kell-e még ige
ha nem kérdez rá már
senki se

s lesz-e még dal
mint gyors patak
ha megidézzük
a holtakat
akik még eszméltek
szerettek s éltek
mint a vizek a fák
a fény és a lélek
az Örökkévalósága
a Mindenségnek

lesz-e még út
és lesz-e még otthon
mosoly és derű
a rajzolt napkorongon
gyümölcsöt
ringatnak-e az ágak
és lesz-e még hite
a korcs világnak
?

E számunk szerzői

Aknay Tibor (1944) Budapest	Konczek József (1942) Pomáz
Anga Mária (1955) Eger	Kovács Daniela (1976) Debrecen
Antal Attila (1956) Nyíregyháza	Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Bakacsi Ernő (1938) Eger	Lajtos Nóra (1977) Debrecen
Baka Györgyi (1951) Érd	Lisztóczky László (1941) Eger
Bánfai Johanna (1949) Várvolgy	Lukáts János (1943) Budapest
Bencze Mihály (1954) Négyfalu	Madarász Imre (1962) Üröm
Bertha Zoltán (1955) Debrecen	Máriás József (1940) Nyíregyháza
Bíró József (1951) Budapest	M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Bobory Zoltán (1946) Székesfehérvár	Mihályi Molnár László (1953) Szepsi
Boros Edit (1949) Veszprém	Nagygyörgy Erzsébet (1964) Tiszakécske
Bozó Zsuzsanna (1968) Bonyhád	Nagy Imre (1967) Ceglédbercel
Bozók Ferenc (1973) Mosonmagyaróvár	Nagy Zita (1987) Eger
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger	Németh István Péter (1960) Tapolca
Csák Gyöngyi (1950) Budapest	Olasz Valéria (1956) Győr
Csáky Anna (1938) Győr	Pataki István (1953) Bihar
Csontos Márta (1951) Sándorfalva	Péntek Imre (1942) Zalaegerszeg
Debreczeny György (1958) Budapest	Pozsgai Györgyi (1954) Budapest
Demeter József (1947) Ballószög	Pődör György (1948) Vasszécseny
Dudás Sándor (1949) Szolnok	Rác Laura (2001) Jászfényszaru
Farkas Gábor (1977) Szigetszentmiklós	Rusvay Balázs (1977) Vác
Fazekas József (1946) Járdánháza	Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Fecske Csaba (1948) Miskolc	Serfőző Simon (1942) Eger-Budapest
Fellinger Károly (1963) Jóka	Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Finta Éva (1954) Sárospatak	Sebők Melinda (1979) Budapest
Gál Sándor (1937) Buzita	Sipos Erzsébet (1956) Eger
Gáspár Aladár (1946) Dunaújváros	Suhai Pál (1945) Budapest
Gősi Vali (1954) Győr	Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Gyimesi László (1948) Budapest	Szíki Károly (1954) Eger
Hadnagy József (1950) Debrecen	Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
H. Barbócz Ildikó (1952) Eger	Szűk Balázs (1960) Debrecen
Hegedűs Imre János (1941) Budapest	Török Nándor (1965) Budapest
Horváth Mónika (1991) Letenye	Udvarhelyi András (1944) Budapest
Jámbor Ildikó (1955) Eger	Ványai Fehér József (1959) Gyomaendrőd
Kaiser László (1953) Budapest	Veres Tamás (1976) Cegléd
Kanyár Erika (1949) Veszprém	Vitéz Ferenc (1965) Debrecen
Káliz Sajtó József (1950) Soponya	Zsirai László (1956) Budapest
Kégl Ildikó (1976) Miskolc	

E számunk illusztrációit a SZÖG-ART Művészeti Egyesület tagjai készítették.